

682.2

Sch

~~e. xtra d~~
e. v. d

COMMENTATIO
DE
NVMO HADRIANI PLVMBEO
ET
GEMMA ISIACA

IN

FVNERE AEGYPTII MEDICATO
REPERTIS
SERENISSIMI CELSIS SIMI QVE
PRINCIPIS AC DOMINI
DOMINI

C A R O L I

DVCIS BRVNOVICENSIVM ET LVNAEBVRGENSIVM
REGNANTIS
IVSSV CLEMENTISSIMO

ADORNATA

IVLIO CAROLO SCHLAEGERO
PHILOGO HELMAESTADIENSI

CICERO

*Veterrima quaque, ut ea vina, quae vetustatem ferunt, esse
debent suavissima.*

HELMAESTADII
EX OFFICINA DRIMBORNIANA
CICIOCCXXXII.

CONVOCATION

OF THE UNIVERSITY

OF TORONTO

AT TORONTO

SERENISSIMO CELSISSIMO QVE
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
C A R O L O
DVCI BRVNOVICENSIVM ET LVNAE
BVRGENSIVM REGNANTI
PATRIAЕ PATRI
PRINCIPI PIISSIMO
FORTISSIMO FELICISSIMO OPTIMO
DOMINO SVO LONGE CLEMENTISSIMO
GLORIAM VITAM INCOLVMITATEM
FAVSTA DENIQVE OMNIA

DEMISSISSIME

APPRECATVR

IVLIVS CAROLVS SCHLAEGER

PROBLEMS IN POLITICAL ECONOMY

ON THE SUBJECT OF

OLIGARCHY

OF J. S. MILL

WITH A NEW EDITION OF

MILL'S OWN TREATISE

ON THE PRINCIPLES OF POLITICAL

OLIGARCHY

BY F. L. GRIFFITH, C. M.

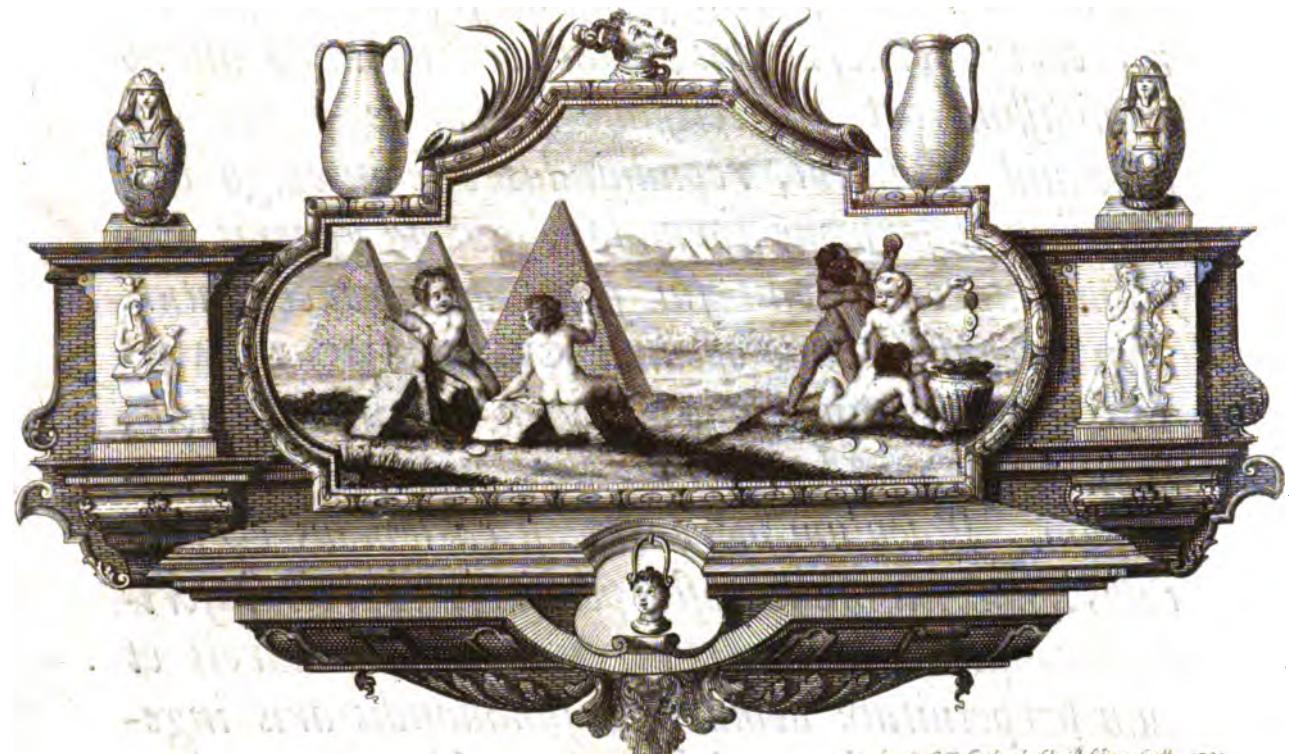
OXFORD UNIVERSITY PRESS, LTD.

WITH AN APPENDIX ON THE HISTORY

OF POLITICAL ECONOMY

BY N. C. GRIFFITH

C. F. Friedrich Christoff filius Gott. 1740.

A d. TVVM, PRINCEPS SERENISSIME,
solium, GLORIOSISSIMORVM MAIO-
RVM pietate, sapientia, magnani-
mitate, clementia et rerum, domi-
forisque, gestarum claritate maxime decoratum,
inprimis vero praeclarissimis TVIS virtutibus, qui-
bus
* 3

bus illorum maiestatem si minus superas, assequeris certe, prae fulgens, dum venerabundo animo demississime et subiectissime deponere gestio hoc quicquid est libelli, repudiandas esse intelligo tritias illorum sermone formulas, qui ad generis humani tutores ingenii sui fetus deferre conantur. Non eo consilio hanc opellam CELSISSIMO NOMINI TVO consecratam cupio, ut, in eius frontispicio, monumentum videar condidisse, laudibus TVIS impletum. Piaculum mererer, si ea levibus et fortassis, non ita multo post, perituris chartis inscriberem, quae marmoreis aereisque, immo aureis et cum perpetuitate demum consummandis aris ingenue et ornatae sunt celebranda. Nec precari licet huic opusculo, ut TVO, DOMINE CLEMENTISSIME, praesidio et custodia tegere ne dedigneris suum auctorem. Hic enim in parte felicitatis suae praecipua reputat, quod sub TVA, FORTISSIMI OTII ET SALATIS PROPVGNATORIS atque HERI LONGE OPTIMI umbra ab iniuriis omnino omnibus tutissimus in otio negotioso, sine turbis, vivere, Musarum sacris, sene metu, operari atque ita rei communi, pro virili parte, potest inservire. Inferant in TVVM, DVX MAXIME, sacrarium litterarias suas ope^s; inscribant illis

illis muneris titulum, qui magniloqui et tanta sunt
confidentia, vel potius audacia, ut, aliquid se ex-
cludere posse, credant, non indignum TANTI
PRINCIPIS purpura. Hos si imitarer, merito iu-
dicarer oblitus, nihil in scholarum pulvere, nihil
in Museorum succrescere tenebris, quin TVA di-
gnitate TVOque splendore longissime superetur.
Et, quid possident, qui TVO subiecti sunt impe-
rio, quo TE, DOMINVM suum, munerentur opipa-
re? Nihil profecto habent, qui TVI sunt et usu,
et fructu, quosque pro TVA incolumente fortunae
perdere oportet dona, sanguinem effundere et ipsam
ponere vitam.

Aspernor haec et, si quae praeterea adhibentur,
solemnia dedicantium verba; quae, si nonnunquam,
fine indignatione, admisisti, PRINCEPS SERENIS-
SIME: plane ostendisti, quam inusitata sit, quamque
inaudita TVA mansuetudo.

Nova et, quod sciam, hactenus a nemine usur-
pata voce TE, CELSISSIME DVX, invabit alloqui,
dum ad pedes TVOS paginas basce admodum exiles
ea, qua decet, submissi animi reverentia advolvere
sustineo. Accipe, inquam, PATRIAE PATER OPTI-
ME, MAXIME, libellum, quem clementissima TVA
mandat

mandata diligenter, ut fas est, persecuturus, pro concessis a natura ingenii dotibus, quas non diffideor esse exiguae, composui. Accipe, quae so, DOMINE. has cultus Tui primitias atque intuere vultu sereno bocce signum quicunque devotissimi. TIBI animi mei, quem modo longe luculentiori nunc declararem, si tantum suppeteret virium, quanta flagro cupiditate summam erga TE, PRINCIPEM CELSIS SIMVM, cui quicquid in me est consecrare et debeo, et lubentissime volo, pietatem prorsus probandi.

Quum optime sis gnarus, PRINCEPS SAPIENTISSIME, civium TVORVM, immo totius hominum generis, felicitatem et salutem tam armis, quam artibus sustentari: ita Martem diligis, ut Minervam quoque complectaris, foveas rebusque exornes omnibus. Non secus, ac HEROES MAXIMI, quorum divino cretus es sanguine, fecerunt, cum universam solidiorem eruditio nem exultam cupis et amplificatam, tum illarum quoque disciplinarum strenue geris curam, quae elegantiores dicuntur, quibusque ipsis homines ad humanitatem solent informari. Colimus in TE, CAROLE, et sanctissime quidem colimus, quotquot in elegantiori hac exerce-

mur

*mur palaestra, quem in DIVO AVO TVO, FERDI-
NANDO ALBERTO, maiores nostri auguste sunt ve-
nerati, MVSAGETAM nempe FORTISSIMVM. Quem-
admodum enim hic piissimae memoriae Princeps,
saeculi sui fidus splendidissimum, varias veneran-
dae antiquitatis reliquias, usu et elegantia longe
praestantissimas, in maximum rei eruditorum pu-
blicae et ornamentum, et commodum, evulgari ius-
fit: ita etiam tanta TVA est munificentia, ut,
quae, ante tempus haud ita niultum, ex remotis-
simis Aegypti accepisti partibus, cimelia rarissima
aeque, ac ad humanitatis studia ditanda aptissima
in publicum imperaveris produci. O beatum me!
cui CAROLVS, PRINCEPS RERVM HUMANARVM
OPTIMVS, illud demandare voluit munus. O bea-
tissimum me! ea dexteritate hoc officio si licuisset
fungi, ut TANTI PRINCIPIS requirit maiestas, et
debita HERO meo OPTIMO pietas postulat; ut,
tanta luce res basce pretiosas me collustrasse, aequi
iudicarent arbitri; quantum CAROLVS, gloria et
dignitate, inter terrarum orbis moderatores ex-
splendescit; nec curta cum ingenii, tum librarii ap-
paratus supellex prohibuisset, quominus partes officii*

**

mei.

*mei omnino omnes explerem. Quum vero ea TE
esse, DVX CELSISIME, animi celsitudine, atque ae-
quitate norint cuncti, ut civium, TIBI subiecto-
rum, voluntatem potius respicias, quam, quae quis-
que eorum praestitit; et, quae a pietate profici-
scuntur, susceptione prima, non vero perfectione
existimes iudicanda: in spem venio minime dubiani
et plane exploratam, TE, PRINCIPEM PIVM et IV-
STVM, nec hanc animi, TIBI longe subiectissimi, tes-
seram prorsus esse aspernaturum; licet tantum ab-
sit, ut illa omnibus absoluta videri queat numeris,
ut tenuis potius, exilis, immo rudis mereatur ap-
pellari.*

*Hac spe et bonitatis TVAE fiducia, TIBI sup-
plices mecum funt Musae mansuetiores. Musae,
inquam, illae, quae, ante haec duo, et quod super-
est, saecula, quum renascerentur, religionem splen-
dori, virtutem dignitati reddebat; hominum au-
tem rectoribus maiestatem, orbi veritatem cunctis-
que libertatem restituebant, ad TVA, CLEMENTIS-
SIME DOMINE, genua manus protendunt supinas.
Petunt, me interprete, orantque, ut in potentif-
fima TVA tutela retinere velis humanitatis studia,*
mor-

mortalibus adeo salutaria, ne calliditate eorum, qui non communia omnium, sed propria tantum comoda quaerunt, detrimentum faciant, proterantur, ac tandem, quod absit, ad pristinum redigantur squalorem.

Patere etiam, DOMINE, ut, priusquam a sacra-tissimo TVO discedam solio, in earundem Musarum confortio, vota, pro TVA incolumente, nun-cupem solemnissima. Vivas, CAROLE, valeas diu-tissime, regnes felicissime! Faxit summi rectoris numen, ut extremos, quibus mortalium vita cir-cumscribitur, terminos non modo attingas, sed su-peres etiam longissime; Nestorumque olim saluteris Nestor, qui cives suos nunquam debilitatos, nun-quam iacentes, semper vero salvos semperque flo-rentes viderit. Vigentem conservet mens divina PROLEM TVAM SERENISSIMAM amabilitateque flo-rentissimam. Suscipias ex illa non modo nepotes, sed pronepotes etiam abnepotesque. Videas, CA-ROLE, CELSISSIMAE DOMVS TVAE splendorem et decus magis magisque augeri et per cunctas Euro-pae diffundi nationes. Tunc demum, o! Deus, fi-niem imponas GENTI buic et antiquitate, et re-

rum gestarum gloria, et mansuetudine, et virtutibus omnibus eminentissimae, quando tibi placebit, hunc, quem incolimus, orbem, in pristinum statum, quo nihil erat, redigere. Vale, PRINCEPS PISSIME, FORTISSIME, FORTVNATISSIME; vale et favere perge bomini, qui, ut in TVO servitio senescere, immo mori possit, peroptat. Scribebam in Academia Iulia, TIBI longe devotissima, ad d. I. Februarii CCCCCXXXII.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I,

Cimeliorum, quae explicare aggredimur, fata nosse, fructuosum. Reperta, ante annos nonnullos, sunt in Aegypto, et quidem in Mumiarum campo, cuius situs et natura describitur. Arabes, vetustatis monumenta pretiosa, lucri cupidine, indagantes, numisma nostram ex funere Aegyptii medicato extraxerunt. Illud in loculo, ad latus Mumiae, sepositum, banc vero ipso cadavere, e regione ventriculi, conditam repererunt Virumque vendiderunt viro cuidam illustrissimo, Aegyptum peragranit, a quo in gazam pervenit Maximi Principis, CAROLI, cuius iussu clementissimo nunc editur.

CAPVT II.

Numisma nostrum in rarissimorum merito refertar numerum. Regulae quidem generales, ad quas veterum numis iustum statuatur pretium, tradi nequeunt. Sunt tamen certa quaedam atque indubia summae raritatis eorum criteria, quae ad unum omnia in nostro comparent. Ex aere fabrefactum conspicitur Venetiis, in thesauro Petr. Mauroceni. Existit etiam Massiliac, in Museo Iob. Petr. Rigordi. Ornatum denique eis exemplum, sed vetustate, maximam partem, exesum, gazam Farnesianam, quod Paul. Pedrusius breviter strictimque descriptis. Exhibetur Pedrusii explicatio notaturque.

CAPVT III.

In numorum veterum pretiis constituendis metallorum nec ignobilias, nec praestantiam respiciant periti. Plumbum, natura sua mollellum, temporis iniuriae maxime est obnoxium. Numi igitur plumbosi, ex vetero aeo, superfiz paucissimi, necesse est. Antinous plumbeus centum

uncialibus aestimatus. Recensentur, qui, monetam plumbeam veteres Romanos babuisse, negarunt, eorumque argumenta refelluntur. Lege Cornelia numaria interdicti non fuerunt numi plumbi. Titulus, quem monetarii affectarunt, A. A. A. F. nibil iuvat plumbi veteris osores. Deae monetac typus in numis imperatoriis. Quando eadem trium mulierum figuris adumbrari coepit. Confirmant monetae plumbeae apud Romanos usum Plautus et Martialis. Claud. Chifletius et Ludov. Savotus notati. Aere quidem et ferro argentum miscuerunt Romani, non vero plumbo. Comici veteres cum numis vilibus, publica tamen auctoritate probatis, res contemendas comparant. Claud. Salmasius refutatur. Plumbum quare nigrum appellant veteres, indicatur. Sub saeculi demum secundi exitum aereos numos plumbo adulterare coeperunt Romani. Passim in numophylaciis occurrunt numi plumbi, de quorum ingenuitate non dubitant periti. Plumbeorum numismatum, quae Museum Laur. Pignorii ornarunt, usus varius fuit. Numulus familiae Pedaniae plumbeus vindicatur. Neronis numus, in quo Paullini legitur nomen, referendus est vel ad Pompei. Paullinum, vel ad C. Suetonium Paullinum, quorum virorum res gestae strictim enumerantur. Numus Neronis alius, cum imperatoris buius filiae, Claudiæ, imagine, affertur. Antinoum plumbeum gazae Molanianaæ, ob insolitam scribendi rationem, quæ in eo observatur, immerito sollicitavit Ioh. Reiskius. Saeculo secundo Sigma modo forma antiquissima Σ, modò lunata figura c pingebatur ⌈ Ι E Y C scriptum pro ⌈ Ι E P E Y C. Numi bene multi, monetariorum culpa virtiosi sunt. Franc. Ficoroni, plumbea numismata omnia loco tesseraum, in ludis publicis, fuisse adhibita, perpetram contendit. Nostri numi plumbi sinceritas et in commercio usus demonstrantur.

CAPVT IIII.

Numismatum pretia augmentur usu, quem, praeter ordinarium, extra commercium babuerunt. Numus, Augusti et M. Agrippæ capitis insignis atque in Nemausensi colonia cusus, pro tessera inter amicos absentes olim usurpatus. Plumbeus noster Mumiae, cui fuit adiectus, usum praestitit peculia-

cularem. Sepelire cum mortuis numulum solebant, exceptis Hermionensibus, Graeci universi, Romani, Galli, Aegyptii et Christiani cum primaevi, sum etiam recentiores. Vocabatur sepulcrale illud numisma aes, πορφυρίου, τὰ πορφυρά, ναῦλον, naulum. Subinde dicebatur daráxa; cuius vocabuli origines non in Persia, sed apud Macedones, quaerenda. Apud Suidam audit οὐρανόδοντα; cuius vocabuli, eruditorum iudicio, male sani, emendatio tentatur. Galli veteres talem numum dari dicebant ISPORON, aut ISTILLV; quae voces obscuriores explicantur. Iac. Martini de illorum significatione sententia improbat. In Graecia istiusmodi numisma obolum valebat. Nisaceenstum numus illustratus. Romani suorum cadaveribus tridentem iungebant. Aristophanes et Apuleius explicati. Nat. Comes et Ant. Bannierius castigati. Illud numisma in os cadaveris indebatur, simulac anima abiisset, post combustionem in urnulam sepulcralem iniendum. Alias mortuo, qui humandus, in manum dabatur dextram. Affigebatur subinde monumenti sepulcralis parieti, aut in ipso deponebatur capulo. Veteres ferme omnes perhibent, numum mortuo fuisse dandum, ut Charontis remunerari is posset laborem. Aliter sensisse videtur ritus istius auctor. Alii in Aegypto rei buius quaerunt originem, quam vero antiquorum doctrinae de anima, post mortem, variis utensilibus et argento opus habente, debet. Vestimenta, arma et alia cum mortuis cremata, vel sepulta. Canes, equi, mancipia et concubinae ad bustum iugulabantur. Pecunia quoque bene multa tumulis condita. Hinc fabula de naulo, Charonti solvendo, nota. Plumbens noster funeri medicato adiectus, ut Stygio portitor cederet, simulque chronologicus esset character imperatoris, sub quo Aegyptius ille obiit.

CAPVT V.

Anterior numismatis nostri pars describitur. Tituli Αὐτοκράτορος, Imperatoris, Caesaris et Σεβαστοῦ, frive Augusti, orbis Romani dominis proprii, strictim explicantur. Hadriani nomen, etiam sine aspiratione, cum olim scriptum, sum bodie recte scribitur. Eundem imperatorem dicunt semper capite fuisse aperto. Duplex Job. Harduini commentum explodi-

ploditur. Corona lauræ primum triumphantiam fuit gestamen; deinde vero principatus insigne. Imperatrices quaedam laureatae. Quare imperatores, in numis, nunc lauræ sint cincti, nunc vero eadem careant, expenditur. Comam calamistratam molitiem indicare et lasciviam, veteres crediderunt. Hadrianus et timidus, et libidinosus. Capillos, ita tegentes frontem, ut ad supercilia usque defluant, denotare animum, singulari immanitate praeditum, tradunt physiognomi. Hadrianus natura saevus et crudelitatem infamis. Caput plus in occiput, quam sinciput prominens memoriam admirabilem atque ingenii vim singularem prodit. Vt raque animi dote instructus fuit Hadrianus, qui etiam omnes ferme artes est complexus, et earundem quasdam scriptis perpolivit. Oculi sublati significant animum, ad arrogantiam pronum. Hadrianus, superbis intolerabilis, primus imperatorum barbam aluit.

CAPVT VI.

Partes numismatum antiquorum aversae saepius intellectu difficiliores. Hinc numi dicti aenigmata; quo nomine Aegyptiaci in primis sunt appellandi. Icuncula, in numismatis nostri postica, ad latus dextrum, constituta, cuiusnam sit, inter viros eruditos non convenit. Repraesentat autem Canobum, deum. Quare illud numen bydriae figura Aegyptii adumbraverint, sententia Abenepbii, Arabis, sed nugatoris, ac forte ab Aibano Kirchero conficti. Quae Suidas et Rufinus de Canobi victoria, ab Igne, Chaldaeorum deo, reportata, peribent, merito fabulis annumerantur. Thom. Stanleii et Petr. Iurieu error notatus. Canobi imago, ex superstitionum opinione, paratum ad incendia extinguenda remedium. Sub Christianismi primordia labescientem superstitionem suffulcire studebant sacrificuli narratiunculis de numinum suorum potentia et miraculis. Gemma, in qua Canobus ignem conculcas, explicata. Hostium calcare cervicem, veteres dicebant pro plena potiri Victoria. Chaldaeis an ignem adoraverint, addubitatur. Idololatræ antiqui haud videntur flagrasse cupidine religionem suam propagandi. Canopum, Menelai. Spartani, gubernatorem, in Aegypto fatis perfunctum, urbi homonymæ nomen dedisse,

et

et pro deo esse adoratum, Graeci, sua adducti vanitate, fabulantur. Incertum est, utrum Menelaus, Laconum princeps, Aegyptum unquam adierit, nec ne. Veteres Aegyptii alienigenas homines summopere aversabantur. Nomini Menelaitici, in quo urbs Canobus sita, appellatio a Menelao, Ptolemaei, Lagi filii, fratre, tracta. Vero similior Aristidius relatio de origine numinis Canobici adducitur et vindicatur. Canobus, vi vocis, significat χερσονήσος, aureum solum. Aurea vocabant prisci homines, quae, in suo genere, praestantissima. Ager Canobicus fertilissimus, eiusque habitatores voluptatibus deditissimi; unde Canobismus in proverbium abiit. Sub Canobi, dei, figura ipsa civitas cognominis culta. Prisci homines urbes, imaginibus symbolicis consecratae, divinis prosecuti sunt honoribus; cuius moris ratio et exempla complura afferuntur. Iob. Harduin, dubitans, an unquam oppidum, Canobi nomine appellatum, in Aegypto antiqua existiterit, refellitur. Canobus, per b, non Canopus, per p, scribendum. Canobicum numen, hydriæ forma, cui virile impositum caput, representarunt Aegyptii, quoniam eiusdem nominis urbs, sub istius imagine adorata, in ipsa Nili exstructa erat ripa. Situs buius oppidi, ad veterum fidem et ex Bened. de Maillet coniecuris, describitur. Hydria Aegyptii veteres hieroglyphice Nilum designarunt. Aqua Nilotica, quae, sua natura, turbida et tepida est, peculiaribus unctionis, boudinum, et limpida redditur, et refrigeratur. Nilum contra ignis vastationem munire patriam suam, docebant Aegyptii vetustiores. Inde natae sunt fabulae de numinis Canobici, in cobibendis incendis, potentia, et triumpho de Chaldaeorum igne acto. Nili ostia, ob scopulorum breviumque frequentiam, sine naufragii periculo, nemo, nisi qui peritum viarum nactus est ducem, ingredi potest. Quoniam cives Canobici in disciplina navalium erant versatissimi, iisdemque aveniae navicularibus utebantur: Canobus, deus, gubernatoris accepit cognomen. Alae, quas numen illud subinde in capite gerit, navium Canobicarum indicant agilitatem. Navium vela olim designabantur vocabulo alarum, quae summae velocitatis symbols. Hinc concluditur, numisma nostrum non aliud, quam Canobicæ civitatis iussu esse signatum. Mos veterum Aegyptiorum in numis suis patria tantum numina representandi pluribus exemplis firmatur.

CAPVT

CAPVT VII.

De altera lateris overſi incancula, cuiusnam illa fit, magnopere difſen-
tiant antiquarii. Patini explicatio improbata. Perperam quoque, à magum-
bam eſſe Eumenatbidis, Canobi, Menclai gubernatoris, uxoris, censuit Nicof-
fus. Nibilo verofimilior de eius ſignificatione Pedrusii opinio. Repraefentari
ella potius Iſidem, inſignibus, buic deae propriis et in nimo noſtro obviis, e-
vincitur. Iſis, numini Canobico iuncta, indicat, plumbum noſtrum a Canobi-
tis Aegyptiis, non vero Africanis, eſſe cuſum. Superftitiosos oīam integras
quoque regiones, imaginibus ſymbolicis confecratas, adorasse, exemplis com-
pluribus probatur. Sub Iſidis ſimulacro Aegyptii patriam ſuam funt vene-
raſi. Deam banc nibil eſſe aliud, quam terram, eiusque nomen, apud Aegy-
ptiacos loquentes, terram ſonaffe, priſci auctores teſtantur. Hinc coronam
turritam, aut bovis cornua in capite geſtas. Terra vocabulo veteres ſaepiſſi-
me patriam tantum ſuam denotarunt. Aegyptius Ἡραὶ et ί γῆ, a ſacris pre-
fanisque ſcriptoribus, appellatur. Iſis non universam, ſed Aegyptiacam modo
terram adumbravit. Nilus, quoniam, quum extra atveum tranſfunditur, ma-
ximam Aegypti partem imundat, mare appellatur. Inde Iſis Pelagia quon-
dam dicit. Gemma theſauri Regis Boruſorum Poſentiffimi nova colluſtratur
luce. Aegyptii, primi fortaſſis rei nauticae inventores, ſcientiam banc exco-
duerunt; eaque propter inſer Iſidis inſignia naugium comparet. Eadem ob
cauſam haec ſea numinibus naugantium tutelaribus videtur adſcripta. Ve-
la Aegyptiaca veteres maximi aeftimabant. Hinc Iſis veliftia dicitur inve-
niſſe, eidemque aliae affinguntur verſicolores. Nauium vela apud antiquos
picta eſſe ſolebant. Oſtridis et Iſidis coniugium prognatusque ex eo Orus ſigni-
fican, Nilum agros Aegyptiacos fecundare. Quoniam Aegyptius frumento fe-
raciſſima, Iſis nunc ſpicea corona conſpicitur redimita, alias vero calatho
caput babet tecrum. Eadem regio omni ciborum genere et gulæ deliciis ab-
undat, eamque ob cauſam Iſis Fructifera cognominata. Bięa marmorum an-
tiquorum explicata. Iſis Fructiferus. Deos utriusque ſexus participes finge-
bant ſuperftitioſi. Aegyptum Italiae aliarumque regionum incolis panem
praebuſſe, ſignificatur multimammiae Iſidis imaginibus. A ſumma regionis
huius ubertate xylini, ex quo veſtimenta conficiebantur ſacerdotum, virorum
honoratiorum et delicatulorum, Iſidis Linigenae titulus eſt tractus. Aegyptii,
flo-

floribus semper propemodum ornatae, varium, pro anni tempestatum diversitate, aspectum vestes Isidis coloribus multis variegatae, intertextis floribus compluribus, indicant. Ob magnam viperarum in Aegypto copiam Isidis simulacra serpentibus sunt circumdata, aut coronata aspidibus. Hoc ornatu monsidentur, qui Isidem inter Eumenides recensuerunt. Ibis, Aegypto propria avis, agros serpentibus purgat, eamque ob rem frequenter inter Isidis ornamenta conspicitur. Aegyptios corpore fuisse salubri et longaevos, contra Herodotum et Isocratem, negatur. Frequentissimi in Aegypto sunt scroti per quamque tumores, oculorum morbi, exanthemata, pestilentia aliaeque infirmitates; quae, quoniam ex buius regionis indole oriuntur, Isidem iracam immittere perhibebant sacrificuli. Aegyptus complures profert herbas salutiferas, eiusque pristinis habitatoribus prima medicae artis gloria debetur. Apud eos singulis morbis peculiares medebantur medici; unde horum maximus in Aegypto antiqua numerus. His medicinae credita inventrix et Salutaris appellata; eidemque vota, in morborum periculis, facta ac deinceps persoluta. Praeter civitatem Aegypti Canobicam alia eiusdem nominis urbs in Africa floruit, cuius situs describitur. Ibidem existit quoque oppidum Canopitanum. Consuetudo veterum urbes suas patrias ab aliis oppidis homonymis, in aere suo, et quidem variis modis, distinguendi exemplis quibusdam confirmatur.

CAPVT VIII.

Templum, in nostro signatum nummo, illud repreaesentat, in quo Canobitae urbis suae adorarunt symbolum. Canobus, deus, cur a Graecis Neptunus appellatus? Euostathius refutatur, indicanturque variae vocis significations. In hoc fano Canobus oracula edebat aegrotique, medicinae caussa, solebant incubare. Canobico numini titulus Serapidis adscriptus. Patrios potius deos, quam peregrinos consulebant vates. Serapidis oraculum Alexandrinum. Hodieque nonnulla Canobi supereesse responsa, adversus Athan. Kircherum negatur. Templum Canobicum ut discendi patuit officina. Docuit in eo Antoninus, philosophus Platonicus. Iam antiquissimis temporibus ibidem adolescentes erudiisse videntur sacrificuli. Scholas, apud orientales, a locis sacris non seiunctas, aut saltē in eorum extremitas fuisse vicinia, exemplo evincitur Iudaorum, a quibus morem illum vetustiores Christiani acceperunt. Eandem consuetudinem servarunt Aegyptii antiquissimi. Canobia Academia admodum celebris fuit. Kircherus iterum notatus. Hadrianus Imp. in villa

villa Tiburtina quare Canobum aedificaveris? Canobi templum structurae elegantia conspicuum. Cuncta Aegyptiorum delubra erant magnifica. Canobi aedem cur monetarius duarum tantum columnarum fixerit? Tempa, in supra frontispicii parte, Aegyptii exornabant globo alato; cuius symboli explicatio Kircheriana ingeniosa quidem, sed veritati minus similis. Theodosio M. imperante Canobi templum direptum est soloque aquatum.

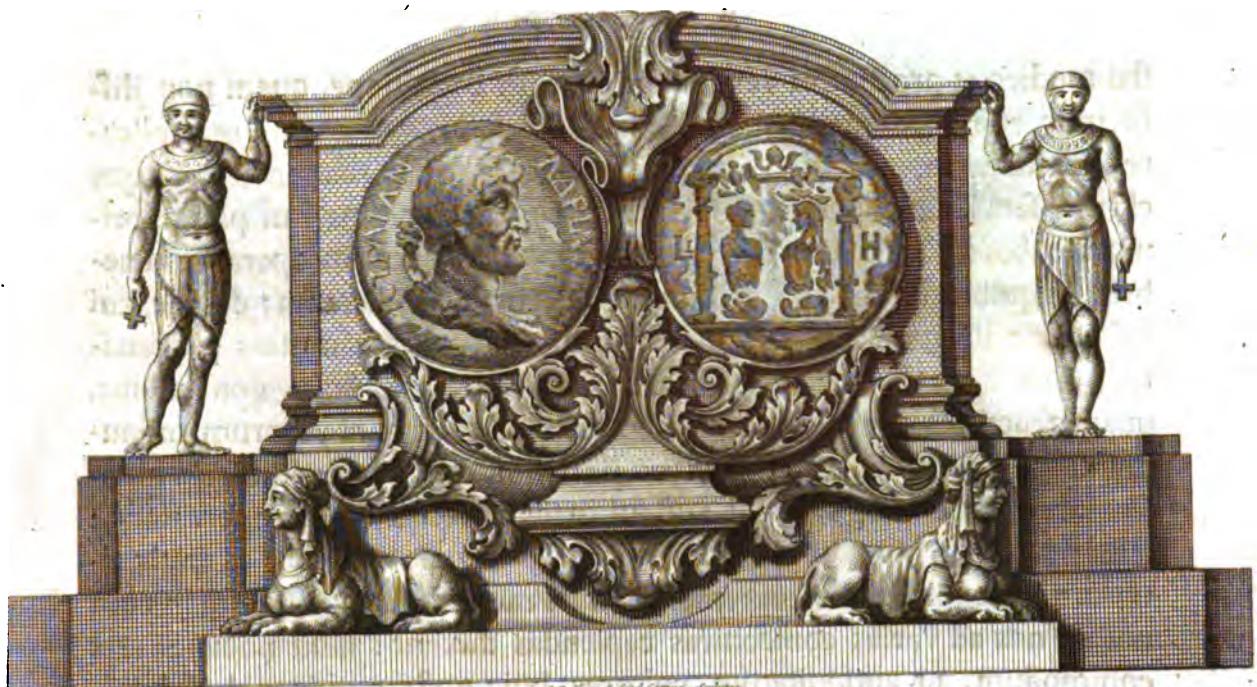
CAPVT VIII.

De littera Λ, in numis Aegyptiacis exhibita, singulare opus promisit Nic. Toinardus. Fortun. Liceti perabsurda huius elementi interpretatio exploditur. Λ non litteram esse, sed notam, a Grammaticis διτάς, sive circumductio-
nis nomine designatam, contendit Is. Casaubonus; qui vero refellitur. Ios. Scali-
geri sententia, littera Λ lustrum significari, reiecta. Antiquarii plerique arbi-
trantur, eam desuntam esse ex ἀναβασ. Littera Λ loco Δ apud Grascos an-
tiquioris usurpata. Vocabuli ἀναβασ, annum sonantis, origo est admodum
obscura. Horum quoque opinio in ambiguis ponenda. In sententia Henr. No-
risii, existimantis, Λ notam esse compendiariam, qua Astronomi Aegyptia-
ci annum indicaverint, varia desiderantur. Cusus est plumbeus noster anno
Hadriani non vitae, sed imperii decimo octavo. Rationes, cur Aegyptii plu-
res, in Hadriani, quam aliorum imperatorum, honorem numos cudentos ca-
gaverint, expromuntur.

CAPVT X.

Gemmae nostrae genus, forma et magnitudo indicantur. In sculptam illa
habet amphoralem Iidis imaginem. Non cum in finem intra Mumiam est in-
suta, ut banc tutaretur. Varia, quae in medicatis Aegyptiorum funeribus,
circa ventriculum, inveniuntur, utensilia artes designant, quas quisque eorum
in vita est professus. Probabile igitur, cadaver, in quo gemma nostra reper-
ta, sculptoris esse. Sculptura ab Aegyptiis, iam antiquissimis temporibus, in-
vonta, ac deinceps summa dexteritate exculta. Multi olim in Aegypto hoc
opificio victimum invenerunt. Non litteris obsignandis, sed annulo magico, sive
medico, gemmam nostram destinasse videtur artifex. Annulos veteres gesta-
bant magicos, alias ad signem cohibendum, alias ad tempestates avertendas
quosdam ad averruncandos morbos. Ultimi generis annulo nostram gem-
mam fuisse inserendam, probabile est.

CAPVT I.

CAPVT I.

*Cimeliorū, quae explicare aggredimur, fata nosse, fructuosum. Reper-
ta, ante annos nonnullos, sunt in Aegypto, et quidem in Mumiarum
campo, cuius situs et natura describitur. Arabes, vetustatis monu-
menta pretiosa, lucri cupidine, indagantes, numisma gemmamque
nostram ex funere Aegyptii mēdicato extraxerunt. Illud in locu-
lo, ad latus Mumiae, sepositum, banc vero ipso cadavere, e regio-
ne ventriculi, conditum repererunt. Verumque vendiderunt virō
cuidam illustrissimo, Aegyptum peraganti, a quo in gazam pervenit
Maximi Principis, CAROLI, cuius iussu clementissimo nunc editur.*

uo sunt, ut titulus docet, pulcerrima venerandae vetustatis
monumenta, alterum ad numismatographiam spectans, al-
terum vero ad glyptographiam, quae, pro modulo ingenii no-
stri

A

• 2 •

stri modico et pro nostra rerum antiquarum cognitione, quam non dif-
fitemur esse mediocrem; hac qualicunque scriptione conamur explica-
re. Prius vero, quam ipsi huic operi admoveamus manum, utriusque
cimelii fata strictim; et ea quidem ratione, enarrabimus, ut pateat, pri-
mum, ubinam terrarum sit repertum; postea, quorum opera ex tene-
bris, in quibus tot saecula delituit, in lucem sit vindicatum; deinde, cui
inservierit usui; ac denique, qua ratione in oras hasce nostras pervene-
rit. Erit haec disputatio lectoribus, ut speramus, grata non minus,
quam fructuosa; nec parum utilitatis praebebit mihi, horum monu-
mentorum illustrationem tentanti. Illi enim, qui, que~~admodum~~ man-
suetiores Musas diligunt, sic antiqui orbis reliquis oculos mentemque
solent pascere, hinc, statim in limine, intelligent, quantae raritatis ci-
melia ipsis exhibeantur contemplanda. Praeterea, quum harum rerum
notitia nos ad varias coniecturas capiendas duxerit: illud nobis afferet
commode, ut antiquitatum cultores huic nostrae quicquid est opel-
lae iustum statuere queant pretium, atque iudicare, num acu rem te-
tigerimus. Patriam haec cimelia habent Aegyptum, regionem tam su-
perstitione, quam artium propemodum omnium sollerti cultura olim
nobilitatam: unde hodienum in visceribus suis recondit innumerabilita
ferme vetustatis rudera eximia, et ad litteras politiores dirandas, immo
ad universum scientiarum divisorum humanarumque campum non
modo exornandum, sed mirifice etiam amplificandum apprime facien-
tia; quae eruditii peregrinatores, praecipue autem hodierni eius incolae,
hi quidem sola lucri cupidine ducti, sed maximo rei eruditorum publicae
commodo, indagant, atque in lucem student vindicare. Eidem ava-
ritiae profundae acceptas referimus hasce nostras prisci orbis reliquias,
quippe quas Arabes, quorum ingens multitudo superioris Aegypti a-
gros solitudinesque inhabitat, ex veteri monumento sepulcrali protra-
xerunt. Est nempe ab hodiernae Aegypti urbe principe, *Cairo*, s. *Al-
Cairo*, vel, ut loquar rectius, a vico non adeo modico, *Manof* appel-
lato, qui, ut ipsum nomen prodit, rudera continet *Mempbis*, regum Ae-
gypti vetustissimorum sedis, non longe remota et proxime Nili diver-
tium

tum sita planities, arenis subtilissimis ita referta, ut inde fabulosi maris appellationem, nec immerito, acceperit; *bae siquidem arenae*, ut verbis ATHANAS. KIRCHERI (a) utar, *ventis concitatae, tam saevas subinde tempestates movent, ut arenis, in clivos aggestis, turbinum violentia, et iumenta, et viatores, una cum mercibus suis, nulla evadendi spe relicta, viros sepeliant;* et Cambysis, Persarum regis, exercitura, quem adversus Ammonios ducebat, universum, teste HERODOTO (b), obruerunt. Initium capit solitudo haec vasta a ripa Nili occidentali, scilicet a pyramidiibus tribus, quarum moles admirandas, prope pagum *Manof* exstructas, et veteres inter mundi miracula numerarunt, et etiam nunc omnes obstupefcunt. Inde, iuxta lacus Moeridis litora septentrionalia, occidentem versus, per quatuor milliaria procurrens tribus aliis pyramidiibus, quibus vero modo memoratae tam magnitudine, quam celebritate multum antecellant, terminatur; sic, ut totus deserti huius ambitus contineatur duodecim circiter milliaribus. Arenosissimam hanc esse planitiem dum diximus, id tantum voluimus indicare, superficiem eius tegi fabulo, quinque, aut sex pedum altitudine; quandoquidem, eo remoto, rupes alta et vasta conspicitur. Veteris Aegypti colonos μετεμψύχοντες admisisse dogma credidisseque, animas, post aliquot annorum millia, corporibus restitutum iri pristinis, cum historiae pater (c), modo landatus, testatur, tum pluribus docet ATHAN. KIRCHERVS (d). Ut igitur anima: quaevis habitaculum suum fartum tectum olim inveniret, Aegyptiorum cadavera non modo artificiose polliniebant, pollinosa involvebant linea subtili, et notis hieroglyphicis depicto, involviseque idola, veluti praeclaros custodes, addebat, sed etiam haud alibi, quam illis in locis sepeliebant, ubi eadem nec aëte, aqua caloreque corrupti, nec animalium hominumque iniuria posse corrodi, arbitrabantur. Erat praeterea haec natio laboriosissima, atque eiusmodi R.

A 2

benter

(a) *Oedipi Aegyptiaci syntagma*. 13. cap. 2. Tom.

III. p. 397.

(b) In *Thalia*, cap. XXVI.(c) In *Euseb. cap. CXXIII.*(d) *Loc. citat. cap. 2. pag. 387. fpp.*

benter suscipiebat operas, quibus nominis gloriam, cum perpetuitate
demum consummandam, se esse impetravat, qua erat variata, spp-
rabat. Quemadmodum itaque animadvertebat, in campo isto, Nili exun-
dationibus haud obnoxio; et sub illa petra tutissima fore cadavera; rupem
vero, sabulis subiectam, non sine labore stupendo posse excindiri: sic ibi,
pro funeribus suorum, reponendis, fornices fecit subterraneos, variis
concamerationibus, veluti ingentibus aulis, distinctos, atque tam multi-
plicibus ambagium viarumque gyris intricatos, ut antrum rupes evaserit
proprietudum inextricabile. Solemne est Persis Arabibusque, corpus pol-
linctum designare مومي، vel etiam مومي، vocabulo, quod viri, rerum
orientalium perissimi, SAM. BOCHARVS (e), IAC. GOLIVS (f);
BARTHOL. HERBELOTVS (g), IOH. CHARDINVS (h) aliquique ab
Hebraeorum صد، cera, derivatum esse, propterea censem, quoniam ve-
teres corpora, quae a corruptionis vindicare volebant labe, cera sue-
verunt obducere. (i). Atque a numero Mumiarum maximo, qui ho-
dieque ibi reperiatur, planities illa, saepius memorata, Arabibus dicitur
Mumiarum campus, de cuius situ, natura atque usu quae hactenus su-
mus commentati, ne quis vana fictaque credat, testamur BENED. DE
MAILLET, qui, quum per sedecim annos, summa cum auctoritate, in
Aegypto vixerit, huiusque regionis miranda et antiquitates incredibili
studio et sollicitia indagaverit, testis existimari debet omni maior ex-
ceptione. Sic autem ille (k): „De cette Memphis autrefois si tameur-
„se et si considérable à peine reste-t'il assez de traces, pour pouvoir
„nous assurer de sa véritable position. Sans les Pyramides que le tems
„a respectées, nous ignorions aujourd'hui où éroit située cette asop
„enne Capitale de l'Egypte. On trouve cependant encore vis-à-vis du
„lieu, où elle a été bâtie, et sur les bords du Nil, un bourg, ou gros
„village, qui porte son nom, et s'appelle *Manof*, terme composé des mê-
mes

(e) Hierozais Part. II. lib. IIII. cap. 12 pag. 531.

regiones. lib. IIII. pag. 40.

(f) In Lexico Arabic, pag. 2279.

(i) Confer litteratissimi Medici, IOH. HENR.

(g) Bibliotheca orientale, voce, *Moumia*.SCHVLZII dissert. de *Mumia* §. VI..

(h) Itinerarium per Persiam aliasque orientis

(k) Description de l'Egypte, pag. 275. sq.

mes lettres Arabes, qui forment celui de Memphis, à la réserve de „l'i et de l's, qu'on a supprimés. Ce bourg donne sa dénomination à tous les lieux circonvoisins, que nos François appellent la Menoufie, ou la province de Manouf, dont celle de Fioum est dépendante. Vis-à-vis ce bourg de Manof, en tirant vers l'Ouest, est située la plaine des Momies, joignant par son Nord aux Pyramides méridionales, qui sont une suite du cimetière que les habitans de Memphis avoient de ce côté-là; plaine fameuse par le grand nombre des Momies qu'on a tiré dans ces derniers tems des canaux souterrains qu'elle contient sous les sables, dont elle est inondée, et par le nombre encore plus grand de ces corps embaumés qu'elle renferme. Cette plaine est ronde et plate, et peut avoir quatre grandes lieues de largeur, ou de Diamètre; en sorte qu'on peut assurer qu'elle a plus de douze lieues de tour. Son fond est un rocher très plat, qui autre fois a été couvert par les flots de la mer, et qui se trouve caché aujourd'hui sous cinq à six pieds de sable.,, In sequentibus MÄIELETVS copiose describit cum methodum, in rupe hac exscindenda adhibitam, tum cryptarum structuram, tum etiam labyrinthi huius eiusque concameratum exhibet ichnographiam: quae singula; vero apud ipsum legi mälumus viderique, quam hic repetere; quandoquidem ad rem nostram haud ita faciunt; atque in medium allata satis dilucide, ubinam terrarum cimelia nostra sint reperta, declarant. Tenent autem, quem modo descripsimus, Aegypti locum, Arabes; qui ipsi sunt, quibus referimus acceptum, quod has prisci orbis reliquias contemplari nunc possumus. Eminet in gente illa auri sacra famæ, qua exstigmata divitias modis omnibus, sive liciti fuerint, sive illiciti, corraderem allaborat. Gnari igitur Arabes, inter Europæos bene multos artis salutaris magistros atque antiquarum rerum studiosos reperiri, qui Mumias officinas Museaque cupiant exornare: lucri spe certissima incitati illud Aegyptiacum coemeterium; draconis Aësopiel instar, custodiunt. Nemini, nisi qui pecuniae satis solvit, ad hypogaea illa aditum recludunt: nec facile alia, quam plebeiorum hominum cadavera, quae a ditorum

Mumiis didicerunt secernere, vendunt. Longo rerum usu maiorum: que suorum observationibus edocti norunt, Mumias, duplii inclusas capulo, aut quarum sandapilae variis coloribus aliisque ornamentiis splendent, beatiorum esse hominum, atque icunculas aureas, lapides pretiosos et alias magni pretii merces continere; quibus deliciis ut potiantur, funera illa medicata perscrutantur sollicitate, et quicquid inventunt separatim, et carissime quidem, peregrinatoribus curiosis vendunt. Nituntur haec omnia fide partim viri perillustris, qui hisce cimeliis nostris terras Brunovicenses ditavit, partim vero MAILLETI, cuius verba non piget apponere (1): „On a trouvé quelques unes de ces caisses avec des yeux de verre, par où sans ouvrir le cercueil on pouvoit voir le corps de la Momie, qui y étoit renfermée. On en a rencontré d'autres, qui étoient doubles, c'est-à-dire où une caisse se trouvoit renfermée dans une autre; ce qui fait juger que la première contenoit sans doute le corps de quelque personne de distinction. Comme on a vu en France plusieurs de ces caisses, et des Momies qui y étoient renfermées, je ne m'arrêterai point à en faire ici la description. Je remarquerai seulement, qu'il est très rare qu'on ait jaunes eu le corps propre d'une belle caisse, parceque les Arabes, qui les découvrent, ne manquent jamais de mettre en pièces ces sortes de corps, dans l'esperance d'y trouver quelque petite idole d'or, ce qui en effet leur arrive souvent, etc. Recte scripsit eruditus ille Gallus, rarerent admodum fieri, ut quis integrum hominis diviris nanciscatur Mumiam: istiusmodi vero funera haud semper frangere Ismaëlis nepotes, exemplo possumus docere. Arabes enim ante annos haud ita multos coemeterii, supra descripti, cryptam quandam ingressi arculam conspicabantur, quae pulcritudine, qua inter ceteras eminebat, res pretiosas inveniendi ipsis spem faciebat, quam haud vanam fuisse, eventus docuit. Remoto enim operculo eadaver apparebat eleganter admodum conditum, quod, qui viderunt, hominis esse iudicarunt, circa annum aeratis vigesimum fatis perfuncti, cui angustam domi non fuisse

(1) Loc. citat. pag. 277.

isse supellectilem, utensilia, quae partim in sandapila separatis deposita, partim corpore ipso inclusa erant, planum fecerunt. Ad alterum nempe funeris huius medicati latus icuncula cernebatur, si recte meminimus, aurea, quatuor pollicum longitudine; illis non dissimilis, quas L A V R. B E G E R V S (m) explicat sigillaque appellandas esse censet prophylactica, ostendens, istiusmodi imagines Aegyptios antiquos collo brachiisque alligatas gestasse, atque etiam funeribus adiunxit, quod, contra malorum eventus valere, sibi persuaserint. Iuxta hanc icunculam iacebat numisma, quod, sollerti artificis manu, quam accuratissime in aës incisum, huius commentationis frontispicium exornat, atque in sequentibus copiosius explicabimus. Hinc Arabes in spem adducti, fore, ut complura istius generis cimelia ipsum condat cadaver, fasciolas, quibus, more solito, erat constrictum, removent, iisque remotis, e regione ventriculi, papyro, inaurata variisque litteris hieroglyphicis exornata, involutam reperiunt gemmam eam ipsam, de qua in fine huius libelli überius differendi habebimus locum. Hisce spoliis onusti Arabes in lucem prodeunt, atque auream imagunculam, nescio cui, vendunt; quae adeo perinde, ac papyrus, modo memorata, quoniam pervenerit, ignoratur. Mumiam vero ipsam non ita multo post, numerata pecunia, suam fecit vir gentilitiarum imaginum splendore dignitateque illustrissimus, qui, licet Minervam, non ut deam optimarum artium, sed ut belli praesidem colat, tamen discendi et eruditæ antiquitatis rudera visendi ardore nobilissimo, et nunquam satis laudando, incitatus, remotas etiam regiones perlustrabat atque tunc in Aegypto commorabatur. Soluto, quod pro Mumia numerandum erat, argento, iterum aderant Arabes atque venum offerebant numisma, una cum gemma: quae cimelia redimere eo minus dubitabat vir ille illustrissimus, quo magis fructuosa ea fore videbat litteris amplificandis. Idem ex orientis partibus redux, anno abhinc tertio, ad splendidissimam aulam Guelphicam quum accederet, SERENISSIMVM AC CELSISSIMVM PRIN-

CL

(m) *Thesauri Brandenburgici* Vol. III. pag.
309. sq. Conf. ATHAN. KIRCHERVS

Ac. cit. syntagma XVII. cap. 1. pag. 487.
sqq.

CIPEM AC DOMINVM, DOMINVM CAROLVM, DVCEM TERRIS
 BRVNOVICO LVNEBVRGENSIBVS IMPERANTEM, PRINCIPEM
 PIIVM, FELICEM, MAXIMVM, divinamque eius familiam auguste ve-
 neraturus: antiquariam hanc supellectilem, antiquae fidei pignus, de-
 mississima manu ad pedes advolvit ANTONIAE AMALIAE, PRINCI-
 PIS, TOTO ORBE AC FELICITER VIRTUTE SVA CELEBRANDAE;
 quae eandem paulo post in gazam, CAROLI, PRINCIPIS INCOMPA-
 RABILIS, curavit inferendam; quod noverat, hunc FILIVM ipsius SERE-
 NISSIMVM, domesticis gloriosissimae memoriae heroum exemplis ex-
 stimulatum, Musas mansuetiores habere in deliciis atque veterum elegan-
 tia et memoria se oblectare. Hic vero PATRIAE PATER LONGE
 OPTIMVS uti litterarum disciplinas omnes, et in his praecipue politio-
 res, nisi cum maximo, tum sempiternae gloriae commendando, tuetur
 atque ornare, ornatasque augere studet; sic splendida illa antiqui or-
 bis monumenta in lucem protrahi atque in rei eruditorum publicae
 commodum iussit explicari. Cui mandato, quo HERVS CLEMEN-
 TISSIMVS me, servum ipsi subiectissimum, beare placuit, alacriter, ut
 fas est, satisfacturus, utrumque cimelium hac commentatione descri-
 bam descriptumque ut potero, verba sunt CICERONIS (n), explicabo:
 nec tamen quasi Pytbius Apollo; certa ut sint et fixa, quae dixero: sed ut
 homunculus unus e multis, probabilia coniectura sequens. Ultra enim quo
 progrediar, quam ut veri similia videam, non habeo: certa dicent bi, qui
 et percipi ea posse dicunt, et se sapientes esse profitentur.

(n) *Quaestionum Tusculanarum lib. I. cap. 9.*

CAPVT

* . , *

CAPVT II.

Numisma nostrum in rarissimorum merito refertur numerum. Regulae quidem generales, ad quas veterum numis iustum statuatur pretium, tradi nequeunt. Sunt tamen certa quaedam atque indubia summae varitatis eorum criteria, quae ad unum omnia in nostro comparent. Ex aere fabrefactum conspicitur Venetiis, in thesauro Petr. Maureceni. Existit etiam Massiliæ, in Museo Iob. Petr. Rigordi. Ornata denique eius exemplum, sed vetustate, maximam partem, exesum, gazam Farnesianam, quod Paul. Pedrusius breviter strictimque descripsit. Exhibitur Pedrusii explicatio nosaturque.

umisma, quod interpretando explanabimus, atque materia plumbeum, crassitudine calami scriptorii, magnitudinis vero mediocris est, tanti arbitramur esse aestimandum, ut numis longe rarissimi censeatur rarius. Immo, quum, in suo genere Phoenicem esse, cognoverimus: parum abest, quin ipsis Othonibus aereis Pescennianisque numis, quos rerum gnari argento enormi solent redimere, anteponamus. Si quid est in perutili arte numismatica, quod vix ac ne vix quidem ea ratione potest pertractari, ut omnia manifesta fiant, nec dubii remaneat quicquam: illud profecto est caput, quod de pretio, veterum auro, argento aeriique statuendo, exponit. Quam summam difficultatem, tantum abest, ut eant infitias artis huius nobilissimae doctores exercitatissimi, ut potius fateantur eam atque etiam profiteantur. De numorum quidem pretio, scribit ANDR. MORELLIVS (o), nibil certi statui, aut definiri potest, sed ab euptoris impetu et ardore, quo in numos fertur, ei modus statuitur; facultates etiam a quovis expendendae sunt; tum et pro occasionis, regionis, temporis et necessitatis ratione istud differt. Nec aliter sentit EUCHAR. GOTTLIEB RINCKIVS,

B

quo

(o) In Specimine universas rei nummariae antiquae, pag. 18.

quo, iudice A N S E L M . B A N D V R I O (p), adhuc nemo, quae ad numorum veterum perfectam spectant cognitionem, diligentius recensuit, aut explicavit dilucidius. Hic enim iuris interpres, et litterarum, et antiquitatis bene peritus, oleum perdere pronunciat (q) atque operam omnem, qui numorum raritatis doctrinam sub regulam velint redigere, qua se includi patiatur minime. Non rarenter enim, atque ex improviso, in lucem protrahi istiusmodi flores signatos, antea vel rariores, vel penitus incognitos; unde fiat, ut numi complures, patrum nostrorum memoria, inter gemmas propemodum enumerati, hoc aevo inter quotidie obvios referantur. Evidem aut fallor egregie, aut non deerunt, qui, quod hisce magistris didicerunt, perdifficiliter de uniuscuiusque numismatis antiqui raritate posse existimari, nos temeritatis haud condonandae postulaverint, quid? damnaverint illico, quum legent, nos adeo magnifice de plumbo nostro sentire, ut confidenter decernamus, illud raffissimis si minus anteferendum, at saltens esse aequiparandum. Sed hifere erunt, qui, sacris antiquariis nuper admodum initiati, arbitrabuntur, quum de numorum, vetusto aevo cuiorum, raritate regulas nemo tradere queat generales, et, singulorum numismatum pretium accurate definire, res sit admodum lubrica, omnia incerta hic esse atque quam maxime ambigua. Hos vero experientia, optima rerum magistra, olim si edocuerit, ditiorum gazophylacia percensentes subinde contemplari numismata, albis rariora corvis (r),

- - *nigroque simillima cygno;*

agnituros, speramus, nos, nequaquam affectu pravo, aut inconsiderantia, sed ratione potius adducos, maximi plumbeum nostrum aestimasse. Quod si enim, nemine diffidente, ipso obryzo longe cariores habendi sunt numi, qui, inde a renatis, felici sidere, litteris, ad hanc usque aetatem, etiam in potentissimorum maximorumque regum et principum gazis ditissimis, vix semel atque iterum occurrerunt elegantioribus for-

mo-

(p) In *Biblioteca numaria*, pag. 141. edit. Fabrician. *potentia et qualitate etc.* cap. XXI pag. 177.

(q) In *Lucubrations de veteris numismatis* (r) *AVVENALIS Satyra VI. v. 165.*

* * * n. (* *)

mosissimae antiquitatis spectatoribus ; si perro numismata, ex viliori plumbi metallo conflata, quotquot eorum genuina sunt, lapidibus preciosis, omnium iudicio, existimantur pretiosiora ; si praeterea usus, quem numus aliquis extra ordinem commerciumque habuit, eiusdem pretium ingenti adauget cumulo ; si denique longe rarissimis carissimisque ille meretur anteponi, in quo universa, hactenus recensita, summae infrequentiae criteria deprehenduntur : numus profecto noster illis, iure optimo, accensetur, qui, propter summam raritatem, in antiquariorum scholis, *unici* (s) solent appellari. Nam et ipsi similem vix ac ne vix quidem invenies, et plumbeus est, et indubitatae deprehenditur antiquitatis, et usum habuit prorsus peculiarem. Quae maxima numi nostri caritas ut eo magis patescat, singula haec momenta paullo accuratius iuvabit explicare. Diximus, nostrum, qui aestimetur maximi, dignissimum esse, et primo quidem propterea, quoniam in multis, hisque ingeniti elegantium numorum copia instructissimis, cimeliarchiis frustra quaeritur. Mihi certe, omni cura summaque diligentia recensenti quicquid aeris vetusti tulit aetatem, atque, e terrae visceribus erutum, viri eruditu nunc strictim descriperunt, quod in catalogis fieri assolet numariis, nunc vero data opera, et doctrinae, quo quisque erat instructus, apparatu, pecularibusque voluminibus, explicarunt, post multum demum laboris exanclatum, unum investigare licuit alterumve, qui eandem, quam noster, praefert epigraphen eandemque imaginem. In illis tantum numophylaciis nostro similes asservari didici, quae, quemadmodum peritos, fortuna propitia utentes viros, principesque maximos conditores suos venerantur ; ac non quovis metallo veteri sunt onusta, sed numis rarissimis splendent. In multis illis numismatographorum libellis, quos partim ipse in scriniis meis servo, partim ab aliis mutuos accepi, atque manu pervolvi diligentissima, non nisi tria numi nostri reperire potui ectypa; quorum tamen unum, quoniam temporis, omnia corruptentis, iniuria ita est exsum, ut pars eius praecipua, postica nempe, propemodum perierit,

iure maiori ad aës rude amandatur, quam inter alicuius pretii utilitatisque numos reponitur. Primus, ego quantum novi, qui orbis litterati cives certiores fecit, istiusmodi numus in honorem Hadriani Imperatoris signatum esse, atque, bene conservatum, ad recentiorem aetatem transmissum, est CAROL. PATINVS, praeclara eruditione et summis de universa re veterum numaria meritis clarissimus. Hic enim quum enumeraret admodum locupletem numismatum, antiquorum et recentiorum, ex omni metallorum genere, apparatum, quem illustrissimus PETR. MAVROCENVS, seniior Venetus, sagacitate maxima, per multos annos, pecuniarum vi ingenti, favente etiam fortuna, undique conquisivit, morti vero proximus, ut patriae suae splendori consuleret, tabulis, quibus suprema sua ordinabat, in Serenissimae Reipublicae sacrarium iussit conferri: inter Graeca Imperatorum Romanorum numismata, ex aere, recentebat (t) magnitudinis mediae numum, Hadriani imagine, in parte adversa, conspicuum, in aversa vero duos, ut ipsi videbatur, Canopos, in templi stantes vestibulo, addita epigraphe L. IH. ostendentem. Gemimum hunc esse nostro, obscurum fore, credimus, nemini; licet PATINVS, quem in hoc thesauro describendo non ea, qua erat par fierique ab eo poterat, ratione versatum esse, eruditus (u) mirantur et lugent, nec typum curaverit apponendum, nec vera sentiat, quum, in uno eodemque numi latere unius eiusdemque numinis effigiem bis expressisse artificem, affirmat satis inconsideranter; quemadmodum ex infra dicendis (x) promtum fiet atque propositum. Praeter laudatum PATINVM numismatis nostri mentionem iniecit idemque, aeri incisum, juris fecit publici doctrina et genere nobilis Velaunus, CLAVD. NICASIVS (y), a quo mutuo sumtum hic non piget delineare, ut oculis iudicare queant lectores, illud ex omni parte nostro respondere.

Refert

(t) *Thesauri Maioroccenici*, Veretii 1683. in (x) Vid. Cap. VII.

4. excusi, cap. XII. pag. 113.

(y) In *dissertat. ad illustr. Spanbemium de numero panibero Hadriani imperatoris*, Cap. III.

(u) Vide ANSELM. BANDVRIVM loc. citat.

Pag. 93.

pag. 28.

Refert NICASIVS, copiam singularissimi huius numi, quem propter insignem eius crassitatem inter maioris moduli reponit, sibi fecisse IOH. PETR. RIGORDVM, Massiliensem de antiquitate bene meritum; qui, quum non nisi illud studiose fuerit venatus, quod in Graeciae Latique veteri pecunia rarum occurrit atque in primis est memorabile: coniectura fortassis non aberrabimus, si, cimelio huic in gaza Rigordiana propterea locum esse relictum, credimus, quod inter haud quotidie obvia conditore referebatur. Denique, in ditissimo Museo Farnesiano, quod liberalitate Cardinalis ALEXANDRI FARNESII, Pauli III. Pont. nepotis, Romae, ante duo circiter saecula, exstructum, Serenissimi Parmensium Ducis, RAINVTI II, iussu, ante quinquaginta, et quod excurrit, annos, Parmam (z), nuper vero in regnum Neapolitanum, sicut fertur, est translatum, aereum numum, non dissimilem nostro, PAVL. PEDRVSIVS, e societate Iesu atque memorati thesauri enarrator, nos docuit (a). Ita vero comparatum est hocce Farnesianum ectypum, ut iure meritoque numis curtis, quo nomine PERSIVS (b) ex eos deformesque insignit, adiiciatur. Posticam enim partem, quae, quod maiorem, quam antica, fructum fert optimis studiis, nobilissima existimatur, temporis longinquitas et iniuria ita corruperunt, ut

B 3

Ca.

(z) Historiam thesauri Farnesiani delineant auctores Actor. erudit. An. 1595-1596. fare fino a L. Elio, raccolti nel Farnese Museo etc. Tom. VI. tabul. XXXVIII. pag. 372. fqq.
pag. 58.

(a) I. Cefari in metallo grande, da Giulio Cesare (b) Sæyra V. vers. ultim.

Canobi Isidisque figurae, quibus eam monetarius ornaverat, aegerrime queant agnosciri; quemadmodum ipse numus, quem apponimus, facit manifestum.

Dedit quoque operam **PEDRVSIVS**, ut, quas in aversa conspicabatur, imaginum reliquias, illustrasse atque interpretatus esse videretur. Ne quis igitur in eam inducatur opinionem, nos, hac commentatione eundem moventes lapidem, actum agere ac post Homerum illum scribere Hiada, monemus, qui in commentariis illis profundam quaesierit doctrinam, eum facturum esse contra mentem ipsius auctoris, qui, observante **ANSELM. BANDVRI** (c), aequo et iusto operum numismaticorum arbitro, hoc unum sibi proposuisse videtur, ut, arrepta e numis occasione, nobilium adolescentium, qui in Parmensi collegio humanioribus litteris operam navabant, animos ad virtutem inflammaret. Ac certe, nec solida esse, nec multa, quae ille ad huius numismatis explicationem protulit in medium, nemo diffitebitur, qui Pedrusianas legit annotationes, quas eo libentius heic adscribimus, quo infrequentius voluminosum illud opus in bibliothecis etiam instructissimis reperitur. Sic autem ille, „Rinovano gli Egiziani l'onore al loro Monarca, accoppiando i propri „Dei alla dilui augusta Immagine. A tal fine ci viene rappresentata, nel „la faccia contraria della Medaglia, la Testa d'Iside collocata sopra un „Idria, ed ha dirimpetto il suo Canopo. Tra le molte prerogative attri-

(c) Loc. citat. pag. 183.

tribuite a questa pretesa Dea, era considerata come Genio tutelare dell' „Egitto, e singolarmente dell' acque dell' Nilo; quindi figuravasi talvolta con una Situla nella mano, e con ciò (d) *omnium lacunarum fluensiam ostendebat*; ma perchè l'oggetto principale del di lei supposto patrocinio erano l'acque del Nilo, con riflesso particolare alle medesime „penso comparisca la di lei Testa sopra l'Idria. Per maggiore intelligenza di questa indicazione, convien sapere, che l'acqua del detto Fiume, riputata sacra, conservavasi in alcune Idrie; e quando in una di esse portavasi con tutta venerazione al Tempio, raccoglieva profonde adorazioni da tutti i circostanti (e): *Aegyptii, tanti Nili aquam fecerre, ut, cum bydria ad templum bumeris ferebatur, omnes procumberent, et, sublatis manibus, Deis gratias agerent;* nè solamente nel Tempio custodivasi entro l'Idrie, ma (f) *verisimile est, unumquemque Aegyptiorum, in domo sua, saltem vasculum aliquod babuisse, quo exceptas sacri Nili aquas veneraretur.* Da ciò può intendersi, con quanta congruenza „i sogni delle dottrine egiziane dassero a vedere sopra l'Idria la testa „d'Iside, creduta favorevole presidente all'acque del Nilo. Certo è, che „il motivo ancora di metterle in mano, come vedesi in altre Medaglie, il „Sistro, era per dimostrare l'accesso del Nilo (g): *Per fistri motum, quod gerere fingebatur in dextra, Nili accessum significabat.* Nella Medaglia „festa della Tavola trigesimasettima ho parlato di Canopo, nella conformità, che le follie pagane ci additano; ora qui avverto, che sotto „questo nome di Canopo gli Astronomi riconoscono una Stella, chiamata da Plinio (h) *syodus ingens et clarum*, mentre credesi essere *omnium fixarum maxima et fulgidissima*; a riguardo però della vicinanza, che ha „al Polo Antartico, non è da noi veduta, *nec Canopum cernit Italia*; indi „poco dopo soggiugne (i): *Canopus quarsam fere partem signi unius super*

(d) SERVIVS ad Acenod. VIII, 696. et LIL. GREG. GYRALDV S de diis gentium syntagm. XII. (f) ATHAN. KIRCHERVS *Oedipi Aegyptiaci* Tom. I. syntagm. III. cap. 7. pag. 212

(e) LIL. GREG. GYRALDV loc. citat. syntagm. XVII. (g) GYRALDV loc. citat. syntagm. XII. (h) PLINIVS *Hist. natur.* lib. VI. Cap. 22. (i) Idem lib. II. Cap. 70.

*pra terram eminere Alexandriae intuentibus videtur; eadem a Rhodo ter-
ram quodammodo ipsam stringere; cioè sembra radergli l'Orizonte. Non
sempre, benchè frequentemente, il favoloso Dio Canopo figuravasi, co-
me nella Medaglia comparisce, con l'Idria alla quale Iside ancora qui
si conferma; ma (k) *idola Canopi, quae colebant Aegyptii, erant forma*
nunc hydriæ, turbinata superficie in basin euntis, nunc pueri reticulata
veste involuti, nunc Hermae forma, omnibus tamen in hoc convenienti-
bus, ut in turbinatam superficiem definerent. I Caratteri L. IH, segnati
nel Rovescio, dinotano, come ancora il altri si è veduto, l'anno deci-
mottavo dell'Imperio d'Adriano.,, Hactenus **P E D R V S I V S**, qui, dum
imagunculam, dextram lateris aversi partem occupantem, pro Isidis ha-
buit signo, haud vera vidisse, est iudicandus. Hac enim monetarium
adumbrare voluisse Canopum, alteram vero, ex adverso stantem, re-
präsentare Isidem, ex iis, quae in huius opellae progressu (l) com-
mentabimur, fiet perspicuum. Praeterea, optabunt mecum eruditii, vir-
doctus fontes potius, ex quibus dulciores hauriuntur aquae, fuisset
consectatus, quam rivulos, haud ubique limpida aqua fluentes. Dein-
de, quae differit de memoratis Aegyptiorum numinibus, trita sunt et
tironibus cognita, quorum nemo est, quin **P E D R V S I I** de Canopo atque
Iside observationes, ex quodam theologiae superstitione compendio di-
dicerit. Postremo, quo maiori sollicitudine vulgaria, undecunque collecta,
ad numismatis sui illustrationem affert, eo altiori silencio premit,
quae ad eius interpretationem in primis poterant conducere. Quae quum
ita sint, tantum abest, ut otium nobis fecerit **P E D R V S I V S**, ut potius ege-
rit nihil, Spartamque hanc, pro civili parte ornandam, nobis reliquerit.*

CAPVT.

(k) ATH. KIRCHERVS loc. citat. pag. 210. (l) Vide Cap. VI. & VII.

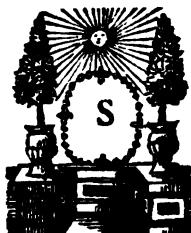
CAPVT III.

In numorum veterum pretiis constituendis metallorum nec ignobilitatem, nec praestantiam respiquant periti. Plumbum, natura sua mollissimum, temporis iniuriae maxime est obnoxium. Numi igitur plumbei, ex vetusto aevo, supersint paucissimi, necesse est. Antinous plumbeus centum uncialibus aestimatus. Recensentur, qui, monetam plumbeam veteres Romanos babuisse, negarunt, eorumque argumenta refelluntur. Lege Cornelia numaria interdicti non fuerunt numi plumbei. Titulus, quem monetarii affectarunt, A. A. A. F. F. nihil iuvat plumbi veteris osores. Deae Monetae typus in numis imperatoriis. Quando eadem trium mulierum figuris adumbrari coepit. Confirmant monetae plumbeae apud Romanos usum Plautus et Martialis. Claud. Chiftius et Ludov. Savotus notati. Aere quidem et ferro argentum miscuerunt Romani, non vero plumbo. Comici veteres cum numis vilibus, publica tamen auctoritate probatis, res contemendas comparant. Claud. Salmasius refutatur. Plumbum quare nigrum appellant veteres, indicatur. Sub saeculi demum secundi exitum aereos numos plumbo adulterare coeperunt Romani. Pafsim in numopbyaciis occurrunt numi plumbei, de quorum ingenuitate non dubitant periti. Plumbeorum numismatum, quae Museum Laur. Pignorii ornarunt, usus varius fuit. Numulus familiæ Pedaniae plumbeus vindicatur. Neronis numus, in quo Paullini legitur nomen, referendus est vel ad Pompei. Paullinum, vel ad C. Suetonium Paullinum, quorum virorum res gestae stricim enumerantur. Numus Neronis alias, cum imperatoris huius filiae, Claudio, imagine, affertur. Antinoum plumbeum gazae Molaniana, ob insolitam scribendi rationem, quae in eo observatur, immerito sollicitavit Iob. Reiskius. Saeculo secundo sigma modo forma antiquissima Σ, modo lunata figura c pingebatur. O IEYC scriptum pro O IEPEYC. Numi bene multi, monetariorum culpa, vi-

C

tiosi

*tioſi ſunt. Franc. Ficoronius, plumbea numiſmata omnia loco teſſe-
raruſ, in ludis publicis, fuſſe adbibita, perperam contendit. Noſtri
numi plumb eiſinceritas et in commercio uſus demonſtrantur.*

olent, nec fine ratione, qui aeris vetuſti notitiam paullo penitiorem, multo labore, ſibi acquisiverunt, in numeroſum pretiis conſtituendis, non ſemper ſpectare materiam, atque numos ex metalli praeftantia, aut ignobilitate pendere. Saepe numero ipsum obryzum posterius ducunt argento; immo, ſubinde numiſmata, ex aere fabrefacta, nobilioribus metallis, multis modis, praeferunt. Sic, Agrippinae iunioris, ex argento, numum, oſtendentem hinc Agrippinae et Neronis capita adverſa, cum epigraphe, **A G R I P P . A V G . D I V I C L A V D . N E R O N I S C A E S . M A T E R**, illinc vero inſcriptionem, circa coronam querceam, in qua s. c. legitur, **N E R O N I C L A V D . D I V I F . C A E S . A V G . G E R M . I M P . T R . P .** aureo, iisdem capitibus inſcriptionibusque conſpicuo, rariorem pronuntiat nequaquam ſtultus numorum veterum exiſtimator, **I O H . V A I L L A N T I V S** (m). Et, quis eſt omnium tam ignarus rerum, atque in antiquariorum re-publica tam rudis, quin ſciat, primi moduli Othones aereos atque Latinos, licet eiusdem imperatoris numi ex argento non obvii, ex auro autem raritate ſint praeftantissimi, his tamen tantum anteponere peritos, ut inaestimabiles eos appellent? „Vn Othon Latin, ſcribit **L V D O V . I O - B E R T V S** (n), de grand bronze, n'a point de prix, au lieu qu'un „Othon d'or ne vaut que trois ou quatre piſtoles au-deſſus de ſon „poids, qui eſt environ treize francs. Et le même Othon d'argent ne „vaut que quarante ou cinquante ſols au-delà de ce qu'il pefe etc. Li-cebit igitur nobis quoque, noſtrum, propter materiam, quae plumbum, ut iam ſupra indicavimus, eſt, longe rariſſimis praepoñere; etiamsi,

ex

(m) Vide eius *Numiſmata Imperatorum Romanorum praefantiora, a Iulio Caſare* ad Tyrrenos usque, Tom. II. pag. 64. (n) Loc. citat. pag. 18.

ex aere, sui habeat similes. Qui metallis exercendis invigilant, eorumque naturam diligentia investigarunt, testantur (o), plumbum magnam argenti vivi quantitatem, sulphuris parum, paucissimum vero terrae, seu salis, habere; ac proinde, quod i nāv, HERM. BOER-HAAVIVS (p), inter praecipuas plumbi notas retulit, metallorum omnium esse molliissimum. Numi igitur, ex metallo adeo tenero facti, temporis iniuriae, necesse est, prorsus sint impatientes; quod ipsum experientia etiam docet. Ex optima enim hac magistra discimus, plumbeis numismatibus corrupendis dimidii saeculi spatium sufficere; quemadmodum EVCCHAR. GOTTL. RINCKIVS (q) animadvertisit in Danicorum biga, quae iussu Friderici III, quum belli premeretur necessitatibus, signata, quum elapsi vix essent quinquaginta anni, iam detrita apparabat. Hinc quum manifesto comperiamus, monetae plumbeae, a priscis Graeciae Latique incolis cuseae, copiam admodum exiguum ad hanc nostram pervenire potuisse aetatem: quicquid numorum veterum, ex viliori illo metallo conflatum, hodie superstes, nec spurium est, merito maximi aestimatur, immo auro gemmisque debet anteponi. Anglus certe quidam, quem magnam rei numariae habuisse novimus prudentiam, pro Antinoo plumbeo centum unciales obtulit summe venerabi GERARDO, e gente MOLANORVM, liberi et imperialis coenobii Luccensis praesuli quondam longe meritissimo: qui tamen, enormem illam argenti summam respuere, quam tanto cimelio, quo mirum quantum delectabatur, se privare, duxit satius (r). At enim veremur, ne ipsa numismatis nostri materia, qua adducti, idem inter longe rariissima collocandum esse, censuimus, aliis sit offendiculo, preebeatque occasionem illud adulterinum et vix dignum pronuntiandi, quo

C 2

quis

- (o) Vid. IOAH. BECCHEI^r *Suppl.* (q) Loc. citat. Cap. V. pag. 35.
mentum in *physicam subterraneam*, Cap. VI. pag. 669. edit. Lips. 1703. 8. (r) Vide *Celeberrimorum virorum epistolae de re numismatica ad ZACHAR. GOETZIVM*, pag. 2. ima.
(p) In *Elementis obemias*, Tom. I. pag. 42. e- dit. Lips.

quis gazam suam oneret. In horum itaque sententiam, quam procul dubio ferent, paullo accuratius inquirere, atque plumbeae monetae, apud veteres, usum confirmare, nostrum erit officium, ut numi nostri dignitas sarta tecta conservetur. Quemadmodum in illo artis numismaticae capite, quod de prisorum hominum moneta plumbea exponit, nihil ferme occurrit, quin vocatum sit in controversiam: ita quoque cum olim non defuerunt, tum etiam, hac nostra aetate, uti scio, reperiuntur viri docti, qui, plumbeos numos, quotquot eorum, in cimeliarchiis, passim ostenduntur, ut improbos atque a falsariis suppositos, reiicere, nulli dubitarunt, nec dubitant. Professus est, maiorum memoria, inter ita sentientes nomen suum iuris peritus non incelebris, FRANC. HOTOMANNVS (s). Adstipulati iisdem sunt, praeter alios, IOH. SMETIVS (t), BVRC. GOTTHELF. STRVVIVS (u) et in primis IOH. REISKIVS, quo, eruditus Guelferbyti ornamento quondam egregio, qui maiore contentione plumbi veteris probitatem impugnaverit, novi plane neminem. Quum enim, ante hos annos quadraginta tres, sub personato IANI RVTGERSII nomine, bellum inferret (x) IOH. HENR. EGGEILINGIO; quoniam hic reip. Bremensis, ut vocant, secretarius, Antinoum Musei Molaniani plumbeum, vel, quod hic malebat, stagnum, cuius plane paullo ante iniecimus mentionem, genuinae atque indubitandae antiquitatis esse, affirmaverat; (y) ipse vero pulcre intelligeret, non posse rectius convelli EGGEILINGIVM, quam si daretur probatum, quicquid plumbi stagnique signati, hac tempestate, circumfertur esse reprobum: omnibus ferme, quae

(s) *Antiquitatt. Romanar.* lib. IIII. citante IO. REISKIO, pag. 8. libelli mox nominandi.

(t) In *Antiquitatibus Neomagenibus*, pag. 171.

(u) *Bibliotheca numismat. antiquior.* cap. III. pag. 136.

(x) Integer scripti huius eristici titulus est: IANI RVTGERSII de orbe stagneo, aut nummo potius adukterino, seu reprobo An-

tinoi ad virum nobiliss. Iob. Henr. Eggeilingium epistola, et haec quidem e Par-

nasso per scribas nuntiosque publicos MDCXCVIII. exarata Bremamque per-

lata. Fr. 1699. 4 plagg. 2.

(y) In *Epistola ad illustrissimum Lucensem Abbatem de orbe stagneo Antinoi*, Bremae 1691. 4.

quae, in hac disceptatione adhibuisse eruditos, noverat, argumentis, undique, nec sine labore, corrasis, adversarium suum oppugnabat. Verum, cum rationes, quibus, ut plurimum, contra veterum plumbeos pugnatur, leves sunt, atque eius naturae, ut sagaces, qui animum attendunt, earum imbecillitatem non possint non intelligere, tum REISKIUS in adoptata semel sententia non perstitit, sed, a venerabili Luccensium Abbatे victus, palinodiam, licet privatos inter parietes, cecinit (z). Firmamentum praecipuum, quo REISKIUS eiusque asseclae nixi, plumbum vetus proscribendum iudicarunt, ipsis exhibuerunt sequentia legis Corneliae verba (a): *Eadem lege exprimitur, ne quis numos stagneos, plumbeos, emere, vendere dolo malo vellet.* Quoniam nempe, sub tabulae huius initium, legislator, criminē falsi teneri, iubet, qui in aurum vitii quid addiderint, aut argenteos nummos adulterinos flaverint: autumant hinc, huius legis auctorem eandem poenam denuntiasse, qui plumbeos cudere fuerint ausi. Instant itaque, quum apud Romanos omnis plumbi in commercio usus fuerit interdictus: nullum esse dubium, quin falsarii fabrefecerint quicquid plumbi signati hodie in ditiorum exstat numophylaciis. Verum, sicuti haec interpretatio a mente legislatoris est alienissima: ita etiam, quod inde concludunt adversarii, ultro concidit. Recte sagacissimus et omnis antiquitatis, et legum interpres, CAROL. CAES. BAVDELOTIVS (b), observat, hanc tabulam haudquaquam a monetariis officinis relegasse plumbum, sed interdixisse tantum, ne privati homines flarent ferirentque monetam,

C 3

idque

(z) Intelligere hoc licet ex laudati praefuli epistola, ad ZACH. GOEZIVM data; in qua loc. citat. ita scribit: *De Antinoe meo stagno recte iudicas. Quae contra egregii illius numi authenticam molitus est, sub persona Rutgerfi, beatus Reiskius, vir cetera non indoctus, quasi re bene gesta, cum prolixa epistola ad me misit ipse. Orta bine inter nos concertatio epistolica su-*

per quaestione, an Romanorum temporibus numi genuini existiterint, ex panno, vel plumbō cusi; id quod ego scriptoribus aliquoties literatis, tot argumentis evici, ut vicias mihi manus daret denique.

(a) L. 9. §. 2. n. ad leg. Cornel. de falsis.

(b) *De l'utilité des voyages, et de l'avantage que la recherche des antiquitez procure aux savans*, Tom. II. pag. 549. sqq.

idque adeo severe, ut ne quidem ex vilioribus metallis nummos cudere licuerit. In aliam enim partem haud interpretatos esse ipsos veteres hanc legem, confirmat testimonio Q. ASCONII PEDIANI, diserte scribentis (c), iubere *legem Corneliam numariam*, *quae de moneta, ne quis pecuniam faceret*, sive illa aurea esset argenteaque, sive aerea, aut plumbea. Praeterea, idem BAVDELOTIVS, postquam, variis argumentis, vero fecit simile, verba, de quibus hic disceptamus, librariorum culpa, male fana ad nos pervenisse, docet, auxilio sanioris critices, menda ita tolli oportere, ut in posterum legatur: *Eadem lege exprimitur, ne quis numos scilicet aureos et argenteos plumbeosve temere vendere dolo malo velles.* Rem acu si tetigit Gallus ille eruditus; si que hic genuinus est huius constitutionis legendae modus: adeo non militat contra plumbi in commercio usum Cornelii tabula, ut eundem potius extra omnem dubitationis ponat aleam. Dum enim poena, falsariis constituta, sancit, ne quis *temere*, id est, sine magistratus, penes quem erat monetam cudendi potestas, concessione, ex omni metalorum genere, etiam vilissimo, numis mercetur: concedatur nobis, necesse est, plumbeos, publica cūsos auctoritate, in re Romanorum publica existisse. Verum, nolumus pro hac BAVDELOTII emendatione, tanquam pro aris et focis, propugnare. Concedere possumus, critica ope haud indigere tabulam Corneliam: nec tamen lucri quicquam inde capient, qui plumbi usum apud *Quirites* eunt inficias. Si enim hac in civitate plumbei numismatis nullus fuit usus: certe Corn. Scipio, dictator, quem huius legis auctorem putant, supervacaneam suscepit operam, dum eam figebat. Plumbeus profecto sit falsarius, qui nummos cudere velit ex illo metallo, quod a commercio novit esse remotum. Dum itaque S. P. Q. R. opus esse iudicaverunt, eiusmodi tabula adulteratores coērcere: nemo amplius dubitare poterit, quin, in florentissima hac republica, homines emerint necessaria plumbis numis, in monetaria officina sacra signatis. Everso, hac ratione, adversariorum fundamento prae-

praecipuo, video, cetera, quibus, sententiam suam firmare, fatiguntur, argumenta haud exquisita esse, et ad probandum prorsus inepta. Nequeo sane satis mirari, qui abs se impetrare potuerint plumbi veteris osores, ut, quum in orbe antiquo minime versarentur hospites, tamen causam suam defendere instituerint (d) solemni illa totiesque obvia in numis formula A. A. A. F. F. quasi veteres ea ipsa indicare voluerint, se *Auro, Argento Aerique Flando, Feriundo*, non aliis metallis signandis, fuisse occupatos. Quis enim linguarum, quas eruditas hodie vocamus, adeo est rudis, qui non sciat, quam late *aeris* vocabuli sensus apud veteres patuerit. Ipsi tirones haud ignorant, Graecos *χαλκον*, Latinos vero *aes*, omnis generis nummos, ex quocunque demum metallo conflatos, appellasse; idque propterea fortassis, quoniam aes, ante reliqua metalla, apud hos populos, fuit signatum (e). Quid igitur? si tirones responderint, eodem latiori sensu *aeris* vocabulum, in formula illa adhibitum, plumbeos quoque nummos comprehendere? Nihil certe, quod regerant, adversarii habebunt; praecipue, quum brevitatis studium, quod monetarii veteres in numorum inscriptionibus sollicite observarunt, auctores huius formulae prohibuisse videatur, quominus triplici A litteram P darent comitem. Ut autem ludus fuit alterum, quo contra plumbei numis in antis antiquitatem pugnat, argumentum, infirmare atque frangere: sic nullo negotio tertium quoque refellitur, quo illi solent uti, qui, licet haud negent, superstites esse ex antiquo aevo plumbeos nummos, eos tamen in commercio locum habuisse pernegant. Desumunt illud a Monetae figura, quam in nonnullis senescentis imperii Romanii numis habet (f). In his eam subinde repraesentant mulieres tres, quarum unaquaeque dextra manu bilancem, sinistra cornu Amaltheae tenet,

(d) Vid. 104. REISKIVS loc. citat. pag. 9.

(e) Confer. 104. CHRISTOPH. WAGEN-
SEILIVM de re monetali veterum Ro-
manorum, Cap. V. pag. 22. ubi testimonia,
ex prisca auctoribus collecta, quae me-
moratum harum vocum usum confirmant,

videbis.

(f) Vid. non incelebris Theologi Iulii, HENR.
104. BYTHEMEISTERI, delineatio rei nu-
misimaticae antiquae et recentioris, Cap.
III. pag. 45. quo in libello quorundam de
numis antiquis placita recensentur.

tenet, quasque illi trium metallorum praestantiorum, quae sola in officinis monetariis sint elaborata, credunt symbolum. At enim vero, ea ratione, si fas est subducere calculos: ego facili opera evicero, partem numerorum argenteorum aereorumque maximam, quae nunc ditorum ornat gazophylacia, nequaquam a Romanis pecuniae loco fuisse adhibitam. Norunt, qui, quicquid aeris, iussu Quiritum, signatum est, curioso et attento oculo perlustrarunt, Domitianum primum esse, in cuius numis unius mulieris figuram, dextra stateram, duabus instructam laniibus, sinistra vero copiae, ut vocant, cornu praeferentem, addita epigraphe, MONETA AVG. contemplamur. Saltem in numismatum, auctoritate Romanorum, inde a Pompeio M. ad Heraclii usque tempora, ciosrum, recensione, quam incepit ADOLF. occo, locupletavit FRANCISC. MEDIOBARVS atque perfecit ferme PHIL. ARGELATVS, nullum, inmemorata imagine, aut epigraphe conspicuum, ante Domitiani consulatum decimum (g), occurrit. Praeterea, iisdem viris numus, tribus Monetae figuris exornatus, qui Commodi, aut, si vera retulit DAVID. HOFFMANNVS (h), Traiani aetatem antevertat, nullus est visus. Denique, supersunt Severi Imperatoris numismata, quorum nonnulla Monetam unam, alia vero tres Monetas praeferunt (i). Contra omnium autem annalium monumenta, atque etiam contra ea nitenter, quae unanimi antiquariorum consensu sancita et ipsa veritate sunt fundata: si, horum numismatum auxilio, conarer demonstrare, Domitiano imperante non nisi aureos in usu fuisse, aut Traianum denique, vel Commodum numos, ex tribus potioribus metallis factos, introduxisse, vel Severum nunc soli auro, nunc vero auro, argento aerieque pretium statuisse. Nihil igitur proficiunt, qui tres illas, bilanicibus

et

- (g) Pag. 133. Prodiit autem opus Biragianum, (h) In dissert. de *Dea Moneta*, habita Hel-
cura PHIL. ARGELATI expurgatum
mendis compluribus, additionibus contra inaestad. 1717. §. 12. sub finem.
innumeris auctum, Mediolani, ex aedibus
societatis Palatinae, 1730. fol.
- (i) Vide citatum modo opus Biragianum, pag. 269.

et copiae cornibus instructas, figuris testantur, quum, plumbeam pecuniam Romanis fuisse incognitam, firmare satagunt. Quanta autem infirmitate laborare vidimus argumenta, hactenus recensita, tanto plus ponderis habent, quibus contrarium probare solent peritiiores. Quod si enim testes duo, iisque oculati, omni exceptione maiores merito censentur: expedita iam erit atque aperta causa nostra. Adsumt enim, ex remotissima antiquitate, PLAVTVS et MARTIALIS, qui, se plumbeam monetam, Romae valentem, vidiſſe manibusque contrectasse, disertis verbis, referunt. Horum enim poëtarum alter sic canit (k):

Cui homini bodie peculi nummus non est plumbeus.

Et iterum (l):

*Tace sis faber, qui crudere soles plumbeos
Nummos.*

Nec non alibi (m):

Cui, si capit is res sit, nummum nunquam credam plumbum.

MARTIALIS vero (n):

*Vt convivia sumptuosiora,
Toto quae semel apparas in anno,
Nigrae sordibus explices monetae;
Et septem veteres tui sodales
Constemus tibi plumbea scilicet.*

Et alio loco (o):

*Togatulos inter
Centum merebor plumbeos die toto?*

Verum, nec horum testium auctoritas satisfacit illis, qui, Romanos plumbeis numis viliores emisse merces, pernegant. Nam, vtrumque poëtam plumbeti numismatis nomine designare quosvis parvi pretii nummos, cauſſantur; atque, ut huic obiectioni aliquam veritatis conciliasse videan-

D

tur

(k) In *Cofina*, Act. II. Scen. 3. v. 40.

(n) Lib. I. epigr. 400. v. 11. sqq.

(l) In *Moſtellaria*, Act. III. Scen. 2. v. 11.

(o) Lib. X. epigr. 74. v. 3. sq.

(m) In *Trinumo*, Act. III. Scen. 2. v. 120.

tur speciem, ad viros provocant; eruditione eximia nobilitatos, qui in eum sensum loca allata sunt interpretati. *Frustra*, inquit IOH. REISKIUS (p), *ad PLAVTVM, MARTIALEM et VLPIANVM, ICtum, provocas*, qui numos stanneos plumbeosque, in poëmatibus et legibus Romanis, commemorant. *Siquidem vix credes*, quantam totus criticorum senatus in Parnasso ad loca tua citata indignationem conceperit, dum sollerter numi plumbi per obolos aeratos a SCALIGERO, GRVTERO, CASAVBO-
NO et TAVBMANNO explicabantur; ab ICtis autem, et HOTOMANNO maxime, per quosvis parvi, aut voloris pretii numos, et quadrantes spor-
tularios reddebantur. Maxima, fateor, hic citantur nomina, virique producuntur, cum quibus dissentire est religio; at tunc demum, quum, quae decernunt, aliqua faltem veri praedita sunt similitudine, qua autem, hac in causa, prorsus destituuntur. HOTOMANNVM enim a vero legis Corneliae numariae sensu longissime aberrasse, supra iam est evictum. Et, quemadmodum critici, quos REISKIUS testatur propterea PLAVTI et MARTIALIS numos plumbeos de aeratis expo-
suerunt obolis, quoniam, HOTOMANNO adstipulati, crediderunt, plumb-
beam monetam legibus fuisse interdictam: sic nullus dubito, quin mu-
tascent mentem, si iurisperiti huius agnovissent errorem. Quum ve-
ro illi, qui argumentis, a virorum percelebrium auctoritate ductis,
militant, non immerito iisdem armis repellantur: licebit nobis quo-
que nominare viros et legum, et litterarum, et totius antiquitatis valde
gnaros, qui nobiscum conspirant. Ex horum numero est gravissimus
iuris Romani interpres, IAN. VINCENT. GRAVINA (q). Diserte
enim affirmat, toties memorata lege Cornelia iudicium in illos dari,
qui pretiosiori metallo deterius infuderint; qui monetam attonderint, ra-
serint; qui fraudibus hisce praestiterint spem, aut monetam extra locum,
operi huic, iussu publico, destinatum, signaverint. Ne verbulo autem
monet, eadem lege numos plumbeos interdici. Nec minus CLAVD.

CHI-

(p) Loc. citat. pag. 9.

(q) *Originum iuris civilis lib. III. operum,*extra GOTHOFR. MASCOVII editorum,
pag. 451.

CHIFLETIVS (r), LAVR. PIGNORIVS (s), IOH. CHRISTOPH. WA-
GENSEILIVS (t), EVCHAR. GOT T. RINCKIVS (u) et Celeb.
HERM. VLR. A LINGEN (x), tam PLAVTI, quam MARTIALIS, te-
stimoniis, plumbi apud Romanos in commercio usum satis superque
probari, existimant. Quod quidem attinet ad Comici verba, quae se-
cundo loco recitavimus, arbitratur CHIFLETIVS, illa ad controver-
siam, quam pertractamus, dirimendam nihil prorsus facere; utilia ve-
ro illis esse, qui, falsarios, Plautina aetate, plumbum admiscuisse ar-
gento, vellent demonstrare. Ineptum quoque hunc locum ad usum nu-
mismatis plumbei firmandum iudicat sagacissimus prisci aeris indaga-
tor, LVDOV. SAVOTVS (y), quippe qui opinatur, eum potius facere
manifestum, circa tempestatem, qua acta est fabula Mostellaria, plumbea
numismata in talorum numerum fuisse relata. At vero, ad manus
sunt, quibus nodus, quem duumviri illi, praeter omnem necessitatem,
nectunt, facili solvamus opera. Perspicacissimus sit mortalium, qui ex
illo PLAVTI versiculo, in quo altum de argento est silentium, exscul-
pserit, artis argentum, admixto plumbo, adulterandi Romanos fuisse
gnaros. Constat quidem inter antiquarios, Livium Drusum (z) octavam
aeris partem, M. Antonium (a) autem ferrum miscuisse argento: plumb-
bo vero denarios fuisse adulteratos, nusquam legitur relatum. SAVOTVM
autem in eam, quam profitetur, sententiam discessisse, est sane, quod
miremur. Paullo ante (b) enim affirmaverat, posse variis testimoniis,
praecipue MARTIALIS et PLAVTI, demonstrari, Romanos plumbea
moneta res viliores esse mercatos. Aliter quoque, credimus, explicasset

D 2

phra-

(r) *De antiquo numismate*, Cap. XIII. pag. 75.(s) *De servis veterum*, pag. 248. sq. edit. Amst.(t) *De re monetali veterum Romanorum*, Cap. VI. pag. 28.(u) *De veteris numismatis potentia et quali-
tate*, Cap. V. pag. 34.(x) *De origine et inventoriis pecuniae et nu-
mismatum*, Cap. VI. pag. 79.(y) *Discours sur les medailles antiques*, Part. II. chap. III. pag. 56.(z) Vid. PLINIVS *bistor. natur. lib. XXXIII.* cap. 3. Conf. IAC. GOTHOFREDVS *ad Cod. Theodos. lib. VIII. tit. 22. de falsa
moneta*.

(a) Idein libr. citat. cap. 9.

(b) Part. II. chap. I. pag. 44.

phrasin, *cudere numos plumbeos*, si didicisset, aut fuisset memor, illud solemnne servasse Comicos, ut numos, minutos quidem vilissimosque, sed tamen communi usu receptos, nominarent, quum rem quandam contemnere ac in odium vellent adducere. Sic, quamquam Athenienses, minus florentibus rebus ipsorum (c), monetam aeream, publico decreto, approbassent: tamen cum istiusmodi numis homines nauci atque improbos comparavit ARISTOPHANES (d). Et, quoniam iidem numi haud eleganter erant signati: hinc laudatus comicorum princeps πονηρού κόμματος, mali commatis, eos esse dixit (e), qui moribus perditii erant atque abiecti. Eundem loquendi modum usurpat ipse PLAUTVS (f):

Nam, nunc novae quae prodeunt, comoediae,

Multo sunt nequieres, quam numi novi.

Quapropter credere malim, servum, eam ob caussam parasito silentium imponentem, quod hic *cudere soleat numos plumbeos*, exprobare voluisse Phanisco vilissimum vivendi genus; quam subscribere SAVOTO, censenti, falsi crimen eidem homini obiici. Quam in sententiam tanto lubentius descendeo, quo magis eam firmare video verborum, hac in scena, nexus, quoque contentius tractabanit apud veteres, qui dictis factisque ridiculis victum quaerebant. Restat nunc, ut MARTIALEM quoque a viris doctissimis vindicemus, quos eius testimonio intercessisse novimus. Nam, *selibram plumbeam* poëtam appellare sex festertios numos aereos, *plumbeos* autem *numos aereum* monetam, cui plurimum plumbi admixtum, atque falli, qui eos accipiunt numos, ex plumbō confitatos, CLAVD. SALMASIUS (g) pronunciat. Verum, ne ipse per errorem sit lapsus, quod verear, habeo: immo, virum, alias κερτιάτωτον, hac in re peccasse, plane scio. Priori in loco, *nigram monetam*, et *plumbeam selibram*, phræses esse, unam eandemque rem significare.

(c) Vide IOH. FREDER. GRONOVIVM de *festertiosis*, lib. II. cap. 8. pag. III. sqq.

(d) In RANIS, v. 742.

(e) In PLUTO, I. v. 863. et 958.

(f) In *Cafine* prologo, v. 9. sq.

(g) In *Commentariis ad FLAV. VORISCI vi-*

tem Taciti, Imperatoris, Cap. VIII. pag. 608.

gnificantes, non poterant non iudicare, qui, dum epigramma illud perlegunt, animum adhibebunt mentemque. Quod si ita est, ut nemo unus poterit dubitare: utique de plumbea moneta, nequaquam vero aerea, MARTIALIS loquitur. Nequit enim nigredo tribui aeri veterum, quippe quod, colore suo, vel flavum, vel fuscum, vel album fuit. Plumbum contra, illud imprimis, quod hodie simpliciter ita vocatur, Graeci vero μόλιθος appellabant, atque ex quo plerique numi plumbei superstites, et noster etiam, sunt fabrefacti, quoniam internigrans est et tractantium manus nigrore inficit, *nigrum* dixit PLINIVS (b). Eandem ob caussam VIRGILIVS quoque plumbo livorema attribuit, dum canit (i):

Pars maxima glandes.

Liventis plumbi spargit.

Neque etiam audiendus est SALMASIVS, qui in *numos plumbeos* de aerea interpretatur moneta, cui, plumbi admitione, sua ademta est sinceritas. Nam LVDQV. SAVOTVS (k), pro egregia, qua pollebat, rerum metallicarum cognitione, experimentis chymicis, ostendit, in numis omnino omnibus, aetate MARTIALIS, quem sub Domitiano, Nerva et Traiano floruisse constat, atque etiam ante hoc aevum, cisis, ne micam quidem plumbi deprehendi. Illam enim aeris corrumpendi methodum, exeunte demum saeculo secundo, usurpare coepisse monetarios. Ut autem, quae hactenus disputavimus, reddunt manifestum, PLAVTV M. et MARTIALEM testes in hac caussa esse, quorum auctoritatem sequamur: sic duumviris hisce, ex vetusta memoria accersitis, ex recentiori aevo, quo studium numismaticum, summa diligentia, coluerunt eruditi, adiungere possemus ingentem eorum catervam, qui, postquam argumenta, quibus plumbi veteris impugnari solet probitas, ex omni parte pertantarunt, perfecta eorum infirmitate, agnitaque caussae nostrae bonitate, coniunctis sententiis, decreverunt, utique *Quirites* plumbéis

D 3

nu-

(b) *Hilfer. natur.* lib. XXXII. cap. 5. et lib.

XXXIII. cap. 16.

(i) *Aened.* VII. v. 686.

(k) *Loc. modo citat.* pag. 45.

numis esse usos; eorumque aliquos ad nostrum pervenisse aevum. Verum; artificibus, in arte ipsorum, licet fides, nec immerito, adhibetur, eorumque decreta plurimum habeant ponderis: tamen, brevitatis studio, integrum eorum catalogum hic contexere, supersedeo. Ad numos tantum, ex plumbō fabrefactos, et eos quidem provocabo, in quibus indubitate authentiae indicia cum viri, numismatices peritissimi, deprehenderunt, tum nos etiam animadvertis; qui, hac in lite, vim habere debent ad probandum maximam. Ex horum censu iudicamus esse aliquos de quatuordecim illis, qui, superiori saeculo, partim Romae, partim ex agris, aeternam hanc urbem cingentibus, effossi, in Museum pervenerunt LAVR. PIGNORII (1). In his enim ille *totius antiquitatis indagator acerrimus atque in veterum numismatibus interpretandis oculatissimus*, quemadmodum IAC. PHIL. TOMASINO (m) vocatur, adeo expresa observavit venerandae vetustatis vestigia, ut, quum antea plumbbeam Romanorum monetam noluisset agnoscere, hisce cimeliis conspectis, illico in contrariam adduceretur opinionem. Evidem, PIGNORIO, universam suam plumbbeam supellectilem veteris monetae reliquias esse, censenti, ut assentiar, non facile a me impetrare potero; idque propterea quidem, quoniam in illa sunt quidam, quorum imagines mihi suspicionem movent, eos rebus longe aliis inserviisse. Forum nonnulli, nostra sententia, Saturnalium tantum tempore in usu fuerunt: existimamus etiam, eorum aliquos tesserarum loco illis fuisse datos, qui ludos publicos cupiebant spectare. Quotquot vero eorum numinum capitibus, vel symbolis, sunt conspicui, aut sacro illo imperii Romani signo, aquila, insignies, eos in commercio usum habuisse, ut credam firmiter, similitudine adducor, quam horum imagines cum illis habent, quas in imperatoriis, praecipue vero in consularibus, contemplamur. Hos enim in commercio olim fuisse, quemadmodum nemo negabit, nisi

(1) Aeri incisi exhibentur in libellō de servis ad pag. 248.

(m) In *dissertat. de vita, bibliotheca et Museo*

Laur. Pignorii, subiecta huius *Mensae Isaeae*, editionis Antwerpientis pag. 66,

nisi qui ignorat, SEBAST. ERICIVM (n), statuentem, antiquorum numeros, hodie superstites, a veteri distinguendos esse moneta, peritiores antiquarios dudum explosisse (o): ita etiam plumbeos, de quibus hic est sermo, eundem Quiritibus praestitisse usum, quis poterit in dubium vocare? Quod vero ad illum attinet, qui in adversa Iovis, vel, si mavis, imperatoris cuiusdam caput, barbatum atque laurea redimitum, ostendit, in aversa autem Herculem, clava armatum atque cum Antaeo luctantem, sifit, additis litteris S. C. quarum posteriorem chalco-graphus lunae corniculantis imagine adumbravit, eum quominus inter monetam Romanam referamus, insigni eius prohibemur magnitudine. Tanti nempe est moduli, ut merito annumeretur missilibus, five, ut Itali loqui amant, *Medaglioni*, quae vulgaris monetae vices subiisse, uno ore, ac praecise, negant antiquarii. Ceterum, quicquid etiam litteris S. C. id est, *Senatus Consulto*, veteres significare voluerint; five illis confirmata sit metalli probitas, five indigitata potestas senatus ex vilioribus metallis numeros signandi: illud tamen certum esse debet, numeros, hac nota insignes, ac proinde etiam nostrum, publica auctoritate esse cudos. Hactenus recenfitis Pignorianis succedant nunc duo a CAROL. PATINO (p) aliisque editi, quorum alter, quem inter consulares plerique reponunt, hinc Herculem, pusionem nudum, stantem atque serpentem elidentem, praefert, inde vero, et quidem in media area, *Caii PEDANI*: nomen exhibit legendum (q). Agnoscit numeruli huius antiquitatem ingeniosus iuxta ac aequus aeris vetusti iudex, SIGEB. HAVERCAMPVS (r), quo, an quisquam, hac nostra aetate, maiori-

(n) *Discorso sopra le medaglie de gli antichi*, Part. I.

(o) Vid. *La science des medailles par LOVIS ROBERT*, pag. 29. sqq. et in primis *dissertation du R. P. ETIENNE CHAMIL-LART*, sur plusieurs medailles et pierres gravées de son cabinet, et autres monuments d'antiquité, lettr. 1. et 2. ubi hac de re in n-

tranque disputatur partem.

(p) In *Introductio ad historiam numismatum*, Cap. VI. p. m. 37.

(q) Ecotypum videre cupienti satisfacient CAROL. PATINVS in *numis familiarium*, pag. 200. et SIGEB. HAVERCAMPVS loco mox citando.

(r) In *Thesauro Morelliano*, pag. 315. 2.

ioribus accessionibus locupletaverit nobilissimum studium numismati-
cum, nescio. Ea vero ratione approbat hunc plumbeum, ut, eum ni-
hil ad familiarum numos facere, sed potius in eorum numerum, qui-
bus servi inter se usi, referendum esse, existimet. In hanc sententiam
procul dubio adduci se passus est vir celeberrimus a CAROL. CAES.
BAVDELOTIO (s). Hic enim primus est, qui, nixus lege Saturnalia,
LVCIANO (t) memorata: "H̄ τις ἐπ' ἀγρυπή περτέον, ἀστρος ἐς τὴν ώρη-
γαλανὸν ἔρω. Si quis pro pecunia consueta luserit, in posterum usque diem
jejunato; statuit, plumbeos diebus tantum, Saturno sacris, quibus Ro-
manos plurimum servis induluisse novimus (u), in usu fuisse. Quomi-
nus vero huic Saturnaliae monetae accenseamus eum, de quo hic no-
bis est sermo, prohibemur et Herculis infantis imagine, et non incele-
bris familiae Pedianaē nomine. Eos solos in Saturnalibus locum ha-
buisse, adfirmat BAVDELOTIVS, quoram figurae vel ridiculae sunt,
vel ad historiam faciunt nihil, vel in pecunia veteri alias non conspi-
ciuntur. Quapropter, ut ego quidem credo, nec ipse Gallus ille per-
eruditus adfirmasset, hunc numulum servorum tantum manibus
fuisse tritum. Quid enim ridiculi ineft imagini Alcidis, aut Romani
civis nomini? Quis etiam negabit, utriusque partis typo res veterum
gestas illustrari posse, immo etiam locupletari? Et, quis est eorum, qui,
vel fugitivo oculo, perlustrarunt consulares, quem lateat, variarum gen-
tium, v. g. Antiae, Aureliae, Publiciae, Pomponiae etc. denarios Her-
culis laboribus, factis atque attributis esse insignitos? Alter a PATINE
productus, et quem laudatus HAVRCAMPVS (x) aeri curavit inci-
di; in parte antica ostendit caput Neronis laureatum, addita epigraphe:
NERO CAESAR. In postica vero comparet Mars nudus, stans, galea
tectus et dextra oleae ramuscum, sinistra hastam tenens, circa
quem legitur: PAVLLIN. Ostendunt et huius nummuli indubitandam

av-

(s) Vid. l'antiquité des royaumes, Tom. II. pag. 628. quatuor Romanorum, titule *Saturnalia*.

(t) In Cronosolous, Tom. II. Opp. pag. 618. (x) Loc. citat. pag. 412. 2.

(u) Conf. SAM. PITISCVM in lexico anti-

authentiam historiae Romanae auctores. Illum enim Paullinum haud diversum esse iudicamus a Pompeio Paullino, quem, sub initium imperii Neroniani, Germanico exercitui praefuisse, atque inchoatum a Druso aggerem, coërcendo Rheno, absolvisse; deinceps vero vectigalibus publicis fuisse praepositum, **TACITVS** (y) memoriae prodidit. Huius nempe viri, quem Seneca, Philolophi, sacerorum fuisse, coniicit **IUS** **R.** **LIPSIVS** (z), munus cum militare, tum civile, indicare videtur Martis typus, belli pacisque symbolis, in numulo, insignis. Sed erunt, ut suspicor, quinimum hunc, cum **PETR.** **SEGVINO** (a), referre malent ad C. Suetonium Paullinum, quem, bello, in Africa, feliciter gesto (b), devictaque Boudica, Britannica femina (c), orta stirpe regia, primum proconsulm Britanniae (d), ac tandem consulem, una cum L. Pontio Telefino, factum (e), propter rei militaris peritiam animique moderationem, aevi Neronis, maximopere floruisse, in annalium monumentis legimus relatum (f). Hi acu rem si tetigerint, Martis figura indicio erit, opera huius Paullini provincias, Africam et Britanniam, fuisse pacatas, eundemque fortissimum aequa fuisse, ac pacis studiosum. Neque ego ita coniicientibus multum refragabor; dummodo id mihi concederint, quod partim omnes, qui numum ipsum examinarunt, adfirmant, partim ex iis, quae hactenus disputavimus, non obscure colligitur; eum nempe a priscis hominibus, in ipsa fortassis Britannia, plumbostannique fertilissima, fuisse cusum, rebusque, quae ad vitam sustentandam requiruntur, emendis inservuisse. Quicquid vero harum rerum

E

fue-

(y) *Annal.* lib. XIII. cap. 53. et lib. XV. cap. 18.

CITVS *Annal.* lib. XIII. cap. 29. sqq.

(z) In *Notis ad Taciti Annal.* lib. XV. cap. 6e.

(d) **TACITVS** *in vita Agricolae* cap. XV. *Ad- de The Roman antiquities of Britain,* by **JOHN HORSLEY**, pag. 27 sq.

(a) In *Epist. de nummo Britannico*, quo exstat

(e) *Vide TACITVM Annal.* lib. XVI. cap. 14.

ad calcem *Selectorum numismatum anti-*

XIPHILINVM pag. 716. et **JAN. GRVPE-**

RI *corpus inscrpcionum*, p. MCII. num. 4.

(b) *Vid. PLINIVS Hist. natur.* lib. V. cap. I.

(f) **TACITVS** *bistor.* lib. II. cap. 31. et *de*

circum finem, et DIO CASSIVS Hist. Rom.

lib. LX. pag. 670. D. edit. Leunclav.

(c) **IOH. XIPHILINVS** pag. 700. sqq. et **TAC-**

vita Iul. Agricolae cap. 5.

fuerit: speramus tamen, Celeb. H A V E R C A M P V M nobis nunc esse largiturum, plumbeum hunc, qui ipsi visus est nihil facere ad historiam, non prorsus fore inutilem in historia, olim ex numis contexenda. Eandem, quam in hactenus recensitis observavimus, ingenuitatem aperte praefert etiam numus Neronis alias, qui quondam S E B A S T. F A E S C H I I, iurisperiti Basileensis, cimeliarchio, teste E V C H. G O T T L. R I N C K I O (g), multum addidit decoris. Ab una parte ostendit Neronis, imperatoris, caput: in altera vero Claudioe, Augustae, filiae huius principis, ex Poppaea susceptae, sed intra quartum mensem denatae (h), imago est expressa. Tanto autem maiori iure plumbeum hunc suspicimus, quoniam unicus est, qui nobis sobolem Neronis sifit contemplandam. Nec temere sollicitandam arbitramur eius authentiam, quam indubiam iudicarunt, qui eum usurparunt oculis, et, quid distent aera lupinis, multo usu, didicerunt. Quod vero ad eius attinet auctorem, quis sibi persuaserit, sacras illas principum imagines alia, quam publica auctoritate, esse expressas, ut earum memoria etiam in plumbō exstaret, idque homines monetae adhiberent loco? Denique provocamus ad praecipuum numophylacii Molaniani ornamentum, Antinoi numum, cuius iam supra facta est mentio, quemque non stanneum esse, ut I O H. H E N R. E G G E L I N G I V S perhibet, sed ex plumbō, et eo quidem, quod veteres album vocabant, conflatum, adfirmant, qui hocce cimelium attentius sunt contemplati. Inter omnes constare, arbitror, quanto misu hocce numisma oppugnaverit I O H. R E I S K I V S, ut, si ullo fieri posset modo, illud adulterinum esse, nec pretii ullius, probaret. At, quo successu, non ignoramus; eo nempe, ut, se errasse, ingenue fateretur; postquam ipsi ostensus fidei haud sublestaē aereus, eadem forma signatus, quem, ex Morea allatum, beatus Luccensium praeful suum fecerat (i). Habet hic numus nihil, quod ipsum reddere potest suspectum,

(g) Lib. saepius citat Cap. V. pag. 34. sq. cap. 23.

(h) Vide S V E T O R I V M in Neroni, Cap. XXXV. et P A C I T V M Annal. lib. XV. (i) Vid. Celeb. vtror. epistolas de renuntiis, tica ad Z A C H. G O E Z I V M, pag. 3.

etum, praeter legendum, uti vocant, seu adversae partis inscriptio-
nem, quam ita edidit ΕΓΓΕΛΙΓΙΒΣ: ΟΚΤΙΛΙΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ
ΟΡΕΤΚ ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΣ. Quum enim monetarius Sigma modo hac for-
ma Σ. modo autem figura lunae falcatae c pinxerit; praeterea, ΟΡΕΤΚ
scriperit, pro ΟΙΕΡΕΤΚ; ac denique, pro ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΤ, usur-
paverit ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΣ: adeo vitiosa haec scriptura visa est REIS-
XIO, ut, numum spuriis annumerandum esse, decerneret. Quid?
quod eadem etiam nunc prohibetur ION. FRID. BORCHMANNVS, se-
nator Cellensis, vir in re numismatica litterate peritus, qui nobis prope-
diem accuratam numophylacii Molaniani recensionem exhibebit, quo-
minus, hunc plumbeum inter numos haud dubie sinceros recensere, au-
deat. Hanc vero inconstantem erroneamque scribendi rationem haud
tanti esse arbitramur, cur propter eam fides huius numi vacillet. Su-
perfunt ex illo ipso, quo cusus est, saeculo, monumenta, in quibus si-
bilans alphabeti Graeci littera nunc ut C Latinorum formatur, nunc
vero veteri delineatur modo Σ. quorum tamen vetustatem propterea
in dubium haud vocant viri, in orbe antiquo versatissimi. Sic in An-
cyrana inscriptione, quam, post IAN. GRVTTRVM (k), longe emen-
datiorem edidit orbis eruditus maxime venerabilis Nestor, BERN. DE
MONTFAVCON (l), qui studiis nostris, quod grati agnoscimus, non
vero satis praedicabimus unquam, favet, eademque, quibuscumque modis
hactenus potuit, promovit, legitur: ΠΡΕCΒΕΤΣΑΝΤΑ; et iterum: ΑΓΩ-
ΝΟΘΕΤΗCΑNTA ΔΙΣ; et tertio: ΣΕΒΑΣΤΟΦΑΝΤΗN. Argumen-
tum, quod inde sumimus, pro afferenda numismatis Molaniani sinceritate,
tanto maioris censi debet ponderis, quo disertius auctor huius
lapidis indicat, eum, non diu multo post numum hunc signatum, An-
toninorum, et fortassis M. Aurelii, aetate fuisse dedicatum. Verum,
praevideo, fore quosdam, qui propterea negabunt, marmor hocce
caussam defendere posse Antinoi plumbi, quoniam ingenti exemplo-

E 2

rum

(k) In *Corpus inscriptionum*, pag. CCCXL. (l) *Palaegraphies Graecae* lib. II. cap. 6. pag.
num. 3. et pag. CCCCXV. num. 1. 35.

rum copia queat demonstrari, lapidarios veterum hodiernis lithotomis imperitia haud cedere, immo summa imis miscuisse. Hi vero contemplentur velim numum argenteum, notae optimae, atque a G I S B E R T. C V P E R O (m) ex tenebris protractum, in quo, circa eiusdem catamiti caput, legitur: Α N T I N O Ο Σ Δ I V O C ; sic, ut non solum Sigma modo forma repraesentetur semicirculari, modo autem, more antiquissimo, scribatur Σ, sed etiam v Latinorum retineatur loco ΟΤ. Quae monumentorum convenientia quodammodo docet, saeculo post Christum natum secundo, utramque spirituofam litteram pingendi rationem promiscue fuisse usurpatam. Quod vero attinet ad Ο Ι E P E Y C, quod pro Ο I E P E Y C est positum, metuo, ne pro littera P, quam E G G E L I N G I V S edidit, ipse numus legendum exhibeat I, sic, ut scriptum ibi sit Ο I E Y C. Ad quam coniecturam capiendam ducor numismate argenteo, in eiusdem Antinoi honorem cuso, qui gazam Schwartzburgicam quandam ornavit atque publici factus est iuris ab I M M A N. W E B E R O (n). In hoc enim, qui, sive imagines respicias, sive inscriptionem contempleris, sive litterarum consideres ductus, nostro est simillimus, vox Ο I E P E T Σ, scripturæ compendio eodem, Ο I E Y C exprimitur. Hoc igitur nūmo, quem, iudice eodem viro doctissimo, nōdela: nemo facile accusaverit, egregie confirmatur plumbei Molaniaui sinceritas. Neque hunc sollicitandum putaverim propter insolitam nominis Τ Ο Τ Α N T I N O Σ formam, quam similiter observamus in modo laudato argenteo. Quot enim monetariorum errores sagacissimus E R A S M. F R O E K L I C H I V S (o) deprehendit in illis etiam numis, qui ne minimum quidem vetustatis dubium peritis movere possunt? Plura nunc proferremus exempla plumbeorum numismatum, quorum contestata est antiquitas, quosque, in commercio usum ha:

(m) Vide viri huius, de omni re antiquaria longe meritissimi, *Numismata antiqua explicata*, quae subiecta sunt *Consecrationi Homeri*, pag. 243 sq.

(n) In *Antiquitatibus Antinoi*, pag. 36.

(o) In *dissertat. de numis, monetariorum veterum culpa, virtutis, quae ultimum occupat locum inter eius Tentamina transmaria vetere*, Vicinae Austriae, 1737. 4^a edita.

habuisse, putamus: in hasce oras nostras si iam essent perlatae antiquitates plumbeae, quas virum annis meritisque conspicuum et in universo orbe antiquo longe peritissimum, FRANCISC. FICORONIVM (p), hoc ipso anno, edidisse, novellae litterariae (q) nuper nuntiabantur. Sed, quae inde depromi fortassis poterunt, ad sententiam nostram amplius comprobandam facientia, quaeque pugnant contra opinionem viri huius doctissimi, arbitrantis, universos numos plumbeos, in ludis publicis, tesserarum loco fuisse adhibitos: ea, ubi nacti fuerimus hunc thesaurum, alia explicabimus occasione. In praesenti sufficiente, quae generatim disputavimus de plumbi veteris sinceritate et usu. Restat nunc, ut paucis etiam nostri numismatis demonstremus ingenuitatem. Manifestam hanc facere existimamus trigam aereorum, nostro summorum, quam capite superiori recensuimus. Et, quum, hanc ipsam trigam in commercio olim fuisse, in dubium nequeat vocari: non videor mihi a veritate aberrare, si, plumbum quoque, iisdem imaginibus insignitum, monetae usum praestitisse, habeam persuasum. Praeterea, pro nostri numismatis antiquitate militat, et fortissime quidem, locus, ubi est repetita; qui profecto ita est comparatus, ut de impostura hic facta nemo cogitare queat. Quis enim numum fabreficerit atque in Mumjarum reposuerit cryptis? De Arabibus fortassis quidam? Crederem, libenter nasum suspenderet Europaeis natio, lucri cupidissima; si sciret, quantum pretium nostrates constituere solent plumbeis, simul vero artem numos ad verorum speciem fingendi a JOH. CAVINO, aut alio falsario didicisset. At, inquies, fraudis auctorem potius esse unum ex popularibus nostris, numismatices veteris peritum, qui, ut fucum faceret aliis, Mumiae eum adiecerit. Verum, qui sperare ille poterat, fore, ut numum olim recipiat: quum Arabes cryptas

E 3

illas

(p) Integer operis egregii titulus est: *I Piombi antichi, opera di FRANCESCO DE PICORONI, dedicata alla Santità di nostro Signore Papa Benedetto XIII. In Roma,*

1741. 4.

(q) Vide *Nova litteraria Regensburgensis* huius anni, pag. 128. seqq.

illas summa custodian sollicitudine? Et, quare oblitus est, eum ab Arabibus redimere? Nonne debebat metuere, ne Arabes, conspecto metallo vilissimo, numum abiicerent, aut, qui eum ex nostratis nanciseretur, contemneret atque ad tenebras damnaret aeternas, sicque eius opera omnis periret? Denique videmus in numismate nostro summae antiquitatis signa, adeo manifesta et sincera, ut, simulac sub aspectum venerit viris, aeris vetusti gnaris, non possit non pro veterum hominum opere agnosciri. Adeo in eo ora extima rugosa, nec aequalis, ita tamen, ut eius rotunditas sit servata, quam, quum nulla recentiorum ars queat imitari, merito antiquarii indicium numismatis genuini reputant clarissimum (r).

(r) Vid. EUCHAR. GOTTL. RINCKIVS loc. citat. cap. XVI. pag. 113. sq.

CAPVT

CAPVT IIII.

Numismatum pretia augentur usu, quem, praeter ordinarium, extra commercium habuerunt. Numus, Augusti et M. Agrippae capitisibus insignis aequo in Nemausensi colonia cusus, pro tessera inter amicos absentes olim usurpatus. Plumbus noster Mumiae, cui fuit adiectus, usum praefecit peculiarem. Sepelire cum mortuis numulum solebant, exceptis Hermionenibus, Graeci universi, Romani, Galli, Aegyptii et Christiani cum primacui, tum etiam recentiores. Vocabatur sepulcrale illud numisma aes, πορφύριον, τὰ πορφύρας, ναύλος, naulus. Subinde dicebatur darum, cuius vocabuli origines non in Persia, sed apud Macedones, quaerenda. Apud Suidam audis καρπάστα; cuius vocabuli, eruditorum iudicio, male sani, emendatio tentatur. Galli veteres salem numum dari dicebant ISPORON, aut ISTILLV: quae voces obscuriores explicantur. Iac. Martini de illorum significatione sententia improbat. In Graecia istiusmodi numisma obolum valebat. Nisaenfum numus illustratus. Romani suorum cadaveribus tracentem iungebant. Aristophanes et Apuleius explicari. Nat. Comes et Ant. Bannierius cogitati. Illud numisma in os cadaveris indebat, simulac anima abiisse, post combustionem in urnulam sepulcralem intiicendum. Alias mortuo, qui burundus, in monum dabatur dextram. Affgebatur subinde monumenti sepulcralis parieti, aut in ipso deponebatur capulo. Veteres ferme omnes peribent, numum mortuo fuisse dandum, ut Charontis remunerariis posset laborem. Alter sensisse videtur ritus istius auctor. Alii in Aegypto rei buius quaerunt originem, quam vero ensorum doctrinae de anima, post mortem, variis utensilibus et argento opus habente, debet. Vestimenta, armata, et alia cum mortuis cremata, vel sepulta. Canes, equi, mancipia et concubinae ad bustum iugulabantur. Pecunia quoque bene multis cumulis condita. Hinc fabula de naulo, Charonti solvendo, nata.

nata. Plumbeus noster funeri medicato adiectus, ut Stygio portitorum cederet, simulque chronologicus esset character Imperatoris, sub quo Aegyptius ille obiit.

llustrem inter antiqui orbis reliquias locum merito occupant numismata, quae, praeter ordinarium, quem in commercio habuerunt, usum, extraordinarium quoque priscis hominibus praestiterunt; licet alias trita sint parvique pendantur. Ita numus, magnitudinis mediae et aereus, in Galliae Narbonensis colonia Nemausensi signatus, qui hinc Augusti et M. Agrippae capita aversa laureataque, cum inscriptione: **IMP. D I V I R. inde vero crocodilum, catena palmae arbori alligatum, addita epigraphè: C O L. N E M. sicut, quum frequenter admodum occurrat, non magno est parabilis.** Maximi contra idem numus, in antiquiorum scholis, aestimatur, quum ea ratione olim fractus reperitur, ut dimidia dextra Augusti, sinistra autem Agrippae vultum illaesum exhibeat. Tale enim eius exemplar ritus illustrat hospitum discedentium, inter quos pro arrhabone, sive amicitiae tesera fuit usurpatum; sicuti ostendit **Ioh. Iac. Chifletius** (s). Plura huius generis exempla in medium nunc producerem, nisi decrevissem, hanc ipsam materiam de usu numismatis veteris extraordinario, Deo vitam, vires et otium largiente, singulari libello, perpolire; atque haberem persuasum, unicum, quod attuli, sufficere ad evincendum, plumbeum nostrum propterea etiam dignum esse, cui pretium constituantur haud parvum, quoniam cadaveri Agyptiaco, ad cuius latus alterum depositum invenerunt Arabes, usum praestitit plane peculiarem. Qui ut eo patescat magis, simulque numismatis nostri dignitas amplius commonestetur, priscorum hominum conuentudinem cineribus vel cadaveribus hominum numum adiiciendi plus.

(s) In *Anastasi Childeric I. Francorum regis,*
cap. IIII. pag. 64. sq. Conf. **IAC. PHILIP.**

TOMASINVM de tessellis hospitalitatir,
Cap. XXVIII. pag. 202. edit. Amstel.

edifferere, operaे omnino erit pretium, immo officii nostri pars minime postrema. Secuti autem sunt hunc morem antiqui orbis populi complures. Ut ab illis faciamus initium, qui omnium litterarum praeclaris fuerunt custodes, Graecis nempe, hos suorum cadaveribus numulum adieceris, cum constare debet etiam inter illos, qui nobilissimae huius gentis ritus vel primoribus labris degustarunt, tum ex infra dicendis fiet manifestum. Non universa tamen Graecia consuetudo illa increbuerat. Alienos enim ab ea fuisse Hermionae, oppidi in Argolide, et quidem ad sinum Argolicum, siti, habitatores, testimonio sunt hi **CALLIMACHI** (t) versiculi, quos, in Etymologico magno depravate editos (u), prout eos **ISAAC. CASAVBONVS** (x) emendavit, adscribimus:

Tούνεκα καὶ νέκυες πορφυρίου σύτι Φέρονται
Μόνη ἐνὶ πτολάν, ὅγε τεθμον σισμεν ἄλλους,
Καὶ στομάτεσσι νεὸς Ἀχεφουσίας ἐπιβαθρον.
Δανάκης.

*Quamobrem et mortui naulum non ferunt
In ea sola urbium: quod institutum est alios ferre
In ore, pro nave Acerontica descendenda
Mercedem*

S T R A B O, rationem redditurus, cur Hermionenses hoc tributo fuerint liberati, scribit (y) Παρ' Ἐρμιονεῦσι τεθρύλλησι, τὴν ιὺς ἀδην κατάβασιν σύντομον εἶναι· διόπερ οὐκ αὐτιθέασιν ἐνταῦθα τοῖς νεκροῖς νᾶυλον. *Dicitur apud Hermionenses brevis ad inferos esse descensus: quapropter ibi naulum mortuis non imponitur.* Quern locum, paullo obscuriorem, plane paullo ante laudatus, **ISAAC. CASAVBONVS** (z) sic illustrat: *Hermionae fuit Ditis ostium, frue terrae biatus altissimus: vulgo ψυχοπομπῶν dicebant: putabant enim, animas facto funtorum per illud foramen recta ad*

F

in-

- (t) *Fragment. CX. pag. 361. edit. Theod.* (y) *Geographic. lib. VIII. pag. 573. edit. Al. Graevii.*
 meloveen.
- (u) *Vocabulo, Δανάκης.* (z) *In Lectionibus Theocriticis, Cap. III. p. m.*
- (x) *In Notis ad STRABONIS locum, mox citandum.* 250.

inferos pervenire: ideo, nauli gratia, obolum non inferebant ori suorum mortuorum. SVIDAS (a) contra perhibet, Cererem illud privilegium irrogasse huius oppidi incolis, quod illorum indicio de filiae raptu, et quoniam illa pervenerit, certior fuerit facta. Εν Ἀγιαλῇ, inquit, καταβάσιον ἔστιν ἄδου, ἐς ὁ αἰπελθόουσα ή Δημήτρῃ ἔμαθε παρὰ τῶν περιοικῶν περὶ τῆς Κόρης, καὶ ἐδωρήσατο αὐτοῖς φέσιν τοῦ πορθμῆσ. *Aegiali est descensus ad inferos: ad quem quum Ceres pervenisset, ex accolis (Hermionensibus) cognovit, ubi Proserpina esset. Quare naulum ipsis remisit.* Vt ut haec fuerint; quemadmodum Hermioneenses Graecorum soli huius consuetudinis lege non fuerunt adstricti: sic eorum populares eundem morem, cum aliis institutis compluribus, ad Romanos transmiserunt. Nam in urbe, Latio ceterisque regionibus, in quas *Quirites* deduxerunt colonos, neminem facile pro funere fuisse elatum, quin secum abstulerit numulum, post cadaveris ipsius combustionem, una cum cineribus, urnulae sepulcrali iniicendum, tanta testimoniorum et exemplorum copia ostenderunt IOH. IAC. CHIFLETIVS (b) et MELCH. GOLDASTVS (c), ut laborem fusciperemus prorsus supervacaneum, si idem amplius vellemus comprobare. Nec minus inter antiquioris Galliae incolas usus fuit receptum, vita fatisque functis numulos dare, ad Charontem perferrendos. Sic, anno superioris saeculi duodecimo, quum in veteri Comitum Andegavensium palatio demoliendo occupati essent operarii, inventa sunt cadavera duo, uno eodemque sepulcro inclusa, quorum alterum Germanici, alterum vero Magnentii, tyranni, numisma dextra manu tenebat. IAC. quidem MARTINV (d), illud non modo Galliae eruditae, sed universae etiam litterariae reip. lumen, hos Celtrum esse sceletos, negat, non alio autem nixus fundamento, quam quod, perperam, uti ex infra dicendis apparebit, existimat, maiores suos consuetudinem, de qua agimus, haud observasse. Eidem viro doctissimo

(a) Voce, σφρυγίων.

GII antiquit. Roman. Lib. IIII. cap. 6.

(b) In Descriptione Vesontionis, Part. I.Cap.26.

§. 5.

(c) In Notatis ad Columbani, Abbatis, carmina, pag. 93. 94. Conf. HENR. KIPPIN-

(d) La religion des Gaulois, liv. V. chap. 7. pag. 275.

simo Aegyptii quoque veteres videntur hunc morem secuti, quippe qui demortuorum faucibus iniecerint auri frustum, quod hodieque in Mumiis reperiatur. Est autem, quod metuam, ut hac ratione abunde satis probaverit MARTINVS, quod, ipsa fundatum esse veritate, novimus. Quantum enim memini, semel tantum, in Mumiae nemape, quam Vratislavenses asservant, ore repertum est, ex purissimo auro, folium, complicatum, crenis conspicuum, ac tantae tenuitatis, ut pondere decem tantum grana exaequet. Hoc igitur nemo naulum reputaverit: sicuti nec pro tali obtrusit, qui funus illud medicatum accurate descripsit, ANDR. GRYPHIVS (e). Quod vero hinc probari potest minime, illud extra omnem dubitationis aleam ponit cum numus noster plumbeus, quem cadaveri Aegyptiaco adiectum fuisse, diximus, tum aliis, Heliopolitarum iussu, ut videtur, signatus, quem, ex Mumia similiter protractum, possebat IOH. PETR. BELLORIVS, aeri vero incisum exhibet IOH. BERNH. FISCHERVS^(f), a quo mutuo sumtum hic tanto libentius contemplabuntur lectores, quo est elegantior rariorque, quoque magis ad hanc nostram facit disputationem.

Radicibus adeo altis in priscorum hominum animis defixa erat haec consuetudo ridicula magis, quam impia, ut ne illi quidem eam de-

F 2

pone-

(e) In libello *de Mumia Vratislavensi*, pag. 45. sq. (f) In dem Entwurf einer historischen Arch.
sector, Lib. I. tab. 10.

ponerent, qui, relictis sacris superstitionis, ad veram salutaremque transiverant religionem. Sub Christianismi enim primordia solemne illud adhuc esse servatum ab ipsis puriorem doctrinam profitentibus, immo in illorum etiam sepulcris, qui caelestem veritatem suo obsignarunt sanguine, numos esse depositos, et hodieque reperiri, testatur diligentissimus antiquitatum Christianarum scrutator, PAUL. ARINGHVS (g), inter alia ita scribens: *Nuper intra coemeteriale alterius Mariae Ianuariani, martyris, tumulum aeneum quoddam Iuliae Augustae, quae Severi quandam Imperatoris coniux fuit, numisma, egregio quidem artis opere exsculptum, latebat. Vestae sacrificium ex altera facie contemplandum exhibet.* Et paucis interiectis pergit: *Fideles enim, in tumulandis sanctorum martyrum exuvias, Imperatoris quoque, sub quo martyrio iidem coronati fuerant, iuxta illos numismata studiose reponere, consueverant.* Quid? quod tantum absuit, ut confuetudo illa, vetustate, exoleverit, ut potius quam diutissime inter Christians superfuerint, qui eam, veteri instituto atque exemplo, religiose observarunt; quemadmodum ex illis licet intelligere, quae CHRIST. EHRENFR. SEYFFERTVS in litteras retulit (h): *Eruti nuper in coemeterio Palaeo-Dresdensi tres numi, in oribus defunctorum latitantes, quorum unus grossum Bohemicum, alter ternarium Brandenburgicum, et tertius monetam Saxoniam, non adeo vetustam, numum scilicet Saxonum, referebat.* Mitto iam alia, huc spectantia, exempla, quae desideranti suppeditabit partim laudatus modo SEYFFERTVS (i), partim GOTTFLOB. LEHMANNVS (k). A variis autem, quae nummum hunc sepulchrale circumstabant, rebus varias idem, in Graecia Latioque, sortitus est appellations. Generali aeris nomine designatur à PROPERTIO (l).

Vbi

(g) In *Roma subterranea novissima*, lib. VI. (h) Im *Eisfertigem Bedencken über einigen Rendsburgischen Naulis, oder Danicis*, Cap. IIII. pag. 23. sqq.

(i) *Tract. de numis, in ore defunctorum. sc. pertis*, Cap. I. §. 8. pag. 66.

(j) Loc. citat.

(k) Lib. IIII. eleg. XL v. 7.

Vbi portitor aera recepit,

Obferat berboſos lurida porta rogos.

Sunt, qui hunc versum recitant, quum firmare fatagunt, semper aereos, nunquam aliis metalli, numos cadaveribus veteres adiecisse. Cui vero interpretationi quum obſtet numus noster, eandemque infirmit exempla alia: propius a veritate aberrabunt, qui *aera*, nobiscum, de numis quibusvis, ex vilioribus tamen metallis conflatis, exponent. Alias dicebatur πορφύρη, τὰ πορφύρα et ναῦλος. Primum vocabulum occurrit apud SVIDAM (m), secundum vero apud LVCIANVM (n), qui Charontem, ita Menippum alloquentem, introducit: Ἀπόδος, ἡ κατάφετη, τὰ πορφύρα. *Solve, sceloste, vecturae praemium.* Tertio usus est ARISTOPHANES (o):

"Εκβαν", απόδος τὸν ναῦλον - -

Egressere, et solve vecturae mercedem. - -

Huic postremo nomini Graeco accurate respondet Latinorum *naulum*, quod apud IUVENALEM legitur (p):

- - - *Furer est post omnia perdere naulum.*

Quem locum, varie a variis interpretibus explicatum, EILH. LVBIUS (q), nostro iudicio, maiori verosimilitudine, de numulo expōnit sepulcrali. Tracta vero sunt, quae hactenus recensuimus, nomina ex veterum persuasione, illud numisma portitori infernali, Charonti, pro Stygiæ paludis transmissione, esse persolvendum. Alias δανάη dicebatur; quemadmodum dubitare finunt neminem scriptores vetusti, quos testes excitaverunt MATTH. HOSTVS (r) et IOH. NICOLAVS (s). Quaerenti iam ex veteribus, quaenam sit huius denominationis origo, IVL POLLVX (t) respondebit: Τὸν δανάην ἔναι τινὲς Φασοὶ νόμισμα Περσικόν.

F 3

Da-

(m) Voce, πορφύρη.

(n) In *Dialogis mortuorum*, Cpp. Tom. I.
pag. 308.

(o) In *Ranis*, v. 272.
(p) *Satyra VIII.* 97.

(q) Vide *Iuvenalis*, cura HENR. CHRIST. HENNINII Lugd. B. 1695. 4. editus, p. 83.

(r) *Rei numariae veteris* lib. III. cap. XI.

(s) *De Iuctu Graecorum*, cap. IIII. pag. 43. sq.

(t) *Onomastici* lib. VIII. segm. 82.

Danacam nonnulli numisma esse aiunt Persicum. Evidem non ignoro, in hodierna Persarum lingua, دانه dici sextam denarii partem (u), atque inde Talmudistas suum דנאה, quo similiter obolum designant (x), accepisse: nihilominus tamen adstipulari malim HERACLIDI, Cumano, secundo rerum Persicarum libro, apud Etymologum (y), quem vulgo magnum dicunt, hocce vocabulum Graecis vindicanti. Immo tanto minus me poenitet huius HERACLIDIS esse sententiae, quo vero est similius, eum Danacam inter Persica numismata recensuisse, si, inde illud aosepisse Graecos, novisset. Arbitratur autem, numum sepulcrale appellari θανάκην, quia datus fuerit τοῖς θανατοῖς, mortuis. Scite dudum observavit FRID. SYLBVRGIVS, hanc vocem, libriorum culpa, corruptam, ea ratione esse emendandam, ut in posterum, extruso α, legamus τοῖς θανατοῖς. Acute, inquam, arguteque de hoc loco, in pristinam sanitatem restituendo, coniecit SYLBVRGIVS; licet, quo fundamento ipsius nitatur sententia, haud indicaverit. Firmatur autem illa his PLV-TARCHI (z) verbis: Ἐκένο Φιλολόγου καὶ ὅντες, δτι δηγεσση, παποθίσατος ἰστιν, εἰδέναι. δέοντο γὰρ Μακεδόνες τὸν Θάνατον καλοῦσι. Eruditum est, neque inelegans, scire, δηγεσση donotare malam mortem afferens. Macedones enim δέοντο mortem nominant. Quem Chaeronensem philosophum et histori- cum eo minus piguit nos testem heic excitasse, quoniam caussam indicat, qua adducti, calculum adiecimus critico, modo laudato, atque praete- rea certiores nos reddit de vero vocis θανάτου loco natali. Idem Cha- rontis vectigal Graeciae incolas appellasse παρκάδοτα, auctorem habe- mus. SVIDAM (a). Nam, παρκάδοτα, inquit, λέγεται Χάροντος δέοντος, συ- τεγόμενον ἐκ τοῦ ὀβολοῦ τοῦ συγκινεομένου τοῖς τελευταῖς. οὐχ ὡς ἔνοι πλανώμενος. Βοτάνης ὄνομα Φαστινέναι; παρκάδοτα vocatur Charontis vectigal, collectum ex obolis, qui, una cum mortuis, sepeliebantur. Non est autem herbae nomen,

ut

(u) Vid. IACOB. GOZI Lexicon Arabicum,

coll. 871.

(x) Vid. IOH. BUXTOREII Lexicon Talmudi-
cum, col. 558.

(y) Vocabulo, Δανάης.

(z) In libello, Quomodo adolescens poetarum au-
dire debeat, pag. 22. C. edit. Paris.

(a) Voce, Καρκίδωτα.

ut quidam falso putant. Sollicitos hic locus habuit viros, ceteroquin in Graecia veteri nequaquam hospites, sic, ut professi sint ingenui, se nec quicquam invenisse, quo eius corrigerent menda, nec etiam vocabuli istius ignoti indagare potuisse originem. *Novitas verbi*, inquit IAC. GUTHRIUS (b), *quod vix alibi invenitur, mibi suspicionem iniicit corruptae lectionis, nec occurrit, quod reponam.* *Consulendus Apollo*, dum scimus, portorium illud Charonti dari, ut ad ulteriorem ripam navicula deduceret commeantes. Nec aliter sentit verus huius lexicographi Aesculapius, LUDOLPH. KVSTERVS. Quamvis enim et ipsi suboluisset, vitiis esse inquinatum hunc versiculum, opemque, si fieri posset, laturus SVIDAE, laboranti, consuluisset tam PHOTII lexicon ineditum, quam duos manu exaratos codices, qui Lutetiae Parisiorum affervantur, atque ibi pro καρκαδώνα, quod vulgares editiones exhibit legendum, καρκαδώνα scriptum invenisset: tamen haud negat, *barum lectionum ultra praeferenda sit, haud facile dictu esse, quoniam; de voce illa nibil alibi se legisse, meminerit.* Interim tamen, si, post horum, criticae artis, immo omnis antiquitatis, litterate peritorum, virorum irritos SVIDAE opitulandi conatus, meo quoque ingenio, quod tenui mihi naturam tribuisse, non diffiteor, experiri licet, num quid medelae ac lucis adferre valeat isti voculae: dixerim ego, apud PHOTIVM et in Parisiensium manuscriptis, in consilium a KVSTERO adhibitis, multo emendatius scribi hocce vocabulum, quam in vulgaribus editionibus occurrit. Ducor nempe ad suspicandum, ab ipso SVIDA in litteras esse relatum: καρκαδέα, vel καρκαδέων; ex quo oscitantes librarii, quos notum est, si frequenter corrupisse in eis, atque in loco inseruisse alienissimo (c), fecerunt καρκαδώνα; unde tandem, addito τ, enatum est corruptissimum vocabulum καρκαδώνα. Denotat autem καρκαδέα mercedem sepulturae, sive illud, *quod pro funeratione dabatur, Charonti nimirum, cuius offici-*

(b) *De iure mansum*, lib. I cap. 17. pag. 104. *tione emendandi auctores Graecos*, Cap. I.
edit. Lipsiens.

& II.

(c) *Vid. GVL. CANTERI syntagma de re.*

officium erat defunctorum animas tenebris sepelire aeternis. Compositam enim arbitramur hanc dictiōnē ex νάρη et καθεῖα, vel καθεῖα, quorum vocabulogum prius *mercenariū* significare, docet HESYCHIUS (d), dum illud Homericum (e), νάρης ἀντί, explicat per μαθοφόρου μόριης, et propterea quidem, quoniam Cares primi mortalium fuerunt, qui se aliis, pro mercede, elocaverunt. Posterius vero καθεῖα, vel καθεῖα, quod est a καθαρῷ καθεῖα, κάθαρος, verbis, inter alia etiam ἐνταφιάζειν, *sepelire*, significantibus, lexicographi de *funeratione* interpretantur. Verum, quae de medicina, SVITDAE, laboranti, afferenda, hactenus diximus, ea coniectura tantum sumus consecuti: quapropter nec arcte, eadem tenebimus, nec defendemus mordicus. Quid? ne quidem in medium hasce divinationes protulissimus, nisi fuisset arbitratī, dubia etiam subinde esse proponenda, ut exercitatiōres occasionem nasciscantur ea vel ulterius probandi, vel, iisdem reiectis, meliora docendi. Apud veteris Galliae habitatores nūmulus ille sepulcralis dari dicebatur ISPORON, vel ISTILLV. Quas voculas, in duabus incunculis observatas, splendidissima non modo congregationis S. Mauri, sed totius etiam eruditī orbis sidera, BERN. DE MONTFAVCON et IAC. MARTINVS, adeo perspicue sunt interpretati, ut obscurae amplius esse queant nemini. De altera ita commentatur senex ille, nunquam, nisi honoris caussā, nominandus (g): „Quoique ces lettres soient Latines, il pourroit bien se faire que les „mots soient Grecs, i.e. πόρος, ad transitum, pour le passage: ce qui vi- „endroit fort bien au sujet; cela marqueroit le passage de l'ame aux „Enfers: car plusieurs nations croyoient ce passage tout de même que „les Grecs et les Romains. Il est à remarquer que les Inscriptions „Grecques prennent souvent « pour », et que les Grecs du moins en „certain tems mettoient indifféremment l'un pour l'autre. Nous en „avons vu ci-devant des exemples, comme ΜΕΝΙ pour μένει, οὐνοδῆτης „pour οὐνοδῆτης, μεμροῦ pour μημροῦ: cela se trouve fréquemment dans les

(d) Lemmate, αὐγῆς ἄντη.

(e) Iliad. lib. VIII. v. 378.

(f) Antiquité expliquée, Tom. I. Part. 2 pag. 191.

„les quatre premiers siècles de l'Empire, où l'on prononçoit *ai com-*
 „*me* : nous ayons vû ci-devant *οδοιποριας* pour *οδοιπορια*. La lettre *e*
 „se lisoit pourtant en ces tems, et même dans des tems plus bas, par
 „*w*; comme nous voyons dans le dernier de ces mots si souvent répé-
 „tez, sur-tout dans les anciens verres *PIETE*, *ZESETE*, qui expri-
 „ment ces deux mots Grecs *πιετη*, *ζεσετη*, *beuez et vivez*; nous en a-
 „vons vû des exemples, et nous en pourrions produire un grand nom-
 „bre d'autres. Il y a donc assez d'apparence que ces deux mots se
 „doivent lire *τιλλον*, *pour le passage*, et que cela signifie pour le pa-
 „sage de l'Enfer, dont nous avons parlé au long ci-devant. „ Alte-
 „ram ita explicat IAC. MARTINVS (g): „ Je ne balance donc pas à
 „croire que *ISTILLV* ne soient vraiment deux mots Gaulois, mais
 „dont la signification est celle de ces deux Grecs *τίλος*, *ad tribu-*
 „*tum*, *ad vectigal*, *pour le tribut*. J'~~ai~~ dit plusieurs fois que nos Peres
 „parloient l'ancien Grec, avec les changemens que le tems et le com-
 „merce au dehors ne manquent jamais d'introduire. Si je n'avois déjà
 „donné des preuves de cette constante vérité, ces deux Inscriptions seu-
 „les suffiroient pour la mettre dans tout son jour; puisque la premiere
 „est toute pure Grecque; et *Tillu* est visiblement le *τίλος* des Grecs;
 „au lieu duquel les bas Bretons disent *Tellou*, sur lequel nous avons
 „formé le terme de *Taille*, qui a la même signification. „ *Quam dilu-*
cide doctissimus MARTINVS obsecras hasce dictiones explanavit,
tam dubia videtur eius de usu argenti, a Gallis τιλλον, aut τίλος
dati, sententia. Insumtum illud arbitratur in Veneris inferae, vel Li-
bitinae imagunculas, una cum Celtafum cadaveribus, sepulturae tra-
dendas. Haec enim, nec immerito, in ambiguis collocantur; quando-
quidem, ullo idoneo argumento adhuc demonstratum esse, haud memi-
nimus, Celtas in deorum suorum numero Venerem quoque repon-.
suisse inferam. Inventus quidem est, in sylvis Perticensibus, lapis, se-
quenti notatus inscriptione:

(g) Loc. citat. pag. 273.

* * * * *

DIIS INFERIS
VENERI
MARTI ET
MERCVRIO
SACRVM.

Verum, ne marmoris huius auctor, praeter Venerem, Martem et Mercurium, consecrare illud quoque voluerit diis inferis, sic, ut, singulis versibus, peculiaria celebrentur numina, propterea vereor, quoniam Martem nemo veterum Orci numinibus adscripsit. Quod ipsum non diffitetur, qui hanc inscriptionem data opera illustravit, CAROL. CAES. TAVDELOTIVS (h); cui tamen, existimanti, eam fortassis ob causam bellorum praesidem οὐρανούς fuisse annumeratum, quod, omnia sanguine caedibusque implendo, Plutonis regnum novis semper colonis auferit, non facile fuerim assensus. Ponamus autem, veneratos esse Geltas illam Tartaream Venerem; modo maneat, quod certum est, eam haud communem habuisse cum Graecis Gallos veteres. A vero enim longe aberrat laudatus MARTINV S, quem Latinorum Libitinam Graecorumque Venerem αἰμολογήσει, a PAVSANIA (i) commemoratam, unum reputat idemque numen. Teste enim PLVTARCHO (k), illud cognomen inde adepta est voluptatum dea, quod hominum retardare credebatur secularem. Largiatnur, inquam, illam Venerem tunebrem, tum aliis moribus bene multis, a Quiritibus, quos eam coluisse novimus, in Galliam pervenisse. Neque tamen inde quicquam capiet lucris eruditissimus MARTINV S. Numi enim, Romae, ad Veneris huius aerarium, ex Servii Tullii lege, deferendi, non in imagunculas, una cum cadaveribus humandas, insumebantur, sed communi civium inserviebant utilitati, eumque in finem erant solvendi, ut, quot membra quotannis amississet respublica, sciret magistratus. Auctorem harum rerum habemus

(h) Vide *Histoire de l' Academie Royale des inscriptions et belles lettres*, Tom. III. pag. 234.

(i) In *Laconicis*, Cap. XVIII. pag. 253. edit. Kahnii.
(k) *Sympoſiac.* lib. III. queſt. 6. pag. 652. D.

) 8 ()

MUS DIONYSIVM, Halicarnassensem (1): Βουλόμενος τὸν δικάστην διατρέπονταν τὸ πλῆθος ἐδέναι τὸν τε γενναμένων καὶ ἀπογεννήσαντων, καὶ τὸν εἰς αὐδέας δηγγεσφορέμένων, ἔργαζεν δύον. ἔδει γομίσματος καταφέρειν ὑπὲρ ἐκάστου τοὺς προστάκοτας, εἰς μὲν τὸν τῆς Ἑλευθύνιας Θησαυρὸν, ἢν Ψαμίταις καλοῦσιν "Ηραν Φωσφόρον, ύπερ τῶν γενναμένων εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδευμένον, ἢν προσαγορέουσι Διβτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογεννήσαντων. Cupiens urbanae multititudinis scire numerum, tum nascientium, tum morientium, tum eorum, qui togam sumerent virilem, statuit, quanti pretii numos pro singulis inferre deberent cognati; in aerarium Eileithyiae, quam Romani Iunonem vocant Lucinam, pro nascientibus; in Veneris autem, in luco situm, quam Libitinam dicunt, pro defunctis. Hinc venire in rationem Libitinae, pro mori, dixit SVETONIVS (m); in epbemeridem vero, eiusdem deae, referri, EVSEBIVS (n). Quae quum ita sint; litteratissimus MARTINVS, pro innata ipsi humilitate, haud feret aegre, nos, hac in re, non altercandi studio, neque etiam ambitione, sed solo veritatis amore, ab ipso dissidere. Tanto credimus firmius, imagunculas illas, voculis *τὸς πόρον* et *τέλος* notatas, indicare, numulos, iuxta illas fortassis depositos, Stygio portatori fuisse exhibendos, quo propius a veritate deflectit, Celtas veteres decantata tota Graecia doctrinam, de Charonte, animas ad Orcum deportante, atque, pro hac opera, remunerando, a colonis, ex celeberrima et politissima illa Europae antiquae regione in Galliam missis, accepisse. Sufficiat, haec de nominibus dixisse variis, quibus numum sepulcralem prisci designarunt. Explicandum nunc erit, quale quantique pretii numisma suorum cadaveribus iidem adiecerint. Vile illud fuisse oportet; quandoquidem Graeci ferme omnes, animas transvectori suo attulisse perhibent obolum; numi genus, quod duos cruciatos, ut vocant, Rhenanos, cum quarta eius parte, five numulos nostrates septem valebat. **LVCILLIVS** de avarissimo Hermocrate canit (o):

(1) *Antiquitatis Romanarum*, lib. IIII. pag. 220.

edit. Wechelian.

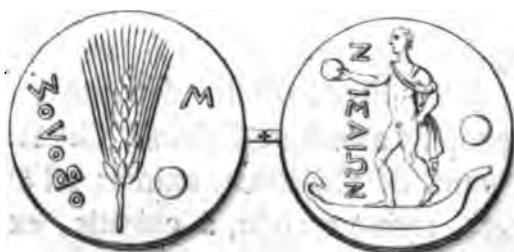
(m) *In Neronem*, Cap. XXXVIII.(n) *In Chronico*, ad. annum 2093.(o) *Anthologiae Graecae* lib. II. cap. 50. epigr.

7. pag. 269. edit. Wechelian.

Κεῖτο δὲ γένιον ὄντεν ἔχων ὁβολοῦ πλήθεας διὰ τοὺς μηνούς
Χρήματα πληρούμοις ἀρκασσεν αἰσπασίως.

*Iacet igitur, nihil habens praeter obolum. Ipsius vero
Facultates heredes lubenter diripuerunt.*

Et, ipse nauta Stygius, quum ei, portorium efflagitanti, respondisset Menippus, eum haud quicquam esse accepturum, ab eo, qui in summa versetur egestate, quaerit, apud LVCIANVM (p) : "Εστι δέ τις ὁβολὸν μηδὲ έχων; An est quispiam, qui ne obolum quidem babeat? Idem, quod ex his aliisque auctoribus discimus, firmat etiam numus aereus, Nisaeae, quod oppidum Megarensum fuit navale, signatus, atque in lucem protractus ab HV. GOLTZIO (q). In huius area altera, ut ectypum, quod exhibemus, docet,

praeter litteram M. et vocabulum ΟΒΟΛΟΣ, repraesentatur spica, symbolum Cereris, cui, cognomento Μελεφόρου, littera M. indicato, teste PAVSANIA (r), iuxta hunc portum, dedicatum erat templum. In altera autem sifstitur homo propemodum nudus, cymbae insiftens et manu porrigens numum, adscripto nomine: ΝΙΣΔΙΩΝ. Exstare in hoc aereo splendida superstitionis, de qua disputamus, vestigia, iam dudum suspicatus est vir, de litteraria non minus, quam civili repub-

(p) In *Dialogis mortuorum*, loc. citat.

minoris nemismat. tab. XIII. num. 10.

(q) In *Graeciae etiusque insularum et Asiae*

(r) In *Asticis*, Cap. XXXXIII. pag. 106.

blica meritissimus, ~~et~~ sive. CUPERVS (s), ita tamen, ut ipse hanc suam sententiam haberet ambiguam. Non erat vero, cur vereretur vir doctissimus, ne hac sua aberraverit coniectura. Acute enim arguteque eam esse captam, abunde probat perfecta huius funerei ritus imago, quam in hoc numulō contemplamur. Primo enim, adest ~~ex-~~
~~plor~~, ut Charontis naviculam vocat LVCIANVS (t). Deinde, hominem, scapha illa vectum, omnibus ferme integumentis nudatum, videamus; cuiusmodi vectores sibi dari cupit portitor infernalis, apud eundem Samosatensem. Denique, figura illa numum, in vecturae pretium, manu exorrecta offert. Postremo, adscriptum quoque est oboli nomen, quo veteres numum sepulcralem designasse, audivimus. Lubens itaque adstipulor CUPERO; immo parum abeat, quin credam, hoc Nisaicum numisma Graecorum cadaveribus nonnunquam fuisse adiectum. Sed quicquid huius rei sit; quemadmodum obolus minima apud Graecos fuit moneta: sic quoque Aegyptios, vile numi genus huic usui destinasse, numisma, quod explicamus, facit manifestum. Plumbeum enim est, ac proinde valoris admodum exigui. Latii habitatores unicum trientem, qui tertiam assis partem valebat, pro naulo attulisse Charonti, auctor est IVVENALIS (u):

*Iam sedet in ripa, tetrumque novicins borret
Portbmea, nec sperat coenofī gurgitis alnum
Infelix, nec babet, quem porrigit ore, trientem.*

Nec non IOHANNES SARISBERIENSIS (x): *Portitor immatis, Charon, stipe, vel triente soleat esse contentus.* Hactenus autem excitatis scriptoribus, de unico tantum nummo, cum cadavere quovis sepulto, testimonium perhibentibus, alii contradicere videntur; dum duorum obo-
lorum iniiciunt mentionem. Sic enim ARISTOPHANES (y):

(s) Vid. eius numismata antiqua explicata, (x) Polycr. lib. V. cap. 10. citante CUPERO, Jo-
pag. 234. sqq. co modo indicato.

(t) Loc. citat. pag. 277.

(y) In Rass, v. 139.

(u) Satyra III. v. 265. sqq.

Ἐν πλοιαρίῳ τονιστρώτ σ' αἵρετο γέρων
Ναύτης διάζει, δύ' ὄβολῶ μισθὸν λαβών.
In navicula tantillula te senex quidam
Nauta traxicet, acceptis a te, pro vectura, duobus obolis.

Et iterum (z):

XAP. Ω παῦε, παῦε, παραβαλοῦ τῷ κωπίῳ.

Ἐκβαῖ, ἀπόδος τὸν ναῦλον. ΔΙΟΝ. Εχε δὲ τὰ βόλαι.

CHAR. Quiesce nunc, quiesce, et proice remum:

Egredere, et solve nauum. BACCH. En! obolos cape duos.

Ita quoque, apud APVLEIVM (a), Psyche, Orci loca, tenebris obsita, aditura, iubetur, *in ipso ore duas ferre stipes*. At salva res est, nondisque, qui hinc necit, nullo solvitur negotio. Post veteres enim Comici laudati interpretes Graecos, eximiae eruditissimis viri, TIB. HEMSTERHVIS (b) et LVDOLPH. KVSTERVS (c), observarunt, ARISTOPHANEM, dum, duos obolos Charonti datus fuisse, canit, comicam potius in ridendo libertatem, quam ipsius rei veritatem sectari, atque alludere ad iudicium Atheniensium mercedem, quae duorum fuerit obolorum. Neque Madaurenssem philosophum fidem veterum, qui unum modo obolum memorant, infringere, sequentia eius docent verba, quibus diserte indicat, stipem alteram a Psyche in transitu Charonti fuisse exsolvendam; alteram vero in redditu. Manifesto hinc comperimus, quantum errorem lectoribus suis offundat NATAL. COMES (d), quum scribit: *Neque parva mercede semper contentus fuit, sed aliquando ab Atheniensium imperatoribus, ne illi aequari multitudini cogarentur, auctum est Charonti stipendum, et usque ad triobolum perventum est.* Quod peccatum, dices sic gravissimum, tamen in COMITE, toties per imprudentiam lapsi, haud notasse, nisi animadvertissem, eum secutum esse vitium, ceteroquin eleganti eruditione eminentem, ANTON. BANNIERI.

VM

(z) Ibidem, v. 271. *colloquia Selecta*, pag. 16, 17.

(a) *Metamorphos.* lib. VI. pag. 704. edit. Basil. (c) In *Notis ad Ranarum* v. 140.

(b) In *lucernam olenibus notis ad LVCIANI* (d) *Mythologias* lib. III. cap. 4. pag. 197.

VM (e), et ita quidem, ut errorem, sic satis turpem, cumulo auxerit ingenti, ex triobolo, quem COMES nominaverat, faciendo tres numos aureos. Pergimus nunc ad investigationem locorum variorum, in quibus homines prisci illud sepulcrale numisma reponere sueverunt. Ut plurimum in os cadaveris fuisse innectum, cum ex IVVENEALE et APVLEIO modo audivimus, tum amplius hisce LVCIANI firmatur (f): Ταῦτα ὄντως ἰσχυρῶς περιελήλυθε τοὺς πολλοὺς, ὅτε ἐπειδάν τις ἀποθάνῃ τῶν ὄικείων, πρῶτα μὲν Φέροντες ἐβολὸν, ἐς τὸ στόμα κατέθηκαν αὐτῷ, μισθὸν τῷ πορφύμει τῆς ναυτιλίας γενησόμενον, οὐ πρότερον ἐξετάσσεντες ὅποιον τὸ γόμισμα νομίζεται, καὶ τὸ διαχωρεῖ παρὰ τοῖς κάτω, καὶ ἐι δύνεται παρ' ἐκένοις Ἀττικὸς, ή Μακεδονικὸς, ή Ἀγρινιαῖος ἐβολὸς, οὐδὲ ὅτι πολὺ καλλιον ἢν μὴ ἔχει τὴν πορφύμα καταβαλεῖν. κ. τ. λ. Haec adeo valide vulgi animos pervaserunt, ut, simulacrum, familiaris quispiam mortuus fuerit, primum obolum illi in os indant, ut sit portatori traictionis merces, nec illud prius expendant, cuiusmodi numisma legitimum fit, ambuletque apud inferos, et, utrum apud illos valeat Atticus, an Macedonicus, an vero Aeginensis obolus, neque multo esse satius, non posse naulum solvere etc. Quem locum, licet paullo sit verbosior, integrum tamen non piguit adscribere, quoniam ritum hunc funebrem egregie illustrat. Nam, docere nos non solum potest, numisma ori fuisse inditum, simulacrum quis animam efflasset, et antequam cadaver lavaretur; quandoquidem lotionis, nunquam omittendae, in sequentibus demum meminit LVCIANVS, curam funerum ordine descripturus. Sed constat etiam hinc, perinde fuisse, quale numorum genus adhibere quis voluerit. Apud Romanos, quos suorum cadavera, rogo imposta, combusisse, fugit neminem, peracta ustione, naulum, una cum cineribus ossiumque reliquiis, in urnulam coniectum, in sepulcrum inferebatur; unde, cum urnulis illis, hodienum effoditur, teste ION. IAC. CHRFLETIO^(g). Alias etiam in manum cadaveris humandi dextram idem deponebatur; sicuti exemplorum biga, plane paullo ante indicata

(e) *Explication historique des fables*, Tom. I. (f) In libello *Dv lacu*, Tom. II. Opp. pag. 302.
pag. 264.

(g) In *Descriptione Vensionis*, loc. citat.

ta, facit manifestum. Subinde vero illud numisma monumenti sepulcralis parieti, ope glutinis cuiusdam, affigebatur. *Innotere*, inquit **PAVL ARINGHVS** (h), *inter perscrutandum coemeteriales tumulos, antiquorum ipsorum Imperatorum numismata, quae in exteriori interdum sepulcrorum ambitu, interiecto calcis glutino, affigi consueverant* Nonnunquam in ipso capulo, ad latus cadaveris, collocabatur; quem monrem tam Antonini Caracallae numulus, intra arcam sepulcralem, Vienae Austriae, in eunte saeculi superioris anno sexagesimo secundo, repertus, atque a **PETR. LAMBECHO** (i) descriptus, quam noster confirmat plumbeus, quippe quem, iuxta Mumiam, in sandapila, iacentem, deprehendisse Arabas, supra indicavimus. Quaerenti iam mihi de consuetudinis illius defunctorum cadaveribus numulum adiiciendi veram rationem atque originem vetusti scriptores plerique omnes ostendunt, eam propterea usu fuisse receptam, ut demortui, unde nauum solvere rent Charonti, haberent. Ita sentiunt auctores Graeci Latinique, quos supra produximus testes. Ita etiam perhibent alii bene multi, quos tamen hoc loco recitare supervacaneum arbitramur, idque tanto magis, quoniam res est pervulgata, atque hi auctores rem ipsam acu minime videntur tangere. Haud quidem diffitemur, illis, qui, aevo paullo recentiori, vanam sectati sunt religionem, persuasum fuisse, Stygium nautam ex nummis illis sepulcribus sibi colligere peculium. In eadem vero sententia vetustiores quoque, et in primis huius caerimoniae auctorem fuisse, ut credam, a me impetrare nequeo. Mos enim ille iam tunc videtur inductus, quum ethnicorum theologia nondum tota in epiis scateret, hominesque Charontem, paludem inferni et hanc traiicendi necessitatem adhuc nescirent. Accedit, quod Aegyptii vetustiores et Christiani, quorum illi cadaverosi et squalidi portoris officium ignorabant, hi vero ridebant false, idem solemne circa suorum cada-

(h) In *Roma subterranea novissima*, Tom. I. (i) *Commentar. de bibliotheca Vindobonensi*
pag. 295. b. lib. I. pag. 89.

cadavera obſervarunt; qui proinde documento eſſe poſſunt, hanc funebrem caerimoniam ex fonte fluxiſſe longe alio, quam ſuperstitiōrum theologorum pars maxima perhibet. Neque etiam propius, noſtra ſententia, ad veritatem accedunt ANTON. BANNIERIUS (k) PAULL. LVCAS (l) aliique, qui hunc morem ex Aegypto derivant, adſtipulantes DIODORO, Siculo (m), qui, nautam, per Nilum et Acherusiam, ſive Moeridis lacum, ad cryptas deportantem, Charontis geſiſſe no-men, atque, in laboris praemium, accepifſe obolum, contendit; immo, omnia Graecorum de inferis commenta apud Aegyptios prognata eſſe, adfirmat. Lubentiffime tamen horum opinioni calculum adiiceremus album: fi certum eſſet atque evictum, Aegyptum ſcaturiginem fuſſe totius ſuperſtitionis, atque iſthinc ad alias emanaffe gentes; nec argu-menta in promtu haberemus, ad probandum ſatis apta atque iam alibi a nobis (n) ſtrictim recenſita, olim vero, fi per fata licebit, uberius expli-canda, quibus vero redditur ſimillimum, vanae religionis apparatus fer-me omnem, dogmataque ſuperſtitioſa, fi non universa, at ſaltem pleraque, occidentales, et in his fortassis Graecos, inveniſſe, atque deinceps com-municaffe cum populis, ſolem ſpectantibus orientem. Feliciores contra incaerimoniae huius origine indaganda eos fore, ſperamus, qui priſcorum hominum de animae humanae, poſt obitum, ſtatu doctrinam in ſub-fidium vocabunt. Hominem non prorsus morte exſtingui, ſed, quamvis corpus intereat, animam tamen manere ſuperſtitem, ita credebant veteres, ut periuafum ſimul haberent, huic iuſdem apud inferos opus eſſe rebus, quibus corpus alitur vitaque commode transigitur. Ne itaque defuncti, in Tartarea regione tenebrica, omnibus rebus deſtituti, oberrarent, vefteſ pretioſae, ornementa, arma et huius generis

H

uten-

(k) Loco citato, pag. 262.

edit. Rhodomani.

(l) Itinerarii orientalis lib. V. pag. II. ſqq.

(n) In Dissertatione epikolari de Diana λύρη.

(m) Bibliotheca biflorica lib. I. pag. 86, ſq.

v, pag. 65.

utensilia alia nunc flammis tradebantur, nunc vero, una cum cadaveribus, sepeliebantur. Quid? quod etiam iugulabantur, in pompa funebri, equi, canes, mancipia et concubinae, ut fato functos comitarentur. Quem morem in oriente, apud Graecos, Romanos, Gallos, Germanos, Scythas, populos septem spectantes triones, immo per universum orbem antiquum, usū fuisse receptum, adfirmant EZECHIEL, vates (o), HOMERVS (p), LVCIANVS (q), PLINIVS (r), IVL. CAESAR (s), HERODOTVS (t), TACITVS (u) et complures alii, quos testati sunt THOM. BARTHOLINVS (x) et IOH. GEORG. KEYSLERVS (y). Eadem de causa, ut nempe animae, pecuniis vacuae, ne venirent ad inferos, sed haberent, unde reliqua, ipsis necessaria, possent comparare, auri argenteique non parum tumulis inferebant veteres; sicuti ex PLAVTO (z), PHAEDRO (a), STRABONE (b), CVRTIO (c), POMP. MELA (d), SAXONE, Grammatico (e) aliisque, a IOH. IAC. CHIFLETIO (f) excitatis, discimus. Qui mos, sane vesanus, licet a decemviris (g) Imperatorumque mandatis (h) esset interdictus: tamen adhuc sub principibus Chri-

(o) Cap. XXXII, 27. Conf. IOH. DOVGMI
TEII analecta sacra, pag. 471. sqq.

Ubus et Celsicis, pag. 168. sqq.
(z) In *Pseudolo*, Act. I. Scen. 4. v. 19.

(p) Loca poëtae, huc spectantia, vide sis apud EVERH. FEITHIVM, *antiquitatum Americanarum* lib. I. cap. 14.

(a) Lib. I. fabul. 27. pag. 59. edit. Burmann.
(b) *Geographic*. lib. XI. pag. 768.
(c) Lib. X. cap. 3.

(q) *De luctu*, Tom. II. Opp. pag. 303. sq.

(d) *De situ orbis*, lib. III. cap. 2.

(r) Libr. IIII. epistol. 2. pag. 250. edit. Cortii.

(e) *Histor. Danic*. lib. VIII. pag. 147.

(s) *De bello Gallico*, lib. VI. cap. 19.

(f) In *Anastasi Childerici I. Cap. III. pag. 50. sq.*
Conf. THOM. BARTHOLINVS, loco citato, lib. II. cap. 9. pag. 431. sqq.

(t) In *Melpomene*, Cap. LXXI.

(g) Vid. CVNR. KITTERSHVSI dodecadectos, pag. 33.
(h) L. IIII. §. 6. D. ad leg. Iuliam de peculatoriis.

(u) *De moribus Germanorum*, Cap. XXVII.

(x) *Antiquitatum Danicarum de cauiss con-*
temnas a Danis, ab his gentilibus, mortis
lib. II. cap. 10. pag. 499. sqq.

(y) In *Antiquitatibus selectis, septentriona-*

Christianis viguit, ita, ut necesse fuerit, illum lege nova prohibere (i). Videntur vero alii, iam aevo antiquissimo, vel quod opibus valebant minime, vel quod cogitabant, iniustum esse, cum mortuis, magnam pecuniae vim sepelire, quae viventibus fructum ferre quiret maiorem, unicum tantum eumque vilem numum, pro viatico, deditse defunctis, ut, hac ratione, officio, quod, cognatis suis se debere, putabant, satisfacerent, simul vero rei suae familiari consulerent. Postquam autem poëtrae, quibus

Quidlibet andendi semper fuit aequa potestas,
 suam inferni picturam novis imaginibus coeperunt exornare; iisdemque consentaneum fuit visum, iam excogitatis Avernus numinibus adiungere cadaverosum et bene barbatum nautam, qui mortuorum animas ad ulteriorem transvehat ripam: fabula invaluit de mercedula, portitori illi Stygio solvenda. Quicquid vero harum fuerit rerum: illud tamen minime latere existimo, eum, qui funeri Aegyptii hominis mendicato plumbeum nostrum adiecit, id eo fecisse animo, ut Charonti exhiberetur. Hoc enim confirmat doctrina de Charonte renumerando, ea tempestate, qua numus noster est cusus, a Graecis Romanisque ad Aegyptios iam perlata. Probat idem vilis huius numismatis materia; quandoquidem supra est demonstratum, non nisi minutulos et parvi pretii numos, pro naulo, fuisse solvendos. Usurpatum autem est numisma, imperii Hadrianei anno decimo octavo signatum, ut chronologicus esset character istius imperatori, sub quo Aegyptius ille vita excesserit. Nam, eum quoque in finem veteres, in arcis sepulcralibus, deposuisse numulos, non sine fundamento, sentiunt viri, in orbe cum antiquo, tum litterario versatissimi. Sic enim scribit PETR. LAMBECKIUS (k): *Si quis porro quaerat, quae causa sit, cur unicum hoc parvum*

H 2

nu-

(i) Vid. MELCH. GOLDASTI *catholicon rei monetariae*, pag. 237.

numisma aereum ossibus defuncti, in arca sepulcrali, adiunctum fuerit, dupli potissimum nomine id factum fuisse, respondeo; nempe primo, ut numisma hoc character esset chronologicus imperii Antonini Caracallae, sub quo defunctus obiisset etc. Et plus vice simplici laudatus P A V L. A R I N G H V S (1): Fortasse numisma aliquod, intra sepulcri urnam, a Christianis, illatum, temporum indicium praeferebat, sed effosorum incuria, aut certe avaritia, aurum furto sublatum, lutum dumtaxat ac lapidem per-scrutantium manibus offerri contigit. Et quidem numismata in martyrum sepulcris apponi consuevere, et, hoc nostro saeculo, in Crisi, Papae ac martyris, sepulcro, tria Diocletiani, sub quo martyrio coronatus fuerat, numismata adinventa sunt.

(1) Libro, sivepius iam indicato, Tom. I. pag. 340. Conf. Tom. II. pag. 299.

CAPVT

CAP V.

Anterior numismatis nostri pars describitur. Tituli Ἀυτοκράτορος, Imperatoris, Caesaris et Σεβαστοῦ, sive Augsti, orbis Romani dominis proprii, strictim explicantur. Hadriani nomen, etiam sine aspiratione, cum olim scriptum, tum bodie recte scribitur. Eundem imperatorem dicunt semper capite fuisse aperto. Duplex Iob. Harduini commentum exploditur. Corona laurea primum triumphantium fuit gestamen, deinde vero principatus insigne. Imperatrices quae-dam laureatae. Quare imperatores, in numis, nunc laurea sint cincti, nunc vero eadem careant, expendit. Comam calamistratam mollitiem indicare et lasciviam, veteres crediderunt. Hadrianus et timidus, et libidinosus. Capillos, ita regentes frontem, ut ad supercilia usque defluant, denotare animum, singulari immunitate praeditum, tradunt physiognomi. Hadrianus natura saevus et crudelitate infamis. Caput plus in occiput, quam sinciput prominens memoriam admirabilem atque ingenii vim singularem prodit. Viraque animi dote instructus fuit Hadrianus, qui etiam omnes ferme artes est complexus, et earundem quasdam scriptis perpolivit. Oculi sublati significant animum, ad arrogantiam primum. Hadrianus, superbia intolerabilis, primus imperatorum barbam aluit.

xplicatis iis, quae de materia usque numismatis nostri extra-ordinario erant dicenda, quantumque pretium eidem sit consituendum, ostendunt, nostri erit officii, latus huius cimelii utrumque ita enarrare, ut, si non omnia, at pleraque saltem momenta prompta fiant propositaque; quantum nempe et rerum veterum obscuritas, et nostra in hisce studiis exercitatio mediocris permittet. In opellae huius frontispicio talem numi hu-

ius exhibuimus imaginem, qualis ipsum plumbum manu tenentibus
apparet. Haec vero quum ita sit comparata, ut non omnibus aequa
esse possit perspicua: omittere noluimus, quin hoc loco ea ratione illum
repraesentaremus, ut ab illis cerneretur, qui nigrorem, numum obfi-
dentem, vellent removere.

In area anteriori, quae primo loco venit consideranda, caput vide-
mus, corona redimitum laurea, et crinibus apte dispositis barbaque
promissa conspicuum; oculis ad caelum leniter sublatis. Hoc cuius-
nam sit, epigraphie dubitare finit neminem. Ea enim, si litteras quas-
dam, vel, per scribendi compendium, omissas, aut, vetustate usque mul-
to, detritas, suppleveris, ita erit legenda: ΑΥΓΤΟΚΡΑΤΩΣ ΚΑΙCΑΣ ΤΡΑΙΑΝΟΣ
ΑΔΡΙΑΝΟC ΚΕΒΑΤΟς, id est, *Imperator Caesar Traianus Adrianus Au-*
gustus. De honorum titulis, quibus mactatur Hadrianus, quique
communes ipsi fuerunt cum ceteris imperii Romani rectoribus, hic
disputare, nihil est opus; quandoquidem in illis explicandis tanta diligen-
tia atque accuratione versati sunt antiquariorum celeberrimi, ut, post
messem eorum, nobis ne minimum quidem relictum sit spicilegium.
Ad Αυτοκράτορος enim quod attinet nomen, Latino *Imperatoris* titulo
ex omni parte respondens, quod modo summum belli ducem significa-
bat, modo praenomen erat atque indicium supremae, per orbem Roma-

num,

num, potestatis, modo autem, instar cognominis, victoriarum designabat ornamenta, de eius origine, significatione atque usu vario, quod **BARNAB. BRISSONII** (m), **FRANC. BERN. FERRARI** (n), **JOSEPH. CASTALIONIS** (o), **WILH. DODWELLI** (p) et praecipue **EZECH. SPANHEMII** (q) effugerit diligentiam, nihil plane invenimus. Et, quemadmodum idem héros in toga maximus de *Caesaris* nomine, quod in sex prioribus imperatoribus hereditarum et familiae fuit cognomen, a sequentibus vero, quod Romani iam adsueverant appellationis istius maiestati, assumptum, adeo cōpīose plenēque (r) exposuit, ut **GEORG. LAVR. HAVSFRIZIVS** (s), data opera de hoc argumento commentatus, nihil dixerit, quod illi sit indictum: ita etiam *Augusti* titulum, a C. Caef. Octaviano tractum, huius successores propterea usurpasse, ut, imperium, velut quadam adoptione, aut iure hereditario, se tene-re, ostenderent, eundemque, in Graecis numis, tam Latino Ἀυγούστου, quam Graeco Σεβαστοῦ vocabulo exprimi, perspicue docuit (t), sicque nobis fecit otium. Ne itaque crambae, terque quaterque recoctam, lectoribus apposuisse videamur: missa non miaus haec tacimus, quam illa, quae de Hadriani, *Traiani* nomen adoptione consecuti, origine, pa-tria, parentibus, muneribus rebusque gestis, ex vecustis annalibus, posse-mus depromere. Merito hoc etiam superfēdere possumus labore: quo-niam illa dissertatio nec ad numini nostri explicationem facit quicquam, nec angustis huius opellae limitibus potest contineri; neque etiam cum olim

(m) *De formulis et solemnibus populi Romani*

verbis, lib. IIII. pag. 330. edit. Philens.

(n) *De veterum acclamitionibꝫ et plauſu*,

lib. VI. cap. 8.

(o) In *Explicatione ad inscriptionem Augusti*,

quae in basi est Obelisci, statuti per Six-

tum V. Pontificem Max. ante portam Fla-

m̄iniam, alias Populi, Tom. IIII. *Theſau-*

ri Graeciani, pag. 1368.

(p) In *Praelectionibus Cambdenianis*, pag.

396. sqq.

(q) *De usi et præfatione numismatum anti-*

quorum, Tom. I. pag. 443. sqq. et Tom.

II. pag. 180. sqq. et 392. sqq.

(r) Lib. citat. Tom. II. pag. 354. sqq.

(s) *De Caſare, designato ſuccelfore imporiſ*

antiqi, Cap. 1.

(t) Loco citato, pag. 347. sq.

olim, tum recentiori aetate, desiderati sunt viri eruditii, longo ordine a PAVLL. FRID. OPITIO (u) recensiti, qui vitam historiamque huius imperatoris conscripserunt. Nobis sufficiet, ex rerum, quae fata actaque Hadrianea percensentis menti debent obversari, amplissima copia nonnulla delibasse, et ea quidem, quae, uti ad nostri numismatis interpretationem magis sunt utilia, ita partim adhuc fuerunt controversa, partim vero nondum satis declarata; id datur operam, ut illa ad liquidum, si fieri potest, perducantur, haec vero pro virili parte explicasse videamur. Ad classem priorem referimus diu multumque in criticorum foro agitatam de genuina nominis Hadriani scribendi ratione litem, quam plerique omnes et in his viri *χερταώτατοι*, EZECH. SPANHEMIVS (x), CHRISTOPH. CELLARIUS (y), CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHIVS (z), ISAAC. CASAVBONVS (a) et CHRIST. FRID. RVHIVS (b), numis, Latina inscriptione notatis, nixi, ita dirimunt, ut statuant, recte cum adspiratione, male vero sine huius signo scribi. At vero, nolim in hanc pronunciare sententiam: quum vero videatur similius, utrumque scribendi modum, aevo antiquo, fuisse usurpatum. Primo enim, ex QVINCTILIANO (c) discimus, aspirationem, in ipso Latio, varium expertam esse fatum, eamque nunc addidisse, nunc autem abiecisse veteres. Deinde, ipse RVHIVS (d) bene multis exemplis, ex antiquo aere petitis, docet; τὸ Η non rareiter modo omissum esse, modo alienissimo loco insertum. Denique, Iudaei etiam vetustiores, Romanos imitati, promiscue אֲדֹרְיוֹאָנוּס (e) et חֶרְוַיָּאָנוּס (f) scripserunt.

TAN-

-
- (u) *De Hadriani Imp. moribus, eruditisque cum doctoribus Iudaeor. controversis*, §. I.
- (x) Libri citati Tom. I. pag. 129.
- (y) In *Orthographia Latina*, pag. 95.
- (z) In *Orthographia Romana*, pag. 34.
- (a) In *Narris ad Ael. Spartiani Hadrianum*, pag. 5. sq.
- (b) *Philologiae numismatico-latinae Specim.* II. pag. 22.
- (c) *Institutionum orationum lib. I. cap. 5.*
Conf. ARN. DRACKENBOECH ad *Silv. Italici* lib. II. v. 125.
- (d) Loc. cit. specimen I. pag. 15. sq.
- (e) Vid. רְבָה, אִיכָּה, *L. commentar. in Tiber. nos*, fol. 307. col. I.
- (f) Vid. *Mishnici in L. de cultu peregrino*, Cap. II. §. 3. עֲבוֹרָה וּרָה

Tandem, ipse CASAVBONVS fatetur, manu exaratos codices; quos inspexerit, ferme omnes habere *Adrianus*. Praeterea, sine aspiratione hoc nomen legendum exhibent marmora quaedam, ab ipsis Italis dictata atque a IAN. GRVTERO (g), THOM. REINESIO (h) et MARQ. GVDIO (i) edita; qui sollertes antiquarii quum de scripturis illis nihil prorsus varient, an isti lapides bona exscripti sint fide, nemo amplius iure dubitare poterit. Postremo, opinioni nostrae, quā utramque hocce nomen scribendi rationem censemus probandum, calculum non denegabunt, quotquot, experientia edocti, norunt, nec hodie raras esse in nominibus, praesertim propriis, efferendis scribendisque diversitates. *Nonne et ipsa vernacula idiomata*, inquit Eminentissimus S. R. E. Cardinalis ANGEL. MAR. QVIRINVS (k), maximus ille nostri aevi Maecenas, non purpura solum, aut in eruditos beneficentia, sed summais etiam in elegantiores litteras meritis effulgens, *exhibent nobis sexcenta buisce generis exempla* (*dicitur enim* Venezia et Vinegia, Firenze et Fiorenza) *nec propterea eruditis in mentem venit, uni, seu alteri ex illis lectionibus bellum indicere?* Alterum, de quo controversantur inter se philologi, quodque nostrum erit diiudicare, diversus est modus, quo caput Hadriani, in numismatis pictum cernimus. Subinde enim nudum comparet, sine ullo orname-
nto, solis capillis, iisque undatim crispis, conspicuum. Alias vero, quemadmodum in plumbeo nostro, laurea exornatur, crinibus circum-
posita, et, in occipitio, religata, vittis in humerum dependentibus.
Priorem signandi modum monetarios veteres propterea usurpasse, ut esset indicio, Hadrianum, toto vitae suae tempore, et ne in im-
bribus quidem, aut frigoribus maximis, caput contexisse, quorundam fert opinio. Evidem, illud solemne suum servasse imperatorem, ut

I

ple-

(g) In *Corpo inscript.* pag. CLVIII. num. 8.

fert ab ea, quam REINESIVS Claf. III.

(h) *Syntagm. inscript.* Claf II. num. 79. Claf.

num. 13. exhibit.

III. num. 13. 16. 24 et 31. quarum prima
eadem est, quam GRVTERVS l. c. attulit.(k) In *Primordiis Corcyrae*, Cap. XXIII.
pag. 197.

(i) Pag. LXXXVIII. num. 8. quae nihil dif-

plerumque capite denudato incessiterit, minime infitas iverim, probe gnarus, ita memoriae prodidiſſe historiae Romanae conditores. Sic enim scribit DIONIS CASSII epitomator, IOH. XIPHILINVS (l): "Οὐτε τὴν κεφαλὴν ὅπκ εἰν Θάλπει, ὅπκ εἰν φύγει ἐκαλύφθη ἀλλὰ καὶ εἰν ταῖς χρόνοις ταῖς Κελτικαῖς καὶ εἰν τοῖς κάυμασι τοῖς Ἀργυπτιανοῖς, γυμνὴ αὐτὴ περίηει. Nullo calore nulloque frigore, ut capite operto effet, potuit adaduci. Nec enim unquam aut propter nives Celticas, aut calores Aegyptios adopertum caput babuit. Et AEL. SPARTIANVS (m): *Frigora et tempestates ita patienter tulerunt, ut nunquam caput tegeret*; quo tandem est factum, sicuti idem historicus tradit (n), ut, *peragratiss omnibus partibus, capite nudo, et in summis plerumque imbribus atque frigoribus, in morbum inciderit lectualem.* At vero, numos, capite huius imperatoris nudato insignitos, moris istius monumenta extare voluisse veteres, si praecise nego: nihil a veritate aberrare mihi videor. Primo enim, id si voluissent indicare: semper atque ubique eo habitu pingere eos oportuisset Hadrianum. Praeterea, alii etiam Romani principes, et in his Severus atque Iulianus, testibus HERODIANO (o) et CLAVD. MAMERTINO (p), itinera fecerunt sine ullo capitibus tegumento; quorum tamen capita similiter nunc nudata, nunc vero laureata, aut diademate galeroque tecta, repraesentarunt monetarii. Accedit, quod apparatum numariorum, qui temporis effugit iniuriam, recensentes toto die obvios habent Augustos, Tiberios, Galbas, Othones aliasque imperii Romani rectores, neque laurea redimitos, neque alio capitibus tegmine, aut ornamento conspicuos; licet, principes hosce apertis capitibus incessisse, apud historiarum auctores nusquam legamus relatum. Quo argumento postremo prorsus infirmatur opinio IOH. HADRIANI, quam ille

*Nugarum pater ac ineptiarum
Antistes, pater atque somniorum;*

ut

(l) Lib. LXVIII. pag. 792. A.

Boecler.

(m) In Hadriano, Cap. XVII. pag. 163.

(p) In Gratiarum actione pro consulatu ad

(n) Loc. citat. Cap. XXIII. pag. 200, 201.

Iulianum Imp. citante is. CASAVERONO,

(o) Historiar. lib. III. cap. 6. pag. 139. edit.

in notis ad Spartiani Hadrianum pag. 163.

ut non immerito audit NIC. WESTERMANNO (q), hisce verbis eloquuntur (r): *Romanæ bistoriae architecti fabulatores, ex eo, quod in numis Hadriani cernerent, pingi eum plerumque nudo capite ac sine laurea, occasionem cepere fingendi, ipsum, toto vitaे suae tempore, nunquam caput texisse.* Haec enim omni destituta verisimilitudine non viderentur: si vel probabilem reddere potuisset rationem HARDVINVS, qua factum, ut annalium veterum, quos fingit, architecti, ad numorum fidem, de Adriano solo fuerint fabulati, quod de principibus, modo laudatis, similiter comminiscendi opportunam occasionem ipsis praebebat aes vetustum. Pelantur igitur istae ineptiae propemodum aniles; sicuti etiam valde levia sunt et nugatoria, quae statim subiungit: *Re ipsa, nudum Hadriani caput nibil aliud significat, nisi nulli cum bellicae expeditioni, toto imperii tempore, praefuisse, nullam ab eo insignem, aut cruentam victoriam de hostibus fuisse reportatam.* Vana, inquam, et falsa haec quoque sunt, atque ipsis HARDVINI placitis, facili opera, possunt confutari. Ponamus, verissima esse, atque, sine ulla animadversione, admittenda, quae IOH. XIPHILINVS. (s) et SEXT. AVRELIVS VICTOR (t) de Adriano narrant, eum non modo bellum nullum movisse, verum etiam compausisse mota, immo iactasse, se, a regibus multis, pace, occultis muneribus, impetrata, plus otio adeptum, quam armis ceteros. Per nos liceat etiam HARDVINO, quae in veteris memoriae monumentis scriptisque Iudeorum de bello Iudaico, sub Adriano gesto, relata leguntur (u), praeter omnem rationem, inter ea referre, quae hominum fabulatorum supervacanea industria, ad fraudem posteris faciendam, dicit excogitasse. Neque etiam

I 2

contra

- (q) In *Hendecasyllabis in P. Hardquinum, a V. Cl. expugnatum*, qui praefixi sunt vindictis veterum scriptorum MATHVR. VEIS. LA CROZE, Roterod. 1708. in duas editis.
- (r) In *Historia Augusta*, ex numis antiquis restituta, Operum selectorum pag. 762.

(s) Lib. LXVIII. pag. 790. B.

(t) Epitomes Cap. XIII.

(u) Vid. IOH. A LENT in *Schediasmate de Iudeorum Pseudo-Messis*, pag. 10. sqq. ubi historiam belli, Adriano imperante, in Palæstina, a Paroocheba, motu ad veterum fidem, contexuit.

contra eum istiusmodi excitabimus testes, qui ipsi displicant: sed suo ipsius gladio eum iugulabimus. Dum id agit HAR'DVINVS, ut historiam Augustam, humorum ope, restituat, non rareiter (x) talium quoque iniicit mentionem, in quibus Octav. Augusti caput nudum conspicitur: neque tamen propterea negare conatur, hunc principem, cum insigni laurea triumphali, in Capitolium esse invectum, eoque imperante omnia semper fuisse pacata. Et, qui ausus fuisset, hoc infitias ire: quum sibi contradictrum videret illum, cuius scripta, praeter aliorum nonnulla, ex omni antiquitate, sincera esse, opinatur, PLINIVM nempe? Hic enim passim Augusti celebrat victorias (y); immo affert etiam, e trophaeo Alpium, inscriptionem (z), amplissimo gentium, huius imperatoris auspiciis, devictarum, catalogo decoratam. Quod si itaque monetarii voluissent lauream, principum impositam capitibus, esse symbolum victoriarum, ab iisdem reportatarum: oportuisset eos, Augustum nunquam, nisi cum hoc ornamento, in operibus suis repraesentare. Quae quum ita sint: et recte HARDVINVM vanitatis postulavimus pariter, ac damnavimus, et merito aliam diversitatis, quam in Hadriani imaginibus pingendis animadvertisimus, rationem circumspicimus. Quamdiu res Romanorum publica in aris erat focisque, laurum soli victores solebant gestare, et qui, cum triumphantibus, solemnii pompa, urbem ingrediebantur. Deinceps vero, quum Romanorum libertas ad exitium inciperet vergere: laureae, et quidem perpetuo, gestandae potestas, senatus decreto, concedebatur civibus, potentia valentibus. Primus, quem isto honore affecerunt S. P. Q. R. fuit Pompeius M. quem tamen eo semel omnino esse usum, auctorem habeo DIONEM CASSIVM (a). Idem etiam (b) perinde, ac SVETONIVS (c) memoriae prodidit, Iul.

Cae-

(x) Loc. citat. pag. 700. et alibi passim.

(y) Lib. III. cap. 20.

(y) Vide imprimitis *Histor. natural.* lib. VII.(a) *Histor. Rom.* lib. XXXVII. pag. 39. C.cap. 45. quo loco vita Augusti, veluti in
compendio, exhibetur.

(b) Lib. XLIII. pag. 234. D.

(c) In *Cæsare*, Cap. XLV.

Caesarem ius laureae coronae semper atque libenter usurpasse, hoc praetextū, quod esset recalvaster. Nec minus Octav. Augustum eodem privilegio fuisse donatum, documento est numus, apud L A V R. BEG K R V M (d) obvius, qui hinc laudati imperatoris caput laureatum, cum epigraphe: I M P. A V G V S T. T R. P O T. inde vero lauream coronam, in cuius medio S. C. legitur, ostendit. Idem confirmat OVIDIUS, ita canens (e):

Cingit et augustas arbor opaca comas?

Equidem non sum ignarus, viros doctos, ex antiquis libris, *fores* legere, non *comas*, atque hunc versiculum de lauris, ante huius principis domum, iussu senatus Romani (f), collocatis interpretari. Ad probandum vero lectionem, quam antiquiores huius poëtae editiones exhibent, eo adducor, quod verbum *cingere* aptius dicitur de comis, corona redimitis, quam de arbore, ante aedes plantata. Hanc *adpositam esse*, et *stare ante fores*, ipse Sulmonensis vates dixit (g):

Cur tamen adposita velatur ianua lauro?

Et alibi (h):

*Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis.*

In his coronam lauream non tam acti de hostibus triumphi, quam potius dignitatis praecipuae fuisse indicium, ut credamus, multa suadent. Quam enim aliam ob cauffam hoc ornamento semel tantum est usus Pompeius Magnus, quam ut imperium affectare ne iudicaretur? Eadem ratione motus Iul. Caesar calvitium praetendit, qui occupatae tyrannidis effugeret invidiam. Huius certe aetate, lauro caput redimere, insigne fuisse reputatum regiae potestatis, ex eo manifesto patet, quod coronam, ex arboris illius ramis contextam, quam Caelari obtulit M. An-

(d) *Thesauri Brandenburgici* Tom. III. pag. 89. (f) *Vid. Dio Cassius*, lib. LIII. pag. 507. A.
(e) *Tristium* lib. III. eleg. i. v. 46. (g) *Loc. citat. v. 41.*
(h) *Metamorphos.* lib. I. v. 562.

tonius, **CICERO** (i) appellavit diadema; qua voce fasciam designari, qua olim reges erant exornati, vel pueris notum est. Hinc etiam fiebat, ut ille, qui lauream, albis fasciis intertextam, statuae Caesaris imposuerat, testibus **APPIANO**, Alexandrino (k), et **SVENTONIO** (l), in carcerem coniiceretur, quod, illo insigni, rumorem de regno, in Caesarem collato, firmare voluisse, videbatur. Sic quoque **HORATIVS** (m) inter regum ornamenta laurum recenset:

Regnum et diadema tutum

Deferens uni, propriamque laurum.

Et, quum eadem corona imperatrices etiam nonnullae, in numis, sint conspicuae: obscurum fore arbitramur nemini, honoris dignatisque, nequaquam vero victoriae tunc esse indicium. Priores quidem imperatores hunc honorē cum uxoribus suis communicasse, usquam nec legimus, nec vidimus. At, bassi, ut vocant, imperii principes illum capitibus ornatum coniugibus permisisse, novimus. Ita, Helena, Constantini M. mater, in aereo, quem **CAROL. PATINVS** (n) produxit, cernitur laurea gemmata redimita. Et Flavia Maxima Fausta, eidem imperatori, secundis nuptiis, iuncta, laureata s̄istitur cum in numo, apud **OCTAV. DE STRADA** (o), tum in gemma, apud τὸν μακαρίτην, **ERH. REVSCHEV** (p), qui vero memoria est lapsus; quum scriberet, **TRISTANVM obseruare**, in Theodoreae numis interdum lauream eius capillos cingere, idque ad viri illius, Gal. Maximiani, victorias referre. Nam Fl. Maximianam Theodoram, Constantii Chlori coniugem, miscuit cum Galeria Valeria, Gal. Val. Maximiani uxore, cuius numum, in quo lauro circumdantur eius tem-

(i) *Philippica* II. cap. 34. et X. cap. 3. Conf. (n) *Imperatorum Rom. numismata, ex aere, CAROL. PASCHALIVS de coronis*; lib. VIII. cap. ult. mediae et minimas formae, pag. 448. edit. Argent.

(k) *De bellis civilibus*, lib. II. pag. 808. edit. (o) *De virtutis Imp. et Caesarum Romanor.* pag. Tollii. 174. edit. Fr. 1615.

(l) In *Gaspare*, Cap. LXXVIII.

(p) In *Capitibus deorum et illustrium hominum, ex gemmis Ebermayerianis*, pag. 104.

tempora, edidit IOH. TRISTANVS (q) auguratus, illud ornaementum propterea accepisse imperatricem, quod a marito, post Persas devictos, *Matris castrorum* titulo fuerit condecorata. Sed, cum conjecturae huius fundatum frusta quaesivi, tum etiam de eius veritate, nec immerito, dubito. Reputanti iam mecum, quae hactenus, ad veterum monumentorum fidem, sunt disputata de imperatorum lauro eiusque significatione, illi ad veritatem proprius videntur accedere, qui eam principatus existimant insigne. Quemadmodum vero hodierni orbis terrarum dominos haud semper atque ubique coronis, sceptris ceteroque ornatu regio videmus ornatos, nec in omnibus ipsorum numis hoc habitu expressos: ita etiam Romae imperatores interdum sine laurea prodibant in publicum. Atque in hac consuetudine sita est causa, cur monetarii tam alios principes, quam Hadrianum nunc laurea exornaverint, nunc vero capite repraesentaverint nudo. Pergimus nunc ad illorum momentorum enodationem, quae iam ab aliis numismatographis, at ex parte tantum, atque strictim, enarrata sunt, ac proinde copiosius dilucidiusque a nobis erunt explicanda. Est huius generis quicquid ex Hadriani imagine, in numismate nostro depicta, eam si rite contempleremur, de huius imperatoris ingenio atque moribus licet cognoscere. Quae disputatio ne vana censeatur atque inanis, quod vereamur, habemus nihil: recte si subduximus calculos, quum, veras imperatorum Romanorum imagines, in aere vetusto, conspici, evincemus (r); nec improbabilis est argumentatio, qua nostri aevi philosophorum coryphaeus, CHRIST. WOLFIVS (s), probavit, artem eorum, qui ex faciei lineamentis, corporis habitu et similibus signis singulorum hominum naturam cognoscere satagunt, fundamento haud profus omni carere. Curioso iam oculo qui lustrant numi nostri partem
ad-

(q) *Commentaires historiques, contenant l'histo-
rie générale des Empereurs etc.* Tom. III. pag. 435.

(r) *Comment. de numo Alexandri M. Cap. VI.*

pag. 19. sqq.

(s) *In den Gedanken von der MenschenThun
und Lassen, §. 213. sqq.*

adversam, in ea, licet aliquantulum sit detrita, tamen necesse est obseruent vestigia capitis bene capillati atque undatim crisi. Horum posterius non naturae, sed artis fuisse opus, ex AEL. SPARTIANO (t) intelligimus, dum, Hadrianum *flexo ad pectinem capillo fuisse*, testatur. Sunt enim, ut recte observat CLAVD. SALMASIVS (u), flexi ad pectinem capilli *ante flexi et calamistro crispati*; quales crinibus, ingenio, nulla adhibita arte, flexis, opponuntur. Coma vero, calamistri auxilio, in gradus fracta, maxima apud priscos homines invidia laboravit, atque iudubium mollitiei existimatum est indicium; sicuti probant veterum testimonia, plenis veluti calathis, allata ab HADR. IVNIO (x), nec hon MARTIALIS (y), quos adscribimus, versiculi in Carmenionem effemiatum:

*Tu flexa nitidus coma vagaris:
Hispanis ego contumax capillis.*

Nec profecto falsi fuerunt veteres, quum ex nimia crinium cura animalium coniicerent et lascivum, et timidum: si omnino omnes, qui antiquo aevo urendo torquendoque capillum fecerunt gradibus atque undis veluti crispanem, ita fuerunt animati, quemadmodum affectum fuisse novimus Hadrianum; qui *lascivus et continentiam simulans* audit SEXT. AVRELIO VICTORI (z), *adulorum vero amore ac nuptarum adulteriis infamis* AEL. SPARTIANO (a); quem praeterea turpissimo famosi illius Antinoi ministerio esse usum, ingens clamat testium turba, ab IMMAN. WEBERO (b) excitata; qui denique tantopere a fortissimorum maiorum suorum virtute degeneravit, ut non solum *multas provincias*, a Traiano *acquisitas*, *relinqueret* turpiter, sed etiam, a *plerisque regibus barbaris pacem redimere*, ipsum haud puderet; sicuti, quem modo laudavimus, historicus in litteras retulit (c). Idem capilli quum omnem ferme

(t) In *Hadriano*, Cap. XXVI. pag. 211. sq.

(z) *Epitomes* Cap. XIII.

(u) In *notis ad modo citat. SPARTIANI loc.*

(a) Cap. XI. pag. 109.

(x) In *Commentar. de coma*, Cap. VIII.

(b) In *Antiquitatibus Antinoi*, Cap. I. §. 5.

(y) Lib. X. epigr. 65.

(c) Cap. VIII. pag. 75. et Cap. XVII. pag. 163.

ferme frontem tegant, atque ad supercilia usque descendant, ex physiognomorum sententia (d), animum Hadriani singulari saevitia fuisse praeditum, declarant. Neque contradicunt veteris memoriae annales. Ut ut enim clementiam perbelle studebat simulare: natura tamen, qua ipsum crudelem fuisse dicit MARIVS MAXIMVS (e), saepius fiebat manifesta. Silentio iam praetermittimus immanitatis Hadrianae exempla, in Iudeorum scriptis (f) obvia, nec temere in dubium vocanda; atque id tantum observamus, quod, praeter IOH. XIPHILINVM (g), memoriae etiam prodidit s. AVREL. VICTOR (h), tantam sibi invidiam infamiamque conflasse Hadrianum caedibus, initio principatus et paullo ante obitum, editis, ut patres conscripti precibus Antonini Pii vix fleti potuerint ad Divi honores ipsi decernendos. Quid? quod adeo saevus fuit, ut, teste AEL. SPARTIANO (i), *sub ipso mortis tempore, Servianum, nonaginta annos agentem, ne sibi superviveret, atque, ut putabat, imperaret, mori coegerit.* Porro, Hadriani caput plus in occiput, quam sinciput prominere videmus; quod aliam huius imperatoris indolem prodit. Evidem, opinionum diffensione inter se discordare compario, qui, ex vultu, oculis, corporis habitu signisque similibus, animi cognoscere satagunt virtutes vitiaque, cuiusnam dotis caput, ita comparatum, sit indicium. Nam IAC. SPONIVS (k) illud signum censet memoriae excellentis: RVDOLPH. GOELENIVS (l) contra hinc ingenii coniicit praestantiam. Verum, discrepantes has sententias inter se facile

K

con-

(d) Vid. IOH. BAPTIST. PORTA de humana physiognomia, lib. II. pag. 73.

(i) Cap. XXV. pag. 210.

(e) Apud SPARTIANVM, Cap. XX. pag. 183.

(k) Vid. dissertation de l'utilité des médailles pour l'étude de la physiognomie, quae ex-

(f) Vid. איכח רבָּה, s. glossae magnae in Tbreños, loco, supra citato.

stat inter eius Recherches curieuses d'antiquité, pag. 381.

(g) In DIONIS Hist. Rom. lib. LXVIII. excerp. pag. 788. D. et pag. 797. ima.

(l) In Physiognomica et chiromanticis specialibus, pag. 39.

(h) In Caesaribus, Cap. XIII.

conciliabimus: si statuamus, amplum occiput utrumque significare. Fidissima enim polleat memoria, necesse est, qui praeclari ingenii laudem aucupatur; sicuti e contrario, memoria vel imminuta, vel destructa, ingenium quoque decrescit, aut destruitur (m). Ac certe floruit Hadrianus cum memoria propermodum divina; tum ingenio admirabili. Num enim tenacior vel fingi potuit memoria, quam quae, ingentis hominum turbae, principes salutantis, nomina propria, immo integros libros, semel perfectos, reddere, valebat? quae rationes imperii Romani, adeo longe lateque patentis, ut ferme alteram orbis, olim cogniti, occuparet partem, ita erat complexus, ut domum privatam paterfamilias diligens non satis noverit? Nonne promptissima eum fuisse oportet memoria, qui uno eodemque tempore et scribere, et dictare, et audire, et cum amicis potuit confabulari? Haec omnia vero praestare, si fidem adhibere licet AEL. SPARTIANO (n), toties iam excitato, ludus fuit Hadriano, memori, verba recito S. AVREL. VICTORIS (o), *supra quam cuiquam credibile est*, qui locos, negotia, milites, absentes quoque, nominibus recensere potuit. Idem historici (p) laudibus quoque celebrant incredibile Hadriani ingenium, ad omnia ita versatile, ut natus ad id unum videatur, quocunque agebat. Non solum enim potitus erat litteris humanioribus et omnibus Atheniensium studiis; neque tantum disciplinis canendi, psallendi, fingendi pingendique adeo excelluit, ut nobilissimorum artificum consequeretur gloriam: sed multum quoque versatus fuit in historia, arithmeticā, geometria et architectura. Et, sicuti harum artium nonnullas scriptis partim illustravit, partim locupletavit (q): sic etiam medendi hausit scientiam, variaque ipse remedia inve-

(m) Vid. CHRIST. WOLFI *Psychologia empirica*, §. 480. et *psychologia rationalis*, §. 476.
(n) Cap. XX. pag. 188. 189.

(o) *Epitomes* loco citato.
(p) SPARTIANVS, Cap. XIII. pag. 143. sqq.
et VICTOR, loco citato.
(q) Vid. SPARTIANVS, Cap. XV. pag. 150.

invenit, quorum catalogum exhibet I.O.H. ALE. FABRICIVS (r). Deinde contemplanti mihi paullo attentius Hadriani imaginem, in numo nostro signatam, videtur, illa eodem gestu expressa, quo hunc imperatorem depingit IVLIANVS (s), quum advenisse eum dicit in convivium, ἐις τὸν ὄντα πολλάκις, sublatis crebro in caelum oculis. Ex ilustris EZECH. SPANHEMII (t) sententia, his vocibus contumeliosis IVLIANVS propterea exagitavit Hadrianum, quod astrologiae fuerit deditissimus atque in summa familiaritate habuerit doctores, vanae huius artis peritia, illo aevo, florentes. Quamquam vero, ad illud studium diligenter incubuisse Hadrianum, facile largior; quippe quod SPARTIANI (u) nititur testimonio: vero tamen similius mihi videtur, tam IVLIANVM, quam monetarium nostrum sistere hunc imperatorem oculis caelum versus sublatis, quod eum servaverit gestum, imitaturus, ut in multis aliis, sic hac etiam in re, Alexandrum M. (x), quem frequenter sustulisse supercilia, alio loco (y), docuimus. Vterque princeps suis moribus confirmavit, quod physiognomones, uno ore, docent, oculos, ita affectos, animum prodere superbū atque arrogantē. Nam, quod ad Hadrianum nostrum attinet, eum altos traxisse spiritus et fastu fuisse tumidū, referunt, qui eius res gestas litteris consignarunt. Sic τενή σοβαρές, vir fastosus, IVLIANO (z), SEXT. AVREL. VICTORE (a) autem ad ostentationem sui insolens appellatur. Tanta erat arrogantia, atque in disciplinis cunctis se adeo versatum putabat, ut professores omnium artium semper, ut doctior, rideret, contemneret, obtereret; sicuti

K 2

idem

- (r) Bibliothecae Graecae lib. VI. cap. 9. Vol. XIII. pag. 34.
 (s) In Caesaribus, pag. 6. edit. Heusinger.
 (t) In Notis ad versionem IVLIANI Caesarum Gallicam, pag. 71. edit. noviss.
 (u) Cap. XVI. pag. 158. sq.
 (x) Comparisonem inter Alexandrum M.
- atque Hadrianum instituit CLAVD. NICASIVS in differt. de numo Pantheo Hadriani Imp. supra laudata.
 (y) Comment. de numo Alexandri M. Cap. V pag. 15. sqq.
 (z) Loco citato.
 (a) Epitomes loco citato.

idem SPARTIANVS (b) refert. Et AMMIANVS MARCELLINVS (c) scribit: *Bene vestitos oderat, et eruditos, et opulentos, et nobiles: et fortibus detrahebat, ut solus videretur bonis artibus eminere: quo viuio exarsisse legimus principem Hadrianum.* Quid? quod adeo insolenter se Hadrianus eruditione extulit, ut, se omnibus numeris esse absolutum, nec falli posse crederet, eosque, qui erroris eum arguebant, capite plectret. Ita, Apollodorum, architectum, quod, ipsum hac in arte minus peritum esse, ostenderat, imperatorem trucidari iussisse, relatum legimus apud IOH. XIPHILINVM (d). Postremo, plena et promissa, circum genas mentumque, barba, in numismate nostro conspicua, notanda venit; quam Hadrianus, teste eodem XIPHILINO (e), primus imperatorum nutritivit, eaque in re successores suos, per saecula complura, habuit imitatores. Causam, cur barbam recusaverit ponere, sed eam habere voluerit boni ponderis, hanc indicat SPARTIANVS (f), *ut vulnera, quae in facie naturalia erant, tegeret.* Evidem, quid vulnerum naturalium nomine veniat historico, atque, an illud interpretando acu rem tetigerint ISAAC. CASAVBONVS et CLAVD. SALMASIVS; quorum ille ita appellari censet *maculas genitivas et συμφύτους, quae sic faciem debonarent, ut cicatrices;* hic vero eadem esse autumat, quae Graeci ἔλκη ἔμφυτα dicunt; illis excutiendum relinqu, qui praeter Apollinem, Medicinae praesidem, mansuetiores etiam Musas in deliciis habent. Illud mihi addere adhuc liceat, Hadrianum iam antea crescere sivisse barbam, quam imperii Romani clavum prehenderet. Hoc inde intelligimus, quod, quum metueret, ut a Traiano successor designaretur, atque de huius erga se voluntate sortes consuleret Virgilianas, teste SPARTIANO (g), ipse his poëtae Mantuani indicari existimatus est versiculis (h):.

Quis

(b) Cap. XV. pag. 149.

(f) Cap. XXVI. pag. 211.

(c) Lib. XXX. pag. 431. edit. Valef.

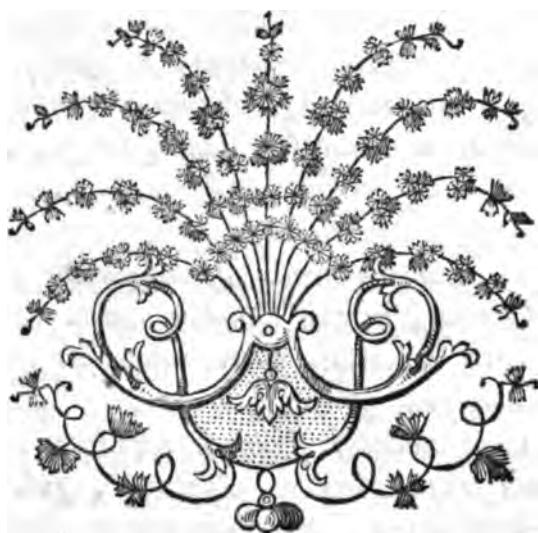
(g) Cap. II. pag. 19.

(d) Lib. LXVIII. pag. 789, 790.

(h) Aeneid. lib. VI. v. 809. sqq.

(e) Lib. LXVIII. pag. 777. ima.

*Quis procul ille autem ramis insignis olivae
 Sacra ferens? nosco crines incanaque menta
 Regis Romani; primam qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis et paupere terra,
 Missus in imperium magnum, cui deinde subibit.*

CAPVT VI.

Partes numismatum antiquorum aversae saepius intellectu difficiliores. Hinc numi dicti aenigmata; quo nomine Aegyptiaci in primis sunt appellandi. Icuncula, in numismatis nostri postica, ad latus dextrum, constituta, cuiusnam sit, inter viros eruditos non convenit. Repraesentat autem Canobum, deum. Quare illud numen hydriae figura Aegyptii adumbraverint, sententia Abeneppii, Arabis, sed nugatoris, ac forte ab Atban. Kirchero conficti. Quae Suidas et Rufinus de Canobi victoria, ab igne, Chaldaeorum deo, reportata, peribent, merito fabulis annumerantur. Thom. Stanleii et Petr. Iurieu error notatus. Canobi imago, ex superstitionum opinione, paratum qd incendia extinguedenda remedium. Sub Christianismi primordia, labascentem superstitionem suffulcire studebant sacrificuli narratiunculis de numinum suorum potentia et miraculis. Gemma, in qua Canobus ignem conculcat, explicata. Hostium calcare cervicem, veteres dicebant pro plena potiri victoria. Chaldaeis an ignem adoraverint, addubitur. Idololatriae antiqui haud videntur flagrasse cupidine religionem suam propagandi. Canopum, Menelai, Spartani, gubernatorem, in Aegypto fatis perfunctum, urbi homonymae nomen dedisse, et pro deo esse adoratum, Graeci, sua adducti vanitate, fabulanter. Incertum est, utrum Menelaus, Laxonum princeps, Aegyptum unquam adierit, nec ne. Veteres Aegyptii alienigenas homines summopere aversabantur. Nomi Menelaitici, in quo urbs Canobus sita, appellatio a Menelao, Ptolemaei, Lagi filii, fratre tracta. Verosimilior Aristidis relatio de origine numinis Canobicci adducitur et vindicatur. Canobus, vi vocis, significat χειτοῦ ἥδαφος, aureum solum. Aurea vocabant prisci homines, quae, in suo genere, praestantissima. Ager Canobicus fertilissimus, eius-

eiusque habitatores voluptatibus deditissimi; unde Canobismus in proverbium abiit. Sub Canobi, dei, figura ipsa civitas cognominis culta. Prisci homines urbes, imaginibus symbolicis consecratae, divinis profecti sunt honoribus; cuius moris ratio et exempla complura afferuntur. Iob. Harduinus, dubitans, an unquam oppidum, Canobi nomine appellatum, in Aegypto antiqua exstiterit, refellitur. Canobus, per b, non Canopus, per p, scribendum. Canobicum numen, hydriae forma, cui virile impositum caput, repraesentarunt Aegyptii, quoniam eiusdem nominis urbs, sub istius imagine adorata, in ipsa Nili exstructa erat ripa. Situs huius oppidi, ad veterum fidem et ex Bened. de Maillet coniecturis, describitur. Hydria Aegyptii veteres hieroglyphice Nilum designarunt. Aqua Nilotica, quae, sua natura, turbida et tepida est, peculiari bus urnis, bodienum, et limpida redditur, et refrigeratur. Nilum contra ignis vastationem munire patriam suam, docebant Aegyptii vetustiores. Inde natae sunt fabulae de numinis Canobici, in cobibendis incendis, potentia, et triumpho, de Chaldaeorum igne, acto. Nili ostia ob scopulorum breviumque frequentiam, sine naufragii periculo, nemo, nisi qui peritum viarum nactus est ducem, ingredi potest. Quoniam cives Canobici in disciplina navalium erant versatissimi, iisdemque advenae navicularibus utebantur: Canobus, deus, gubernatoris accepit cognomen. Aliae, quas numen illud subinde in capite gerit, navium Canobicarum indicant agilitatem. Navium vela olim designabantur vocabulo alarum, quae summae velocitatis symbola. Hinc concluditur, numisma nostrum non aliud, quam Canobicae civitatis iussu esse signatum. Mos veterum Aegyptiorum in numis suis patria tantum numina repraesentandi compluribus exemplis firmatur.

Per-

ervenimus nunc ad alteram nostri numismatis faciem. Sollet ea, in antiquariorum scholis, *aversa*, aut *postica* appellari, ac non raro istiusmodi arte symbolicā esse signata, ut saepius non nisi hariolando queat explicari; unde, apud PRUDENTIVM (i), numi veteres *aenigmatum* nomine merito designantur. Quod si autem in prisco aere, argento auroque exstat quicquam, dignum, cui illa imponatur appellatio: illud profecto est, quod Aegyptiorum veterum cusum est auctoritate. Quemadmodum enim hic populus tantopere delectabatur hieroglyphica scribendi methodo, ut res suas tantum non omnes arcānis litteris, veluti invlocro atque integumento quodam, abscondere: sic quoque eundem morem in signandis numis, si non semper, saepissime tamen, servavit. Contemplamur in illis plerumque serpentum, animalium ferarumque numina, et huius generis alia; quorum significationem qui indicare voluerit, is Oedipus sit, necesse est, nequaquam Davus. Praeterea, urbium nomina, ex quarum officinis monetariis prodierunt, quam rarissime invenimus adscripta. Nihil itaque mirum, si viri etiam litteratissimi antiquitatumque notitia haud leviter tincti, se tantis difficultatibus, quibus aes Aegyptiacum laborat, feliciter superandis esse impares, professi ad hariolationes coacti fuerunt configere. Quae quum ita sint; atque plumbeus etiam noster Aegyptum patriam suam agnoscat: qualem eius daturi simus explicationem, obscurum esse poterit nemini. Quoniam nec duo numina, quae in templi constituta videmus vestibulo, additis eorum nominibus, quod in Graecis Latinisque numis fieri aſſolet, quaenam sint, indicatur; nec significare placuit monetario, quorum iufi hunc plumbeum fabrefecerit; neque etiam ullus litterarum ductus, praeter temporis, quo est flatus, siglas, in eo compareret: non omnia, quae

(i) *Peristephanon, hymn. III. v. 118. Conf.*
HENR. MEIBOMII progr. de numorum

veterum in illustranda Imp. Rom. biſteria, usū, pag. 19.

quae in hocce monumentum sumus commentaturi, certa atque extra dubitationis aleam posita fore, quilibet intelligit. Ea igitur, quae probabilitati haud iudicabuntur contraria, coniecturis affecuturi animadvertisimus, maximam partem eorum, qui numismatis nostri iniecerunt mentionem, CAROL. nempe PATINVM (k) et CLAVD. NICASIVM (l), icunculam, in latere constitutam dextro, de Canobo, numine Aegyptiaco minime ignobili, exposuisse. Divortium autem ab his duumviris facit PAVLL. PEDRVSIVS (m), contendens, Ifidis potius esse, alteram vero, quae ad laevam, Canobum repraesentare. Verum, ab illorum stare malim partibus, quam huius subscribere sententiae; quandoquidem varia sunt, quae, eam veritati minus esse similem, ostendunt. Primo enim, imaginacula, quam PEDRVSIVS ad Canobum existimat referendam, exornata est insignibus prope modum omnibus, quibus Idem aliis numinibus dignoscunt erudit; sicuti non ita multo post copiosius demonstrabimus. Praeterea, quemadmodum Canobus in tabulis vetustis, a BERN. DE MONTFAVCON (n) aliisque antiquarib; magno numero, recensisit, formam habet amphorae, aut alias cuiusdam vasis ampli, superposito capite virili: sic etiam, quac in numo nostro ad dextram comparet, hydria viri potius, quam feminae capite tegitur. Denique, in eiusdem capitibus vertice vestiga quaedam animadvertisimus ornamenti, non ita dissimilis ei, quo Canobus superbiens sistitur in gemma Maffeiiana; quam propterea, et quoniam ad arcana huius numinis sacra aperienda potest conducere, operaer erit pretium, ex modo laudato atque prorsus egregio opere Montfauconiano (o) desumptam, hic apponere.

L

Sci.

(k) *Tresauri Maurocenisci*, Cap. XII. pag. 118.*Museo &c.* Tom. VI. pag. 372. sqq.(l) In *Dissert. de numo pantheon Hadriani*(n) *Vide L'Antiquité expliquée*, Tom. II*Imp.* Cap. III. pag. 28.Part. 2. pag. 320. sqq. et *Supplement*, Tom.(m) *I Cesari in metallo grande, da Giulio Cesare fino a L. Elio, raccolti nel Farnese*

II. pag. 167. 1qq.

(o) Loco citato, Tab. CXXXIII. num. 4.

Sciscitanti iam mihi, quibus adducti rebus veteris Aegypti habitatores
hocce numen in hydriae conformaverint speciem, nonnulli reddunt re-
spōsum, eius consilii hanc exstitisse rationem, quod Canobus mari, flu-
minibus, immo universae humidae naturae, hydriae, situlae aliorum-
que vasorum figuris hieroglyphice adumbratae, praesidere fuerit cre-
ditus. Ita perhibet, apud ATHAN. KIRCHERVM (p), ABENEΦI-
VS, natione Arabs, religione vero Iudaeus; cui tamen non aequē
facile, ac KIRCHERVS fecit, fidem adhibuero. Non possum enim,
quin ratum habeam iudicium, quod de huius scriptoris auctoritate tule-
runt viri rerum orientalium peritissimi, LUDOV. MARRACCIUS (q)
et MATVRIN. VEYSSIERE LACKOZE (r), quorum alter ABENE-
PHI-

(p) *Oedipi Aegyptiaci Syntagmat.* III. cap. 7.

Tom. I. pag. 211.

(q) *Prodromi ad refutationem Alcorani Part.*

III. cap. 9. pag. 29.

(r) Apud PETR. ZORNIVM bibliothecae an-
tiquariae et exegeticæ Tom. I. pag. 134.

PRIVM auctorem futilem commentitiumque, KIRCHERO autem, non satis cauto, pro genuino veroque venditum; alter vero, ab ipso KIRCHERO Latine confictum, et, nugatoris cuiusdam auxilio, Arabicè conversus, non sine ratione, pronunciavit. Alii contra contendunt, Canobum commemorata imagine ab Aegyptiis esse repraesentatum in memoriam victoriae, quam illud idolum ex Igne, Chaldaeorum deo, quondam retulisse dicitur. In ea sententia fuisse video R V F I N V M et S V I D A M, quos, licet paullo sint verbosiores, tamen hac de re differentes audisse iuvabit. Sic autem R V F I N V S (s): *Ferunt, aliquando Chaldaeos, ignem, deum suum, circumferentes, cum omnium provinciarum diis habuisse conflictum, quo scilicet, qui viciisset, hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum provinciarum dii, aeris, aut auri argenteique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacunque materia constabant, quae per ignem procul dubio corrumperetur; ex quo siebat, ut Ignis, locis omnibus, obtineret. Haec quoniam audisset Canopi sacerdos, callidum quiddam excogitavit. Hydriae fieri solent in Aegypti partibus fictiles, undique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua defudans, defecatior ac purior redditur. Harum ille unam, cera foraminibus obturatis, defuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam, statuit in deum. Et excisum veteris simulacri, quod Menetii gubernatoris ferebatur, caput defuper positum, diligenter aptavit. Adiunct postea Chaldae: iur in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera, qua foramina fuerant obturata, resolvitur: sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldaeorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulacrum, pedibus peregrinis, attracto collo et quasi sugillato, ventre tumido, in modum hydriæ, cum dorso aequaliter tereti, formatur.* Et S V I D A S (t): Ποτὲ, ὡς λόγος, Χαλδαῖοι τὸν ἴδιον Θεὸν, ὅπερ ἐστὶ τὸ πῦρ, αποσεμύνοντες, πανταχοῦ περιθέρεον· ὥστε τοῖς Θεοῖς παῖσι τῶν ἐπαρχιῶν συμβεβληκέναι, καὶ τὸν νικῶντα ἔκτιναν παρὰ πάγων νομίζενθεον Θεόν. Τῶν μὲν οὖν ἀλλων ἐπαρχιῶν οἱ Θεοὶ απὸ Σαλμοῦ, ή δεγύρου, ή ξύλου,

(s) *Histerias ecclesiasticae lib. XI. cap. 26.* (t) *Vocabulo, Κάνουσα.*
pag. 257. edit. Frobenian.

ἢ λίθου, ἢ ἄλλης τοιωτῆς ὅλης ἐτύγχανον ἰδρυμένοι· ἡ δὲ τοιωτη ὅλη ἐνχερῶς ἀπὸ τοῦ πυρὸς διεφθείρετο· ὥστε πανταχοῦ τὸ πῦρ αὐτογόνως νικᾶν. Τοῦτο αἰκίσσως ὁ τοῦ Κανώπου ἵερεὺς, πανοῦργόν τι τοιοῦτον ἐνεθυμίθη. ‘Τοῦτο εὖτε μέρεσι τῆς Ἀιγύπτου ἐώθισε γίνεσθαι ὀστράκιναι, τρήσεις ἔχουσαι λεπτὰς συνεχεῖς, ὥστε διὰ τῶν τρήσεων ἐκένων τὸ τεθολωμένον ὕδωρ διυλιζόμενον ἀποδίδοσθαι καθαρώτατον· ἐκ τούτων τῶν ὑδρῶν μίαν λαβὼν ὁ τοῦ Κανώπου ἵερεὺς, καὶ τὰς τρήσεις ἐκείνας ἀποφράξας κηρῷ, καὶ διαφόροις ζωγραφίσας χράματι, πληρώσας ὕδατος ἐστιστη ὡς Θεόν· καὶ ἀποτεμὰν παλαιοῦ ἀγάλματος τὴν κεφαλὴν, ὅπερ ἐλέγετο Μενελάου τινὸς κυβερνήτου γεγενῆσθαι, ἐπιμελῶς ἐπιδεῖς, ἥρμοσεν αὐτὴν τῷ σύγαλμαστι. Παρεγένοντο μετὰ ταῦτα ὃι Χαλδαῖοι· αὐτήθη τὸ πῦρ, καὶ ὁ κηρός, δι' οὗ ἀι τρήσεις ἐτύγχανον πεφραγμέναις, διελύετο· τῆς δὲ ὑδρίας ὑδρώσης, καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῶν τρήσεων ἐκβαλλούσης, ἐσβέννυτο τὸ πῦρ· ὅπω τε τῇ πανούργῳ τοῦ ἵερέως Κανώπος τῶν Χαλδαίων νικητὴς αὐτεῖχθη· καὶ ἀπὸ τότε λοιπὸν ὡς Θεὸς ἐτιμᾶτο. *Chaldaeis olim, ut feriuntur, deum suum, qui est Ignis, ubique circumferebant, potentiam eius, magnificis verbis, extollentes, ut cum omnium gentium diis in certamen descenderet, et is, qui eum vicisset, ab omnibus deus iudicaretur. Quum igitur ceterarum gentium dii ex aere, vel argento, vel ligno, vel lapide, vel simili materia, quae igne facile consumebatur, facti essent: Ignem ubique vincere, necesse erat. Eo audito, Canopi sacerdos huiusmodi quid callide est commentus. Hydriae fictiles, minutis foraminibus plenaes, in Aegypto confici solebant, ut per foramina illa aqua turbida percolata redderetur limpida. Harum hydriarum unam Canopi sacerdos, aqua repletam, ut deum, in medio statuit; postquam foramina eius cera obturasset, variisque coloribus depinxisset, et caput veteris simulacri, quod, Menelai cuiusdam gubernatoris fuisse, dicebatur, amputatum ei accurate adaptasset. Venerunt postea Chaldaei: accensus est ignis eiusque calore cera, qua obturata erant foramina, liquefcere coepit. Hydria igitur sudante, et aqua per foramina fluente, ignis extinctus est. Sic igitur, callido sacerdotis commento, Canopus vixit e ceramine discessit, et, ex eo tempore, ut deus, est cultus. Non illepidam hanc de Canobi triumpho historiam dum THOM. STANLEIVS (u), RVFINI veluti verbis, recitat, pro Canobo nomi-*

(u) In *Historia Philosophiae*, Part. XIII. Sect. II. cap. 39. pag. 1158. sqq.

minat Nilum; castigatus propterea a doctissimo suo interprete, IOH. CLE-
RICO (x). In eodem errore, deceptus fortassis a STANLEIO, versatur
quoque PETR. IVRIEV (y); immo, quemadmodum fieri afolet, ut, qui
semel recte deerrarunt, saepius offendant, ita peccatum novo peccato
auxit, affirmando, non hydria, sed statua grandi, intusque cava, eo in
negotio, usum esse astutum illum sacerdotem. Neque etiam audiendus
est idem vir doctus, quum certamen, in quod Canobus cum Igne con-
venit nunquam, ad Constantini refert aevum. Quamquam enim RVF-
NVS atque SVIDAS haud meras tradunt fabulas: indigos tamen iudi-
camus, quibus in omnibus, atque in eo praesertim, quod rei est ca-
put, fides adiungatur. Non difficulter mihi persuaderi patiar, senili
atque decrepita superstitionis aetate, quum illa brevi a vera religio-
ne esset opprimenda, Aegyptios Canobum pro aquarum habuisse praesi-
de, credidisseque, huius numinis auxilio flamarum vim posse cohi-
beri. Expressa enim huius opinionis vestigia servant monumenta,
aquaticum hunc deum celebrantia, atque a IOH. CHIFLETIO (z),
BERN. DE MONTFAVCON (a) aliisque publici facta iuris, ex quibus
unicum hic apponere licebit, quod primum, ex Hippolyti Vitelleschi,
equitis Romani, Museo, ATHAN. KIRCHERVS (b), deinceps vero, ex
ditissima Borussorum Regis Potentissimi gaza, evulgavit LAVR. BEGE-
RVS (c)

(x) In *Indice philologico ad historiam philo-*
sophiae orientalis, vocabulo, Canopus.

num. 103.

(y) *Histoire critique des dogmes et des cultes*
de l'eglise, Part. III. chap. 2. pag. 484.

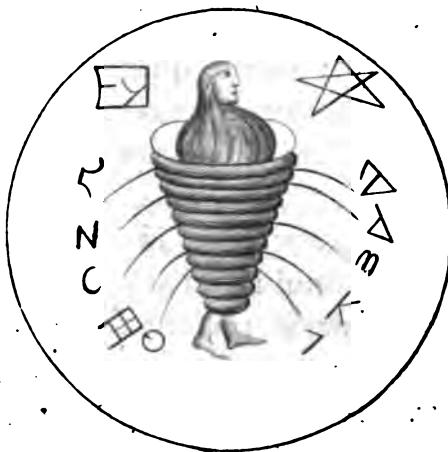
(a) *Antiquité expliquée, Tom. II. Part. 2.*
tab. CLX.

(z) In *Abraha Proteo, seu multisiformi Gem-*
ma Bafisidiana portentosa varietate,

(b) *Oedipit Aegyptiaci Syntagm. XIII. cap.*
8. Tom. III. pag. 449. sq.

quae subiuncta est IOH. MACARII
Abrahae, seu Arihippo. Tab. XXV.

(c) In *Thesauro Brandenburgico, Tom. III.*
pag. 308.

Canobi imaginem hoc cimelium sistere contemplandam, uno ore affirmant antiquarii, atque illis modo videbitur ambigum, qui in Aegyptiorum theologia parum sunt versati. Esse autem hanc gemmam olim usurpatam, loco phylacterii, contra ignis flamarumque violentiam, optime coniecit laudatus modo KIRCHERVS. Quamvis enim, semper sub iudice item illam futuram esse, existimo, num characteres, singularis vasculi canalibus adscriptos, quos Coptas arbitratur litteras, recte sit interpretatus: eidem tamen, contendenti, huic gemmae facultatem incendia extinguendi tribuisse veteres, adstipulari nullus dubito, et quidem propterea, quoniam pro hac sententia satis fortiter propugnare video ad pictum πεγάχεαμον. Hoc enim non Hygeae tantum, sive Salutis deae, symbolum est, sed fortissimum etiam, ex superstitionum mente, remedium ad incendia inhibenda. Colligimus hoc ex ineptis persuasiōnibus, quas fovent Iudei hodierni, quorum artem cabbalisticam, uti vocant, et eam in primis, quae practica dicitur, ex orientalium populorum, maxime autem ex Aegyptiorum vanis dogmatibus natam, auctam ditatamque esse, vero est simillimum. Gens nempe recutita quotiescumque contra flamarum furorem parat amuletum, quod דָוִד, scilicet *Davidis*, appellat, facile nunquam omittit, illud memoratum addere

dere Salutis insigne; sicuti huius phylacterii figurae, apud GEORG. ELIEZ. EZARDVM (d), IOH. ALB. FABRICIVM (e), WILH. SCHIKARDVM (f), IOH. SAVBERTVM (g), IOH. IAC. SCHVDTI. VM (h), IOH. WVLFERVM (i) et ANDR. CHRISTOPH. ZELLE. RVM (k) obviae, quemvis edocere possunt. Neque illud etiam habuerim ambiguum; saeculis, optimi nostri maximique servatoris aetatem proxime securis, Canobi ex Chaldaeorum Igne actum triumphum credulorum hominum sermonibus fuisse celebratum; sic, ut ea haud referant RUFINVS et SVIDAS, quae re vera sunt gesta, sed, quae, circa ipsorum tempestatem, de idolo suo praedicabant Aegyptiorum sacrificuli. Eo certe aevo, quo, exorto caelestis veritatis sole, eundem in dies magis magisque exsplendescere atque superstitionis tenebras dispellere, animadvertebant vanae religionis antistites, eaque propter metuebant, ne exagitatis ipsorum idolis nemo amplius sacra faceret, ipsi vero, hac ratione, alimentis ceterisque vitae necessariis spoliati, ad incitas redigerentur, pontifices maiores minoresque certatim coeperunt omnem moveare lapidem, ut labascentem suorum auctoritatem fulcirent, et, si posset fieri, redderent perennem. Hinc longe uberrima nascebatur fabularum seges de numinum potentia et virtutibus deque maximis, atque eorum opera editis, miraculis, de quibus superstitionis conditores ne quidem in somnis cogitaverant. Constat hoc mentiendi studium inter omnes, qui, vetustiore gentilium theologia cum recentiori collata, observarunt, hanc ab illa ita discrepare, ut maior esse nequeat rerum dissensio; id quod iam olim, exemplis quibusdam, nos demonstraſ.

ſe

- (d) In *Notis ad codicis Gemarici ſcriba* עכברת זורה (h) In *Den lüdischen Merckwürdigkeiten*,
L. de cultu peregrino cap. II. pag. 353. Part. II. lib. VI. cap. 5. pag. 75. sqq.
(e) In *Codice pſudepigrapho Vet. Test. Tom.* I. pag. 1007. (i) In *Theoria Iudaicis, ad examen voca-*
(f) In *Tarich. 1. ſerie regum Perſiae*, pag. 54. (k) In *dift. epiftolica de ſchola incendi-*
(g) In *Palacbra theologico - philologica*, pag. 64. *aria ſacra Iudaorum*, Stutgardiae 1722.
4. edita.

se (l), meminimus. Ementitis hisce falsisque de summa idolorum potentia narratiunculis, circa Christianismi initium, celebratis, iure meritoque annumeramus Canobi triumphum, non modo ore scriptisque decantatum, sed adumbratum quoque in gemma sequenti, quam, ab ATHAN. KIRCHERO (m) editam, hic conspiciendam exhibemus.

Comparet in ea Canobus ignem proculcans pedibus, eoque gestu suam, de hoste reportatam, victoriam iactare videtur. Quos enim veteres sta-

(l) *De gemma antiqua, sicutente Europae raptrum, imagine prorsus singulari, adumbratum, pag. 23. sqq. et in dissert. de Dia-*

na Solvizonia, pag. 19. sq.

(m) *Oedipi Aegyptiaci Syntagma. 14. cap. 8. Tom. III. pag. 448. sq.*

statuarii sculptoresque effinxerunt aliorum cervices, impositis pedibus, de-
primentes, eos de hostibus egisse triumphum innuere voluerunt; id quod
monumenta antiqua, alia occasione, iam olim, a nobis (n) in medium
prolata, evincunt. Hinc scriptores antiqui, *hostium calcure cervices*, po-
suerunt pro *plena potiri victoria*. OVIDIUS (o):

Ipse pede imposito caput exitiabile pressit.

Et PAPINIVS STATIVS de Maximo, Domitiani Imp. equo (p):

Vacuae pro cespite terrae

Aenea captivi crinem terit ungula Rheni.

Eundem ritum atque derivatam inde loquendi formulam adhiberunt etiam
orientales. Sic, Iosva, quum vellet ostendere, se prorsus devicisse quin-
que Cananaeorum regulos, iubebat Israëlitas (q): קָרְבּוּ שִׁתּוֹ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צֹוֹאֲרֵי הַמֶּלֶכִים הַאֲלֹהִים Accedite atque regum istorum cervicibus pedes im-
ponite. Et pii Hebraei, indicaturi, se, quondam, permissu divino, ab Ae-
gyptiis vicos fuisse atque in servitutem redactos, ita, apud vatem regi-
um, canunt (r): הרכבה אנוש לראשנו. Ad litteram quidem haec verba so-
nant: *Fecisti, ut capiti nostro inequitaret homo*: contextus vero et sanioris
hermeneuticae regulae docent, eorum hunc esse sensum: „Tua, o! Deus,
„constigit providentia, ut homo miser (s) (rex Aegyptiorum) nos, quon-
„dam supplantatos, duro servitutis iugo oppresserit.” Spectat huc quoque
sequens BARVCHI locus (t): Κατεδίωξέ σε ὁ ἡχθός, καὶ ὅψει αὐτοῦ τὴν απώ-
λειαν ἐν τάχει, καὶ ἐπὶ τραχήλους αὐτῶν ἐπιβήσῃ. *Persequutus est ini-
micus tuus, sed tu videbis eius perditionem brevi*, et eorum cervicibus super-

M

gre-

(n) *De numo Alexandri M.* Cap. VIII. pag. 28. sq.

(o) *Metamorphos.* lib. VIII. v. 425. Conf. CASP. BARTHIVS *ad Papin. Stativ. Tbebaid.* lib. II. v. 713.

(p) Lib. I. silv. I. v. 50.

(q) Cap. X, 24.

(r) *Psalms. LXVI.* 12.

(s) Ita vertimus vocabulum ΣΥΝ, partim, quia deductum est ab *imbecillitate*, uti docet Alb. Schultens in *Commentar. in Iobum*, pag. 2. partim, quoniam eo sensu passim adhibetur, vid. Ps. VIII, 5. partim etiam, quia illa notio huic loco appri-
me convenit.

(t) Cap. III, 25.

gredieris. Quamquam autem libenter credo, R V F I N V M et S V I D A M ea, quae de Canobi victoria referunt, haud suo confinxisse ingenio, sed ex sacrificulis aliisque superstitionis fautoribus accepisse: nihilominus tamen, cur hanc narrationem vanam praecise dicam falsamque, persuasissimumque mihi sit, Canobum inter atque Chaldaeorum Ignem, de sanctitate potentiaque, contentionem nunquam esse exortam, caussas habere mihi videor et iustas, et magnas. Evidem sum minime ignarus, priscos Chaldaeae incolas solem coluisse, lunam, planetas ceteraque caeli sidera. Testes vero cum idoneos, tum locupletes, quibus communiantur, eiusdem populi religionem circa ignem esse versatam, requirendo, in hoc usque tempus, oleum perdidit atque operam omnem. Ipse T H O M -
S T A N L E I V S (u), qui studiose de Chaldaeorum commentatus est theologia, probaturus, hanc gentem flamas quoque in numinum fuorum reposuisse numero, quos auctores excitaret, praeter SVIDAM et RVFIVM, invenit omnino nullos. Vti vero horum scriptorum fidem sublestant iudicamus merito: sic nec auctor, hac in re, veritatis amanti placebit I S I D O R V S (x), referens, *Nemratbum, gigantem*, quem vulgo Ninum et Chaldaeorum principem aiunt, *Persas Ignem colere docuisse*. Isti enim triumviri, quum post Christum natum vixerint, ea, quae narrant, non viderunt, sed audiverunt; non sciverunt, sed opinati sunt, ac proinde summo reiiciuntur iure. Quod si autem maxime est dubium, immo a veritate plane alienum, Chaldaeos adorasse Ignem: qui fieri potuit, ut pro eius propugnaverint dignitate? At vero, aut nos fallunt omnia, aut quidam nobis, in eam discedentibus opinionem, obiicient, in Chaldaea non quidem ignem communem, sed solarem esse adoratum, illumque huius fuisse symbolum; atque ita sentire viros doctissimos, I O H . S P E N C E R V M (y), S A M . S H V C K F O R D V M (z) aliosque.

(u) Loco citato.

(x) Originum lib. XIII. cap. 3. pag. 1162.

(y) *De legibus Hebraeorum ritualibus*, lib. II.
cap. 14. pag. 370. edit. Tubing.(z) *In der Harmonie der heiligen und profanen
Scribenten in den Geschichten der Welt,
Part. I. pag. 215.*

que. Verum, ne sic quidem fabellae isti aliqua concilabitur veri species; quam tunc demum habebit, quum erit probatum, veteres cupidine religionis suae propagandae flagrass̄e, atque, ut numinum suorum maiestatem aliis ostenderent, varias peragrasse regiones. Hoc autem, quia ceteris superstitionis decretis adversatur, nunquam poterit demonstrari. Qui enim in ea steterunt sententia, numinum potentiam glebae veluti esse adscriptam, eademque, extra solum, quod ipsis consecratum, parum, vel nihil valere, illos consilium de diis suis cum aliorum populorum idolis in certamen committendis, cepisse, ab omni abludit verosimilitudine. Illud vero persuasum fuisse Chaldaeis, ex iis appareat, quae in sacro codice de Syris, eorum vicinis, legimus relata (a). Hi nempe arbitrati, se propterea ab Israëlitis esse fugatos, quod Iehova montium, non vero vallium esset praeses, victoriam sibi pollicebantur certissimam, si in campis patentioribus, aliis diis attributis, et in quibus numen Israëliticum nihil posset efficere, pugnare ipsis contingere. Quemadmodum igitur, quae SVIDAS et RVFINVS de Canobi ortu memoriae prodiderunt, non sine ratione sacrificiorum accenserunt commentis: ita etiam non magis fundata deprehendimus, quae vetusta monumenta bene multa de loco huius numinis natali, in Graecia quaerendo, perhibent; quaeque respicit SVIDAS, quum refert, hydriae, cum Chaldaeorum deo certurae, caput esse impositum statuae, memoriae eius, qui in Menelai navi fuerit gubernator, dedicatae. Aiunt nempe scriptores Graeci, quos ex Romanis complures sequuntur, Menelaum, Spartanorum regem, post Troiam expugnatam, una cum Helena, uxore, in Aegyptum delatum, naviculatorem suum, Canopum, Hemorrhoidis, serpentis, morsu ictum, amisisse. Atque hunc Canopum, ab hero suo sepulcro fanoque donatum, et oppido nomen dedidisse, et, ut Neptunum, in Aegypto esse cultum, adfirmant. Ita tradunt STRABO (b), co-

M 2

NON

(a) i Reg. XX. 23. sqq.

(b) *Geographic.* lib. XVII. pag. 1152.

NON (c), NICANDER (d), AELIANVS (e), STEPHANVS, Byzantinus (f), SCYLAX (g), EVSTATIUS (h), TACITVS (i), AMMIANVS MARCELLINVS (k), SERVIVS (!) aliique. Hinc est, quod Canobus, ab Amyclis, Tyndari regia, Ἀμυκλαῖος, *Amyclaeus*, DIONYSIO (m) et SILIO ITALICO (n); a patria vero, *Spartanus* vocatur PRISCIANO (o). At, dubitavit iam olim illustre saeculi superioris fidus, GERH. IOH. VOSSIUS (p), an tuto satis his auctoribus fides queat adhiberi. Immo suspicatus est, Graeculos, sua impulsos vanitate, quum audiissent, quoddam Aegyptiorum numen nomen gerere non dissimile ei, quo olim Menelai navicularius appellatus, avidissime amplexos esse hanc suos celebrandi occasionem, et venditasse, illum Aegyptiorum deum hominem fuisse Graecia oriundum. Quae quum scite non minus, quam vere coniecerit vossijs: non possum, quin toto ipsi annuam capite. Sunt certe in promtu rationes nequaquam leves, sed exquisitae et ad probandum aptissimae, quibus evincitur, Graecos hac in re gloriose esse mentitos. Nolumus iam contra eos militare argumentis, inde desumendis, quod, non diffitentibus antiquis (q), longe sit difficillimum tueri, quae de bello Iliaco, Troia capta Graecorumque in patriam redditu, in horum annalibus, memoriae prodita leguntur; licet, ubi probaverimus, ea fabulose narratis esse quam simillima, non obscurum fuerit amplius, Menelaum, qui nunquam adierit Aegyptum, nec ibi gubernatorem suum in caelestium concilio collocasse, nec locum oppidumque de eius appellasse nomine. Erimus potius liberales fidemque haud dene-

- (c) In *Narrationibus*, apud PHOTIVM in *Myriobiblio*, pag. 427. edit. Rothomag.
- (d) In *Tberiacis*, v. 309. sqq.
- (e) *De animalium natura*, lib. XV. cap. 13.
- (f) *De urbibus*, voce *Kárunka*.
- (g) In *Periplo*, pag. 43. edit. Hudson.
- (h) *Commentar. ad Dionysii orbis descriptio-*
nem, v. 13.
- (i) *Annalium* lib. II. cap. 60.

- (k) Lib. XXII. pag. 234.
- (l) Ad *Georgic.* lib. IIII. v. 287.
- (m) In *Orbis descriptione*, v. 13.
- (n) *De bello Punico*, lib. XI. v. 433.
- (o) *Perieget.* v. 19.
- (p) *De origine et progressu idolatria*, lib. I. —
cap. 31.
- (q) Vid. ORIGENES *contra Celsum*, lib. I.
pag. 32.

gabimus DIONI CHRYSOSTOMO (r), animi caussa atque, ut eo fortius contra HOMERVM possit declamare, fingenti, se ex Aegyptio quodam sacerdote Onuphitensi audivisse, in sacris Aegyptiorum commen- tariis antiquisque στήλαις narrari, Menelaum, re, ad Troiam, a Graeco- rum exercitu, infeliciter gesta, in Aegyptum nave appulisse atque Pe- loponnesi oblitum, ibi sedem fixisse suam. Verum, ne haec quidem ad narratiunculam de Graeca Canobi origine tuendam quicquam facere poterunt. Cogitemus enim, Menelaum eiusque comites in Ae- gypto fuisse alienigenas, et, quod maximum, Graeca gente oriundos: Cogitemus porro, quod sacrae scripturae (s) firmatur testimonio, pere- grinos homines adeo aversatos esse Aegyptios, ut, cum illis vesci, pia- culum existimaverint. Ponderemus praeterea, quod maximae inter Graios auctoritatis historicus, HERODOTVS (t), propria edoctus ex- perientia, tradit, Aegyptiorum neminem Graeci viri os esse suavia- tum; aut cultro, vel veru, vel lebete eius usum; aut gustasse car- nem bovis puri, cultro Graeco dissecti. Haec profecto ita sunt com- parata, ut Iudaeus sit Apella, qui credat, Aegyptios Canopum, cuius vivi consortium cane angueque peius fugerant, tantis, post mortem, prosecutos esse honoribus, ut eum non solum inter deos retulerint, sed etiam, post Osiridem Isidemque, numen reputaverint maximum. Praeterea, tibicine admodum tenui fultum videmus argumentum, quo suam de Canobi origine sententiam probare satagunt Graeculi. Desu- munt illud a nomine praefecturae, in qua oppidum, sacris Canobicis celebre, erat situm. Quum illam Menelaiten appellari audierint, arbitrati, illud nomen ab Atride Menelao esse tractum: dubio carere omni iu- dicant, sub Canobi imagine haud alium, quam Spartani istius gubernatores, Aegyptios esse veneratos. Hac saltem ratione firmari putat DIO. CHRYSOSTOMVS Menelai in Aegypto commemorationem (u). Μενέλεως,

M 3

in-

(r) In *Oratione Troiana*, aut de eo, quod Ille-
um non sit captum, quae ordine est XI.
pag. 16L B et pag. 188. B

(s) Genes. XLIII. 31.
(t) In Euterpe, Cap. XXXXI.
(u) Loco citato, pag. 188. B.

inquit, τοπαράπαν ὅνχη ήκεν εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐν Ἀιγύπτῳ κατέμενε. καὶ σημεῖον ἐστιν ἀλλά τε τῆς αὐθίξεως, καὶ νομὸς αὐτὸν καλόνμενος ὅνκαν εἴ εἰ πεπλανημένος. καὶ πρὸς ὅληγον αὐθίκετο. *Menelaus omnino non redit in Peloponnesum, sed remansit in Aegypto: cuius rei cum alia sunt indicia, tum praefectura, ab eo denominata, monstrat, quae nunquam, si vel errore, vel ad modicum tempus illuc appulisset, id nominis obtinuisse. Verum, appellatus est iste nomus non ab antiquiore illo, sed a temporis longe recentioris Menelao, fratre nempe Ptolemaei Lagi, quem hunc Cypro praefecisse, refert PLUTARCHVS (x).* Testem huius rei sistimus STRABONEM, a ΙΑ-
ΕΩΒ. PALMERIO (y) integratati pristinae restitutum (z): Τὰ ἐν δεξιᾷ τῆς Κανωβικῆς διώρυγος, ὁ μὲν Μενελαῖτης ἐστὶ νομὸς ὑπὸ τοῦ αἰδελφοῦ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου καλουμένου, ὃν μὰ Δία αἴπὸ τοῦ ἥρωος, ὡς ἔνιος Φασὶν, ὃν καὶ Ἀρτεμίδωρος. *Ad dextram Canobicae fossae est praefectura Menelaitica, a fra-
tre primi Ptolemaei appellata; et non, mebercule, ab heroe, ut quidam
aiunt; e quibus etiam est Artemidorus.* Denique, quominus sibi vindicent Canobum Graeci, obstat Aegyptiorum, longe aliter de hu-
ius numinis origine sentientium, auctoritas; quae tanto maius habet pondus, quo est certius, indigenas accuratius res suas noscere, quam peregrinos. ARISTIDES est, qui Aegyptiorum de suo Canobo doctri-
nam ad nostram transmisit aetatem; quem idcirco hac de re diffe-
rentem audire, operaे omnino erit pretium. Sic autem ille (a):
Καὶ τοῦτ' ὅν τὴν ἔχειν νῦν ὄντω, κακέννα φασὶν ορθῶς "Ομῆρος αὐτὸς αὐτιλέγει. πῶς;
ὅτι ἐίδε καὶ αὐτὸς που τὸν Μενελάου σὺν Ἐλένῃ πλοῦν εἰς" Αιγυπτον. ὁ τόνυν Κανωβος ὄνομα ἐστὶ Μενελάου κυβερνήτου, ὡς Ἐκατοῖος τὲ δή Φησιν ὁ λογοποιὸς, καὶ τὸ κονὸν τῆς Φήμης, ὃν τελευτήσαντος περὶ τὸν τόπον τοῦτον λείπεται τὸνομα ταῦτι Φημὶ, ὡς Ἐλλῆνες λέγουσιν. ἐπεὶ ἔγωγε ἴκενσας ἐν αὐτῷ Κανωβῷ τῶν ιερέων ὃν τοῦ Φαυλοτάτου,
ὅτι μυρίοις ἔτεσι πρότερον ἡ Μενέλαον ἐκεῖσε προσχεῖν, τὸ χωρίον ὄντως ὀνομάζετο.
καὶ ὅντικρυς μὲν ἔλεγε τούγομα τοῦτ' αὐτὸν ὡς αὐτογεάψαι γράμματις Ἐλληνοῖς,
ἀλλ'

(x) In Demetrio, pag. 895. C.

(y) In Exercitationibus in optimos fere aucto-
res Graecos, pag. 352.

(z) Geograph. lib. XVII. pag. 1153.

(a) In Oratione Aegyptiacæ, qua refutatis.

aliorum opinionibus de caussis Nili cre-
scentis, providentiac divinae rem totam
tribuit, Opp. Toma. II. pag. 359. sq. edit.
Sam. Iebb.

πλλα' ην μὲν διπερρέ εἰμιφερόμενον καὶ περιτρέχου, Ἀιγυπτίον δὲ καὶ δισυράμματον μᾶλλον. τόδ' οὖν ἡμετέρας Φωνῆ δηλοῦν ἔφη χρυσοῦν ἔδαφος· ἐιωθός τι τοῦτο τοῖς Ἀιγυπτίοις ἐπιφημίζειν τοιούτα τοῖς παρ' αὐτοῖς χωρίοις, οἵτε Ἐλεφαντίη, καὶ πάλιν Διὸς πόλις, καὶ Ἡλίου δὴ πόλις· ὅπτα καὶ τοῦτ' ἔφη τούνομα χρυσοῦ ἔδαφος εἶναι ἀπεῖν αὐτῷ "Ἐλλην. ἀλλ' ἔω τοῦτο καὶ τοις Ἀιγυπτίοις γε ἀκριβέστερον ἐικὸς ἀδένας τὰ σφέτερα αὐτῶν ἐιπερ" Ομηρον τὸν ἐν τῇ Σμύρνῃ, καὶ Ἐκαταιον τὸν ἐν Μιλήτῳ, οὐ μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι τις ἄν Φίσειν ἀπλῶς ἐικὸς καὶ κονὸν, ἀλλ' ὅγε καὶ ἴδιον κατὰ τούτων ἐστιν ἐιπεῖν, ὅτι διὰ παλαιότητα χρόνου καὶ τὸ μηδὲν αὐτοῖς τῶν ἐξ εὐρανοῦ πεπονθέναι τὸν χώραν, καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐπιφανῶν μάρτυρες ἐισὶν αὐτοῖς, καὶ ἵστορες ἀξιόχεια, καὶ πάντα Φυλάττουσιν ἐν στήλαις ἐν τοῖς ἱροῖς αὐτὸν ἄλλων κτημάτων *Quapropter et haec nunc ita se habent, et illa recte, mi fallor, in contrarium partem Homerus ipse profert. Quomodo? Quoniam et ipse Menelaum in Aegyptium cum Helena tradit alicubi navigasse. Certe Canobus gubernatoris est Menelai nomen, ut Hecataeus et fama communis testantur, qui mortuus loco nomen dedit, ut aiunt Graeci. Nam ego quidem in ipsa urbe de sacerdote quodam non infimo cognovi, multis ante saeculis, quam appelleret eo Menelaus, locum nomen hoc babuisse. Nēque iamen hoc idem nomen diserte proferebat, ut Graecis litteris scribi posset, verum, ut quasi alluderet, et Aegyptium esset, ac minus posset commode scribi. Iam illud nostra lingua sonare dicebat, aureum solum. Quemadmodum enim solerent Aegyptii suis locis talia dare nomina, ut Elephantinem, Diospolim, Heliopolim; sic etiam hoc nomen de aureo solo durum esse. Sed hoc omitto; quamquam, Aegyptiis suas esse res notiores, sit verosimile, quam Homero Smyrnae, vel Hecataeo Miletii, non tam propter id, quod communiter dici posset, quam quia, quod horum est proprium, propter antiquitatem temporis, et regionem, quae semper a caelesti iniuria fuit illaesā, alienarum quoque rerum mirabilium testes ipsi sunt et interpres fide digni, cunctaque in columnis templorum, quasi opes, conservant. Non immerito hic rhetorum disertissimus, atque in grandi et ubere dicendi charactere praepollens, plus fidei adiunxit sacerdoti Aegyptiaco, quam popularibus suis, illumque et HOMERO, et HECATAEO, et communis famae praetulit. Nam in historia regionis cuiusdam marginis audiendi sunt scriptores domestici, quam peregrini; quoniam hos quae*

quae audiverunt, illos, quae viderunt atque ex fontibus hauserunt limpidissimis, tradere, est suspicio. Praeterea, sacrificulum illum vera referre et potuisse, et voluisse, ARISTIDI non poterat non esse persuasum. Erat ille non unus ex infima atque indocta multitudine, sed interpres religionis, haud infimi ordinis, qui, ad interiora gentis suae sacra admisus, omnia dogmata edidicerat, ac proinde ortum quoque Canobi cognoverat. Quod ad sacerdotis huius vera dicendi attinet voluntatem, eam quidem ambiguam putat GERH. IOH. VOSSIUS (b). Aristidis caussam, inquit, illud reddit suspectiorem, quod ista scripsit persuasus ab sacerdote Aegyptio: idque eo tempore, quo religio Christiana cum alibi tum maxime Alexandriae, et reliqua Aegypto, summa caperet incrementa. Natus enim Aristides sub Hadriano Imp. ac sub M. Antonino Caes. claruit: cui et familiaris admodum fuit. Affiduae sum dissertationes erant inter Christians et gentilium sacrorum antistites. Nostris exprobrantibus, quod Aegyptii eos colerent, qui homines fuissent, ac saepe haud magnae rei; qualis nauclerus ille Canobus, hoc solo nomine in deos relatus, quia gratus fuisset Menelao: illi nihil istorum agnoscere, sed quaevis effugia meditari, ne inferiores Christians viderentur: ut nihil novi fecerint, si Canobum esse vetus Aegyptiorum numen, longe Menelao, ac bello Troiano antiquius, praedicarint. Non erat, vero cur vir doctissimus suspectam reddere allaboraret sacerdotis istius fidem; quo satis certo auctore nos posse stare comperisset: si ad ea, quae hoc in negotio consideranda, intendisset animum. Evidem haud ibo inficias, saeculo post natum Christum secundo, sacrificulos partae existimationis fructus conservare studuisse commentitiis de numinum potentia et sanctitate narratiunculis. Hoc quamquam ambabus, ut aiunt, manibus largior: non video tamen, quid caussae fuerit isti Aegyptio, cur eiusmodi artificium adhiberet in colloquio cum ARISTIDE, adeo longe a purissimis Christianorum sacris remoto, ut, quemadmodum ex eius vita (c) apparet,

(b) Loco, modo citato.

(c) Lege sis s.a.m. 1888. collectanea historica

ret, totus superstitionis stercore esset immersus. Ponamus vero, haec Christianis, vanitatem religionis Canobicae desidentibus, reposuisse Aegyptios. Quid sperare inde potuissent lucri, si dixissent? Fallimini, qui, nos hominem mortuum adorare, putatis. Neque enim in Canobo Menelai veneramur gubernatorem, serpentis morsu extinctum; sed colimus potius sub illo nomine aureum solum, id est, Canobicam civitatem, in regione fertilissima florentem. Hanc enim sacerdotis istius fuisse mentem, ex infra dicendis apparebit. Nihil profecto hac responsione profecissent ethnici. Nam aeque stulti sunt, qui miseros homines, dudum in cineres redactos, pro numinibus habent, quam, qui urbes, imaginibus repraesentatas symbolicis, religiose colunt. Cum itaque praeter necessitatem vossivs Aegyptium illum suspicione adspersit, tum occurunt in huius relatione varia, quae, veritati esse consentanea, uti hodieque potest demonstrari, sic quoque ex interiori Aegyptiorum disciplina petita videntur. Ita, recte dixit, Canobi nomen Graece esse reddendum per χρυσοῦν ἔδαφος, *aureum solum*. Conflatum enim est ex KAHI et NOTB; quemadmodum duumviri, rerum Aegyptiacarum peritissimi, MATVRIN. VEYSSIERE LACROZE et PAVLL. ERN. IABLONSKY (d) iam dudum agnoverunt. Prius vocabulum in Coptorum lingua, veteris Aegyptiacae filia, teste ATHAN. KIRCHERO (e), etiamnum superest atque *solum*, sive *terram* denotat. Posterius autem, apud antiquos Aegyptios, *aureum* significasse, dubium esse debet nemini. ERATOSTHENES (f) enim Thebaei regis nomen Χρυσός explicat, χρυσής. Et Αρουβίς, sive, ut Aegyptii pronuntiabant NNOTB, vel, quod idem erat, ENNOTB, quem Graeci Mercurium reputabant, apud MANETHONEM (g), Χεροφαῖς Ἐρυῆς, *euro splendens*, vocatur. Nec minus interpretes Copti
N ad-

ea, Aristidis acrum et vitam spectans, quae praefixa sunt huius Sophistae operibus, Oxonii 1722. 4. editio.

(d) Vide eius epistolam ad IOH. GEORG. MICHAELIS, quae exstat in fronte Observationum sacrarum, Traiect. ad Rhen.

1738. 8. editorum.

(e) De lingua Aegyptiaca restituta, pag. 250. et 332.

(f) Vid. PETR. DAN. HYETII. demonstatio evangelica, pag. 122. edit. Amstel.

(g) De Apostolismis, lib. II. v. 383.

adiectivum *χρυσοῦς*, *aureum*, in sacro codice, semper et ubique vertunt ENNOTB (h). Praeterea, aptiori nomine, quam illo *aurei soli*, designari vix potuit agri Canobici indoles. Solebant veteres illud appellare *aureum*, quod in suo genere iudicabant praestantissimum. Ita *aureum saeculum* dicebatur olim, quo nullum felicius fortunatusque unquam vidisse mortales, poëtae fingebat. Et versiculi, hominibus, quae sunt facienda, quaeque fugienda, praescribentes, qui sub PYTHAGORAE nomine circumferuntur, multo rectius autem attribuuntur EMPEDOCLEI, Agrigentino (i), ob maximam utilitatem summamque elegantiam, *χρυσᾶ ἔπη*. *aurea carmina*, vulgo nuncupantur. *Aureum* igitur *solum* illud, in veterum ore, si denotavit, quod fertilitate agrorum rerumque omnium, ad vitae alimenta et delicias necessiarum, abundantia terris reliquis antecellebat: summo iure illa appellatio indita est Canobicae regioni, quippe quam nobilissimae ubertatis et longe amoenissimam fuisse, ex monumentis antiquis licet cognoscere. Caeli certe temperies, frugum mater felicissima, ibi optima erat; unde Canobus AMMIMO MARCELLINO (k) dicitur *locus auris et salutari temperamento persflabilis*; ita, ut extra mundum nostrum morari se quisquam arbitretur in illis tractibus agens, quum saepe aprico spiritu immurmurantes audierit ventos. Fertilitatis vero praesonio condecoratur ab OVIDIO (l):

*Ibi, Paraetonium, genitaliaque arva Canopi
Quae colis.*

Genitale illud vocabant Romani, quod generandi praeditum erat facultate. Sic, apud VIRGILIVM (m), *genitalia semina dici*, quibus aliquid procreatur et lignitur, SERVIVS observat. Et *dii genitales*, in Eatio, audiebant, quorum opera adiuti infantes in hanc prodire credebantur lucem (n).

Sunt

(h) Vid. PAVLL. ERN. PABLONSKY, loco citato, pag. 133. Arg. 10. (i)

(j) Vid. IOH. ALE. FABRICII *bibliotheca Graeca*, Vol. I. pag. 467. seqq.

(k) Lib. XXII. pag. 234.

(l) *Amorum* lib. II. eleg. 13. v. 7.

(m) *Georgiorum* lib. II. v. 324.

(n) Vid. THOM. BARTHOLINI *antiquitatum veteris puerperii synopsis*, a filio, CASP. BARTHOLINO, *commentario illustrata*, pag. 51.

Sunt igitur *arva genitalia*, agri praeclera eminentes secunditate. Evidem non sum ignarus, praeter N I C. HEINSIVM, etiam PETR. BVRMAN. NVM, cui splendidam operum NASONIS editionem acceptam fert orbis eruditus, pro *genitalia*, quod, fide codicum quorundam nixus, reprobat, legere, *genitalia*, idque per *genio indulgens* interpretari. Verum, licet hanc probaverimus lectionem: tamen OVIDIUS pro soli Canobici fertilitate dicet testimonium. Quum enim *geniales* dicantur libidinosi et intemperantes; Venus autem, quae sine Baccho et Cerere friget, haud alibi laetius exultet, quam in feracioribus campis: per nos tibi licebit, utri lectioni dicere velis: Tu mihi fola places; quamquam, si fas est, quod sentimus, fateri ingenue, nihil videamus, cur prior legendi modus, quem libri et veteres, et recentiores probant, sit deserendus. Vberrima hac frugum copia atque collectis inde divitiis Canobi habitatores ivitabantur ad tempus otio voluptatibusque terendum; eaque propter, toto orbe antiquo, pessime audiebant. Haud facile diem ullum sine publicis solemnitatibus et ludorum celebratione sinebant praeterlabi. Autem πάντων, inquit STRABO (o), οἱ τῶν πανηγυρίστων ἔχοντες τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυῳ πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις κατευλουμένων καὶ κατορχουμένων αἰσαλόν μητὰ τῆς ἀγχάτης αἰολοστίας, καὶ ἀνθέων καὶ γυναικῶν. Ante omnia memorabilis est turba, qui ad festivos conventus per fossam Alexandria descendunt. Nam singulis diebus ac noctibus navicularum plena est ea, virorum ac mulierum vectantium, qui extrema cum lascivia cantant atque tripadiant. Hinc Canobus cognomine *bilaris* venit apud COLV MELLAM (p):

Nataque iam veniant biliari Jampsūca Canopo.
Festivus autem appellatur a GRATIO FALISCO (q):
Vix operata suo sacra ad Bubastia lino
Velatur sonipes festivi turba Canopi.
Immo mollis nuncupatur a LYCANO (r):

N 2

E

(o) Geographic. lib. XVII. pag. 152. sq.

(p) De re rustica, lib. X. v. 171.

(q) Cynegetici v. 42. sq.

(r) Pharsalic. lib. VIII. v. 543.

*Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
 Eundem titulum ipsi quoque adscripsit **LATINVS PACATVS** (s): Illos
 repens Pharus, et mollis Canopus, leviumque populorum auctor, Nilus, emi-
 ferat. Quid? turpissima libidine incensos fuisse cives Canobicos, non
 unum, ex vetustate, producere possumus testem. **SILIVS ITALICVS** (t):
*Vt firepit affidue Phrygiam ad Nilotica loton
 Memphis Amyclaeo passim lasciva Canopo.**

PAPINIVS STATIVS (u):

*Cur invida Memphis,
 Curve Terapnaei lasciviat ora Canopi.*

PROPERTIVS (x):

Scilicet incepsi meretrix regina Canopi.

Et liberrimus morum censor, **IVVENALIS**, indicaturus, cives suos
 esse lubidinosissimos; adeo, ut Canobitæ, licet in voluptatibus voluta-
 bundi, tamen damnent illorum prodigiosam impudicitiam, canit (y):
Prodigia et mores urbis damnante Canopo.

Et iterum (z):

*Sed luxuria, quantum ipse notavi,
 Barbara famoso non cedit turba Canopo.*

Hanc ob caussam **SENECA** (a), dum vult ostendere, virum bonum,
 locum eligere debere, non solum corpori, sed moribus etiam salubrem,
 scribit: *De sedeffu cogitans, nunquam Canopum eliget, quanvis neminem*.
Canopus esse frugi veter. Ne Baias quidem: *diversorium vitiorum esse*
cooperunt. Illic sibi plurimum luxuria permittit: illic, tanquam aliqua licen-
tia debeat loco, magis solvitur. Quum itaque, urbem Canobum qui ha-
buere, frugibus vitaèque abundantes deliciis, pudorem nullo non tempore
profanerint: mirum non est, Canobismum in proverbium abiisse, de homi-
nibus

(s) In *Panegyrico, Theodosio dicta*, pag. 271. (x) Lib. III. eleg. 9. v. 39.
 edit. Livineii. (y) *Satyra VI.* v. 84.

(t) *Punitorum* lib. XI. v. 432. sq. (z) *Satyra XV.* 45.
 (u) Lib. III. filv. 2. v. 110. (a) *Epiſtola LI.* pag. 468. edit. Lipsii.

nibus dicendum impuris et voluptatis improbissimae ministris; sicuti, diu ante D E S I D . E R A S M V M (b), annotavit E V S T A T H I V S (c). Recensita hactenus argumenta, nos si quid iudicamus recte, abunde evincent, nihil prorsus esse, cur diffidamus fidei sacerdotis Aegyptiaci, qui, Canobi originem non in Graecia, sed intra Aegypti limites, investigandam esse, A R I S T I D E M edocuit. Id tantum dolemus, eum non sat aperte, sed secundum docendi res sacras methodum, in Aegyptiorum scholis usitatam, obscure admodum indicasse, quidnam ipsius populares sub Canobi nomine atque simulacro fuerint venerati. Verum, facere nos oportebit periculum, num removere valeamus involucrum, atque ita ad id, quod voluit ille sacrificulus, penetrare. Ponderatis igitur ipsius verbis, ac theologiae superstitionis natura rite considerata, intelleximus, nos fortassis a vero haud esse deflexuros, si crederemus, mentem huius sacerdotis eo rediisse, amphorem numen, in numismate nostro signatum, esse imaginem urbis Aegyptiacae, Canobi, tantum libidine infamis, quantum celebris insigni abundantia. Neque veremur, ut alii rerum antiquarum periti nobiscum in hanc sententiam faciant discessionem, ubi et rationibus, et exemplis, ex vetusta memoria, in medium afferendis, perspicue, prout fieri poterit, demonstraverimus, homines prisca civitates suas, imaginibus symbolicis adumbratas, numinum loco, publice adorandas proposuisse. Immo speteneatur haud dubia, fore, ut universi, qui veritate delectantur, nobis lubentissime subscribant: quum, secundo evictum erit, nihil, neque in Canobici numinis figura, neque in iis, quae de eius natura et proprietatibus, in theologorum veterum libellis, traduntur, occurrere, quin accurate exprimat urbis homonymae situm, naturam ceteraque, quae in illa consideranda olim veniebant, momenta. Sic enim superstitiosorum more comparatum erat, ut, idola, civitates ipsorum re-

N 3

prae-

(b) Vide *Collectionem proverbiorum paro-
mierum et parabolarum omnium*, Frf.
1670. fol. editam, pag. 466.

(c) In *Commentar. ad Dionysii orbis descriptio-
nem*, pag. 5.

sentantia, non solum de harum appellarent nominibus, sed iisdem etiam urbium naturam, mores et vitae genus incolarum adsignarent. Quod ad primum attinet, paullo curatius expendenti, quamnam illi habuerint causam, qui, supremi numinis notitia sensim oblitterata, ac tandem prorsus ex mortalium animis, deleta, superstitionis fuerunt conditores, cur iussent populum varias adorare imagines, non potest non videri, rei huius rationem in eo fuisse sitam, ut plebs in officio retinetur, nec, tumultibus excitatis, damnum inferret reipublicae. Ex philosophis antiquis multi perspexerunt, confictam esse de idolis opinionem publicae utilitatis causa; ut imperiti, qui ratione non possent, deorum coegerentur metu. Improbabant quidem hanc sententiam **CICERONES**, ethnicus (d) et Christianus (e); sed ille, ut, quam profitebatur, religionem spernere ne videretur; hic vero, quoniam metuebat, ut, dogmate illo stabilito, vera conservaretur religio; quae tamen facta tecta manebit, licet sapientes illos assensu omnes accipient. Quum igitur supersticio communis rei utilitati inservire societatumque humanarum commoda promovere deberet: multitudo indocta fortius impelli haud poterat ad strenue pro republica pugnandum, atque ad eam, quibuscumque posset rebus, augendam, quam, si illi ipsius civitatis, in qua vivebat, imago exhiberetur, auguste sancteque collenda; ut, quam divinis mactaret honoribus, pro ea etiam staret, nec, ut, sua aliorumve culpa, caperet detrimentum, permitteret. Ex huiusmodi principio introducta est maiorum nostrorum consuetudo civitatibus, in deorum numero repositis, templa consecrandi easdemque divinis prosequendi honoribus; quam per universum ferme antiquum terrarum orbem usu fuisse tritam, exempla, in annalium monumentis obvia, extra omnem dubitationis collocant aleam. Ut ab illis globi nostri terraquei, quas incolimus, partibus, occidentalibus nempe, incipiamus, veteres Britannos Brigen, sive Brigantiam, oppidum,

quod

(d) *De natura deorum*, lib. I. cap. 42.(e) *De ira*, Cap. X. §. 47.

quod, ex THOM. GALE (f) sententia, hodie *Broughton* appellatur, in caelestium collocasse concilio, testem habemus marmor, a ION. HORSLEY (g) publici factum iuris, in quo iuvenis alatus, dextra spiculam, sinistra globum tenens, in capite vero coronam turritam gestans, conspicitur, addita epigraphe :

BRIGANTIE. S. AMANDVS
ARCITECTVS. EX. IMPERIO. IMP. I.

Id est: *Brigantiae sacrum Amandus architectus ex imperio imperatoris Juliani*, scil. posuit Ex hac insularum felicissima si traiicimus in Galliam: videbimus, non incelebrem Aeduorum urbem, Bibracta, olim deae nomine esse nuncupatam, hodieque appellari in clypeo votivo, a CAROL. CAES. BAVDELOTIO (h) in lucem protracto. Eodem titulo Nemausum quoque, Arecomorum metropolin, insignisse veteres, fidem faciunt marmora, a IAN. GRVTERO (i), THOM. REINESIO (k) et IAC. SPONIO (l) exscripta. Superato Alpium iugo, si ad Italos pergamus: audiemus, superesse numos lapidesque, apud CAROL. PATINVM (m), ION. VAILLANTIVM (n) et IAN. GRVTERVM (o) obvios, in quibus Roma dea salutetur. Observabimus ibidem, Surrentum quoque, regni Neapolitani oppidum, quod hodie *Sorrento* dicitur, eodem titulo decorare lapidem vetustum, a IAC. SPONIO (p) editum. Athenis Atticis nullius numinis cultus magis viguit, quam τῆς Ἀθηνᾶς, sive *Minervae*; cuius deae statuam symbolum fuisse Athenarum, atque huius

ur-

(f) In ANTONINI *itinere Britanniarum, commentariis illustrato*, pag. 136. Clas. I. num. 107. et Clas. III. num. 11.

(l) In *Miscellaneis eruditae antiquitatis*, Sect.

(g) In *Britannia Romana: or the Roman antiquities of Britain*, ad pag. 192. num. III. pag. III.

(m) In *Numismatibus Imp. ex aere mediae et minime formae*, pag. 3.

(h) *De l'utilité des voyages*, Tom. I. pag. 248.

(n) In *Numis, a populis, Graece loquentibus,*

(i) In *Corpore inscriptionum*, pag. MLXXIIII. *percussis*, pag. 302.

num. 9. (o) Loco citato, pag. CV. num. 9.

(k) In *Syntagmate inscriptionum antiquar.* (p) Loco citato, pag. 114.

bis habitatorum conditionem, ingenium, instituta, studia atque res gestas repraesentasse, ita perspicuum fecit IOH. GOTHOFR. LAKEMACHERVS (q), ut non coniectura, sed oculis veluti ac manibus nunc teneatur. Sic quoque ludus foret, argumentis, non quae persuadent, sed ferme cogunt, ostendere, semicapri Panos imagine veteres designasse Pheneum, haud ignobilem Arcadiae urbem, eiusque incolarum mores et negotia: hanc materiam praesens si caperet locus; nec constitutum haberemus, eam peculiari libello Academico, olim, si deus vollet, edendo, perpolire. Nec minus Asiani hoc solerint servarunt, ut urbes suas divinis prosequerentur honoribus; quemadmodum exempla, plenis veluti calathis, in medium ab ANTON. BVLIFONIO (r) allata, dubitare sinunt neminem. Quod itaque populi orbis veteris plerique circa urbium suarum consecrationem observasse, abunde confirmant, quae hactenus disputavimus: illud in Aegypto quoque usū fuisse receptum, Canobi docemur exemplo. Sive enim numinis huius nomen consideremus simulacrumque, sicut hoc cum in numismate nostro, tum in aliis monumentis pingitur; sive etiam proprietates expendamus, quas ipsi attribuerunt superstitionis antistites: nihil sane animadvertisimus, quin commode explicari queat de urbe homonyma. Huius enim nomen gerit amphoreus ille deus: immo eius statua Canobicae civitatis et situm, et mores, et vitae genus accurate exprimit. Quod paullo copiosius dilucidiusque ostendere, quum nostrarum sit partium: ne inanem suscipere videamur operam, iniicienda hic erit mentio IOH. HARDVINI (s), dubitantis, an unquam oppidum, Canobi nomine appellatum, in Aegypto extiterit. *Canopum*, inquit, *oppidum Plinius nusquam apellat: adeo, ut, an ab oppido, an ab homine, vel aliunde, datum sit Canopico ostio nomen, nobis abduc incomptum sit.* At, senten-

(q) In *Antiquitatibus Graecorum sacris*, Part. I. cap. 4. §. 5. pag. 113. sq.

Neapol. 1694. 12. Conf. *Acta Eruditor.* an. MDCXCIIII. pag. 173. sq.

(r) In *Ragionamento intorno d'un antico marmo disceverto nella città di Pozzuoli;*

(s) In *Notis ad Pliniis histor. nat. lib. V. cap. 10.* pag. 258.

tentiam hanc recitasse, idem est, ac eam refutasse. Quot enim, in urbium veterum catalogo, oblitteranda essent nomina : ea tantum si admittere deberent geographi, quae apud illum historiae naturalis auctorem accurunt? Quid? quod ipse PLINIUS, eo ipso loco, ad quem adducta verba HARDVINVS adscripsit, disertissime testatur, a celebrioribus intra Nili decursus oppidis, septem celeberrimorum huius fluvii ostiorum appellations esse adscitas. Iam vero, nomina, quibus urbs illa et deus amphoralis nuncupantur, quum inter se adeo sint similia, ut nulla syllaba, immo ne unica quidem litterula differant : rem quoque unam eandemque illa sonare, vero est longe simillimum. Non possum autem, quin, data hac occasione, in veram istius dictionis inquiram scribendi rationem; quippe quam in criticorum scholis controversam esse, compertum habeo. CHRISTOPH. enim CELLARIO (t), adfirmanti, Graece molli littera, Κάνωβος, Latine vero dura, *Canopus*, esse scribendum, adversantur veterum nonnulli, et in his praecipue STEPHANVS, Byzantinus (u), qui populares suos, quotquot eorum hoc nomen per β scripsierunt, erroris arguit, affensorem nactus etymologici magni compilatorem, sequentem opinio-
nis huius rationem commentum (x): Κάνωπος δεῖ λέγειν, ὃν Κάνωβος· ἐπειδὴ ὅνδεν εἰς τὸ λῆγον ὑπὲρ δύο συλλαβῶν παραληγόμενον τῷ ὀντὶ ἔχει τὸ βῆτα αρκτικὸν τῆς τελευτάσιας συλλαβῆς, ἀλλ' ἡ ἕτερον, ἡ τὸ π. Κρότωπος, ἄνθρωπος· ὅντω καὶ Κάνωπος. Multum vero falluntur illi litteratores; siquidem vocum ortho-
graphia non tam ratiocinando, aut exemplis probatur, quam potius earundem diiudicari debet origine. Quod quum nemo omnium queat infitias ire; atque, istud vocabulum ex ΚΑΗΙ et ΝΝΟΥΒ esse compositum, supra evicerimus: clarissime iam appareat, scribendi rationem, ab Etymologo damnatam, veram esse genuinamque; sicuti quoque eam comprobare videtur QVINCTILIANVS (y). Scribit enim: Cicero Canopitarum exercitum dicit, ipsi (Aegyptii) Canobon vocant. Ut au-

O

tem

(t) *Notitiae orbis antiquis* Part. III. pag. 15. (y) *Institutionum oratoriарum* lib. I. cap. 5:(u) *De urbibus*, vocabulo Κάνωπος.

pag. 54.

(x) Voce Κάνωπος.

tem nomen hydrii huius numinis ad Canobicam civitatem pertinet: sic etiam cetera, quae de illo docuerunt sacrificuli, ad hanc commode referuntur. Vrnulla enim, cui virile impositum est caput, situm huius urbis declarat atque indicat, eam prope Nili ripam fuisse exstructam. Ut eo facilius aequiusque de huius coniecturae valore queant existimare antiquarii: oportebit nos, cum Canobi situm paullo accuratius describere, tum etiam veterum firmare testimoniis, Aegyptios aequalis urnae figura Nilum designasse. Quod ad prius attinet, **Canobus**, nomi Menelaitici metropolis, uti **PTOLEMAEO** (z) dicitur, testibus, **MARCIANO**, **HERACLEOTA** (a) et **AGATHEMERO** (b), Africam ab Asia olim determinavit. Hinc est procul dubio, quod **AESCHYLVS** (c) cecinit:

**Ἐστιν πόλις Κάρωβος ἐπίχαρτη χθονός.*

Vrbs est Canobus ultima terrae,

Aegyptiacae nimirum, Libyam versus. Ab Alexandria, ut memoriae prodiderunt **STRABO** (d) et, qui hunc geographorum praestantissimum sequitur, **STEPHANVS**, terrestri itinere, distabat centum viginti stadiis. Cum his duumviris consentiunt ferme **AMMIANVS MARCELLINVS** (e) et **PHILARGYRIVS** (f), quum, hocce oppidum a paullo recentioris Aegypti urbe principe duodecimo lapide disiunctum fuisse, scribunt. Quam intercedinem quia non adeo longam iudicabat **ATHENAEVS** (g): non dubitavit, Canobum vicinum dicere Alexandriae. Stabat autem Canobus in Nili littore, et eo quidem loco, ubi, per ostium occidentale extimum, fluvius ille aquas suas cum marinis undis olim miscebat; qua propter etiam ostium illud **Canobicum** nominare solent geographi veteres. **AESCHYLVS** (h) certe hanc urbem collocat

Νέιλου πρὸς αὐτῷ στόματι.

Ad ipsum Nili ostium.

Eun-

(z) *Geographiae* Lib. IIII. cap. 5.

(d) Lib. XVII. pag. 1152.

(a) In *Periplo*, pag. 7. edit. Hudsoni.

(e) Loco citato.

(b) *Compendiariae geographiae expositorum* lib. I. cap. 3.

(f) Ad *Virgilii Georgica*, lib. III. v. 287.

(c) In *Prometheo vincere*, v. 845.

(g) *Deipnosoph.* lib. VII. pag. 326. A.

(h) Loco citato, v. 846.

Eundem positum colligere etiam licet ex ratione itineris, quod Aegyptum illustratus instituit Germanicus. Hunc enim Nilo subvectum, quum referat **TACITVS** (i), primum pervenisse Canobum, inde vero Heraclium: propter priorem quoque urbem Nilum fluxisse, appetat. Atque hinc explicanda erunt sequentia, a quibusdam, in primis vero a **CHRISTOPH. CELLARIO** (k), sollerti alias orbis antiqui enarratore, in partem contrariam rapta **STRABONIS** (l) verba: Μετὰ τὸν Καίνωβον ἐστὶ τὸ Ἡράκλειον τὸ Ἡρακλέους ἔχον ιερόν εἰτα τὸ Καίνωβικὸν στόμα, καὶ η ἀρχὴ τοῦ Δέλτα. Haec ita exponuntur, quasi significare voluisse geographorum principes, Alexandria profectos atque occasu in ortum progressos primum obvium habuisse oppidum Canobum, in littore maris conditum, inde Heraclium pervenisse, ac tandem postremum Nili attigisse ostium. At vero, si **TACITVS** vera, uti arbitramur, de Canobi situ memoriae prodidit: **STRABONIS** mentem huc redire necesse est; „Canobum, a meridie vicinam habentem Heracliensium urbem, similiter in Nili ripa occidentali exstructam, eodem flumine allui, eoque, in mare ibi se exonerante, traecto, initium capere Delta.., Quamvis autem liquet, Canobum olim in tuisse eo loco, ubi Ἀγαθὸς δαιμὼν, bonus Genius, quo nomine Nili alveus, a solis occasu extremus, appellatur PTOLEMAEO (m), mare influebat: hoc tamen tempore, postquam Nilus, terra, quam secum vehit, aggesta, mare in continentem vertit inferioremque auxit Aegyptum, huius urbis rudera a mari, milliaribus ferme tribus, sunt remota. In vestigavit ea **BENED. DE MAILLET**, quem de illis differentem audiisse iuvabit. Sic autem scribit (n): „J'ai parcouru les environs de Rosette avec la dernière exactitude, pour reconnoître si je n'y trouverois pas quelques vestiges de bâtimens anciens ; mais je me suis donné pour cela beaucoup de peine inutilement. Les montagnes qu'on rencontre au tour

O 2

de

(i) *Annalium lib. II. cap. 60.*(m) *Geographiae lib. IIII. cap. 5.*

(k) Loco citato.

(n) *Description de l' Egypte*, pag. 100. sq.

(l) Loco citato, pag. 1153.

„de cette ville, ne sont composées que de fables mouvants ; s'il y a
 „jamais eu quelques édifices dans le voisinage, ou le tems les a abso-
 „lument détruits, ou bien ils sont aujourd'hui ensévelis sous les sa-
 „bles. Cependant à quelque distance au dessus de Rosette en remon-
 „tant le Nil, on apperçoit une montagne, sur laquelle se voit enco-
 „re une ancienne tour, et diverses ruines. Les cimetières de la vil-
 „le sont de ce côté là. Cette tour sert à découvrir les bâtimens, qui
 „abordent à la côte. Lorsqu'on est sur la hauteur, à la pointe de la
 „quelle la tour est située du coté de Rosette, on apperçoit que cette
 „élévation, qui forme un demi cercle parfait, renferme un enfonce-
 „ment, qu'on ne peut guère regarder comme l'effet du hazard. Pour
 „moi je trouve assez naturel de penser, que c'est un ouvrage que l'art
 „a ménagé avec un grand travail, pour servir d'azile aux vaisseaux,
 „qui étoient introduits dans ce demi cercle. Peut-être étoit-ce le port de
 „l'ancien Canope, et l'endroit où mouilloient du tems des Romains
 „les bâtimens, qui entroient dans le Nil. Je croirois encore assez vo-
 „lontiers que cet ouvrage, qui forme une demi lune, répondoit alors
 „par celle de ses extrémités, qui regarde la mer, à la barre du fleuve
 „aujourd'hui éloignée de cet endroit de plus de trois milles. La vil-
 „le pouvoit être bâtie en amphithéâtre au tour de cet enfouissement,
 „et sur la montagne qu'on voit en deçà du Nil qui passe encore au-
 „jourd'hui proche de ce demi cercle, sans cependant le cotoyer abso-
 „lument. A l'égard du fond, il s'est rempli insensiblement faute d'en-
 „tretien, et il n'est resté que le seul lit du fleuve. Cette demi lune,
 „qui d'une de ses pointes à l'autre a environ sept à huit cens pas
 „d'étendue, couvroit précisément les vaisseaux du vent le plus dange-
 „reux, qui souffle sur cette côte, et ils devoient être dans cet enfon-
 „cement comme dans un bassin tranquile. L'opinion des habitans de
 „Rosette semble fortifier le sentiment de ceux, qui croient, qu'autre-
 „fois il y avoit eu une ville bâtie dans cet endroit. En effet ils di-
 „sent, que de la tour, dont j'ai parlé, on trouve des conduits souter-
 „rains, qui menent jusqu'à Alexandrie. Peut-être qu'en creusant
 dans

„dans divers endroits de ce petit golphe, on pourroit trouver encore „quelques restes, quelques vestiges d'anciens édifices, et s'assurer ainsi „de la vérité de cette opinion.,, Quam de hodierno Canobi positu con-
iecturam licet eius auctor dubitanter proposuerit: facile tamen a me im-
petro, ut, eam haud prorsus infeliciter esse captam, existimem; idque pro-
pterea, quia eam egregie confirmari video a tragicō, paullo ante lauda-
to, AESCHYLO, dum oppidum illud exstructum fuisse canit (o) πρὸς προ-
χώματι. Hocce enim vocabulum, quod apud populos, Graece loquen-
tes, denotavit *aggerem*, *buno aggeta, eductum*, non inepte exponitur de
semicirculari illo vallo, quod MAILLETVS vidi, atque non solum na-
ves a ventorum furore tutas praestitit, sed etiam, ut ego quidem opi-
nor, aquis Niloticis et continendis, et, per memoratum canalem, Alexan-
driam deducendis interviit. *Cbomata* enim Aegyptios dixisse, *aggeres*,
per quos incrementa Nili dispensantur, et coērcentur, et diminutiones ac-
que coērcentur, auctorem habeo VLPIANVM (p). Atque indicatum hunc
Canobi situm significat hydria, virili contexta capite, quippe quam Nili
fuisse symbolum, eamque sacerdotes Aegyptios, in occulto suo scriben-
di genere, pinxit, quum fluvium illum voluissent designare, docet
HORAPOLLO (q): Νέιλου αὐτέβασιν σημαῖνοντες, ὃν καλοῦσσιν Ἀγυπτιοὶ Νοῦν,
ἔργηνθὲν δὲ σημαῖνει νέον, ποτὲ μὲν λέοντα γεάφουσι, ποτὲ δὲ τρεῖς ώδειας μεγάλας.
Nili inundationem significantes, quem Aegyptio nomine Nun, quod, si in-
terpreteris, novum sonat, appellant, modo leonem pingunt, modo tres ma-
gnas bydrias. Nec non SERVIVS (r): *Isis per fistri motum, quod ge-
rit in dextra, Nili accessus recessusque significat: per fistulam, quam fini-
stra manu retinet, ostendit affluentiam omnium lacunarum, id est, fossa-
rum, in quas Nilus stagnans recipiebatur.* Immo ob ingentia benefi-
cia, quae Nilo accepta reterebant Aegyptii, urnas, fluvii istius symbola,

O 3

divi-

(o) Loco citato.

(p) Leg. 10. n. de extraordinariis criminibus.

(q) In Hieroglyphicis, lib. I. cap. 21. pag. 36
edit. de Pauw.

(r) Ad Aeneid. lib. VIII. v. 696. Conf. GISS.

CUPERI Harpocrater, pag. 46. sq. ubi
duae Isidis, qualis a SERVIO describitur,
status occurunt.

divinis prosequabantur honoribus. APPULEIUS (s): *Gerebat alius felici suo gremio summi sui numinis venerandam effigiem, non pecoris, non avis, non feræ, ac ne hominis quidem ipsius consimilem: sed sollerti repertu, etiam ipsa novitate, reverendam altioris uscunque et magno silentio tegendæ religiosis argumentum ineffabile, sed ad istum plane modum, fulgente auro, figuratum.* Vrnulla faberrime cavata, fundo quam rotundo miris extrinsecus simulacris Aegyptiorum effigiata. Eius orificium non altiuscale levatum, in canalem porrectum, longo rivulo prominebat. Ex alia parte vero mulum recedens, spatio dilatione, adhaerebat ansa: quam contorto nodulo supersedebat aspis, squameae cervicis striato tumore sublimis. Addo VITRUVIVM (t): *Qui sacerdotia gerunt, moribus Aegyptiorum, ostendunt, omnes res e liquoris potestate confondere. Itaque quum hydriam tegunt, quae ad templum aedemque casta religione referuntur, tunc in terra procumbentes, manibus ad caelum sublatis, inventionibus gratias agunt divinae benignitatis.* Quod ad VIRGILII attinet interpres, quem modo sumus testati, eius quidem fidem auctoritatemque in suspicionem transferre conatus est in rebus antiquis litterate peritus CAROL. CAESAR. BAVDELOTIVS (u); non alia vero de causa, quam quod animo nequirit comprehendere, quid commercii fuerit omnium lacunarum affluentiae, sive plenis Nili alveis cum hydria; et, quibus rebus adducti Aegyptii huius figura fluvium designaverint. Alter procul dubio censisset, nec sollicitasset SERVIVM: si HORAPOLLINIS testimonium, plane paullo ante allatum, ab ipso fuisse observatum. Et, sibi in memoriam si revocasset veterum consuetudinem fluvios depingendi habitu virorum, aut mulierum, plerumque decumbentium atque urnulis, aquas vomentibus, innixorum; cuius exempla in numis longe sunt frequentissima (x): facile vidisset, habuisse Ae-

(s) *Metamorphos.* lib. XI. p. m. 693.

(x) Vid. IOH. VAILLANTII *numismata*

(t) In *Praefatione* lib. VIII. pag. 151. edit.
Elzevirian.

Impp. Roman. a populis, Graece loquentibus, persuasa, pag. 342. sqq.

(u) *Visiit des voyageurs*, Tom. I. pag. 216.

Aegyptios, cur hydriae figura Nilum adumbrarent. Tanto autem lubentius hoc Nili symbolum usurpasse, idemque auguste sancteque venerati videntur fluminis istius accolae, quo maiorem fructum percipiebant ex certo quodam vasorum fictilium genere, quod hodieque mirabiles utilitates afferre Aegyptiis, narrant, qui maiorum et nostra memoria orientales terras peragrarunt, NIC. MELCHIS. THEVENTIVS (y) et PAVILL. LVCAS (z). In superioris nempe Aegypti oppido, quod *Minie* appellatur, ex argilla coquuntur urnae, albi coloris et capacissimae, quae inde, per omnes ferme terras, quarum habitatores Nili undis sitim restinguunt, venduntur. Ea hisce hydriis inest virtus, ut Niloticam aquam, quae turbida et lutulenta ex ipso fluvio hauritur, lucidam efficiat atque purissimam. Praeftant hunc usum tunc in primis, quum, postquam repletae sunt, duabus tribusque amygdalis dulcibus intrisecus tamdiu fricantur, donec amygdalae sint contritae. Praeterea, quum eaedem hydriae, aqua impletiae, in loco quodam, ventis pervio, suspenduntur, brevi tempore Niloticam aquam, admodum tepidam, reddunt frigidissimam; ut Aegyptii et glacie, et nive, ad potum refrigerandum, commode careant. Qui igitur cogitant, illarum regionum habitatoribus, quas radii solis acuti adurunt, aquam limpidam pariter ac frigidam non posse non esse gratissimam; qui praeterea doctribus PLVTARCHO (a) BENED. DE MAILLET (b) aliisque didicerunt, in Aegypto pluvias nullas, aut saltem longe rarissimas esse, puteos autem fontesque aquam habere detestandam, ac proinde solam Niloticam potui esse idoneam; qui denique ex GALENO (c) acceperunt, hydrias, modo descriptas, haud nuperrime, sed ante saecula complura, a veteribus Aegyptiis, hominibus natura laboriosis atque ingenio valentibus, esse adinventas: eos non prorsus aspernatos esse, confidimus,

no-

(y) *Itinerarii per Europam, Asiam et Africam* Part. I. lib. II. cap. 72. pag. 341. lq. (a) In libello *de audiendis poetis*, pag. 15. B.
et *de facie in orbe lunae*, pag. 939. C.

(z) *Itinerarii orientalis* lib. IIII. pag. 264. (b) Loco citato, pag. 16.
et lib. V. pag. III. (c) *De simplic. medic. facultat.* lib. I. cap. 4.

nostram, quam cepimus, coniecturam, Aegyptios, commemorato insigne hydriarum illarum usū impulsos, Nilum, quem non solum ληών πατέρας, *frugum parentem*, ut a ΤΗΕΜΙΣΤΙΟ (d) appellatur, sed etiam χορηγὸν τῶν δυο φέρεν ἔιδεν ἐκεῖνος, *omnium rerum praebitorem, quas is afferre solet*, quo elogio condecoratur a IVLIANO (e), reputabant et amphorae figura pinxit, et sub eadem castissime coluisse. Quemadmodum igitur hactenus disputata veri reddunt simile, urnā, virili exornatam capite, declarare, Canobitas ad Nili habitasse ripam: sic positus quoque huius urbis ansam praebuisse videtur fabulae de numine Canobico, praeſentissimo contra flamarum furorem remedio. Nilum nempe contra ignis vastationem munire patriam suam, non ita inepte docuerant theologi Aegyptiorum antiquiores. IVLIANVS (f): Λέγουσιν Ἀργύπτιοι τὸν Νεῖλον παρά αὐτοῖς εἶναι τὰλλα σωτῆρας, καὶ ἐνεργέτην τῆς χώρας, καὶ ἀπέιργεν αὐτοῖς τὴν ὑπὸ τοῦ πυρὸς Φθορὰν, ὅπόταν πᾶλος διὰ μακρῶν τινῶν περιόδων αἰστροῖς γεννάοις συνελθάν, καὶ συγγενόμενος ἐμπλήσῃ τὸν αἱρέτα πυρὸς, καὶ ἐπιφλέγοι τὰ σύμπεπτα ὃν γαὶς ισχὺει φασὶν αὐθανίσαι, οὐδὲ ἐξαναλῶσαι τοῦ Νείλου τὰς πηγας. Aegyptii de Nilo suo memorant: cum aliis in rebus regioni suae salutarem ac beneficūm esse, tum nimii caloris atque ignis vastationem tabemque probibere; quoties nimirū sol per longos anfractus ac circuitus fidera quaedam vebementia percurrens, ac congregiens, ingenti calore aërem compleat, et incendio universa corrumpit. Neque enim potest, inquiunt, absumere Nili fontes atque extingue. Quod autem vetustiores religionis Aegyptiacae antistites de Nili undis universis vere prædicaverant, eas solis temperare calorem, nec ab huius fideris radiis posse consumi, atque hac ratione prohibere, quominus Aegyptius vasta evaderet solitudo: illud recentiores ad solum Canobicum ostium posse referri existimabunt; quoniam hic alveus maximam aquae Niloticae partem in mare devehebat, eaque propter ὁ μέγας ποταμὸς, fluvius magnus

(d) In *Oratione bortatoria ad philosophiam*, (e) *Epistola I.* Opp. pag. 372. A. edit. Spanhem. pag. 305. D. edit. Harduin. (f) In *Encom. imperatric. Eusebiae*, pag. 119. A.

gnas, teste PTOLEMAEO (g), dicebatur. Magis deinceps aucta superstitione, Canobus omni igni dominus est praefectus: sic, ut, ad incendia inhibenda isto idolo nihil esse efficacius, persuasum esset credulis. Quid? quod huic doctrinæ originem suam debet commentum, plane paullo ante explosum, de Canobo Ignis, Chaldaeorum numinis, victore. Haud ignorant, qui orbem terrarum suis lustrarunt oculis, urbium, in ipsis oceani litoribus sitarum, aut saltem haud procul inde remotarum, habitatores plerosque omnes navalis disciplinae esse peritissimos. Non difficulter igitur a me impetro, ut credam, cives etiam Canobicos sibi egregiam rerum maritimarum notitiam, longo usu, acquisivisse; licet, quod ingenui fateor, me quicquam hac de re apud veteres leguisse, haud meminerim. Constat etiam inter omnes, qui, recentiori memoria, nave in Aegyptum iter confecerunt, Nili ostia neminem sine maximo naufragii periculo posse ingredi, nisi cui praefest sit nauta, scopulorum atque brevium, qui fluvium illum tenent obsecsum, gnarus, qui exitium, qua via sit evitandum, ostendat. Eandem, iam antiquo aevo, istorum locorum fuisse naturam, largiantur necesse est geographiae antiquae studiosi. Hos enim fugit minime, Aegyptum, praesertim inferiorem, Nili, ut HERODOTVS (h) et STRABO (i) loquuntur, esse donum, atque hocce flumen, quia multum caeni arenaeque secum vehit, sua ipsius ostia iam tunc fabulo obstruxisse. Quapropter, nec priscos homines, sine perito navis magistro, potuisse adire Aegyptum, a veritate non multum abludit. Qui autem notitiam habere poterant maiorem locorum, in Nilo periculosorum, quam Canobo orundi, qui, ad celeberrimum huius stuvii ostium habitantes, quotidie in eo navigabant? Quos itaque meliores itineris duces eligere poterant adveriae, quam maritimae hujus civitatis membra? Aut igitur me fallunt omnia, aut summissam hanc Canobitarum rei navalis peritiam respexerunt veteres, qui, teste PLUTARCHO (k), Canobicum numen *υβερνήτην*, gubernatorem, cognomi-

P

(g) *Geographicæ lib. IIII cap. 5.*
(h) In *Euterpe*, Cap. V.

(i) *Geographic. lib. I. pag. 53.*
(k) *De Iside et Osiride*, pag. 359. E.

minarunt: quod quum ad autes perveniret Graecorum, hique essent memores, Menelaum, Spartanorum principem, habuisse navicularium, nomine Canobum, eo lubenter in sua perstiterunt sententia, eoque firmius crediderunt, illum popularer suum et nomen urbi Aegyptiacae, et numini Canobico originem dedisse. Adduximus supra gemmam (l), in qua deum Canobum, inter gryphi, pede dextro rotam tangentis, alas possumus. Arcanas picturae huius significations omnes si investigare permetterent tenebrae, quibus dogmata resque suas, data opera, obduxerunt Aegyptii vetusti: plura fortassis, ad sententiam nostram confirmandam apprime facientia, in medium possemus producere. Nunc vero id tantum conjectura assuequimur, alas, quarum vestigia etiam in numisinate nostro comparent, symbolum esse agilitatis navium Canobicarum. Nititur haec divinatio nostra veterum consuetudine navium vela alarum designandi vocabulo, quam servasse videmus HESIODVM (m):

Εὐκόσμως στελίτας μὸς πτερά ποντυπόδιον.

Recte contrabens navis pontigradae alas.

Nec non PINDARVM (n):

*Λγανόρος ἐππου θᾶσσαν
καὶ ναὸς ὑποπτέρου, πάντας
αγγελίαν πέμψω τάντακ.*

*Feroci equo citius
et nave alata, quoquo versum
nuntium emitam bunc.*

Et, ex Latinis, praeter multos alios, VIRGILIVM (o):

Tentamusque viam et velorum pandimus alas.

Alas vero quibus rebus attribuebant prisci homines, eas mobilitate celerrimas esse volebant significare. Sic, scriptores sacri spiritibus caeli-

(l) Peg. 82.

(n) Olympianic. od. VIII. v. 33.

(m) Opera et dies, v. 628.

(o) Aeneid. lib. III. v. 520.

lestibus (p), aurorae (q), equitatui (r), telis (s) aliisque rebus, velocitate conspicuis, pennas adsignant. Ad quae aliaque divinarum tabularum loca sepe observat MAIMONIDES (t): רַבָּי כִּל סְתָנָעָע חֲנוּנָה סְפָרָה מִאֵד יְהוָה בְּגֻפָּה לְחוֹזֶה עַל מִתְּבוּרָה חֲנוּנָה. Seito, et omnia, quae motu veloci moventur, propter motus celeritatem, dicuntur volare. Similiter profani etiam homines Saturno, praesidi temporis, quod, ut SENECAE utar verbis (u), *in cursu semper est; fluit et praecepitur; ante desinit esse, quam venit, alas affinxerunt cum in aliis monumentis, nam in numo, ab Heracleotis, in honorem Elagabali, euso et a CAROL. PATINO (x) edito.* Et, quis nescit, fulmen toties in aere tam Graeco, quam Romano, alatum conspicie, atque etiam CLAVDIANVM (y) canere?

*Ni Iupiter aethere summo
Pacificas rubri torfisset fulminis alas.*

Rumorem quoque alis praeditum sistit OVIDIUS (z):

Rumor (ut est velox) agitatis pervolat alis.

Plura, quae huc spectant, exempla notare, supersedeo: quoniam ea desiderantibus satisfacient GISB. CUPERVS (a) et WILH. ERN. EWALDV (b). Quae quum ita sint; atque disputata hactenus, si minus extra omnem dubitationis aleam ponant, tamen veritati reddant simillimum, Canobicum numen pro symbolo fuisse habitum homonymae civitatis: haud prorsus conjectura aberrabimus, si, plumbeum nostrum, numinis istius imagine decoratum, eiusdem urbis cives signandum curasse, adfirmamus. Tanto magis probabile hoc, uti speramus, iudicabunt numismatiques studiosi, quo certius inter eos omnes constat, veteres Aegyptios haud facile rerum aliarum, quam numinum patriorum

(p) *Daniel.* VIII. 21. *Apocal.* VIII, 13.

(u) *De brevitate vitae,* Cap. X. pag. 221.

(q) *Psalms.* CXXXVIII. 9.

(x) *Numismat. Impp. Rom. ex aere mediae et minimae formae,* pag. 333.

(r) *Habac.* I, 8.

(y) *De raptu Proserpinæ,* lib. II. v. 228.

(s) *Psalms.* XCI, 5.

(z) *Fastrorum lib.* VI. v. 527.

(t) In סורה נבוכים f. doctore perplexo-

(a) In *Consecratione Homeri,* pag. 169. sqq.

rum, Part. I. cap. 49. fol. 31. col. a. edit.

(b) *Emblematum sacrorum* Part. III. pag. 463.

Venet. 1551.

rum imagines in numis suis expressissime. Ita, Cynopolitae Anubidem, cum capite canino, Mendesii hircum, Aegyptiace *Mendes* appellatum (c) sancteque ab ipsis cultum (d), et Panopolitae Pana, in aere argentoque suo contemplando exhibuerunt. Silentio iam praetereo alia exempla, larga manu afflata cum ab aliis numismatographis, tum praeципue a JOH. VAILLANTIO (e); qui etiam numum (f), Hadriano imperante, cusum et in altera parte amphorale illud numen ostendente, affert, quem Canobitarum esse opus, addita epigraphe: KANωBETĀW, dubitare finit neminem.

(c) Vid. HERODOTVS in *Euterpe*, Cap. XXXXVI.

v. 12.

(d) Vid. STRABO *geographicorum* lib. XVII. pag. 1167. et IVVERNALIS *Satyræ* XV.

(e) In *Aegypto numismatica*, subiecta *Histo- riae Ptolemaeorum*.

(f) Loco citato, pag. 205.

CAPVT

C A P V T VII.

*De altera lateris averfi icuncula, cuiusnam illa sit, magnopere dissentunt antiquarii. Patini explicatio improbata. Perperam quoque, im-
gunculam esse Eumenus bidis, Canobi, Menelai gubernatoris, uxo-
ris, censuit Nicasius. Nibilo verosimilior de eius significatione Pe-
drusii opinio. Repraesentari illa potius Isidem, insignibus, huic deae
propriis et in numo nostro obviis, evincitur. Isis, numini Canobico iun-
cta, indicat, plumbeum nostrum a Canobitis Aegyptiacis, non vero A-
fricanis, esse cusum. Superstitiosos olim integras quoque regiones, ima-
ginibus symbolicis consecratas, adorasse, exemplis compluribus proba-
tur. Sub Isidis simulacro Aegyptii pariam suam sunt venerati. Deam
hanc nibil esse aliud, quam terram, eiusque nomen, apud Aegyptiace
loquentes, terram sonasse, prisci auctores testantur. Hinc coronam
turritam, aut bovis cornua in capite gestat. Terrae vocabulo vete-
res saepissime patriam tantum suam denotarunt. Aegyptus γῆν
et ἡ γῆ, a sacris profanisque scriptoribus, appellatur. Isis non uni-
versam, sed Aegyptiacam modo terram adumbravit. Nilus, quoniam,
quum extra alveum transfunditur, maximam Aegypti partem in-
undat, mare appellatur. Inde Isis Pelagia quondam dicta. Gem-
ma thesauri Regis Borussorum Potentissimi nova collustratur lu-
ce. Aegyptii, primi fortassis rei nauticae inventores, scientiam
banc excoluerunt; eaque propter inter Isidis insignia navigium
comparerunt. Eandem ob caussam haec dea numinibus naviganti-
um tutelaribus videtur adscripta. Vela Aegyptiaca veteres maxi-
mi aestimabant. Hinc Isis velifacia dicitur invenisse, eidemque
alae affinguntur versicolores. Navium vela apud antiquos picta
esse solebant. Osiridis et Isidis coniungium prognatusque ex eo Orus
significant, Nilum agros Aegyptiacos fecundare. Quoniam Aegy-
ptus frumento feracissima, Isis nunc spicea corona conspicitur redi-
mita, alias vero calatho caput habet tectum. Eadem regio omni ci-*

borum genere et gulæ deliciis abundat, eamque ob cauſam Iſis Fructifera cognominata. Biga marmorum antiquorum explicata. Iſis Fructiferus. Deos utriusque ſexus particeps fingebat ſuperſtitioſi. Aegyptum Italiae aliarumque regionum incolis panem praebuiffe, ſignificatur multimammiae Iſidis imaginibus. A summa regionis buius ubertate xylini, ex quo veſtimenta conficiebantur ſacerdotum, virorum bonoratiorum et delicatulorum, Iſidis Linigenae titulus eft træctus. Aegypti, floribus ſemper propemodum ornatae, variū, pro anni tempeſtatum diverſitate, aspectum veſtes Iſidis coloribus multis variegatae, intertextis floribus compluribus, indicant. Ob magnam viperarum in Aegypto copiam Iſidis ſimulacula ſerpentibus ſunt circumdata, aut coronata aſpidibus. Hoc ornatu moti videntur, qui Iſidem inter Eumenides recenſucrunt. Ibis, Aegypto propria avis, agros ſerpentibus purgat, eamque ob rem frequenter inter Iſidis ornamenta conſpicitur. Aegyptios corpore fuiffe ſalubri et longaevos, contra Herodotum et Iſocratem, negatur. Frequentiffimi in Aegypto ſunt ſcroti pedumque tumores, oculorum morbi, exanthemata, pestilentia aliaeque infirmitates; quos, quoniam ex buius regionis indole oriuntur, Iſidem iratam immittere perhibebant ſacrificuli. Aegyptius complures profert herbas ſalutiferas, eiusque priftinis habitatoribus prima medicae artis gloria debetur. Apud eos ſingulis morbis peculiares medebantur medici; unde horum maximus in Aegypto antiqua numerus. Iſis medicinae credita inventrix et Salutaris appellata; eidemque vota, in morborum periculis, facta ac deinceps persoluta. Praeter civitatem Aegypti Canobicam alia eiusdem nominis urbs in Africa floruit, cuius ſitus deſcribitur. Ibidem exſtit quoque oppidum Canopitanum. Consuetudo veterum urbes suas patrias ab aliis oppidis bōonymis, in aere ſuo, et quidem variis modis, diſtinguendi, exemplis quibusdam conſirmatur.

Con-

ontemplatur nunc imagunculam, e regione Canobi, ad sinistram, stantem, atque inquisituri, quodnam numen Aegyptiacum illa repraesentare voluerit monetarius, animadvertisimus, viros eruditos, qui numismatis nostri iniecerunt mentionem, de eius significatione inter se discordare, nec eorum quemquam rem acu tetigisse. Nam CAROL. PATINVS (g), hanc quoque icunculam esse Canobi, decernere non dubitavit. Qui vero abs se impetrare potuerit vir perspicacissimus pariter, ac in hoc studiorum genere longe versatissimus, ut in eam discesserit sententiam, est sane, quod demiremur; quandoquidem nihil potuit habere, quo illi vel minimam veritatis conciliaret speciem. Nolumus iam argumenta urgere, fortissime contra PATINV N militantia, quae ex infra dicendis hue possent pertrahi. Illud tantum paucis monebimus, virum, qui in aeris vetusti contemplatione bene multum vitae suae tempus contrivit, in eam partem haud concessisse: si, quum ita pronuntiaret, in memoriam rediisset, veteres unum idemque numen, in eadem numismatis area, nunquam bis formasse. Adeo firmiter hoc tenemus, ut haud simus detrectaturi quovis certare pignore, in maxima illa, quae superstes est, numorum copia exstare omnino nullos, in antica, aut postica, binos Ioves, duas Iunones, totidem Mercurios, Bacchos, Hercules et cet. praese ferentes. Cum itaque, PATINV M a veritate deflexisse, merito existimamus, tum nihilo proprius ad eam accessit CLAVD. NICASIVS (h), opinatus, numismatis auctorem Canobo comitem adiunxit eius uxorem, Eumenitem, ab EPIPHANIO nuncupatam. Tribus verbis, quibus suum de alterius imaginis significatione iudicium ostendit, binos admisit errores; quorum alterum vitasset, si ipsum EPIPHANII inspexisset locum; alterum vero, si, cuius niteretur auctoritate, ponderasset. Non enim *Eumenitem*, sed *Eumenithidem* appellant illam Canobi

con-

(g) In *Thesauro Maxreno*, pag. 118.

pag. 27.

(h) De *nomo panthe Hadriani, imperatoris*,

coniugem probae notae codices; quod ut fiat manifestum, simulque res tota percipiatur, in medium afferenda erunt ipsa EPIPHANII verba (i): Καναβος, ο Μενελαιου κυβερνητης, και η τούτου γυνη, Ευμενουθη, εν Αλεξανδρεια τεθαυμένου, τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς Θαλάσσης, απὸ δεκαδύο σημέων διεστῶτες. *Canobus, Menelai gubernator, cum sua uxore, Eumenuthide, Alexandriae sepulti, prope littus, duodecimo ab urbe lapide, divino cultu consecrantur.* Quantum pretium, hac in caussa, constitui debeat scriptoris huius testimonio, si cum animo suo considerasset NICASIVS: aut me fallunt omnia; aut ipsi displicuisse auctor, cuius fides sublesta tot signis clarissimis lucet. Primo enim, EPIPHANIO, narranti, Alexandriae sepulcrum fuisse Canobi, contradicit universa Graecorum turba, superiori capite a nobis excitata, atque uno ore clamat, popularam suum in urbe, ipsi cognomine, accepisse tumulum. Praeterea, tacent Graiorum monumenta ad unum omnia de Eumenuthide, Canobo matrimonio iuncta; quam profecto silentio non pressisset natio gloriae cupidissima; si Graiam quoque in Aegypto adorari, ullo modo adfirmare potuisset. Libenter itaque assentiar coniicienti, fictam ab EPIPHANIO esse illam Eumenutbidem. Et, quamvis largiremur, huius feminae notitiam praesulem illum hausisse ex Graecorum annalibus, hodie deperditis: tamen nec habebit caussas, supra expositas, ullam mererentur fidem. Denique, quis fidem adiungeret Salaminiorum, in Cypro, sacrorum antistiti, de rebus, ad superstitionem pertinentibus, differenti, qui, iudice viro summe venerabili, IOH. LAURENT. MOSHEMIO (k), maximis orbis litterati deliciis, iusto quidem volumine, at, propter suam levitatem et ignorantiam, variis maculis et erroribus iusto, persecutus est Christianorum sectas, quas tantum episcopum, atque salutiferae religionis nostrae propugnatores penitus oportebat cognoscere? Profecto, qui in terra patria oberrat turpiter, eum nemo, cui sanum est sinciput, in regionibus peregrin-

(i) In *Ancorato*, Operum Tom. II. pag. 109. (k) *Institutionum historiae Christianae antiquioris*, Sacc. IIII. Part. II. cap. 2. pag. 307. C. edit. Colonienſ.

*) *

grinis viae eliget ducem. Sicuti igitur NICASII esse sententiae nos poenitet merito : ita etiam , quominus subscribamus P A V L . P E - D R V S I O (1), statuenti, incunculam , de qua hic agimus, esse Canobi, prohibemur partim iis, quae paullo ante contra hanc opinionem monuimus, partim vero signis haud ita obscuris, quae Isidem produnt. Ad hanc enim deam pertinere imaginem, quam in sinistro aversae partis latere constitutam videmus , capitis praecipue ornamenta promunt faciunt propositumque. Primo, cornua, quae in capitis gerit vertice, hanc nostram sententiam tanto magis confirmant, quo est certius, ea soli Isidi fuisse propria. Mihi certe, ingentem illam numinum cohortem, quam superstitiosa Aegyptus cultu religioso est prosecuta, diligenter et cum cura percensenti, praeter Isidem, plane nullum occurrit, cornibus armatum. Immo, ne quidem tribuere potuerunt Aegyptii aliis numinibus istum capitis ornatum : si veritate, quod speramus, erunt fundata, quae haud ita multo post de Iside cornigera huiusque appellationis ratione disputabimus. Porro, Isidem patefaciunt inter cornua positae ac in altum porrectae pennae ; quas esse vulturis , existimant antiquarii tantum non omnes. Erat enim istud avium genus huic deae consecratum, eiusque plumis Aegyptii non modo vestibulorum fastigia, sed Isidis quoque caput exornabant. Αγύπτιοι, inquit ΛΕΙΑΝVS (m), κοσμοῦσι τὴν τῆς Ἰσίδος κεφαλὴν γυπὸς πτεροῖς, καὶ τὸν προπυλάον ἄροφοις ὑπετέρευσσαν γυπῶν πτερυγας. *Aegyptii vulturis pennis caput Isidis exornant, easdemque fastigiis vestibulorum imponunt.* Ad Isidem quoque spectat cornua inter atque penas collocatus globulus, quippe quem in antiquis huius deae statuis signisque, haud exiguo numero a BERN. DE MONTFAVCON (n) enumeratis, toties erudit contemplantur. Et, sicuti, dum intentis oculis alteram hanc intuemur icunculam , reliquias observamus capillitii, ex vertice ad humeros defluentis temporibus.

(1) I Cesari in metallo grande, da Giulio Cesare fino a L. Elio, raccolti nel Farnese Museo etc. Tom. VI. pag. 372.

(m) *De animalium natura*, lib. X. cap. 22.
(n) *Vid. l'antiquité expliquée*, Tom. II. tab. CV. et CX.

busque circumfusi: Ita hinc novum opinioni nostrae firmamentum accedit. Aegyptii enim, qui ipsi, per vitam omnem, excepto illo tempore (o), quo vel in luctu erant, vel extra terram patriam peregrinabantur (p), capillos praecidendos committebant tonsoribus, nescio quā permoti ratione, Isidem ut plurimum fixerunt promisso capillo, fabulatique sunt, teste PLVTARCHO (q), hanc deam, propter Osiridis obitum, disseciisse suorum cincinnorum unum, quem se possidere, ut LVCIANVS (r) refert, Memphitae gloriabantur. Eo habitu Isidem nobis sicut APULEIUS (s): *Crines uberrimi prolixique et sensim intorti, per divina colla paſſim disperſi, molliter defluebant.* Idem capitis tegumentum animadvertisimus cum in aliis monumentis, tum in colossea Isidis statua, apud memoratum MONTFAVCO NIVM (t), qui illud ita describit: *Ingens illa coma, quae bumeros operit, ex palmis et ex Isidis capillis concinnata est, vel forſitan ex plumis, in quatuor ordines concinne digestis. - Infima comae pars ex cincinnis, undique, longa ſerie, bumeros circumdantibus et calamistratis, apparatur, ſpatio perquam minimō ad pertus vacuo relicto.* Neque etiam amphora, ex cuius orificio caput prospectat, impeditur, quominus, hanc Isidis esse imaginem, censemus. Hanc quidem dum pronuntiamus sententiam, nitimur contra antiquariorum ferme omnium placita, quibus veluti fanxerunt, amorphales numinum Aegyptiacorum figuras, quotquot aetatem tulerunt, nihil aliud, nisi Canobum repraesentare. At vero, cur a communi eruditorum doctrina dissentiamus, causas habere, arbitramur, nos si quid iudicamus recte, non prorsus iniustas. Generatim notari velim Aegyptiorum morem, secundum quern deorum statuas ea fingebant ratione, ut pedibus essent coarctatis.

Ta

(o) Vid. HERODOTVS in Euterpe, Cap. XXXVI. (r) *Ad indoctum et multos libros emensem,*
Tom. II. Opp. pag. 386.

(p) Vid. HADR. IVNII *Commentarius de coma,* Cap. III. p. m. 346. (s) *Metamorphos.* lib. XI. p. m. 636.

(q) *De Ifide et Osride,* pag. 356. D. (t) *Supplement au livre de l'antiquité expliquée,* Tom. II. pag. 132.

Tὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, inquit elegantissimus HELIODORVS (u), Ἀργυρίοις τῷ πόδε ζευγίντες καὶ ὁσπερ ἐνώπιοι ισταον. Statuas deorum Aegyptii posseunt, coniungentes illis pedes et veluti unientes. Quibus ex verbis illud liquido appetet, consentaneum fuisse Aegyptiacis institutis, non solum Canobum, sed alia quoque numina, pedibus ita coniunctis pingere, ut eorum capita ollis viderentur imposita. Et, si populi huius idola, quae passim beatiorum ornant cimeliarchia, vel fugitivo oculo, perlustramus: hydrias observabimus complures, quarum orificia capitibus connecta sunt caninis. Est huius generis, quam ex VIVANTII gaza produxit toties iam laudatus, nunquam vero satis laudandus MONTFAVCONIVS (x), qui orbis eruditus Nestor, vulgarem secutus opinionem, eam quidem inter Canobi simulacra recensuit, sed sine explicatione dimisit, hoc ipso, nisi fallimur, ostensurus, se de illa omnino nihil habere, quod liqueat. Quemadmodum autem haud dubito, quin rem tetigero. acu, si, illud monumentum Anubidem repraesentare, dicam: ita quoque arbitror, amphorales deos accurate prius esse examinando, quam de illorum significatione respondeatur, veritatisque amantem oportere, ex ornamentis, quibus sunt conspicui, singulos spectare. Quae quum ita se habeant: tanto lubentius alteram urnularum, in numismate nostro signatarum, de Iside explicavimus, quo plura numinis huius insignia in ea deprehendimus, quoque aptius, ex Aegyptiorum disciplina Isidis caput hydriæ adiungi potuit. Situlam enim hieroglyphice Nilum designare, iam supra fecimus planum: eundem vero fluvium, sub Osiris imagine adoratum, in matrimonio habuisse Isidem, sororem suam, ea evincent, quae infra, ad veterum fidem, commentabimur. Nihil igitur absurdi nihilque absoni finixerunt Aegyptii, quum marito ita iungerent tori sociam, ut ambo unum efficerent corpus. Quid? quod supersunt, ex antiquissimo aevo, monumenta, in quibus urnulae figura Isidem adumbrari, agnoverunt viri in antiquitatibus exercitatiissimi, BERN. MONTFAV-

Q. 2.

CO-

(u) *Aethioporum* lib. III. cap. 8. pag. 153. (x) Loco, modo citato, tabula post quinq[ue] gesimam inserta.

CONIVS (y), **L**AURENT. **B**EGERVS (z) et **I**OH. **O**LIVA (a). Hac-
tenus quidem in istiusmodi argumenti explicacione sumus versati,
quod, licet tantis implicatum viderimus difficultatibus, ut viri etiam vetu-
statis optime periti in eo interpretando titubaverint, aliquo tamen mo-
do potuimus expedire. Nunc vero indagaturi, quam habuerint caussam
Canobi incolae, numismatis nostri auctores, quare patro suo numini
comitem dederint Isidis simulacrum, in principio statim intelligimus, rem
hanc obscuram admodum esse crassisque occultatam tenebris. Ob hie-
roglyphicam enim docendi scribendique methodum, ab Aegyptiis an-
tiquis nunquam non adhibitam, res eorum in universum ab intelligentia
sensuque recentiorum sunt remotae. In primis autem sacrae artis apud hunc
populum antistites de numinum suorum natura doctrinam sollicite conte-
xerunt. Nemo igitur vitio nobis vertere poterit, si publice et ingenue fa-
temur, nobis hac in causa haererere aquam. Interim tamen, quum fortuna
adiuvare non rareiter soleat audaces: periculum facere lubet, num den-
sissimam caliginem, quam huic quaestioni videmus obductam, dispellere
valeamus; iustis sapientibusque arbitris diiudicandum relicturi, male,
an bene conicerimus. Postquam igitur multum temporis in attentissima
cogitatione superstitionis, qua priscos novimus fuisse obligatos, posuimus;
in primis autem Aegyptiorum de religione dogmata, quotquot eorum
nobis innotuerunt, ex omni parte et accurate quidem pertentavimus:
in eam discessimus sententiam, nos a veritate fortassis haud esse aber-
ratos, si statueremus, Canobicos cives numini suo tutelari ac urbis
suae symbolo propterea adiunxisse Isidem, ut esset indicio, numisma hocce
plumborum Canobitarum Aegyptiacorum, non vero Africanorum, aucto-
ritate et iussu esse cusum. Quae nostra conjectura ut probabilitate haud
omni destituta ne existimetur, demonstrare nos oportebit, primo, priscos
homines, a veri numinis cultu alienos, non solum civitates, quod ca-
pi-

(y) Loco citato, pag. 53.

(a) *Exercitationum in marmor Ifacum, Res.*(z) *Thesauri Brandenburgici Tom. III, pag. 302. sqq.**mag effsum, cap. VIII. pag. 60.*

pite proxime antecedente evicimus, sed gentes etiam regionesque inter-
gras, imaginibus repraesentasse symbolicis atque auguste esse veneratos; secundo, cunctas ferme de Iside fabulas commode explicari posse de Aegypto huiusque incolarum natura, moribus atque institutis, ac proinde istius deae statuam nihil aliud, quam Aegyptum adumbrare; tertio, in Africa olim existisse urbes, Canobo, Aegypti oppido, cognomines; et quarto denique, solitos fuisse veteres, in numis suis, urbium, in quibus hi signati, situm nonnunquam indicare, easdemque ab aliis homonymis civitatibus, nunc expressis verbis, nunc vero additis signis, distinguere. Quod primum mihi agendum video, ut ostendam, integras nationes olim in deorum concilio fuisse repositas, illud in dubium vocare nequaquam poterunt, qui, sicuti in orbe antiquo haud versantur hospites, ita complura huius moris exempla in monumentis lapideis chartaceisque observarunt. Hi enim, Histriae, quondam Illyrici, deinceps vero Italiae regio- ni, templum fuisse constitutum, testem habebunt lapidem, ab IREN.

DELLA CROCE (b) exscriptum:

HISTRIAЕ FANVM**ABC. VIBIO VARO PATRE INCHOATVM****Q. CAESIVS MACRINVS PERFECIT ET DEDICAVIT.**

Et Athenis ad Iovis simulacra, in Piraei porticu, nec non in quingen- torum curia erecta, ξοῖνον τοῦ δήμου, populi Attici signum, fuisse apposita, illos docuit PAVSANIAS (c), apud quem, Lacedaemone etiam δήμου τοῦ Σπαρτιατῶν αὐδειάστε, μεγίθει μέγαν, Spartanorum populi statuam, ingenit magnitudine, esse visam, memoriae prodiditum invenerunt (d). Vtrumque PAVSANIAE locum, ne quid dissimulem, fateor, me acceptum referre τῷ νῦν ἀγώνιοις IOH. GOTHOFR. LAKEMACHERO (e), praceptoris quoniam meo, post fata etiam summopere venerando, quem vero optarem,

Q. 3

illius

(b) In *Historia antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste*, lib. III. cap. 5. pag. 10.

(d) In *Lasonits*, Cap. XI. pag. 234.

pag. 225.

(e) *Antiquitatum gentis Graecae sacrarum*

(c) In *Atticis* Cap. I. pag. 4. et Cap. III. Part. I. cap. 4. pag. III. in notis.

illius, de qua nobis hic sermo est, superstitionis amplius confirmandae causa, non provocasset ad *Nationem*, deam, a CICERONE commemoratam. Arbitratus enim, sub huius imagine quendam orbis antiqui populum superstitiones adorasse, gravem admisit errorem. Ut enim taceam, quod ioh. DAVISIVS (f) observat, in probae notae codicibus pro *Natio*, non temere scribi *Nascio*: ipse CICERO disertis verbis indicat, puerarum illud fuisse numen. *Natio quoque*, inquit (g), *dea putanda est*: *cui, quum fana circumimus in agro Ardeati, rem divinam sacere solemus: quae, quia partus matronarum tueatur, a nascentibus Natio nominata est.* Verum, accedamus ad secundam huius dissertationis partem, qua demonstratos nos esse sumus polliciti, Isidem symbolum fuisse totius Aegypti, idque manifesto inde patere, quoniam in huius deae simulacro omnibusque de ea dogmatibus nihil ferme deprehendatur, quin aptissime exponi queat de memoratae regionis natura atque incolarum moribus. Gloriatos quidem novimus vanae religionis antistites, se sacra Iisiaca tenebris occultasse adeo crassis, ut, significatur, illis discutiendis neminem mortalium esse parem, in huius deae delubro, quod Sai habebat, lapidem dedicaverint, teste PLUTARCHO (h), sequenti notatam inscriptione: Ἐγώ ἐμι πᾶν τὸ γεγονός, καὶ ἐν, καὶ ἐσόμενος τὸν ἔμον πέπλον οὐδείς πω θυτὸς απεκάλυψε. Ego sum omne, quod existit, est, et erit: meumque populum nemo abhuc mortalium detexit. Abest vero tantum, ut deterreamur hac iactantia a studio in mysteria Iisiaca penetrandi, ut potius etiam exigua illa, quam adepti sumus, rerum Aegyptiacarum notitia spem nobis faciat, fore, ut, licet non sine multo sudore, feliciter tamen, quod praefiscini dixerimus, larva Isidi detracta, contemplandam exhibeamus nativam Aegypti faciem. Prae ceteris erit observandum, veteres theologos inter Isidem atque tellurem, nullum prorsus statuisse discrimen, sed hanc sub illius nomine atque imagine esse veneratos. Habemus huius dogmatis testes bene multos;

MACRO-

(f) In Notis ad Ciceronis locum, mox citandum.

(g) De natura deorum, lib. III. cap. 18.

(h) De Iside & Osiide, pag. 354. C.

MACROBIVM (i) nempe : *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirim, quam solem, nec Iſim aliud esse, quam terram.* Nec non **IVL FIRMICVM** (k) : *Defensores eorum volunt addere pbyficam rationem : frugum semina Osirim dicentes esse, Iſim terram, Typhonem calorem.* Et, qui primo loco erat producendus, **PLVTARCHVM** (l), diserte scribentem, τῶν ὄντων τον, τῇ μὲν Ἰσιδὶ τὸ τῆς γῆς, τῷ δὲ Ὑσίεῳ τὸ τοῦ ἔρωτος, τῷ δὲ Τυφῶνι τὸ τοῦ ταρτάρου, *Iſidis nomine terram, Osiridis amorem, Typhonis tartarum designasse veteres.* Immo, veteri Aegyptiorum lingua, deae huius appellatio *terram* denotavit; sicuti **SERVIVS** (m) et ex eo **ISIDORVS** (n) tradiderunt. Atque hinc petenda est ratio, cur Iſidem subinde turritam videamus in monumentis antiquis. *Quemadmodum enim apud Graecos Cybele, quae pro terra, turritas sustinente urbes, habebatur, turritam in capite gestabat coronam : sic quoque Iſidi, suo terrae genio, idem ornamentum attribuerunt Aegyptii* (o). Eadem opinione adduci quoque se passi sunt superstitioni, ut Iſidis capiti cornua affingerent; quo habitu repraesentata fuit non solum in Aegypto, sed, teste **PHILOSTRATO** (p), etiam apud Assyrios aliosque populos. passim. *Quoniam enim Aegyptii, MACROBII* (q) utor verbis, *bieroglyphicis litteris terram quum significare vellent, ponebant bovis figuram : non potuerant non huius animalis cornibus armare deam telluris.* Falli igitur arbitramur, qui, cum **IOH. OLIVA** (r) aliisque, credunt, Iſidem et Lunam deas esse haud diversas, atque contendunt, propterea illam pinxitse veteres cornutam, ut lunae corniculantis exhiberet speciem. Similiter erroris postulandi erunt Graeci, a **GERH. IOH. VOSSIO** (s) laudati, qui,

(i) *Saturnaliorum lib. I. cap. 21. pag. 275.*
edit. Gryphian.

plement au livre de l'antiquité expliquée,
Torn. II. pag. 132.

(k) *De errore profane religionis*, pag. 4. edit.
Lugd. Bat. 1652.

(p) *De vita Apollonti Tyanensis*, lib. I. cap. 19.
pag. 23. edit. Olearii.

(l) Loco citato, pag. 374. C.

(q) Loco citato, Cap. XVIII. pag. 269.

(m) *Ad Aeneid. lib. VIII. v. 696.*

(r) Loco citato, Cap. VI. pag. 68.

(n) *Originum lib. VIII. cap. II.*

(s) *De origine et progressu idololatriæ*, lib.

(o) Vid. **BERN. DE MONTFAVCON** sup.

II. cap. 56. pag. 309.

qui, quod audierant, Isidem terram denotare, memores, Cererem quoque, ex sacrificiorum suorum placitis, esse terram frugiferam, satiis confidenter adfirmarunt, has deas unum esse idemque numen, variis tantum nominibus, a diversis populis, appellatum. Sicuti enim opera non ita difficii demonstraremus, Cererem, in Graecorum Romanorumque theologia, non tellurem universam, sed solos Siciliae agros fertiles significasse; eam disputationem si caperet loci temporisque, qua premittitur, angustia: sic etiam varia in promptu sunt, quae, ut Isidem eius tantum terrae, quam Nilus fecundat, Aegypti nempe, existimemus symbolum, suadent, immo cogunt. Isidem, sermone Aegyptiaco, denotasse *terram*, ex MACROBIO plane paullo ante audivimus. Quum vero priisci homines *terram* nominarent: saepe numero, non intelligebant universum, quem incolimus, terrarum orbem; sed, vel vanitate adducti, vel propter exiguum geographiae notitiam, eo vocabulo designare volebant globi nostri terrestris partem exiguum, eam inprimis, quae ipsos genuerat atque aluerat. Sic, in ipsis sacris paginis, ΧΡΑΝΤΙ, quam frequentissime de sola Palaestina adhibetur. Eadem ratione Graeci γῆς, γαῖας, γάιης vocabulis saepissime indicarunt patriam suam, immo nonnunquam huius regiones admodum exiguae; sicuti testimoniis, magno numero recensitis, planum fecit ὁ παῖον ΙΩΗΑΝΝΟΣ. LAKE MACHERVS (t), cuius compilare scrinia licet merito supersedeamus, non possumus tamen, quin unicum, a viro litteratissimo observatum, ΤΗΕΟCRITI apponamus versiculum, et propterea quidem, quoniam in eo ipsa Aegyptus simpliciter γῆ vocatur (u):

Ταῦθ' ὁ πάρεπετος τῆνος ἐπ' ἔσχατα γῆς ἔλαβεν θώρα.

Haec demens ille, (maritus meus) extrema terrae veniens occupavit.
Nam ἔσχατα γῆς buçolico sunt agri, in occidentali Aegypti limite positi atque ad huius regionis metropolim, Alexandriam, pertinentes. Scriptores quoque sacri suo χρήμα strictiorem illum significatum nonnun-

(t) *Observationum philologicarum* Part. II. (u) *Idyllis* XV. v. 8.
pag. 68. sqq. et Part. VIII. pag. 229, 1q.

nunquam subiecerunt, ut de sola exponi debeat Aegypto. Sic, quum novus ille hac in regione exortus princeps, qui Iosephi non noverat merita, subditis civibus suis persuasurus, ut Israëlitæ opprimerent, apud MOSEN (x), dicit: וְאֶת־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַלְהָם בְּנֵי ; liquet, hunc esse sensum : *Ne armis aliquando exitum ex Aegypto sibi aperirent Hebraei.* Eundem loquendi modum lingua Aegyptiorum vernacula fuisse usurpatum, propense, speramus, credent, quotquot sciunt, disertis verbis affirmare PLVTARCHVM, Ifidem non nisi eam significare terram, quam aqua Nilotica reddit fertilis. Ita enim ille scribit (y) : 'Ως Νεῖλον Ὀσιρίδος απορρόην, δύτως Ἰσίδος σῶμα γῆν ἔχουσι καὶ νομίζουσιν, ἐν πᾶσσαν, ἀλλ' ἡς ὁ Νεῖλος ἐπιβαλεῖ σπέρματα καὶ μηγνύμενος. Sicut Nilum Osiridis defluxum, ita corpus Ifidis terram putant, non quidem universam, sed quam Nilus invadens ac coiens terram reddit. Idem liquidissime confirmat EUSEBIUS (z) : 'Η εἰ τοῖς μύθοις μαργομένη τῷ Ὀσιρίδι Ἰσίς, ή Ἀργυράτια ἐστὶ γῆ. Ifis illa, cutus cum Osiride congreßionem fabulae celebrant, terra est Aegyptia. Quemadmodum autem manifesto nunc comperimus et manu veluti tenemus, Ifidis appellatione terram suam patriam indicasse Aegyptios veteres: sic, universa ferme de hoc nomine dogmata omniaque, quibus ipsius simulacrum esse solet condecoratum, ornamenta nihil esse aliud, quam descriptionem Aegypti eiusque incolarum, deprehendemus; si in singula paullo acrius intenderimus animum. Praeterit neminem, et ne eos quidem, qui aliquam tantum sibi compararunt geographiae notitiam, Nilum ea esse praeditum indole, ut, inde a solsticio aestivo ad aequinoctium usque autumnale, sensim quidem pedetentimque, sed denique in tantum augeatur, ut aquam capere nequeat alveus ipsius capacissimus. Tunc enim fluvius ille, super ripas effusus, ὃν μόνον τὸ Δέλτα, verba sunt HERODOTI (a), αλλὰ καὶ τοῦ Λιβυκοῦ τε λεγομένου χωρέου ἔνοιας, καὶ τοῦ Αραβίου ἐνισχῦ. καὶ ἐπὶ δύο ημερέων ἐκατέρωθι ὁδὸν, καὶ πλεῦ ἐτι τοῦτον, καὶ ἐλασσον,

R

notes

(x) *Exod. I. 10.*

II. pag. 116. B. edit. Paris.

(y) Loco citato, pag. 366. A.

(a) In *Eusebe, Cap. XVIII.*(z) *Praeparationis evangelicae lib. III. cap.*

*non modo Delta inundat, verum etiam plagam, quae dicitur Libya esse, ali-
quales et Arabicam; idque utroque versus duorum dierum itinere, et amplius
eo, vel minus. Quibuscum consentit castissimus amorum scriptor, HELIO-
DORVS (b), qui, ὁργάται, inquit, οἱ Νεῖλος, καὶ ποταμὸς εἶναι ὅνι αἰδηχεται,
αἱλλὰ κατεξανισταται τῆς Ὑπέρηφης, καὶ θαλασσώσας τὴν Ἀργυρίου, τῇ παρόδῳ γεωρ-
γεῖ τὰς αρεούρας. Superbit Nilus, nec se fluvium esse patitur, sed effunditur
extra ripas, et, eluvione, tanquam mari quodam, Aegyptium operiens, adventu
suo fecundat agros. Nec, ulla re, ab hisce veterum scriptorum relatio-
nibus differunt, quae recentioris aetatis peregrinatores, NIC. MELCHIS.
THEVENOTIVS (c), PAVLL. LVCAS (d) et BENED. DE MAILLET (e), de
Aegypti constitutione, quum eam Nilus aqua inundavit, in litteras retule-
runt. Hauc ob caussam fluvius ille admodum frequenter ab auctoribus
cum sacris, tum profanis, maris, et merito quidem, appellatione de-
signatur. De Leviathan, qui, sive ita nominari putes Crocodilum, si-
ve eum esse credas Hippopotatum, fluminis memorati erit incola, apud
IOBVM (f) praedicatur: יְהוָה כָּסֵר מִזְאַלָּה יְמִים כְּמֶרְכָּחָה יְמִים יְשִׁים Ferve-
facit sicut ollam profundum: mare ponit ut coctionem unguentariam. Idem
amphibium · E S A I A E, vati, venit nomine (g) חַנְגִּין אֲשֶׁר בַּיּוֹם, serpentis,
qui est in mari. SENECA (h): Initio diducitur Nilus, deinde continuatis
aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat. Et paucis interiectis: Sic
quoque, quum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare emittitur:
quodcumque elegeris ex his, mare est. Addo DIODORVM, Siculum (i), qui
et affirmat, τοὺς Ἀργυρίους κατὰ τὴν ἴδιαν διάλεκτον ὀκεανὸν λέγει τὸν Νεῖλον,*

lingua

(b) *Aethiopicorum lib. II. cap. 6. pag. 113.*

(c) *Itinerarii per Europam, Asiam et Afri-*

cam Part. I. lib. II. cap. 72. pag. 341.

(d) *Itinerarium orientalis lib. IIII. pag. 236.*

(e) *Description de l'Egypte, pag. 70.*

(f) *Cap. XXXXI, 23. ad quem locum vide*

quae observat, in commentariis suis,

longe eruditissimus ALB. SCHALTENS.

(g) *Cap. XXVII, 1. Conf. CAMPEG. VI.*

TRINGA comment. in Esaiam, Tom. I.

pag. 558. a. edit. Basili qui plura s. codi-

*cis loca, huc spectantia, scire cupienti in-
dicabit.*

(h) *Quæstionum naturalium lib. IIII. cap. 2.*

pag. 748.

(i) *Bibliotheca historicæ lib. I. pag. 86.*

lingua vernacula Nilum Aegyptius vocari oceanum, et contendit, eodem nomine hunc fluvium indicari in hoc HOMERI versiculo (k):

Πάρ δ' οσαν Ωκεανοῦ τε φόας καὶ Λευκίδα πέτρην.

Praeteribant autem Oceani fluxus et Albam petram.

Quoniam itaque in Aegyptum, quum eam Nilus undis fuis operuit, aptissime quadrant, quae OVIDIUS de diluvio Deucalioneo cecinit (l):

Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant.

Omnia pontus erant; deerauit quoque littora ponto.

Occupat hic collem: cymba sedet alter adunca,

Et dicit remos illic, ubi nuper ararat:

hac similitudine, quam cum pelago patriae suae tunc esse observabant Aegyptii, adducti sunt, ut Isidem cognominarent Pelagiam. Adscriptum videmus ipsi hunc titulum in ara marmorea, quam IAN. GRVTERVS (m), sed vitiis nonnullis inquinatam, edidit:

DII ISr MANIRVS. SACR
 SER SVLPICIO RAVGR LR
 ALCIM Or AEDITV Or
 AB RIS EMR PELAGIA MR
 VIX RAN RXXXVII RAEDITV
 AVIT. AN RX RFECIT RVXOR
 VE NE RI Ar APHRODISI Ar
 VIR RBENE MERENT RMVL
 INFELICISSVMA. ET. SIBI. ET. SVIS
 L. L. P. EORVM

Sub eodem cognomento Corinthii etiam huic deae delubrum consecrarent, quod in Acrocorinthum ascendentibus habuisse obyium, apud PASANIAM (n) legimus. Ad eandem Nili exundationem respexisse quoque,

R 2

non

(k) *Odyss.* XXIII. II.

(m) Pag. CCCXII. num. 5.

(l) *Metamorphos.* lib. I. v. 291. sqq.

(n) In *Cerintiacis*, Cap. III. pag. 122.

non sine quadam verisimilitudine, existimamus, qui primi Isidis simulacrum ad amphorae conformarunt speciem; qua nempe hieroglyphice ostendere voluerunt, Nilum, quem situlae adumbratum esse figura, audivimus, Isidem, sive terram Aegyptiam, singulis annis, ita contegere, ut nihil nisi oppida, regionis veluti capita, sint conspicienda. *Illa facies putucerrima est*, inquit SENECA (o), *quum iam se in agros Nilus ingessit. Latent campi, opertaeque sunt valles: oppida insularum modo exstant. Nullum in mediterraneis, nisi per navigia, commercium est.* Eodem prope modum habitu, quo illustrissimum illud veteris philosophiae decus, Nilum, Aegypti campos, aqua opplentem obruentemque, verbis descripsit, stylo quoque eum pingere voluisse autumo artificem vetustum, in Iaspide sequenti.

Equidem in alia omnia abire novi LAVRENT. BEGERVM, geminae huius, opulentissimum Potentissimi Borussorum Regis cimeliarchium ornantis, editorem (p); quippe qui, in ea, non flumen quoddam, sed cunctorum fluviorum parentem, Oceanum, exhiberi, iudicat; ita vero, ut hanc suam sententiam argumentis confirmet, nec conquisitis, nec ad probandum adeo aptis, immo adversus ipsum haud leviter pugnantibus. Sunt contra et multa, et, nisi nos fallunt omnia, certissima indicia, quae, torematis huius auctori consilium fuisse fluvii aliquius

(o) Logg, modo citato.

(p) *Thesauri Brandenburgici* Tom. I. pag.

74. sq. Adde ciudem BEGERI observationes ad Flori lib. II. priores, pag. 122

cuius depingendi effigiem, reddunt manifestum. Ex horum genere est urna, copiose aquam vomens, cui figura, barbata et decumbens, sinistra innititur; quandoquidem haec perpetuum ferme fluviorum, in antiquis monumentis, est gestamen. Quamvis enim veteres non uno semper habitu, sed modo senis, modo mulieris, immo etiam formosi pueri forma descripsierunt fluvios; eosdemque nunc cornutos, nunc vero corona redimitos arundinea repraesentarunt (q): rarissime tamen illis urnulas addere omiserunt; sic, ut in numismatibus, fluminum praeterentibus imagines, quorum non paucos collegit IOH. VAILLANTIVS (r), vix unum reperiamus alterumve, in quo illud ornamentum desideratur. Oceanus contra nusquam urna comparet instructus, sed sinistra sua incumbere solet monstro marino; quemadmodum videmus in eius simulacro, Romae, ad Campiliani arcum, reperto, quod ipse laudat BEGERVS. Provocat quidem vir doctissimus ad PAVSANIAM, testantem (s), Nemesis Rhamnusiae statuam dextra phialam tenuisse, in qua Aethiopess caelati, ad significandum Oceanum, quem gens ista accolat; atque ita liquere arbitratur, inter Oceani quoque insignia antiquos urnam recensuisse. Verum, hinc nostra potius quam Begeriana cimelii huius explicatio firmamentum accipit. Nam, diligentem illum Graeciae vetustae geographum haudquaquam intelligere Oceanum, quem ORPHEVS (t) vocat,

Πατέρες ἀφθιτος αἰὲν ἔόντες,
Ἄθανάτων τε θεῶν γένεσιν τεθνητῶν τ' αὐθαίρεταν,
Ος περικυμάνει γαῖας περιτέμνονται κύκλον.

Patrem incorruptum, semper existentem,
Immortaliumque deorum genus, mortaliumque hominum,
Qui circumfluit terrae circa extremitates circulum;

R 3

sed

(q) Vid. EZECHIEL. SPANHEMII ad Andr. Morellium epist. II. de numis quibusdam rarioribus thesauri quondam Schwartzburgici, bodic Fridericiani, §. 12.

(r) Vide eius Numismata Imp. a populis, Graece loquentibus, percussa, pag. 342. sq.
(s) In Atticis, Cap. XXXIII. pag. 81.
(t) In Hymnis, pag. 178. edit. Eschenbach.

sed Oceanum, Aethiopiae fluvium, ipse expressis indicat verbis. Ac sane, quae, apud scriptores antiquos, de illo Aethiopum flumine legimus relata, ita sunt comparata, ut commode queant explicari de Nilo, qui, perinde, ac Oceanus, apud HOMERVM (u), a recentioribus Habessinis, Amharice, *Abəwi*, id est *omnium fluminum parens* dictus existimatusque (x), uti cursus longinquitate et aquarum summa abundantia reliquis orbis fluviis propemodum cunctis antecellit, sic utique est dignus, qui cum magno conferatur mari. Cum itaque urna pro nostra opinione fortiter propugnat, tum eidem novum adiungit robur bacillum, quod figura decumbens dextra praefert; loco cuius temonem tenere solet Oceanus. Eo enim adumbrare voluisse videtur artifex arundinem, qua et Nilum, et cetera flumina toties, in aere antiquo, exornata contemplamur. Nec quicquam iuvat eruditissimum caelaturaे huius enarratorem aquarum plánities, totam gemmae adimplens aream. *Danubius*, ait, et *Rbenus*, *aliisque quicunque fluminum, exiguo plerumque alveo, magnitudinis suae modulum indicavit*. Aut fallor, aut haec in litteras non retulisset vir in omni scientiarum genere versatissimus: si memor fuisset Nili, quem, singulis annis, certa tempestate, universam contegere Aegyptum eandemque Oceano reddere similem, non potuit ignorare. Similiter navibus quoque, iam in altum provectis, haud impedimur, quominus Nilum potius, quam Oceanum, hac in gemma arbitremur caelatum. Nullum enim, nisi per navigia, esse commercium in Aegypto, quum memoratus fluvius, super ripas effusus, hanc regionem inundavit, peregrinatores antiqui pariter ac recentiores uno ore referunt, et res ipsa loquitur. Eandem Aegypti, exundationis tempore, constitutionem dum mecum reproto, in eam adducor opinionem, huius provinciae incolas primos fortassis rei nauticae extitisse inventores. Profecto enim, quemadmodum nationem illam, sollerter atque laboriosam, necessitate coactam, geometriam invenisse, universa affir-

(u) *Iliad.* lib. XXI. v. 195.*piscem*, lib. I. cap. 8.(x) Vide IOBI LVDOLFI *historiam Aethio-*

affirmat antiquitas (y) ; ut scilicet possessionum terminos, undis Niloticis confusos, restaurare posset : sic etiam, quia Aegyptii naviis ad tantam aquarum copiam superandam diu carere nequiverunt, eos artem quoque excogitasse navigandi, eandemque, successu temporis, excoluisse, licebit suspicari ; quamquam haud meminerimus, nos, in orbis antiqui monumentis, quicquam hac de re legisse memoriae proditum. Quod si autem hac coniectura assedit sumus veritatem: non erit, cur amplius circumspiciamus causam, quare vanae religionis sectatores Isidi pro symbolo dederint navigium. Apparet enim, eo fuisse insignitam, ut et gloria inventionis, debita Aegyptiis, et populi eiusdem in re navalی exercitatio celebraretur. Comparet illud Isidis navigium, quod, solemniori et hodieque apud Coptas usitato vocabulo (z), sicuti, praeter HERODOTVM (a), DIODORVS etiam, Siculus (b), observat, Aegyptiace dicebatur *Baris*, in Domitiani Imp. denario, variis et huic deae propriis ornamentis conspicuo, atque ab VLRIC. OBRECHTO, peculiari dissertatione (c) epistolari, illustrato. Et, in pompa Isisaca, a sacerdote portatum perhibet APULEIVS (d), *aureum cymbium*, in medio sui patore *flammulam suscitans largiorem*. In Romanorum quoque fastis, sicuti LACTANTIVS (e) memorat, certus dies babebatur, quo Isidis celebrabatur navigium. Quid? quod priscae Germaniae habitatorum quidam, Suevi nempe, Isidis signum, in modum liburnae figuratum, adorarunt; nisi TACITVS (f), quem sequimur auctorem, et, qui, nostra opinione, dum maiorum nostrorum describere vult instituta, populares suos urbisque vitia, sed tecte, reprehendit, sub Suevorum nomine,

Ro-

- (y) Loca scriptorum indicat THEOD. IANS. (c) Exstat inter eius *Academica*, in unum ABALMEOVEEN, in *onomastico rerum inventarum*, pag. 30. volumen collecta, pag. 459. sqq.
- (z) Vide ATHANAS. KIRCHERI linguam Aegyptiacam restitutam, pag. 133. (d) *Metamorphos*. lib. XI. pag. 681.
- (a) In *Euterpe*, Cap. XCVI. (e) *Divinarum institutionum* lib. I. Cap. usq. 21.
- (b) *Bibliothecae historicae* lib. I. pag. 87. (f) *De moribus Germanorum*, Cap. VIII.

Romanos, ob peregrina Isidis sacra, toties ex urbe eiecta, semper vero recepta, perstringit. Praeterea, ut illi, qui navium regendarum peritiam longo usu sibi acquisiverunt, facilius naufragii evitare periculum, quam artis huius ignari, aut tirones: sic, non sine fundamento, suspicamur, a vetustae superstitionis conditoribus propterea Isidem esse annumeratam diis, quos navigantibus auxilium credebant ferre, ut indicaretur, Aegyptios, illius idoli imagine adumbratos, navium esse magistros et experientissimos, et plane excellentes. Cooptat Isidem in deorum marinorum ordinem Iupiter, apud LVCIANVM (g): Τοὺς ἀνέπους ἐπιπεμπέτω, καὶ σωζέτω τοὺς πλέοντας. *Ventos immittat, et navigantes servet.* Atque, ob hanc commissam ipsi navium tutelam, templa ipsius votivis pictisque tabellis, quas fieri et suspendi curaverant, qui maris praesenti periculo fuerant liberati, erant refertissima. Alludit ad hanc consuetudinem HYGINVS (h), dum canit:

Et quam votiva testantur fana tabella

Plurima : pictores quis nescit ab Iside pasci ?

Faciunt ad navigationis velocitatem plurimum, immo nonnunquam naves earumque vectores conservant vela firma, nec facile ventis pervia; quae adeo Aegyptii, diurna edocti experientia, tanta arte contexere didicerant, ut facta ab illis vela ceterarum orbis antiqui gentium velis palmam dubiam redderent, quid? eriperent. Docuit me hoc HERMIPPVS, qui, dum, apud ATHENAEVM (i), enumerat, quae in singulis regionibus rara et propria olim fuerunt, venire dicit

- - - 'Ex δ' Ἀιγύπτοις τὰ κρεμαστά.'

- - - *Ex Aegypto pendentia vela.*

Hinc procul dubio est, quod veteres velificiorum honorem ad Isidem detulerunt. *Vetifica*, inquit HYGINVS (k), *primum invenit Ihs.* Nam, dum quaerit Harpocratem, filium suum, *rate velificavit*. Et CASSI-

O DO-

(g) In *Dialogis deorum*, Tom. I. Opp. pag. 188. (i) *Deipnosophist.* lib. I. pag. 27. F.
(k) *Fabula CCLXXVII.* pag. 336. sq. edit. Muncker.

EDORVS (l): *Hoc velum Isis rati prima suspendit, quām per maria Harpo-
eran, filium suum, audaci femina pietate perquireret.* Eandem quoque ob
caussam velum pandentem hanc deam finxisse credimus monetarios, in
numis sequentibus, quorum alterum **IOH. TRISTANO** (m), alterum
vero **CAROL CAESAR. BAYDELOTIO** (n) referimus acceptum.

Asservant, Parisiis, inter cimelia sua, Augustiniani discalceati totius re-
ligionis Aegyptiacae imaginem, in operculo Mumiae, coloribus adeo
egregiis depictam, ut, quamvis a bene multis retro saeculis facta fuerit,
tamen nihil omnino de integritate splendoreque suo amiserit. Hac in
tabula, praeter cetera Aegyptiorum numina, etiam conspicitur Isis, sub
cuius brachii extensis, verba recitamus magni **MONTFAVCONII** (o),
qui

(l) *Variar. lib. V. cap. 17.*

(m) *Commentaires historiques, conservés à l'...
bibliothèque générale des Empereurs &c.* Tom. I. pag. 342.

(n) *Histoire de Ptolémée Auletes. Disserta-*

tion sur une pierre gravée antique du Ca-

bine de Mademoiselle, pag. XXXVIII.

*(o) Supplément au livre de l'antiquité ex-
pliquée, Tom. II. pag. 137. sq.*

qui primus eximium hocce monumentum cum orbe communicavit eruditus, alae sunt grandes, quae ex utraque parte ad extremam tabulam pertingunt. Statim autem conspicuntur quatuor ordines plumarum illarum tenuum molliorumque, quae in extremitate avium aliis observantur. Primae caeruleae sunt, secundae rubrae, tertiae caeruleae, quartae nigricantes. Deinde sequuntur tres magni pennarum ordines. Primi ordinis pennae nigricantes sunt, in flavo fundo; secundi rubrae, in fundo caeruleo; tertii caeruleae, in fundo albo. Haec quidem omnia vir, in extrema etiam senectute ingenio abundans, et, quo novimus neminem, qui rerum antiquarum sit callidior, mysteria reputat inexplicabilia. Quid vero? si arbitremur, non solis Aegyptiorum sacerdotibus licuisse res illas arcatas intelligere et explicare, sed hodiernis quoque eruditis aditum ad sacra haec operta haud esse praeclusum? Certe, qui dixerit, Isidi magnas et variis coloribus distinctas alas propterea adaptasse superstitiones, ut significarent Aegyptiorum, huius deae simulacro adumbratorum, in velis faciendis dexteritatem, in navigando velocitatem atque in depingendis velis sollertia, ei haudquaquam refragabimus; quandoquidem perspicimus, hanc coniecturam omnino nihil continere, quod institutis opinionibusque veterum aduersetur. Capite enim superiori, compluribus testimoniis fecimus planum, vela alarum schemate prisca designasse. Ostendimus ibidem, membra, quibus volucres in aere veluti remigant, summae celeritatis olim fuisse symbola. Vela etiam antiquos, perinde, ac hodie fit, variis modis tinxisse, illis tantum dubium videbitur, qui in prisco orbे versantur hospites. Flammei enim coloris memorat LVCIANVS (p). Alcibiadem et Cleopatram purpureis velis esse protectos, referunt ATHENAEVS (q) et PLINIVS (r), quorum hic versicolorum insuper facit mentionem. Nam de Alexandri M. ducibus scribit (s): *Quum in certamine quodam variassent insignia navium: stupuerunt littora, flatu veristicoloria implente.* Tales quoque habuit Calligula

(p) In Navigio, seu vocis, Opp. Tom. II. (r) PROSPERUS ADVENTUS lib. XVIII. cap. 1.

pag. 494.

(s) Ibidem.

(q) Deipnosophist. lib. XII. pag. 535. D.

ligula, quippe qui, ut refert *Svetonius* (t), *fabricavit et deceres Liburnicas, gemmatis pappibus, vericoloribus velis.* Verum, esto penes peritiores iudicium, num ita coniicioendo res haec perdifficilis, et quam eruditii existimarunt abstrusam, haud infeliciter possit explanari. Restat, ut alia etiam de Iside dogmata recenseamus, eaque cum Aegypti comparemus proprietatibus. Ea est Nili natura, ut, quum, iusto tempore et ad iustam sedecim cubitorum altitudinem auctus, exundavit, pingui limo, quem magna secum advehit copia, arenosos Aegypti agros saturet efficiatque fecundissimos. Hoc, in Aegyptios quod confert, beneficium Nilus, sub Osiridis nomine, ut iam supra est observatum, adoratus, quem non fugit, is, simulac audierit, quae, apud D I O D O R U M , Siculum (u), P L V T A R C H V M (x) aliasque, de Osiride et Iside, totius generationis caussis, de eorundem coniugio atque prognato inde Oro, superstitioni fabulantur, statim necesse est intelligat, hunc sub illo cortice nucleus latere, Aegyptum, Niloticis aquis debito modo inundatam ac, veluti a marito suo, impregnatam, omnis generis fructus cunctaque ad vitam alendam commodeque transigendam necessaria proferre. Ac merito hoc matrimonium ob fecunditatem, per orbem antiquum, fama et litteris est concelebratum; quandoquidem Aegyptus, rite a Nilo irrigata, ubertate agrorum et fructuum tam abundantia, quam varietate nulli facile cedit regioni. Tunc enim laetissime succrescere segetes spicasque singulas centum, immo longe plura fundere grana, testantur cum veteres, tum quotquot, recentiori aevi, in illa regione sunt peregrinati. Sic, quum MOSES scribit (y): *בשׁבָע שְׁנַת חֶצְבָּן לְמִקְדָּשׁ מִזְבֵּחַ הַרְאֵץ שְׁנָה;* patet, verborum esse sensum: „Septem ubertatis annis, Aegyptiorum „agri, a Nilo debito modo humectati, pro singulis granis manipulos

S 2

red.

(t) In *Caligula*, Cap. XXXVII. Conf. IOH. SCHEFFERVS de *militia navalii veterum*, lib. II. cap. 6.

(u) Lib. I, pag. 13.

(x) *De Iside et Osiride*, pag. 356. A.

(y) *Genes. XXXXI, 47. Conf. IOH. CLERICVS in commentariis ad hunc locum et HENR. SCHARBAV observationes sacrae*, pag. 268. sqq:

„reddiderunt.“ Consentit cum historico sacro PLINIVS (z) : *Cum cente-*
fimo quidem et Leontini Sicilize campi fundunt, aliisque, et tota Baetica, et in-
primis Aegyptus. Ex recentioribus ad testimonium dicendum exci-
 tasse sufficiat saepius iam laudatum BENED. DE MAILLET (a), refe-
 rentem, hodieque Aegyptum, licet a Turcis, desidia bonum otium teren-
 tibus, soli agri, qui Nilo proximi adiacent, colantur, frumenti tamen co-
 piam ingentem quotannis proferre. Magna hac fertilitate adducti videntur
 prisci istius regionis incolae, ut Isidi eadem insignia, quibus in Graecia Ce-
 res, THEOCRITO (b) πολύταχος, multis spicis abundans, CALLIMACHO (c)
 autem πολυμέδιμος, multos largiens modios, dicta, exornata erat, attribue-
 rent, spicas nempe atque modium, perpetua illa apud antiques
 fertilitatis symbola. Spicarum enim biga huius numinis indicium est
 in ipsius ara, Romae, ante annos non ita multos, effossa, et pro tali
 habetur a felici non minus, quam pereruditio huius marmoris interpre-
 te, IOH. OLIVA (d). Et TERTULLIANVS (e), se in LEONIS, Aegy-
 ptii, scriptis legisse, testatur, *primam Ifidem repertas spicas capite cir-*
cumtulisse. Cataustum vero, sive modium in capite gestantem gradien-
 temque ostendit numus, in Diadumeniani honorem, Bybliorum iussu, cu-
 fus atque a IOH. VAILLANTIO (f) evulgatus. Nec minus, in marmore
 anaglyptico, quod Romae hortis nobilium de Palumbariis, ad veterem
 portam Esquilineam, ornamento et depictum est a RAPHAEL FABRETTO (g),
 Isis, dextra Persae folium Serapidi suo, in serpentem desinenti, porrigerens,
 finistra vero copiae tenens cornu, memorata mensura caput habet con-
 tactum. Quod, in hoc monumento, Isidis simulacrum altero brachio sa-
 flentat, Amaltheae cornu, locupletis abundantiae apud veteres indicium,
 illud nostra opinione, nihil significat aliud, quam Aegyptum non modo in-
 colis

(z) Lib. XVIII. cap. 10.

(a) *Description de l' Egypte*, pag. 2^e sq.(b) *Idyllio X*, v. 42.(c) *Hymno in Cererem*, v. 2.

(d) Loco citato, Cap. VI. pag. 43.

(e) *De corona militari*, Cap. VII. citanteCAROL. PASGHALIO *de coronis*, lib.

VII. cap. 15. pag. 504. edit. Lugd. Bat.

(f) In *Numis Imp. a populis, Graece loquen-*
tibus, percussis, pag. 124.(g) *Inscriptionum antiquarum* Cap. 6. pag.
 471. 2.

colis exhibuisse frumentum, sine quo spiritus vix ducitur, sed ea quoque, quae palato non ingrata sunt et a gulosis hominibus vitae annumerari solent deliciis. Harum enim rerum nihil prorsus deerat Aegyptiis: nec quicquam in ea regione desiderasset M. Gabius Apicius, ille, ut a PLINIO (h) vocatur, *nepotum omnium altissimas gurges*. Agri enim Aegyptiaci οὐ μόνον, verbis utimur DIODORI, Siculi (i), τροφὰς παρέχονται ποτίλας καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις ἔτοιμας καὶ δαψιλεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τὸ ζῆν αἰσθητάν οὐκ ὀλίγα φέρουσι βοηθήματα. Non solum cibos varios, et omnibus indigenibus paratos ac largos, praebent, verum alia quoque vitae necessaria adiumenta non parce subministrant. PLINIVS (k): Sequuntur herbae sponte nascentes, quibus pleraeque gentium utuntur in cibis, maximeque Aegyptius, frugum quidem fertilissima, sed ut prope sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. Obsonia etiam, quibus tot veterum patria sua abligurierunt bona, et Nilus pisculentissimus, et Moeridis lacus, et reliquae paludes, teste HERODOTO (l), copia adeo ingenti praebuerunt, et partim hodienum praebent, ut nemo denegare fidem queat Israëlitis, affirmantibus (m), se gratis in Aegypto pisces comedisse. Instructissimam similiter fuisse Aegyptum armentis pecudibusque, is solus ignorabit, qui nescit, Iudeos, in Arabiae desertis, carnium Aegyptiacarum flagrassè desiderio. Haud immerito igitur Isidem, regionis huius symbolum, priisci appellant Fructiferam. Cohonestatur hoc cognomine in veteri lapide, qui Romae ad D. Mariam, in Ara Coeli, cernitur, et, quantum novimus, primum a IAC. PHIL. TOMASINO (n), deinceps etiam a RAPHAEL FABRETTO (o) est divulgatus:

S 3

ISIDI

(h) *Historiae自然is lib. X. cap. 48.*(m) *Numeror. XI, 5.*(i) *Lib. I. pag. 30.*(n) *De donaritis ac tabellis votivis, Cap. VII.*(k) *Lib. XXI. cap. 15.*

pag. 75. edit. Patav.

(l) *In Euterpe, Cap. XCII. et C.*(o) *Loso, medo citato.*

ISIDI
FRVCTIFERAE

POSVIT

Frugiferam eandem deam appellat sequens inscriptio, quam ab elegan-
tissimo eruditae antiquitatis reliquiarum spectatore, M. A. R. Q. V. A. R. D.
G. V. D. I. O. (p), sumus mutuati.

Indicasset vellem GVDIVS, ubinam terrarum hocce descriperit mo-
numentum, ut, an diversum sit ab eo, quod TOMASINVS et FAB-
RICKTVS ediderunt, iudicare possemus. Quod si vero, uti suspi-
cari licebit, unum est idemque: tam laudati duumviri, quam IAN.
GRV-

(p) *Antiquarum inscriptionum* pag. XXII. num. 8.

G R V T E R V S (q), apud quem alterum, pedum tamen vestigiis deficien-
tibus, occurrit, huius schedae auxilio emendari poterunt, immo etiam
suppleri. Quaesiverunt eruditi, cur Isidi pedum plantas in votum posuerit
huius marmoris auctor? Respondet **T O M A S I N V S**, eum propterea hoc-
ce donarium consecrasse, ut Isidi, peregrinationis praesidi, quod eum, con-
fecto longo itinere, ad patrios Lares reduxerit in columem, egisse videretur
gratias. Aliter vero sentit **F A B R E F F V S**, et suspensas hic arbitratur plantas,
quoniam pedum curationem huic numini acceptam retulerint veteres.
Neuter vero, nostra opinione, satis accute coniecit, ut assensum iudicari
possit meruisse. Quid enim rei est cum pedum vestigiis Isidi, quae, quam-
vis inter numina vialia subinde recenseretur, eos tamen solos tueri cre-
debatur, qui iter navibus, non vero, qui pedibus faciebant? Quid etiam
rei est Isidi Fructiferae cum pedum curatione? Occurrit quidem ea in
medicorum deorum catalogo: verum, quum illo nomine coleretur,
non Fructifera nuncupabatur, sed *Servatrix*, aut *Salutaris*. Mihi si li-
ceat hariolari: dixerim, eo consilio plantas hic esse fixas, ut significa-
rent, monumenti huius auctorem adeo propitiam habuisse hanc fru-
gum praesidem, ut expressa summae eius benevolentiae vestigia, in messe
uberrima, animadverterit. *Quae* non prorsus male coniecta si censem-
buntur a peritoribus: pertinebunt huc voces, quibus supremi numi-
nis beneficentiam in secundandis agris celebrant pii Israëlitae, in hunc
modum, apud vatem regium, canentes (r): *כָעַלְיִירְעֹמֵן רְשֵׁן Orbitae*
tuae stillant pinguedinem. Nam, et hic rerum omnium praepotentis
Dei currus huiusque rotarum decurrentium vestigia pinguedinem,
id est, omnis generis fruges stillare finguntur, ad significandum,
agros Palaestinenses, divino beneficio, laborem impensatique colo-
norum fetu remunerari adeo magno, ut cuilibet sit numinis praesen-
tis opitulantisque indicium. Collaudat quoque Isidem, ut sedulam fru-
gum creatricem, lapis alias, sub initium ferme saeculi superioris,

Voor-

(q) Pag. LXXXIII. num. 10.

in commentariis, ad hunc locum.

(r) Psalm LXV, 12. Conf. IOH. CLERICVS

Voorburgi, in Batavis, effossus, cuius inscriptionem, at mancam, primum **GEORG. HORNIUS** (s) et ex eo, **THOMAS. REINESIUS** (t) ediderunt, deinceps vero integrum orbi erudito exhibuit **GISP. CUPERVS** (u), quam eo minus piget adscribere, quo insolentiori modo Ibdem, masculino genere, *Frugiferum* nuncupat:

I. O. M. SARAPI
ISIDL FRVGIFERO
CAELESTI. FORTVNAE
BONO. EVENTO.

Non facile illorum sententiam mea approbaverim assensione, qui, rō **FRVGIFERO** lapidarium loco movisse et ad Sarapin pertinere, arbitrantur. Nam, singulis lineis peculiaria numina celebrari, video; nec adeo infrequenter Iovem Sarapidis insigniri cognomento, marmora evincunt Vienensis, a **IAN. GRVTERO** (x) memorata; sicuti etiam rō **CAELESTI** commode refertur ad Fortunam, quippe de qua cecinit **IVVENTALIS** (y):

Nos te,

Nos facimus, Fortuna, Deam, caeloque locamus.

Accedit, quod, ex superstitionum placitis, et Jupiter (z), et Bacchus (a), et Minerva (b), et Fortuna (c), immo dii omnino omnes (d) sexus

(s) <i>Historiae philosophicas</i> lib. II. cap. 5.
pag. 83.	(c) <i>LACTANTIVS divinarum institutionum</i>
lib. III. cap. 29. §. 2.
(t) Claf. I. num. 137.	(d) Vide <i>SERVIVM ad Arnoid.</i> lib. II. v.
632. et lib. VII. v. 498. et confer, si lu-
bet, <i>LAVR. BEGERI Thesaur. Branden-
burg.</i> Tom. III. pag. 223. <i>PIER. IV-
RIEV dans l'histoire critique des dogmes
et des cultes de l'eglise</i> , pag. 597. sq.
<i>DAV. MILLII dissertationes</i> , pag. 292. et
<i>GISP. CUPERI numismata antiqua ex-
plicata</i> , pag. 227.
(u) In <i>Harpocrate</i> , pag. 10.	
(x) Pag. XXII. num. 7. et 8.	
(y) <i>Satyræ X</i> , versu ultimo.	
(z) Vid. <i>ORPHEVS</i> , apud <i>APVLEIVM de
mundo</i> , pag. 262.	
(a) <i>ARISTIDES orationes in Bacchum</i> , Opp.
Tomi. I. pag. 29.	
(b) <i>ORPHEVS</i> , in <i>hymnis</i> , pag. 128.	

sexus utriusque esse credebantur participes. Atque hanc sequutus opinionem laudati marmoris auctor, Isidem masculino appellavit nomine, idque tanto lubentius, quoniam fortassis novit, Aegyptios, uti testatur **AMMONIVS** (e), tam virilem, quam muliebrem naturam lunae, a qua haud distinguunt Isidem mythologi, tribuisse. Summo autem iure Aegypto, sub Isidis imagine cultae, propter uberrimam frugum aliorumque alimentorum copiam, **Frugiferae** titulum veteres adscriperunt. Non modo enim tantum frumenti proferebant eius agri, quantum ad incolas innumerabiles, quos amplius triginta urbium pagorumque milia vix capiebant (f), alenos sufficiebat: sed reliquum etiam erat eorum cultoribus, quo aliarum gentium sublevarent inopiam. Profecto, nisi horrea Aegyptiaca Italica panem praebuissent: cives Romanos fames ursisset saepius, immo absumsisset. Postquam enim, Marc. Antonio ad incitas redacto devictaque Cleopatra Augustus vectigalem fecerat Aegyptum, tanta inde quotannis annona in Italiā urbemque mittebatur, ut haec regio ferme sola alere videretur **Quirites**; sicuti testibus nec paucis, nec fide indignis evicerunt **IUST. LIPSIUS** (g), **VINCENT. CONTARENVS** (h) et, nuper admodum, **PETR. BVRMANNVS** (i). Immo, et tunc quoque, quum messis mediocris fuisset, aut nulla, suppeditabat Aegyptiis triticum hordeumque, quibus prohiberent, ne inedia vicini macerarentur populi; quod abunde illa probant, quae, in sacro codice (k), relata legimus de finitimis gentibus, aetate Iacobi, annonam comparandi causa in Aegyptum profectis eamque ibi invenientibus; licet ipsi Aegyptii iam per aliquot annos agrorum experti essent sterilitatem. Non ignorant, qui paullo penitorem veterandae vetustatis abi acquisiverunt notitiam, priscos homines solitos fuisse, deabus, quas nutricari fabulabantur, ubera, lacte turgentia, nunc bina, nunc magno numero affin-

T

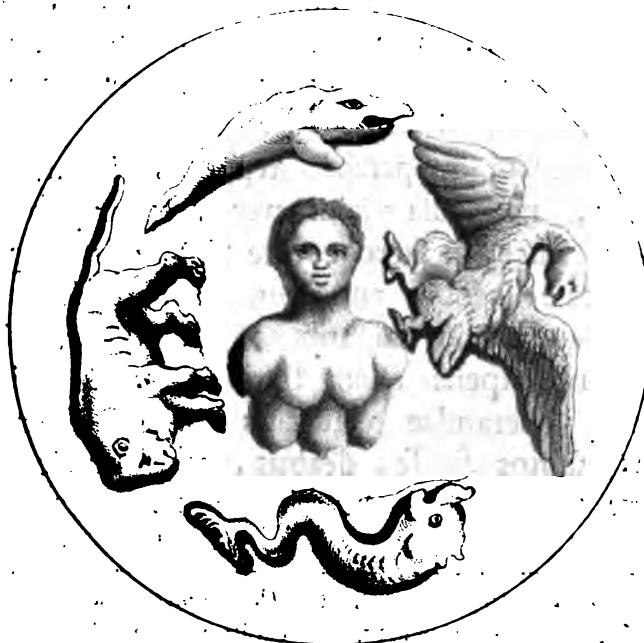
ge-

(e) In librum Aristotelis de interpretatione, (h) De frumentaria Romanorum largitione, citante **CUPERO**, in **Harpocrate**, pag. 17. capite ultimo.

(f) Vid. **IOH. MARSHAMVS**, in **canone chronico**, pag. 420. sq. (i) De vectigalibus populi Romani, Cap. III. pag. 28. edit. novissim.

(g) **Electorum** lib. I. cap. 8. (k) **Genes.** XXXI. vers. ultim.

gere. Norunt hi, Cereri, tanquam matri, cibos suppeditanti liberis, mammas, vitali rore distentas, esse attributas, eamque propterea *mammosae* titulum esse adeptam, quod Sicilia, cuius symbolica erat imago, et cultoribus suis, et vicinis Italos, et aliis nationibus, manu haud parca, praebebat victimum. Toco quoque die obvia habent antiquarii Dianaë Ephesiae simulacra, eam ob caussam uberibus instructa compluribus, quoniam illud numen *omnium bestiarum*, ut scribit s. HIERONYMVS (l), *et viventium nutrix* credebatur, vel, quod nobis magis arridet, quia Asiam, in primis minorem, adeo ingenti ciborum copia tantisque vitae deliciis affluentem, ut innumeris mortalibus opipare alendis par esset, mystice significabat. Eandem ob caussam Isidem quoque, vel, quae sub eius schemate latet, Aegyptum, tot incolarum, immo tot gentium nutricem, multimammiam pinxerunt antiqui; quo habitu comparet in lapide vetusto sequenti, a MICH. ANGEL. DE LA CHAVSSE (m) publici facto iuris.

Vi-

(l) In prooemio epist. Pauli ad Ephesios mentar. in Callimachum, pag. 226.
Conf. EZECH. SPANHEMII com. (m) Le grand cabinet Romain, pag. 19.

Videmus hic mulierem, duobus mammarum instructam ordinibus, circumdatamque quatuor elementorum figuris, sic, ut ursus terram, salamandra ignem, aquila aërem, pisces vero aquam denotet. Nemo vero quisquam habere potest, cur vereatur, ne viri docti, qui hanc figuram de Iside explicarunt, titubaverint. Vti enim haec dea ab APYLEIO (n) elementorum omnium domina salutatur: ita, hac in sculptura, quatuor rerum principia, tanquam ministri et corporis satellites, eandem stipant. Et, quas artifex scalpro representavit mammas, eas verbis describit MACROBIUS (o): *Ihs cuncta religione* (quid, si scriberemus *regione*?) *celebratur, quae est vel terra, vel natura rerum subiacens soli.* *Hinc est, quod continuatis uberibus corpus deae omne densetur: quia vel terrae, vel rerum naturae altu nutritur universitas.* Non solum cibos, quibus partim fames depellitur, partim gula potest titillari, sed ea quoque Aegyptus colonis suis praebebat, quibus nuditatem poterant tegere, solis arcere radios trigorisque vim aciorem, quae nocturno praesertim tempore orientibus videtur intolerabilis, depellere. Laete enim hac in regione succrescebat linum; unde priscis hominibus erant vestimenta. Cave autem, te rapi patiaris in errorem a IOH. BRAVNIO (p); quippe qui, quum linum Aegyptiacum dicere debuissest xylonum, vel goffypium, illud ex herbae notissimae factum fuisse cortice, perperam et contra antiquorum affirmavit fidem. Erroris arguitur a IVL. POLLUCE (q): Παρ' Ἀιγυπτίοις απὸ ξύλου τὶ ἔριον γίγνεται, ἐξ δὲ τὴν ἑσθῆτα λινοῦ ἀντὶ τις μᾶλλον Φαινόμεναι, πλὴν τοῦ πάχους. ἔτι γαρ παχύτερος τῷ δένδρῳ καρπὸς ἐπιφύεται, καρύω μάλιστα προσεοικώς, τριπλῶ τὴν διάφυσιν. οὐδὲ διαστάσης, ἐπειδὴν αὐσανθῆ τὸ ὄσπερ κάρυον, ἐνδοθεν ἐξαιρεῖται, τὸ ὄσπερ ἔριον. αὐτὸν δὲ κράτη γίγνεται, τὸν δὲ στήμονα, υφιστάσιν αὐτῷ λινοῦ. *Apud Aegyptios, ex arbore lana quaedam fit, ex qua vestem confectam lino maxime similem esse quispiam dixerit, sola densitate excepta. Densior enim arbori fructus era.*

T 2

sci-

(n) *Metamorphos.* lib. XI. pag. 649.(o) *Saturnalium* lib. I. cap. 20. sub fine m.(p) *De vestitu sacerdotum Hebraeorum,* lib. I. cap. 7. pag. 106. et alibi passim.(q) In *Quoniamfica.* lib. VII. segn. 75. sq.Conf. IOH. GLOBERMANNI *dissert. de vestibus byssinis Rer. M. in explanatione scilicet S. III. pag.*

scitur, nuci similis, triplici munitus corice: qua dirempia, postquam instar nucis floruerit, interius hoc, quod lanam refert, eximitur, unde subtegmen conficitur: stamen autem illi subtendunt lineum. Nec non a PLINIO (r): *Aegyptio lino minimum firmitatis, plurimum lucri.* Quatuor ibi genera: Taniticum ac Pelusiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus, in quibus nascentur. Superior pars Aegypti, in Arabiā vergens; gignit fruticem, quem aliqui goffypion vocant, plures xylon, et ideo lina inde facta xyloina. Parvus est, similemque barbatae nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo nerit. Nec ulla sunt eis candore mollitiave praferenda. Veste inde sacerdotibus Aegypti gratissimae etc. Vestimenta, quae ex xylo illo conficiebantur, tanto in pretio honoreque apud vetustos erant, ut viri summi sacrique, se ipsis exornare, pulcrum ducerent. Gestabant illa non solum religionis apud Aegyptios praesules; sicuti modo ex PLINIO accepimus et amplius docet HERODOTVS (s): sed donabantur quoque iisdem, publica auctoritate, qui de communi re bene meruisse iudicabantur; id quod ex Iosephi apparent historia (t). Nec minus pontifex Hebraeorum maximus, die expiationis, ut Mischnici doctores tradunt (u), בשר היה לבש פוליסן פערם mane induebatur Pelusiacis vestibus. Immo etiam Herculis Gaditani sacerdotes, iisdem fuerunt amicti, teste SILIO ITALICO (x):

Velantur corpora lino,

Et Pelusiaco prae fulget stamine vertex.

Libenter quoque hocce xylo usi videntur luxuriosi; quandoquidem meretrix, apud SALOMONEM (y), indicatura lecti sui mollitiem, dicit: *Spondam meam instruxi lino Aegyptiaco.* Quemadmodum autem, ceteras Aegyptiacae terrae proprietates Isidi esse adscriptas, hactenus est ostensum: sic quoque facile nunc perspicimus, ean-

(r) *Histoire naturelle lib. XVIII cap. L.*

que ministerii dei expiationis, cap. III. §. 7.

(s) In Ecclipsi, Cap. LXXXI.

Punicorum lib. III. v. 24. sq.

(t) Grisea XXXI, 42.

(y) Proverb. VII, 16.

(u) In NDYI, s. codice de sacrificiis ceteris.

eandem deam *Linigenae* titulo insigniisse superstitiones ad designandam lini Aegyptiaci et copiam, et, per orbem antiquum, celebritatem. Appellatur hoc cognomine passim apud OVIDIUM (z):

*Nec tu, linigenam fieri quid possit ad Iſin,
Quae fieris.*

Iterum (a):

Neu fuge linigenae Memphitica templa iuvencae.

Et alibi (b):

*Vidi ego linigenae numen violasse fatentem
Iſidis, Iſiacos ante sedere focos.*

Habent quidem operum vatis Sulmonensis editiones, quas nobis licuit inspicere, plerique omnes pro *linigena*, quod expressissimus, *linigera*. Probarunt quoque posteriorem lectionem critici complures, arbitrati, id nominis inditum propterea esse Isidi, quod sacerdotes ipsius lineis induiti fuerint vestimentis. Quum vero *linigenae* epitheton apte quadret in Isidem, sive Aegyptum, lino feracissimam; ac praeterea vero longe sit similius, hanc deam a sua potius indole, quam a sacrificulorum vestibus esse cognominatam: IOSEPHUS SCALIGER (c) et IOH. BRITANNICO (d), quibus τὸ *linigena* placet, subscribere, nulli dubitavimus. Praeter ea autem, quae corpori, cibis necessariis, immo etiam cupediis, nutriendo, eidemque tegendo inserviunt, opimum Aegypti solum abundantanter quoque protulit, quae incolarum naribus esse debebant grata, quibusque iidem oculos mira varietate poterant pascere. Nilus enim, quo haud facile aliis fluvius herbae gignendae floribusque alendis reperitur aptior, quicquid alluit, vestit veluti floribus, non paucis diebus occidentibus, sed propemodum perennibus; qui tanto magis nitent, quo benigniore circumfunduntur aere, quoque maiori ab hortulanis coluntur diligentia. ATHENAEVS (e), pompam Ptolemaei Philadelphi

T 3

Alex-

(z) *Amorum* lib. II. eleg. 2. v. 25.

(c) In *Notis ad Ovidii Amorum* locum citatum.

(a) *De arte amandi*, lib. I. v. 77.

(d) *Ad IVVENALIS satyras* VI. v. 533.

(b) *Epistolarum ex Ponte* lib. I. epist. 1. v.

51. sq.

(e) *Deipnosoph.* lib. V. pag. 196. D.

Alexandrinam, CALLIXENI enarrans verbis, inter alia scribit : 'Η Ἀλεξανδρινή καὶ διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος αἵρεσος ἐνκρασίαν, καὶ διὰ τοὺς οπικένοντας, ταῖς σπανίως καθ' ἄρσαν ἐνεστηκούσιαν ἐν ἑτέροις Φύσμανα τόποις ἀφθονες γεννᾶ καὶ διὰ παντός' καὶ ὅπερ ἔδον, ὅπερ λευκόιον, ὅπερ' ἀλλοὶ φασίως ἄνθος ἐκλυπεῖν ὅπερ ὁμότοπος ἔιτε αὐθε. διὸ δὴ καὶ κατὰ μέσον χειμῶνας τῆς ὑποδοχῆς τότε γεννηθέουσι, παιράδοξος ἡ Φαντασία τότε τοῖς ξένοις κατέστη· τὰ γὰρ ἐις μίαν ἐνρεθῆναι στεφάνωσιν ὅπκιν ἀνδυηθένται ἐν ἀλλῃ πόλει φασίως, ταῦτα καὶ τῷ πλῆθει τῶν κατακειμένων ἔχομεγεῖτο ἐις τοὺς στεφάνους ἀφθόνως· καὶ ἐις τὸ τῆς σκηνῆς ἔδαφος κατεπέπαστο χύδην. Θείου τινὸς ὡς ἀληθῶς ἀποτελοῦνται λειμῶνος πρόσοψιν. *Aegyptus*, ob circumfusi aëris temperiem, et olitorum industriam, quae parcus, etiam tempore suo, alibi proveniunt, copiosissima gignit, et perenni fecunditate, ut nunquam rosae, violae, aliisque quivis flos facile non suppetat. Quamobrem media bieme, quum apparatus id convivium esset, inopinata et insolens tanquam visorum species quaedam apparuit. Nam, quae ad unius coronae contextum in alia civitate vix reperta fuissent, ea largissime ad conviviarum singulorum coronas abundabant, et suppeditabantur, atque adeo cumulate effusa tabernaculi solum obtegebant, ut prati cuiusdam divini prorsus imaginem ostentarent. Quamvis autem Aegyptus, pro diversis anni tempestatibus, diversas veluti vestes induit; atque modo segetibus nudata, candida apparet, modo a Nilo inundata, nigra videtur, modo, quum herbae succrescant, virida est, tum vero, postquam segetes ad maturitatem pervenerunt, flavum habet aspectum: nunquam tamen ingratum oculis praebet spectaculum, sic, ut propterea hodieque ab Arabibus collaudetur. Nam, IBRAHIM BEN VASSAF SCHAH, auctor libri de praestantia et dignitate Aegypti, apud BART. DE HERBELOT (f), affirmat, hanc regionem tribus mensibus candore cum margaritis certare, tribus sequentibus aequem nigram esse ac Moschum, dehinc totidem mensibus viridem instar Smaragdi apparere, ac tandem Ambaro videri flaviorem. Idem quoque ex Arabibus se audisse refert BENED. DE MAILLET (g), quem vero sua ex

HER-

(f) *Bibliotheca orientale*, pag. 580. a.(g) *Description de l' Egypte*, pag. 70.

HERBETO hauisse, non sine ratione suspicamur. Eosdem propemodum colores animadvertere licet in vestimentis Isidis, floribus exornatis, quae APULEII stylo non piget describere (h): *Multicolor byssō tenui persexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida: et, quae longe longeque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima splendescens atro nitore - - - quaqua tamen insignis illius pallae perfluebat ambitus, individuo nexu corona, totis floribus totisque constructa pomis, adbaerebat.* Verum enim vero, cum non rarenter sub herbis speciosissimis floribusque et visui, et olfactui iucundis, virulentae latent viperae, colonorum insidiantes saluti; tum quoque laetissimos Aegyptiorum agros viretaque varii generis angues infestant. AMMIANVS MARCELLINVS (i): *Serpentes Aegyptius alit innumeras, ultra omnem perniciem saevientes: basiliscos, et amphybenas, et scytalas, et acontias, et dipsadas, et viperas aliasque complures, quas omnes magnitudine et decore aspis facile supereminens nunquam sponte sua fluens egreditur Nili.* Idem testatur commemoratus modo MAILLETVS (k), qui etiam inter alia observat, non infrequentes ibi esse serpentes, hoc habentes singulare, quod cauda incedere et in utroque cervicis latere cutem, ad alae instar, palmari ferme latitudine, soleant inflare; unde fabulam de volucribus anguibus esse natam, scite coniicit. Non immerito igitur haec regio apud ESAIAM (l) vocatur terra, ex qua venit ἄρνας πρωτην, *vipera et prester volans.* Videmus et huius calamitatis Aegyptiacae manifesta indicia in sacris Isiacis. Illam enim significat in Isidis statuta, quae Romae exstat et apud BERN. DE MONTEAVCON aeri incisa occurrit (m), serpens, deae tibias, uno ambitu, stringens, deinde vero multis gyris ad pectus usque ascendens. Eandem quoque ob caussam τῆς Ἰσιδος τοῦ αγελματοῦ, sunt verba AELIANI (n), θέρμουθι, ασπιδί, ὡς τοι διαδήματι βασιλείων, *Isidis simu-*

(h) *Metamorphos.* libro citato, pag. 636. sq.

(i) Lib. XXII, pag. 231. sq.

(k) Loco citato, pag. 36.

(l) Cap. XXX, v. 6.

(m) *Supplement au livre de l' antiquité expliquée,* Tom. II. tab. XXXXIII.

(n) *De natura animalium,* lib. X. cap. 31.

simulacra Thermutbi, aspidi, tanquam regio quodam diadematate, coronata, hodieque antiquariis occurunt. Hinc VALER. FLACCUS (o) *canit de Io, ex qua factam esse Isidem, sibi persuaserant Graecorum Latinorumque theologi :*

*Haec procul Iō
Spectat ab arce Phari, iam divis addita, iamque
Aspide cincta comas.*

Quum itaque, ad capitis quod spectat ornatum, Iis haud dissimilis esset Eumenidibus, pro capillis, ut poëtae fingunt, serpentes contortos habentibus: crediderim, hinc fluxisse, quae CASP. BARTHIVS (p) in BENEDICTI, Abbatis Floriacensis, glossario legit: *Furiae, ἐρυνές, Iois, Φαέται.* Quominus vero haec naticum viperarumque agmina nimium inferant damni incolis, hosque vel vita privent, vel ad patriam relinquendam adigant, prohibet avis Aegypto propria, nomine Ibis, quippe quam maximam serpentum vim interficere et consumere, ne vivae morsu, mortuae autem tetro odore noceant, et recentiores historiae naturalis auctores testantur, et suo iam aevo observarunt CICERO (q), PHILE (r) et IVVENTALIS (s). Mirum igitur, nisi et hanc volucrem Iidis imaginibus adiunxissent superstitioni. Solet illa nunc tota numeris istius capiti imminere, nunc vero solo suo procero rostro eidem esse ornamento; quemadmodum in Kiacis monumentis, a saepius memorato MONTFAVCONIO (t) in medium atlatis, videmus. Denique, non uno valetudinis genere Aegyptiorum tentabantur corpora; cuius mali caussam ego haud alibi quaeferim, quam in summa victus abundantia aërisque temperie nimis calida, secundissimis illis variarum infirmitatum matribus. HERODOTVS (u) quidem et, qui ipsi adstipulatur, ISOCRATES (x) contendunt, Aegypti habitatores omnium mor-

(o) *Argonautic.* lib. IIII. v. 416. sqq.

(s) *Satyræ XV,* v. 3.

(p) *Adversariorum* lib. XXXXVII. cap. 27.

(t) *Antiquité expliquée,* Tom. II. pag. 276.

(q) *De natura deorum,* lib. I. cap. 36.

(u) In *Euterpe,* Cap. LXXVII.

(r) *De animalium proprietate,* Cap. XVI,

(x) In *Buffridis laudationi,* pag. 225. E. edit.

v. II. sqq.

Henr. Stephani.

mortalium, ob temperiem caeli constantem, sanissimos degere et ferme ultimos vitae humanae attingere terminos. Meritissimo autem illud de summa regionis huius salubritate adserum in dubium vocat IOH. HENR. SCHVYZIUS (y), vir tanti ingenii tantaeque eruditio-
nis, ut nemo quicquam tam magnifice dixerit, quin illud eius longe superent merita. Illum enim historiae, uti vocant, parentem, dum summam Aegypti concelebrat salubritatem, haud tradere veritati consentanea; hunc vero oratorem non, quid ipsum decuerit dicere, sed, quae in rem suam facere iudicaverit, considerasse, ac, fortassis ab HERODOTO deceptum, Aegyptiorum collaudasse longaevitatem, ut firmiter credamus, multa sunt, quae suadent, immo cogunt. Certe, qui nostra patrumque nostrorum memoria orientis perlustrarunt par-
tes, et in his praecipue NIC. MELCHIS. THEVENOTIVS (z), diserte narrant, Aegyptios non uno valetudinis generi esse obnoxios. Aiunt, eos et scroti pedumque tumore saepius vexari, et exanthematibus, per totum corpus dispersis, cruciari, et oculis laborare, et pestilentia, anno quovis septimo redeunte, conflictari. Ne quis vero hosce morbos ex illorum esse genere reputet, qui, priscis hominibus incogniti fuerunt et, nostra demum aetate, instar novorum siderum, sunt exorti: testamur ipsos scriptores sacros, cum recentioris aevi peregrinatoribus plane concordantes. MOSES enim, nomine summi rectoris numinis, populo Israëlitico, si dictis divinis obediens esset futurus, pollicetur (a):
 יְהוָה מֶמֶךְ כָּל חַלֵּי וְכָל מְרוּאַת הַרְבִּים אֲשֶׁר יַדְעַת לֹא יִשְׂמַח בְּךָ
*Avertet Iehova a te omnem infirmitatem, neque ullos tibi immittet Ae-
gypti molestos morbos, quos novisti. Quae verba, quum faciant planum gra-
vissimis morbis Aegyptios veteres esse vexatos, HERODOTI et ISOCRATIS
fidem prorsus infringunt. . Quid? quod in catalogo Aegyptiacarum
infirmitatum, quas deus, in Iudeos rebelles se immiscurum esse, eodem*

V

inter-

(y) In *Historia Medicinae*, Period. I. sect. I. cap. 3. §. 26.(z) *Itinerarium orientalis* lib. II. cap. 80.
(a) *Deuteronom. VII. 15.*

interprete (b), minitatur, pleraeque omnes occurunt, quas hodiernos Aegyptios cruciare, ex THEVENOTIO discimus. עפְלִים enim, quod vocabulum est ab עפָל, *tumuit*, nostro iudicio, rectius de pedibus scrotoque intumescentibus, quam de mariscis, uti vulgo fit, exponitur; sicuti etiam arbitramur, MOSIS ירמֵשׁ et יוֹנָה haud esse alias morbos, quam qui cutem Aegyptiorum ulceribus oppalent, oculos vero lippos efficiunt, aut eorum hebetant aeiem. Quod autem ad נַכְבָּה et סַחֲרָה attinet, quas infirmitates idem divinus scriptor contumacibus popularibus suis denunciat, nihil videmus, quod prohibeat, quominus credamus, priori dictione designari Elephantiasin, posteriori autem Lichenem; quorum vitiorum genetricem Aegyptum aperte nuncupat PLINIVS (c). Quemadmodum vero recensiti hactenus morbi Aegypto veluti peculiares sunt et ab ipsius regionis producuntur indole: ita, eos immitti ab Iside irata, perhibebant superstitionis antistites. De tumoribus, vel, si mavis, de ulceribus tetrīs, quae, propter summam eorum in Aegypto frequentiam, ARETAKVS (d) *Aegyptiaca* vocat, intelligendus est PEASIVS (e):

Hinc grandes Galli, et cum sisso lusca sacerdos,
Incussere deos inflantes corpora, si non
Praedictum ter mane caput gustaveris alli.

De coecitate canit EUCILLIVS (f):

Ὕπνῳ ἔχης ἐχθρὸν, Διονύσιο, μὴ καταράσσου.
Τὴν ἵκαν τόπον μηδὲ τὸν Ἀμφικρέτη.
Μηδ' ἔτις τυφλοὺς ποιεῖ Θεόν. - -
Si quem babes inimicum, Dionysi, ne preceris
Ihidem ipfi, neque Ampbicratem,
Neque aliud exceccare numen. - -

Nec

(b) Cap. XXVIII. 27, 28.

lib. I. cap. 9. pag. 8. A. edit. Boerhaave.

(c) Historiae natural. lib. XXVI. cap. 2.

(e) Satyra V. v. 186. sqq.

(d) De causis et signis acutorum morborum,

(f) Anthologias lib. II. cap. 22. pag. 203.

Nec non OVIDIUS (g) :

*Ator, ob huic similem privatissimum lumine culpam,
Clamabat media se meruisse via.*

IUVENALIS (h) vero de compluribus morbis:

*Decernas, quodcunque volet, de corpore nostro
Iris, et irato ferias mea lumina fistis,
Dummodo vel coecus teneam, quos abnega, nummos.
Et ptebisis, et vomicae putres, et dimidium crus
Sunt tanti?*

Ita comparatum est, divino beneficio, cum natura, ut, quo plures regionem quadam populantur morbi, eo efficacioribus aprioribusque ad morbos depellendos remediis eandem prospiciat. Loquitur hanc benignissimi numinis gratiam cum universa naturalis historia, tum in primis Aegyptus; cuius coloni bene multas quidem experiuntur valetudines; sed ita, ut medicamina nec diu ipsis sint quaerenda nec aliunde petenda. Inter herbas enim aliasque fruges, quas eius gignunt agri, innumerabiles occurunt salubres, quae recte utentibus certissimas afferunt consolationes; id quod HOMERO iam est observatum (i):

*Δρυπτη τῇ πλεύσα Φέρει δίδωρας ἄρουρας
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ιεθλαὶ μεμρυμένα, πολλὰ δὲ λυγεῖ.*

Aegyptia, quae plura producit ferilis zerra

Medicamina, multa quidem bona mixta, multa tamen et mala.

Neque in rem suam naturae dona convertere omiserunt Aegyptii: quia potius, quam, tot doloribus angi suos, animadverterent, omnem moverunt lapidem, ut, cognita morborum natura exploratisque herbam viribus, salutiferas aegris relevandis medelas ad manus haberent. Universa antiquitas huius nationis tam laboris patientiam, quam ingenii magnitudinem summis effert laudibus, eoque efficit, ut libens labensque assentiar H.R.M. CONRINGIO, aeterno Academiae Iuliae

(g) *Epiſtolarum ex Ponte loco citato, v. 53.*

(h) *Satyræ III. v. 92. sgg.*

(i) *Odyss. lib. III. v. 229. sq. Conf. PLV*

TARCHVS de audiendis poettis, pag. 15. B.

decori, contendenti (k), Aegyptiis primam medicae artis gloriam deberi, atque inde eam primum ad Graecos, deinceps vero ad alias migrasse populos. Et, quidni toto capite annuerem viro summo? Nulla certe orbis antiqui natio poterit indicari, quae ad hanc disciplinam strenue colendam maiore impulsa fuerit necessitate, quaeque intensiori studio ad illam incubuerit amplificandam. Vti enim hodieque, apud scriptores priscos (l), supersunt tabulae, quibus sapientissimi legum Aegyptiacarum latores sanxerunt, ne quis plura opifia plures exerceret artes, quo singulae ad eo altiorem deducerentur perfectionis gradum: ita etiam, teste HERODOTO (m), iidem medicinam ea distribuerunt ratione, ut quidam oculis, alii capitis, alii aliorum membrorum infirmitatibus deberent mederi. Quae quum ita sint: nemo facile fidem denegare poterit antiquis, affirmantibus, omnem proxemodum Aegyptum medicinae studiosis doctoribusque fuisse refertam, immo universos Aegyptios medica floruisse peritia; sicuti non solum PLUTARCHVS (n) refert, sed suo iam aevo cecinit HOMERVS (o):

Ἴητρὸς δὲ ἔκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων

Ἄνθρωπον οὐ γὰρ Παιόνος ἐστι γενέθλης.

Medicus vero unusquisque peritus supra omnes

Homines; sane enim Paonis sunt generis.

Facile quidem salutaris humaniorumque artium pernissimus IOH. HENR. SCHULZIVS (p) mihi persuaserit, huius gentis peritiam medicam limitibus fuisse circumscripatam admodum arctis, nec ulterius extensam, quam quod ad morborum curationes simplicissima pariter, ac vulgaria remedia ostenderit adhibenda: ex iis tamen, quae hactenus de disciplina salutifera, apud Aegyptios et orta, et exculta, sumus com-

men-

(k) *Introductionis in artem medicam* cap. III.

citante GEORG. PASCHIO, *de inventis nov-antiquis*, Cap. VI. pag. 509.

(l) Vid. DIODORVS, Siculus, *bibliothecae historicae* lib. I. pag. 6g.

(m) In *Eusebe*, cap. LXXXIII.

(n) In *Grylio*, pag. 991. E.

(o) Loco citato, v. 231. 1q.

(p) Loco citato, Cap. III. §. 17.

mentati , abunde patere arbitramur , quare Isidem medicinae parentem dixerint veteres , eidemque honestum inter numina opifera locum adsignaverint. Scilicet , ut , popularibus suis quantum debeant mortales , aenigmatice ostenderent sacrificuli , docuerunt , huic numini suo patrio , teste **EVSEBIO** (q) , Φαρμάκων πολλῶν , καὶ ἵπτεκῆς ἐπιστήμης , *remediorum multorum* , immo *ipius artis medicae* deberi inventionem. Et , propter Aegyptiorum in medicina exercitationem , consecuta est Isis cognomen *Salutaris* , quod diis medicis praecipue dedisse veteres , fugit neminem. Gerit illum titulum in lapide , apud **IAN. GRUTERVM** (r) :

SECVLO. FELICI
PHISIAS. SACERDOS. ISIDIS. SALVTARIS
CONSECRATIO
PONTIFICIS. VOTIS. ANNANT. DIL. ROMANAЕ
REIP. ARCANAQVE. VRBIS. PRAESIDIA. ANNANT
QVORVM. NVTV. ROMANO. IMPERIO. REGNA. CESSERE.

Nec non in alio , apud **RAPHAEL FABRETTVM** (s)

I. S. I. P. D. M
ISIDI. SALVTARI
PRO. SAL. Q. VERGILII
MODESTI. CASSIA. MAT.
V. S. D.

Hinc in morborum periculis Isidi vota nuncupabantur ; uti videmus in sequenti marmore Reinesiano (t) :

ISIDI. ET. SERAP
SACRVM
EX. VOTO
PRO. FILIOLI. SALVTE
SVSCEPTO
SAVRANA. FECIT.
V 3

Et

(q) *Praeparationis evangelicae* lib. II. cap. 1. (s) Pag. 470. b.
pag. 48. C. (t) Claf. I. num. 132.
(r) Pag. LXXXIII. num. 15.

) 18 (

Et in alio, apud CAROL. CAES. MALVASIAM (a) obvio :

ISIDI SERAPI LIBER
LIBERE VOTO
SVSCEPTO PRO SALVTE
SCAPVLAE FILII SVI
P. QVINTILIVS PARIS
S. L. M.

Addimus tertium, quod exscripsit IAC. PHIL THOMASINVS (x) :

ISI SACR
L. MAIVS
PHILEAS. VI. VIR
AQVIL. OB
SALVT. GRATTIANI
FILII ET. GRATTIÆ

Alias qui, huius numinis ope se factos esse sanos, credebant, illi, vota sua
fancie reddituri, in eius delubris pictas suspendere solebant tabellas;
quemadmodum ex his TIBVLLI (y) intelligimus :

*Nunc dea, nunc succurre mihi ; nam posse mederi
Picta docet templis multas tabella suis.*

Nam, quae hic dicitur *Nunc dea*, eam non esse diversam ab Iside, con-
textus docet, et, post vires doctes alios, observavit auctoritateque PRE-
PERRII (z) et LVCANT (a) confirmavit laudatus modo TOMASS-
NVS (b). Plura superstitionum de numine Isiae dogmata enumerare
pos-

(a) In Marmoribus Gelfinie, pag. 10.

(g) Lib. II. eleg. 21. v. 20.

(x) In Manus. aeneas, Cocropit votum reflo-
rente, dilucidatione, pag. 37.

(a) Pharsalicorum, lib. VIII. v. 152.

(y) Lib. I. eleg. 3. v. 27. sq.

(b) De donaritis assabellis sociis, Cap. VII.
pag. 74.

possemus atque ostendere, illis, tanquam cortice quodam, ut nisi Aegyptiorum mores, instituta aliaque memorabilia abscondi. Verum, quia, quae in medium attulimus, satis superque sententiam nostram confirmant; veremurque, ne, materiam hanc ulterius si persequamur, in nimiam haec disputatio excrescat molem: progredimur nunc ad tertium, quod nos evicturos recepimus, argumentum, nempe, praeter Canobum, Aegypti oppidum, alias eiusdem nominis urbes in Africa quondam existisse. Planum hoc facit STEPHANVS, Byzantinus, (c) dum καὶ Λιβύης τόπον Κανωβόν, Libyae quoque locum Canobum, memorat. Adscribit hocce oppidum, quod fortassis Canobitarum Aegyptiacorum colonia exstruxit, PLINIUS (d) Africae, latius sumtae, illudque fuisse refert ex quindecim in mediterraneo sitis civium Romanorum oppidis. PTOLEMAEVS (e) vero, apud quem Κανωπίστην, nescio an satis emendate, vocatur, illud collocat inter Tabracam, civitatem, et Bagradam, fluvium. Fluit in iisdem ferme Africae partibus, aliud quoque oppidum, *Canopitanum* dictum, quod inter triginta liberas urbes recenset idem PLINIUS (f), atque, post exortam salutarem doctrinam, episcopo sedem praebuit (g). Ab harum igitur urbium incolis ut se distinguerent Canobitae Aegyptiaci, utque, conspecto plumbeo numismate nostro, statim intelligeretur, ipsos, non vero alias Canobitas, eius esse auctores, Hidem, Aegypti imaginem symbolicam, numini suo patrio comitem dederunt. Eum aempe morem monetarios veteres novimus servasse, ut civitatum, quarum auctoritate nummos cudebant, situm indicarent, easdemque ab urbibus homonymis, si tales possent reperiri, sollicite discer-

(c) Vocabulo, Rāmaw.

(d) *Historiae natural.* lib. V. cap. 4. pag. 248.(e) *Geographiae.* lib. III. cap. 3.

(f) Loco, modo citato.

(g) Vid. IOH. ALB. FABRICII *index geographicus episcopatum orbis Christiani,* sub-

iectus eiusdem Notitiae propagatorum per orbem totum Christianorum sacrorum. Adde Collat. Carthag. num. 133. ubi, testante IOH. HARDVINO, in notis ad Plini loc. cit. mentio iniicitur Felicis, episcopi Canopitanorum.

discernerent, idque variis modis; quod inter eos etiam constare debet, qui aliquid tantum studii in aeris vetusti contemplatione consumserunt. Nunc enim fluviorum, urbes praeterfluentium, icones et nomina expresserunt; ut videmus in Commodo nummo, apud ANDRE MORELLIVM (h), signato Laodiceae, quae cum aliis eiusdem nominis urbibus, in Syria, Lycaonia et Media, teste STEPHANO, Byzantino (i), celebribus, ne confunderetur, adpinxit monetarius duos fluvios recumbentes, Lycum et Caprum, qui significantur, opus hoc esse Laodicenium, in Phrygia, super memoratis fluminibus olim habitantium. Nonnunquam vero nomina, aut simulacra numinum, quae singulae civitates prae ceteris venerabantur, eandem ob causam, in aere antiquo conspicimus expressa. Sic, frequentes sunt in beatiorum cimeliorum atque etiam numero haud adeo parvo recensentur a IOH. HARDVINO (k) numi, quos Hierapolis, sive, ut olim fuit dicta, Bambyces, haud procul ab Euphrate sitae, habitatores signari iusserunt, et in quibus ΘΕΑC CYPRIAC, Deae Syriae, religiosissime ibi cultae, legitur nomen, ne quis eos Hieropolitanis, Maeandri accolis, attribuat. Hi vero Phryges, eundem in finem, argentum suum imagine exornarunt (l) Apollinis Citharoedi, quem, testibus DAMASCIO (m) et veteri marmore, a IAC. SPONIO (n) Hieropoli invento, et edito, divinis prosequabantur honoribus. Aliquando autem ipsae expressis verbis indicantur regiones, ad quas civitates, in quarum officinis monetariis numismata sunt elaborata, pertinuerunt. Sic, in nummo Antonini Pii, Heliopoli, nobilissimo Caeles Syriae oppido, fabrefacto, ne quis,

(h) In *Specimine universae rei numariae antiquae*, tab. XII. pag. 137.

Impp. a populis, Graece laquentibus, percuſa, pag. 8.

(i) Vōce Λαδίκαια.

(m) Apud PHOTIVM in *Myriobiblio*, pag. 1054.

(k) In *Numis antiquis popolorum et urbium, Operum selectorum* pag. 72.

(n) *Voyage d' Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant*, Tom. I. pag. 420.

(l) Vid. IOH. TAILLANT *numismata*

quis, eum Aegypti Heliopolim habere patriam, sibi persuadeat, scribitur: ΗΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ EN TΩ ΛΙΒΑΝΩ. CAROL. quidem PATINVS (o), qui hunc aereum publici fecit iuris, legit ΙΕΡΑΠΟΛΕΙΤΩΝ: sed tamdiu ΙΩΗ. ΗΑΡΔΥΝΟ (p), censenti, male sanam hanc esse scriptio[n]em, legendumque ΗΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, adstipulabimus, donec fuerit demonstratum, in Libano quoque stetisse quondam Hierapolim; qua vero de urbe, in hoc usque tempus, nihil apud geographos invenimus relatum. Et, quum Seleucus, Nicator, in variis Asiae tam minoris, quam maioris partibus, novem condidisset urbes, ab ipso Seleucias denominatas (q): illi, qui Seleuciam, in novem illis promodum illustrissimam atque in maris Syri exstructam littoribus, inhabitarunt, ut patriam suam a reliquis Seleuciis distinguerent, eam a regione Pieria, cui erat ornamento, in aere suo, cognominarunt *Seleuciam Pieriam*, vel *in Pieria*, nempe sitam. Testes huius rei habemus, praeter numos complures, passim in numismatographorum libellis obvios, binos, quos hic exhibemus conspiciendos.

Debemus haec cimelia liberalitati CAROL. GRANELLI, s. i. AMALIAE, AVGUSTAE, quum viveret, a sacris obsequiis, ex cuius thesauro longe instructissimo, proxeneta amicissimo nobis ERASM. FROELICHIO, s. i.

X

ea

(o) In *Numism. Imp. ex aere medie et minima formae*, pag. 228.
(p) Loco titato.

(q) Vid. APPIANVS, *Alexandrinus, de bellis Syriacis*, pag. 201.

ea accepimus; dignaque vel propterea iudicavimus, quibus hic concederetur locus, quoniam horum numerorum alter, quantum meminimus, lucem nondum aspexit, alterius vero auxilio eius ectypum, quod, apud CAROL. PATINVM (r), mancum exstat atque vitiosum, poterit et emendari, et suppleri. Quae quum ita sint: nihil statuere censendi sumus, a priscorum hominum moribus alienum, quam credimus, propterea Canobitas humani suo patro adiunxit. Midein, Aegypti symbolum, ut Canobitarum Africandrum numri cum ipsorum ne confunderentur aere.

(r) Loco citato, pag. 189.

ANNO 12. MIGRATI AEGYPTO PRAESES DILECTUS ET VENIT
AD EGYPTUM, QVAM DE HIC IN GRANADA EST IN PRAESIDIO
MAGISTER. HIC ZEUS. HIC VENUS. HIC VULCANUS. HIC
HESPERUS. HIC VENUS. HIC VULCANUS. HIC
HESPERUS.

X

ANNO 12. MIGRATI AEGYPTO PRAESES DILECTUS ET VENIT
AD EGYPTUM, QVAM DE HIC IN GRANADA EST IN PRAESIDIO
MAGISTER. HIC ZEUS. HIC VENUS. HIC VULCANUS. HIC
HESPERUS. HIC VENUS. HIC VULCANUS. HIC
HESPERUS.

CAPVE

C A P V T . VIII.

Templum, in nostro signatum numo, illud represe[n]tat, in quo Canobitae urbis suae adorarant symbolum. Canobus, deus, cur a Graecis Neptunus appellatus? Eustathius refutatur, indicanturque variae vocis etymologe significaciones. In hoc fano Canobus oracula edebat aegrototique, medicinae caufa, solebant incubare. Canobico numini titulus Serapidis adscriptus. Patrios potius deos, quam peregrinos consulebant veteres. Serapidis oraculum Alexandrinum. Hodieque nonnulla Canobi superesse responfa, adversus Athan. Kircherum, negatur. Templum Canobicum ut discendi patuit officina. Docuit in eo Antoninus, Philosophus Platonicus. Iam antiquissimis temporibus ibidem adolescentes erudiisse videntur sacrificiali. Scholas, apud orientales, a locis sacris non seiunctas, aut saltem in eorum extremitates fuisse vicinia, exemplo evincitur Iudeorum, a quibus morem illum vetustiores Christiani acceperunt. Eandem confuetudinem servarunt Aegyptii antiquissimi. Canobica Academia admodum celebris fuit. Kircherus iterum notatus. Hadrianus Imp. in villa Tiburtina quare Canobum aedificaverit? Canobi templum structuræ elegantia conspicuum. Cuncta Aegyptiorum delubra erant magnifica. Canobi aedem cur monetarius duarum tantum columnarum finixerit? Tempa, in suprema frontispicci parte, Aegyptii exornabant globo alato; cuius symboli explicatio Kircheriana ingeniosa quidem, sed veritati minus similis. Theodosio M. imperante Canobi templum direptum est folioque aequatum.

stiusmodi argumentorum enodationes nos hactenus habuerunt sollicitos, quae, quod eorum cognitio compluribus maximisque obstructa etat difficultatibus, non aperte et plane, sed coniiciendo tantum valuimus interpretari. Neque vero emersisse iam e vadis et scopulos omnes praetexta videtur nostra disputatio. Quae enim, praeter bifas intragunculas

culas, capitibus proxime praecedentibus explicatas, in area numismatis nostri aversa, signavit monetarius, delabrum nempe et temporis, quo numus est percussus, nota, quamvis intellectu paullo sint faciliora, haud tamen ea poterunt explanari ratione, ut satis omnibus fiat, nec cuiquam dubitandi relinquatur occasio. Quod ad templum attinet, nos si recte icuncularum illam, quae in dextro comparet latere, numini Canobico vindicavimus; nec pondere suo carent argumenta, quibus firmare sumus annixi, plumbeum nostrum Canobi esse cusum: illud ipsum representabit fanum, in quo Canobitae civitatis suae symbolum praesidemque divinis prosequuntur sunt honoribus. Canobo, idolo, in urbe, ipsi cognomine, templum fuisse dedicatum, et res ipsa loquitur, et STEPHANI, Byzantini (s), confirmatur auctoritate. Attribuit quidem non indiligens ille geographus fanum hocce non Canobitarum numini patrio, sed Neptuno Canobo. Nihilominus tamen haud dubitavimus, huic auctori, hac in causa, denuntiare testimonium; denuntiabantque eidem omnes, qui intelligunt, quam proclive fuerit Graeculo, fortassis theologiae Aegyptiacae non adeo gnaro, Canobicum numen, quod, aquaticum esse et supremum ignis dominum, audierat (t), cum Neptuno confundere, quem populares suos credere noverat maris rectorem, fluviorum et fontium patrem. Meminit etiam templi Canobici eiusdemque claritatem celebrat DIONYSIUS (u):

Καὶ τέμενος περίπουτον Ἀμυκλάσιον Κανώβον.

Et fanum percelebre Amyclaei Canobi.

Ad quem locum quum annotaret EUSTATHIUS, Periegetam circumslocutione usum, τέμενος Κανώβον appellare ipsam Canobicam civitatem: dubio procul in animo habuit proprium vocabuli τέμενος significatum, quo locum, deo alicui dedicatum, Graeci denotavit antiquissimis. Sic enim DIDYMUS, vel quisquis alius in Homerum scholia, quae minora vul-

(s) *De arribus, vocabulo Kāmōn.*
(t) Vide supra Cap. VI.

(u) In *Orbis descriptione*, v. 13.

vulgo vocantur, conscripsit, τέμενος dictum testatur (x), ιερὸν χωρίον, αὐτῷ συμβένον δεῖ κατὰ τιμὴν, ή ἡρῷ, regionem sacram, deo, aut Heroi alicui, in honorem, separatam. Verum, non possumus, quin cum doctissimo sacrorum Thessalonicensium supremo antistite faciamus divortium, habeamusque persuasum, DIONYSIVM, templum celeberrimum, per synecdochen, pro universa Canobica civitate posuisse. Non quaevis enim loca, aut agros, cultui consecratos religioso, Graeciae habitatores priscos propriæ dixisse τέμενον, sed eos duntaxat, qui arboribus erant consiti, verbo, lucos, non paucis veterum auctorum testimonis perspicuum fecit in palaestra philologica exercitatissimus scholae Fridericianae, quae Magdeburgi floret, moderator, IOH. PHIL. CASSELIUS (y); cuius tamen diligentiae effugisse miramur HESIODI versiculos, hac in controversia utilissimos. Quem enim in agro Pagaseo, ad septentrionem Pelasgici sinus, incoluit lucum Apollo, eum modo τέμενος (z), modo autem (a) ἄλεος appellat vates ille Ascreus. Hac igitur notione Periegetam τέμενος adhibuisse de civitate Canobica, ei demum erit persuasum, qui induxit animum, urbem luci appellatione posse designari, quoniam, uti hic arboribus, sic illa aedificiis sit consita. Et, si maxime largiremur, saepius memoratam vocem quamcunque numinibus dedicatam regionem olim sonasse: omnino nihil lucri tamen inde percepturus esset EVSTATHIUS, quem haud potuit latere, in istiusmodi locis sacris nec ferere, nec metere, multo minus aedes extruere urbesque condere ulli fuisse permisum. Summo igitur iure subscribimus antiquis Periegetae interpretibus, ab ipso Thessalonicensium praefule laudatis, qui τέμενος Κανώπου, de aede a Canobitis numini suo patrio dicata, exposuerunt. Neque etiam obstat usus vocabuli τέμενος, quippe quo recentioris

X 3

(x) Ad Iliad. lib. II. v. 696. Conf. eiusdem DIDYMI notata ad Iliad. lib. VIII. v. 48. et IOH. GOTTHOFR. LAKEMACHERI antiquitates Graecorum sacrae, Part. I. cap. 5. §. 1. pag. 135.

(y) In Exercitatione de locis, in usum sacrum definatis, Graecis, τὰ τεμένη dictis, edita Magdeburgi, 1731. 4.

(z) Vid. Scutum Herculis, v. 53.

(a) Loco citato, v. 70

aetatis scriptores designarunt non modo agrum eum in finem a ceterum separatum, ut inaedificaretur ei templum, quo sensu apud **P A V S A N I A M** (b) legitur, sed delubra quoque iam exstructa. Testem huius rei, praeter **H E S Y C H I V M**, **S V I D A M** et **Etymologum** (c), habemus **D I O N E M C H R Y S O S T O M U M** (d), scribentem: Κασσάνδραν πανευπρεπῆ κόρην, ιερέων τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ τεμένει Φθαρῆναι, τῆς Ἀθηνᾶς ἔχομένη τοῦ αγαλμάτος. *Cassandram, valde decoram virginem, sacerdotem Apollinis, in templo esse viciatam, amplexam Minervae simulacrum.* Sic quoque **A E L I A N V S** (e) facellum, quod Athenienses tribus Lei filiabus consecraverant nuncupabantque **Λεωκόριον** (f), appellat **τέμνος**. Habuit autem **D I O N Y S I V S** caussas iustas et complures, cur illud Canobici numinis fanum diceret **περίπυστον**, *maxime inclitum*. Primo enim Canobus ibi responsa ipsum consulentibus dabat; eratque hoc oraculum maxima et dignitatis, et auctoritatis, virtutesque eius longe lateque celebrabantur. Conservavit nobis oraculi huius memoriam **S T R A B O**; quo auctore etiam novimus, consultum fuisse Canobum per insomnia, atque in eius delubro aegrotos medicinae incubasse caussa. Merentur geographi verba, quae integra huc transscribamus (g): Καύνωβος ἐστὶ πόλις ἔχουσα τὸ τοῦ Σεράπιδος ιερὸν πολλῇ αγιστεῖᾳ τιμώμενον, καὶ θεραπείας ἐκφέρειν, ὅπερ καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν, καὶ ἐγκομιασθεῖν αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν, ή ἐτέρων. Συγγεάφουσι δὲ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ αἰρετὰς τὸν ἐργασθεῖσα λογιαν. *Canobus, urbs, templum Serapidis habet, religiose cultum, ex quo morborum proferuntur curationes, ut etiam nebulissimi viri ei credant, et pro se, vel pro aliis insomnia ibi captent. Sunt, qui curationes conscribant; quidam vero virtutes ibi editorum oraculorum.* Initicit quoque huius oraculi mentionem **P L V T A R C H V S** (h), idque, ex **H I K R A C L I D I S**, Pontici, opinione, Plutonis fuisse, narrat. Provocat præterea

(b) *Ellatorum libro posteriori*, Cap. VI. pag.

467

(c) Vide hos lexicographos, vocabulo *τεμένον*.

(d) In *Oratione de eo, quod Illium non sit capiendum*, pag. 193. A.

(e) *Historiae variae lib. XII. cap. 28.*

(f) Vide 10. *MEVRSH Ceramicum geminum*, Cap. XVII. pag. 64. sqq.

(g) *Geographic. lib. XVII. pag. 1152.*

(h) *De Iside et Osride*, pag. 361. E.

terea Χενερνγιον Canobici celebritatem probaturus A T H A N. KIRCHE-RVS (i) ad P A V S A N I A M, qui referat, ad illud undique confluxisse res futuras scire cupientes Aegyptios. Verum, ne unicum quidem verbum de Canobi oraculo in illius Graeciae descriptione quum legatur: fas erit coniicere, memoriae lapsu, P A V S A N I A M pro STRABONE non minasse virum non ineruditum maximeque diligenter; cui vero, quum hocce oraculum, quod ille Geographorum primipilus Serapidi tribuit, Canobico vindicat numini, toto annuendum esse capite, arbitramur; licet argumenta, quibus hanc opinionem allaborat confirmare, parum habere ponderis, ambabus, uti aiunt, concedamus manibus. Quod enim in primis, ac ferme solum, urget, Serapidem et Canobum numina reputasse superstitiones haudquaquam diversa, illud, silente universa antiquitate, ut teste ullo idoneo queat probari, valdopere veremur. Magnam contra suae sententiae veri conciliasset similitudinem KIRCHE-RVS, si ob servasset, dictionem *Serapis* veteres nonnunquam loco cognominis usurpasse. Testes huius consuetudinis excitare potuisset eos, qui in marmoribus, apud IAN. GRVTERVM (k) obvios, Iovi adscriperunt Serapidis titulum. Est huius generis, quem exhibemus:

I. O. M. SARAPIDI
 PRO. SALVTE. IMP. L. SEPT. SEVERI
 PII. PERTINAC. AVG. ARABICI
 ADIABEN. PARTHICI. MAXIMI. ET
 IMP. M. AVRELI. ANTONINI. AVG.
 L. QVIRINALIS. MAXIMVS
 TRIB. MILIT. LEG. X. GEM
 P. F. V. S. L. M.

His enim lapidibus admodum probabiliter potuisset confici, STRABONEM, omisso nomine Canobici numinis proprio, eius tantum expri-

(i) Loco, mox citando.

(k) Pag. XXII. num. 7. 8. 9. et 10.

mere cognomen, idque fortassis propterea, quod hoc illo magis inter Graece loquentes populos erat cognitum. Taceamus iam de pondere, quod huic adiectum fuisset conjecturae, si observasset KIRCHERVS, illud solemne ubique propemodum terrarum servasse homines antiquos, ut patrios potius deos, quam peregrinos, qualis in Aegypto erat Serapis, a Ptolemaeo, Lagi, Sinope accersitus (1), de rebus dubiis futurisque consulerent. Illud tantum addimus, huic opinioni plurimum adiunetum fuisse verosimilicudinis, si KIRCHERVS testatus fuisset TACITVM (m), qui, Serapideum consulentibus Alexandriae respondisse, memorat. Quum enim, sacrificulos oracula non nisi lucri causa instituisse, apud nostri aevi sapientes sit in confesso: tanto magis a veritate abhorret, Alexandrinos, ad quos primum Serapis, ex Ponto, pervenerat, concessisse Canobitis, idem interrogare numen, quo vicinores ipsis erant et quo maius detrimentum inde poterant facere. Superfunt hodieque nonnulla dei Canobici responsa, si eidem sodalitii, quod ab optimo servatore nomen adscivit, collegae adiungimus fidem. Tria enim sequentia ore huius dei esse proleta contendit (n). Primum, quo Canorum de se ipso loqui arbitratur, sic sonat:

"Ηλεος, "Ωρος, "Οσιρις, "Αναξ, Διόνυσος, Απόλλων,
 "Ωραν καὶ ψεφῶν ταφίης, αέτεμαν δὲ καὶ θυβράν.
 "Ηοῦς καὶ γυπτὸς πολυαιστέρας ἡγία νεμάν,
 Σαφρλογύεων ἀστρεων Βασιλεὺς ήδ' αἴθανατον πῆς,
 "Τάρες πολύγονον κολποὺς γαῖας διεπέιραν,
 "Αυτοφυής, αὐδίδακτος, αὔκτος, αἴστυφέλακτος.
 "Ονομας μηδὲ λόγῳ χωρόνμενον, ἐν πυρὶ νοσεῖ.
 Τουτὶ Θεός μηδὲ δὲ Θεοῦ μερὶς αἴγυελος ἦμεῖ.

Ego

(1) Vid. PLUTARCHVS *de sollertia anima-
lium*, pag. 984. A. et TACITVS *bistoria-
rum lib. IIII*, cap. 83. sqq.

(m) Loco citato, Cap. 81. Conf. ANTON

VAN DALE, *de oraculis veterum ethni-
corum*, differt. II. cap. 7. pag. 574.

(n) In *Oedipo Aegyptiacæ*, Tom. III. syntagma;
XIII. cap. 4. pag. 442. sqq.

*Ego Sol, Horus, Osiris, Rex, Bacchus, Apollo,
 Tempestatum et temporum promus, ventorum et imbrium,
 Aurora et noctis, multum stellatae, babenar regens,
 Valde flammantium astrorum rex, et immortalis ignis.
 Aquae liquor omnigenis seminibus refertus, et sinus terrae penetrans,
 Ex se ipso ortus, a nemine doctus, sine matre, inconcusus,
 Nomen ne verbo quidem capiendum, in igne habitans:
 Hoc deus est; modica autem dei portio angeli nos.*

Secundum, quo edocentur superstitioni, quibus temporibus caerimoniisque adorare debeant numina, hoc est:

*Κληίσιν Ἐρμῆν, ήδ' Ἡλίου κατὰ ταῦτα
 Ἡμέρην πελίου Μήνην δ', διε τῆς δὲ παρέων
 Ἡμέρην ηδὲ Κερόνου, ηδ' ἐξεῖντος Ἀφροδίτην,
 Κλήσειν αὐθεύγκτοις, ὃς ἔνεργος μάγων ὅχ' ἀριστος
 Τῆς ἑπταφθόργου Βασιλεὺς, ὃν πάντες ἵστων.
 Invoca Mercurium et Solem, eodem pacto,
 Die solis: Lunam vero, quum buius adfuerit
 Dies: ac Saturnum et consequenter Venerem,
 Vocationibus non sonoris, quas reperit magorum optimus
 Septies sonantis rex, quem omnes norunt.*

Adscribimus et tertium:

*Φαιδρὴ μὲν κατὰ δῶμα θεοῦ καταλάμπεται σύνη.
 Ἡλθε γάρ, ηττιβόλησε μέγας θεὸς, ἕιδεν ἐμεῖο
 Κάρτος αἰματιάκετον λαμπτηδόνα. Φλογμοτύραννον,
 Βόστρυχον ἐκ τεφαλῆς τεύτης. χαλιφοῖσι μετώποις
 Ἄμφις ισινόμενον πλαχμοῖς θ' ἱεροῖσι γενέου.
 Clara quidem per domum dei splendet lux.
 Venit enim, occurrit magnus deus, vidit meum
 Robur inexpugnabile, lampadem urentem tyrannos,
 Cincinnum ex capite summo, iucundo vultu
 Vndeque exhibilatsum, cirrisque sacris menti.*

At vero, KIRCHERVM et, quem testatur, IOH. OBSOPAEVM (o), quum perhibent, horum carminum auctorem numen esse Canobicum, haud esse audiendos, sed utrumque errorem admittere sic satis gravem, videbimus: si ipsos veteres scriptores, qui hosce versiculos ab interitu vindicarunt, consulimus. Ad horum enim oraculorum primum quod attinet, illud in templo Apollinis, et quidem Clarii, Colophone, esse editum, disertis verbis referunt EVSEBIVS (p) et LACTANTIVS (q); quorum prior secundum quoque Apollini, nullo tamen addito cognomine, attribuit (r). Quod autem loco recitavimus ultimo, illud quidem laudatus Caesariensis episcopus (s) Serapidi adscribit: quum vero non indicet, quanam in civitate ille aram habuerit; maxime ambiguum habeo, Canobum Serapidem hocce oraculum fudisse. Fuit autem Canobi templum non solum propter μαντεύματα, in eo prolata, summo honore et nomine, sed splendorem eo quoque est assequutum, quod quasi ludus quidam et discendi officina patebat. Antoninum taltem, philosophum Platonicum, qui saeculo post Christum natum circiter quarto claruisse videretur, in Canobi delubro sapientiae disciplinas, magno cum applausu, exposuisse, testis est EVNAPIVS (t): Ἀντώνιος τὸ Κανωβαῖον τοῦ Νέιλου καταλαβὼν στόμα, καὶ τοῖς ἐκεῖ τελουμένοις προσθεῖς ὅλον ἔπαιτὸν, τήγητε απὸ τῆς μητρὸς πρόδησιν ἐξεβίαζετο καὶ ἡ νεότης τῶν ὑγιανόντων, τὰς ψυχὰς καὶ φιλοσοφίας ἐπιδυμόντων, ἐφοταν πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸ ιερὸν γενισκῶν ιερέων μεστὸν ἦν. Antoninus sedem apud Canobicum Nili ostium obtinuit, seque totum dedidit iis, qui ibi instituebantur, studens modis omnibus matris de se praedictioni respondere. Ad eum iuventus sanior, ac sapientiae studio dedita, frequens conveeat; fano adolescentibus, qui Iacris operabantur, pleno. Neque autem est, quod arbitremur, scholam hanc recentiori demum aetate esse institutam. Eam enim floruisse iam antiquissimis

(o) In *Oraculis veteris*, ad calcem *Sibyllinorum*, pag. 7, 55 et 69.

sub initium.

(p) Loco citato, lib. V. cap. 14. pag. 202. B.

(q) De *praeparatione evangelica*, lib. III. cap. 15. pag. 125. C.

(s) Loco citato, pag. 201. B.

(t) De *vitis philosophorum et sophistarum*,

(q) *Divinarum institutionum* lib. I. cap. 7.

pag. 68. sq. edit. Plantin.

simis temporibus, vero est longe simillimum. Ita enim more veterum, eorum imprimis, qui solem spectabant orientem, fuit comparatum, ut loca, erudienda iuventuti destinata, non seiuncta essent a templis, aut saltem in horum extruerentur vicinia. Hierosolymis, in *הַר הַכִּתְוָתָה*, sive spatio templi extimo, quod vulgo quidem, haud vero inepte, atrium vocatur gentilium, peculiare stetisse novimus aedificium, disputationibus de rebus, ad religionem pertinentibus, consecratum, in quo Christum, καθεγόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ακούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς, sedentem in medio magistrorum, et audientem eos, et eos interrogantem, invenisse ipsius parentes, LVCAS (u) prodidit memoriae. Contigisse hoc quidem dicit historicus sacer ἐν τῷ ιερῷ; quam vero vocem, non templum, in quo mortalium nemini, excepto rege, Davidica stirpe oriundo, sedere licuit, sed synagogam, templo contiguam, denotare, dudum observarunt philologi (x); et scite quidem, dummodo ne sumserint *synagogae* vocabulum sensu strictiori, quo locum sonat, precibus fundendis, legi Mosaicae legendae ceterisque Iudaicae religionis caerimoniis observandis dicatum. In huiusmodi enim aede controversias disceptare, piaculum Iudei semper arbitrati sunt maximum. Recte omnino calculos subduxerunt, si *synagogae* dictionem latissimo acceperunt significatu, quo non modo sacrorum conventuum denotat domum, sed comprehendit quoque בֵּית מִרְשָׁת, sive *gymnasium*, (y) quod uti frequentabatur a iuventute, disciplinarum cupida, sic plerumque *synagogae* esse solebat adiunctum (z). Talis fuit schola, in qua Paulum, Athenis, cum Iudeis virisque religiosis disputationem esse ingressum, sacri annales (a) memorant. Nec minus hodie nullam synagogam paullo celebriorem inveniemus, quin auditorio instructa sit scholastico. Iu-

Y 2

daeos

(u) Cap. II, 46.

(x) Vide IOH. CHRISTOPH. WOLFI curas *pbilogicas et criticas in IIII. evangelia et actus apostolicos*, pag. 593..(y) Conf. CAMP. VITRINGA de *synagoga*

vetere, lib. I. part. I. cap. 5. pag. 134. sq.

(z) Vide GEORG. VRSINI *antiquitates Hebraicas scholastico-academicas*, Cap. III. pag. 51.

(a) Actor. XVII. 17.

daeos hac in re imitatos esse vetustiores Christianos, quippe quos similiter iuxta aedes sacras, et in coenobiis ferme cunctis, scholas habuisse, exemplis docent HERM. CONRINGIUS (b) et summae eruditionis humanitatisque laudibus instructissimus IAC. BVRCKHARDVS (c), illis facile persuadebimus, qui, ex synagogis Iudaicis antiquiorum Christianorum ritus si non omnes, at certe maximam partem esse derivatos, cognoverunt. Quod vero ad Aegyptios attinet, eos eandem fervasse consuetudinem, eorumque templa docentium discentiumque strepuisse vocibus, deprehendemus: si, in hac gente, qui docendi munere fuerint functi, consideraverimus. Nemo ignorat, doctrinae universae curam iuventutisque institutionem, apud hunc populum, commissas fuisse sacerdotibus, hominibus munditiae adeo studiosis, ut, teste HERODOTO (d), quater quotidie aqua se purificaverint et tertio quoque die totum raserint corpus, ne sordium quicquam ipsis adhaereret sicque ad sacra obeunda redderentur inepti. Hac autem superstitione qui fuerunt imbuti, eos admodum est probabile non alibi, quam in locis, ab omni impuritate remotis, nempe in templis, docuisse, idque tanto lubentius, quoniam docendi munus ad sacra pertinebat officia, et libri cum theologici, tum aliarum disciplinarum in delubris (e) erant depositi. Ne quis vero caussari possit, nos rem facti, quae exemplis et testimoniis debeat confirmari, ratiocinando tantum probasse: commode meminimus, Alexandriae, in Museo, peculiarem fuisse aedem, in qua sacerdotes philologiam, quo nomine veteres non modo disciplinas humaniores historicasque, sed philosophicas etiam comprehendisse constat (f), docuerunt; sicuti

(b) In *Antiquitatibus academicis*, pag. 62. sq.
et alibi passim.

(c) In *Dissert. de variis Germaniae scholarum a Caroli M. temporibus usque ad saec. XVI. mutationibus*, pag. 6.

(d) In *Euterpe*, Cap. XXXVII.

(e) Vide SILVEST. LVERSENII *dissert. de bibliothecis veterum*, §. 4. subjecta eiusdem

libro singulare de templo et biblioteca Apollinis Palatini, et adde HENR. PIPINGII *arcana bibliothecae Thomanae Lipsiensis sacra rectecta*, pag. 302. Acces-
sionis alterius collectioni Maderianae de
bibliothecis adiunctas a IOH. ANDR.
SCHMIDIO.

(f) IOH. A WOWER *de polymathia*, Cap. XV.

sicuti dudum evicit CLAVD. NICASIVS (g). Quae quum ita sint: non sine omni fundamento summam antiquitatem tribuimus scholae Canobicae, quam insuper totius Aegypti celeberrimam fuisse, recte quidem, sed sine ullo idoneo teste, affirmat ATHAN. KIRCHERVS (h). Nam, apud CLEMENTEM, Alexandrinum, quem memoriae prodidisse ait, Canobicam Academiam fontem fuisse et originem omnis theologiae Agyptiacae; doctas ibi esse litteras sacras, quas ἱερογλυφικὰ vocant; sacerdotes initios; mysteria sacra nullo loco accuratius tradita, ac proinde ab omni hominum genere, maxime a Graecis, frequentatam; adeo altum his de rebus scimus esse silentium, loco praesertim, a KIRCHERO indicato, ut ne unico quidem verbulo Canobitarum faciat mentionem, nec, praeter luctuosa philosophiae Agyptiacae descriptionem (i), quicquam de re huius gentis scholaistica referat. Quam autem huius Gymnasii celebritatem vere quidem coniecit, haud vero probavit KIRCHERVS: eam non obscure licet colligere ex quadam Hadriani Imp. facto, cuius conservatam memoriam AEL. SPARTIANO (k) referimus acceptam. Nam, quum ille imperator, villam Tiburtinam mire exornatus, in ea locorum celeberrimorum nomina inscrispit; atque aedificium aliud Lyceum, aliud Academiam, aliud Poecilen, aliud Tempen, aliud denique Canobum vocavit: hoc ipso indicare voluisse videtur, posteriorem civitatem diligent disciplinarum cultura aequam magnam sibi acquisivisse nobilitatem, ac reliqua loca, partim, propter summorum philosophorum, qui in illis docuerunt, eruditionem, toto orbe antiquo nomine erant summo, partim vero Musis poëtisque gratissima. Denique suspexerunt etiam veteres templi Canobici structurae magnificentiam; qua vero reliqua Aegyptiorum delubra ipsum aequabant. Quamvis enim hic populus, deos suos fingeret figura admodum ridiculos, immo defor-

Y 3

mes

(g) *De numo pantheo Hadriani Imp.* Cap. III. (i) Vide *Stromatum* lib. VI. pag. 757. edit. pag. 23. Ioh. Potteri.

(h) *Oedipi Aegyptiaci* Tom. I. syntagm. III. (k) In *Vita huius imperatoris*, Cap. XXVI. cap. 7. pag. 208. pag. 215. sq.

mes : non omittebat tamen haec sua monstra in templis collocare, splendore et elegantia maxime conspicuis. Ἀιγυπτίοις, inquit paullo ante laudatus CLEMENS, Alexandrinus (l), ναοὶ καὶ προπύλαια παρ' αὐτοῖς καὶ προτεμενίσματα ἔξησκηται, ἀλλοὶ τε, καὶ ὄργανος· κιοῖς τε παρπόλλαις ἐστεφάνωνται οἱ αὐλαῖς τοῖχοι δὲ ἀποστιλθουσι ζευκοῖς λιθοῖς, καὶ γραφῆς ἐπτέχουν οἵ εὐδεῖ οὐδὲ ἔν· χρυσῷ δὲ καὶ αἴργυρῳ καὶ ἡλέκτρῳ παραστιλθουσιν οἱ ναοὶ καὶ τοῖς αἴπο Ινδίαις καὶ Αἰθιοπίαις πεποκιλμένοις μαρμάρουσι λιθιστοῖς τὰ δὲ ἀδάτα χρυσοπάστοις ἐπιστικάζεται πέπλοις κ. τ. λ. Apud Aegyptios templa eorumque porticus, vestibula ac luci magnifice instructi, eorumque atria multis columnis cincta sunt: parietes autem lapidibus peregrinis et artificiose depictis resplendent, ita ut nihil deficit: aedes autem auro, argento et electro collucent, et ex India ac Aethiopia variis fulgent lapillis: adyta vero intextis auro obumbrantur peplis etc. Quod ad columnas attinet, quibus, pro more Aegyptiorum, templum Canobicum magno instructum fuit numero, earum quidem duae tantum in numismate nostro comparentur: quilibet vero intelligit, monetarium, areae angustia coactum, atque ut erigendis numinum simulacris spatium nancisceretur, reliquias omisit. Non neglexit vero idem in illa huius aedis parte, quam Graeci αἰετὸν, sive αἴτωμα vocabant, exprimere globum alatum; quem aliis quoque Aegyptiorum templis fuisse ornamento, delubrum, apud BERN. DE MONTFAVCON (m) obvium, fidem facit, quippe in cuius suprema frontispicii parte idem globus, cum annexis alis atque prodeuntibus hinc et inde duobus avium, vel, si mavis, serpentum capitibus, conspicitur. Hac figura quid significare voluerint religionis Aegyptiacae antistites, quamvis aerigma Platonis numero obscurius merito existimetur: a suo tamen sensu intelligentiaque non esse disiunctum, reputavit ATHANAS. KIRCHERVS (n). Scribit enim confidenter: *Symbolum πυκλο-οφι-πτερέμοεφον, id est, globus, alis et serpentibus conspicuus, nihil aliud*

(l) In *Paedagogo*, lib. III. cap. 2. pag. 252.
(n) *Supplement au livre de l'antiquité expliquée*, Tom. II. pag. 37.

(n) *Oedipi Aegyptiaci Tom. III. syntagm. I.*
divis. 7. pag. 136. Conf. eiusdem *Obeliscum Pamphilium*, pag. 598.

aliud notat, nisi primam mentem, et supremam omnium causarum causam, a qua, veluti a vitarum omnium, omnium idearum fonte infinito, omnia in omnia, sempiterno quodam effluxu, derivantur. Hunc idealem eius conceptum non incongrue exhibent per circulum; alas, serpentem: sicuti enim ex centro circuli omnes lineae ad circumferentiam ducuntur, ita ex circulo hoc, cuius centrum ubique, circumferentia nusquam, per verbum suum apte serpenti comparatum, et spiritum pantamorphum, per alas indicatum, idealiam rationum radii, in universam mundorum naturam diffusi, singulas substantias, tam sensibiles, quam insensibiles virtutum suarum signaculis notant. Nolumus quidem infitias ire, haec satis ingeniose esse excogitata: eit autem, quod vereamur, ut affensione eorum possint approbari, qui non argutias, sed ipsam venantur veritatem. Hi enim sententiam, testibus omnino nullis innixam, tamdiu respuent, neque id iniuste, donec scriptores fuerint citati, quorum tuto sequantur auctoritatem. Immo erunt, qui, in tanta rerum Aegyptiacarum obscuritate, hieroglyphicam huius globi significationem dilucide et ita, ut ullus nemini resudeat scrupulus, posse explicari, praecise negabunt; quorum sententiae subscribere, quum et nos haud poeniteat: satius erit tacere, quam coniecturam, hac de re captam, sed ambiguam atque incertam, adeoque facile in dubium vocandam, in medium proferre. Ultimo loco adhuc monemus, tectum delubri Canonibici rotundum in numismate conspici quoniam, apud Asianos, Palaestinenses Aegyptiosque, aedes privatae secta plana, templo vero semper fastigiata, aut rotunda habuerunt (o). Ut ut autem Aegyptii Canobum deorum reputaverunt maximum: non diu tamen, post exortum veritatis salutiferae solem, huius quoque superstitionis tenebrae sunt dispulsa. Eius enim templum, antiquitate, religione, doctrina et splendore celebratissimum, a Theodosii Magni militibus direptum soloque aequatum est; eius vero divitiae Christianorum datae sunt sacerdotibus, teste **EVNAPIO**, quem, licet, ut vanae religionis affe-

(o) Vid. **HADR. RELANDI** *antiquitates sacras veterum Hebræorum*, Part. I. cap. VIII. §. 29. et addé **DAVID. MILLIUS**

dissert. de aedibus Hebræorum tectis, habitatibus Ultraiect. 1727.

αλεκτα, sacrilegium hoc existimaverit, tamen neminem pīgebit haec de re differentem audiisse. Καὶ τὰ περὶ τὸν Κάνωβον Ἱερὰ, inquit (p), ταῦτα τοῦτο ἐπασχόν. Θεοδοσίου μὲν τότε βασιλέωντος, Θεοφίλου δὲ πρεστατοῦντος, τῶν ἐκεγάν τὸν θρόνον τηνὸς Ἐυρυμέδοντος,

"Ος καθ' ὑπερθύμωσι γιγάντεσι βασίλευσεν.

Εργίου δὲ τὴν πολεμικὴν ἀρχὴν ἀρχοντος, Ρωμανοῦ δὲ τοὺς κατ' Ἀγρυππον στρατιώτας πεπιστευμένου, ὅτινες ἄμα Φραιζάμενοι κατὰ λίθων καὶ λιθοξόαιν θυμὸν ἐπὶ ταῦτα ἀλλόμενοι, πολεμοῦ δὲ μήτε αὐκοῦ ὑφιστάμενοι, τῷ τε Σαραπέω κατελυμάναντο, καὶ τοῖς αὐταθήμοσι ἐπολέμησαν, φύναντα γούνατον καὶ ἄμαχον νίκην νικήσαντες. τοῖς γρῦν αὐδειάσι καὶ αὐαθήμασιν ἐς τοσόνδε γενναῖος ἐμαχέσαντο, ὥστε ὃν μόνον ἐνίκαν αἴντε, ἀλλὰ καὶ ἔκλεπτον καὶ τάξις ἦν αὐτοῖς πολεμικὴ τὸ ὑφελόμενον λαθεῖν τοῦ δὲ Σαραπέου μόνον τὸ ἔδαφος δυνχ, ὑφέλοντο, διὰ βάρος τῶν λίθων ὃν γαρ ἤστιν ἐμετακίνητοι συγχέαντες δὲ ἀκαντα καὶ ταράξαντες, οἱ πολεμικώτατοι καὶ γενναῖοι, καὶ τὰς χεῖρας αἰνιμάκτους μὲν, ὅντις αὐθιλοχερημάτους δὲ προτείναντες, τοὺς τε θεοὺς Ἐφασαν γενικημένας καὶ τὴν ἴεροσυλίαν καὶ τὴν ασέβειαν ἐς ἔπανον σφῶν αὐτῶν κατελογίζοντο· ἔτα τὸ πειστῆγον τοῖς Ἱεροῖς τόπαις τοὺς καλουμένους Μοναχούς. Simile quid Canobicis templis accidit, imperante tunc Theodosio, praetorii praefecto Theophilo, piaculari homine, et Eurymedonte quoripot, qui

Late rex tumidos inter saevosque gigantes primatum tenuit; Venerio tum urbis praefecto, et Romano Aegypti legiones cum imperio obtinente; qui omnes iras adversus saxa et lapicidas aggerantes, ea oppugnabant, et qui bellum nunquam auditione acceperant, Sarapidis aedem funditus sunt demoliti, templique donariis manus hostiliter iniecerunt, absque bofste et citra proelium victoriam adepti. Eo pacto cum simulacris ac donariis commissa strenue pugna, non devicere modo illa, verum etiam depesculati fuere, militarisque inter ipsos lex erat et tessera, uti, quod quisque furto subduxerit, lateret occultum. Mansit tamen area aedis, quam asportare nequiverrunt, ob saxonum moles, quae difficulter loco commoveri poterant. At egregii illi viri et bellicosi, confusis perturbatisque rebus omnibus, debellasse se deos, incurruntis quidem, sed ab avaritiae criminē non impuris manibus, gloriantur, sacrilegium et impietatis crimen laudi sibi assumentes. Idem postea in loca sacra invexerunt sic dictos Monachos.

CAPVT

(p) Loco citato. pag. 73. sq.

C A P V T VIII.

De littera L, in numis Aegyptiacis exhibita, singulare opus promisit Nic. Toinardus. Fortun. Licet perabsurda buius elementi interpretatio exploditur. L non litteram esse, sed notam, a Grammaticis διπλᾶς, five circumductionis nomine designatam, contendit Iſ. Casaubonus; qui vero refellitur. Iſ. Scaligeri sententia, littera L lustrum significari, reiecta. Antiquarii plerique arbitrantur, eam desuntam esse ex λυκίβαις. Littera L loco Λ apud Graecos antiquiores usurpata.. Vocabuli λυκίβαις, annum ionantis, origo est admodum obscura. Horum quoque opinio in ambiguis ponenda. In sententia Henr. Noristi, existimantis, L notam esse compendiariam, qua Astronomi Aegyptiaci annum indicaverint, varia desiderantur. Cufus est plumbeus noster anno Hadriani non vitae, sed imperii decimo octavo. Rationes, cur Aegyptii plures, in Hadriani, quam aliorum imperatorum, honorem numos cudendos curaverint, expromuntur.

ihil nunc supereft in numismate nostro, quod explicazione indigeat, praeter litteras LIH, quas Canobi templo hinc et inde videmus adscriptas. Eas numi signati indicare tempus, antiquarii quidem tantum non omnes fatentur; ita autem, ut de vera earum significatione inter se diffideant atque discordent. Quod ad horum elementorum primum, L nempe, attinet, quod nusquam alibi, quam in Aegyptiorum, quorundam Palaestinenium et Syrorum numis occurrit, sublatae fortassis nunc essent controversiae, quas de illo, ad hunc usque diem, in philologorum agitari novimus foro: si NIC. TOINARDVS promissis stetisset, et singulare hac de littera, in numis exhibita, opus, quod ipsum parasse testis est CLAVD. NICASIVS (q), cum orbe communicasset

Z

lit-

(q) *De numo Pantbee Hadriani Imp. Cap.*

V. pag. 72. sq.

litterario. In variis autem eruditorum de huius litterae significatione opinionibus omnino nulla est stolidior absurdiorque illa, quam vir alioqui et doctrinae liberalioris, et philosophiae bene peritus, FORTVN. LICETVS (r), adoptavit. Quum enim in numismatis cuiusdam Aegyptiaci, Hadriani memoriae dicati, parte aversa, praeter magnum cristatumque serpentem, multis plicatum gyris, quorum unus caduceum, alias vero spicam comprehendebat, reperisset litteras LIΔ; audacter affirmabat, horum trium characterum genuinam significationem tribus hisce contineri vocibus: *Lucernas invenit Delta*, nimirum Aegyptus inferior, a Graecis Latinisque, ob figuram triquetram, Delta nuncupata; quippe quae festum accensionis lucernarum invenerit, nec carere potuerit diu lampadibus ad praelucidendum noctu navigantibus portumque quaerentibus. Quemadmodum vero huic somnio suo aliquam veri conciliasset speciem LICETVS; si potuisset ostendere, quarum rerum inventiones Aegyptii celebrare voluerint numis, in quibus L IA. L. IB. L. II etc. legitur: sic ipsius argumenta, quibus receptam harum litterarum interpretationem, secundum quam percussi numismatis designant tempus, impugnat facili, immo nullo prorsus negotio labefactantur. Nam, quod ait, *nullam prorsus esse rationem, quae doceat, apud Graecos, undecimam Latinorum litteram, L, annum significare: nec ab eis unquam Latinam illam litteram L usurpari*; id, scio, reprobasset ipse, si oculo attentiori voluisset perlustrare orbis antiqui monumenta. Ex his enim discere potuisset, utique Graecos L pro Λ quondam scripsisse, eodemque charactere annum significasse. Sic quoque rationem, a numerali potestate τῶν IΔ desuntam, quae elementa non semper Graecis indicare numerum decimum quartum reputat, ipse infringit, dum addit, recentiori paullo aetate, commemoratum valorem eas litteras habuisse subiectum; quo ipso, quod veritas postulabat (s), est fassus. Nihilo verosimilior est explicatio

IS.

(r) *De lucernis antiquorum reconditis*, lib. (s) *Conf. GVLIEL. BEVEREGII arithmeticam chronologicam*, lib. I. cap. 7.
VI. cap. 99. pag. 1119. sqq.

IS. CASAVONI (t), existimantis, L non esse litteram, sed notam, a Grammaticis nomine δηλῆς, sive *circumductionis* vocatam; cuius usus, quoties non satis erat spati in linea, ut omnes versus litteras comprehendenteret, et reliquae supra, aut infra, praemissa hac nota, debebant reiici. Approbasse haec suo assensu CAROL. DV FRESNE, affirmant quidem laudatus NICASIVS (u) et HENR. NORISIVS (x): sed falluntur. Tantum enim abfuit, ut subscriperit CASAVONO vir eruditissimus, ut potius eius opinionem expendendam reliquerit antiquariis (y); idque propterea fortassis, quod eam levi tibicine fultam iudicabat. Ac certe haec nota nunquam habuit figuram L, sed modo forma fuit trigoni obliqui, citra basin, <, uti apud HEPHAESTIONEM (z) pingitur, modo autem sic L scribebatur, uti videmus in marmore Ancyrano, apud BERN. DE MONTFAVCON (a) obvio. Praeterea, quum δηλῆς notam semper in fine, nunquam vero in vocum principio usurpaverint scribae antiqui: omnes numi, in quibus, praeter litteram L characteresque numerales, nihil legitur, ex quorum numero noster est plumbeus, adversus CASAVONVM fortissime militant; quandoquidem ibi L, quippe in lineae initio scriptum, circumductio nequit reputari. Dibus hactenus recensis de significatione τοῦ L sententiis, ob insignem, qua eminet, futilitatem, iungi meretur tertia, a IOS. SCALIGERO (b) publice propofita, qua non solum, reclamante universa antiquitate, affirmat, *in numis Graecis aliquando L, aliquando Λ esse sculptum*, sed contendit etiam, *in veteribus monumentis lustrum designari singulari L*, assensores nactus IAN. GRVTEKVM (c) et IOH. MARSHAMVM (d). Hanc vero in-

Z 2 ter-

(t) In <i>Notis ad SVETONII Auguſtum</i> , Cap. LXXXVII.	(a) <i>Palaeographiae Graecae lib. II. cap. 6.</i>
pag. 167.
(u) Loco citato.	(b) <i>De emendatione temporum</i> , lib. V. pag. 384. et in <i>Animaadversionibus in chronologica Eusebii</i> , pag. 224.
(x) Loco, mox indicando.	(c) <i>In Corpore inscriptionum</i> , p. CCCXXVII.
(y) Vid. <i>Appendix glossariorum ad scriptores medie et infimae Graecitatis</i> , pag. 122.	(d) <i>In Canone chronico</i> , pag. 61.
(z) In <i>Enchiridio de metris et poēmate</i> , pag. 74. sq. edit. de Pauw.	

terpretationem, dudum a DIONYS. PETAVIO (e) et EZECH. SPANHEMIO (f) improbatam, accurate redarguit HENRIC. NORISIVS (g), qui, probaturus, SCALIGERI opinionem iocularrem eius hac in re ostendere, inscitiam, ita est ratiocinatus : *E cimeliis Mediceis numum Augusti profero, apud Sidonem sculptum, cum notis L. ZIP. ac praeterea binos Traiani numos, a Sidoniis pariter percussos, in quorum uno sunt notae L. EXC. in alio vero L. ZKG.* Porro Augustus obiit A. V. Romae 767, Traianus vero A. V. 870. Enimvero, si in laudato Augusti numo littera L. lustrum indicat, fuisset illud apud Sidonios lustrum ZIP, CXVII; in numis autem Traiani signarentur lustra CCXXV. et CCXXVI, ac proinde ab imperio Augusti ad annos principatus Traiani centum ac decem plane lustra Sidone peracta fuissent, quae dant annos 550; quem tamen ab obitu Augusti ad mortem Traiani tres tantum supra centum anni numerentur. Quum itaque sententiam et LICETI, et CASAVBONI, et SCALIGERI non potuerint non respuere numismatographi peritiiores: plerique omnes, et in his nominatim IAC. SPONIVS (h), IOH. HARDVINS (i) et LUDOV. ROBERTVS (k), opinati sunt, litteram L. a monetariis ad annum signandum adhibitam, desumptam esse ex vocabulo ἀναβας, quo Graece loquentes populi olim designaverint annum. Atque, hanc suam ut probarent coniecturam, observarunt, τὸ λαμβάνει Graecos antiquissimos non ea pinxit figura, quae nostra adhuc aetate usurpatur A, sed illa, quam ex Graecia acceperunt Romani, L. Communierunt hoc partim auctoritate antiquissimi tribuum Atticarum fragmenti, a IAC. SPONIO (l) in lucem vindicati, in quo nullibi Λ, sed constanter, Latino more, L scribitur; ΛΥΚΙΝΟΣ, ΛΥΣΙΜΑΧΙΔΕΣ, ΒΛΕΠΤΡΟΣ, KAL.

(e) *De doctrina temporum*, lib. XI. cap. 20.

(f) *De præstantia et usu numismatum*, pag.

873. edit. 1671. 4.

(g) *De annis et epochis Syromacedonum*, Diff.

III. cap. 1. pag. 366. edit. Lips.

(h) *Recherches curieuses d'antiquité*, pag. 223.

(i) In *Anvirohetico de mundi antiquis colinarum et manuscriptorum*, pag. 55.

(k) *La science des medailles antiques et modernes*, pag. 95.

(l) In *Miscellaneis eruditæ antiquitatis*, Lect.

X. pag. 315.

KALLINOΣ etc. partim vero duabus columnis, ab Herode Attico dedicatis, atque a IAN. GRVTERO (m) descriptis, in quibus, archaismi affectatione, pro Δ bis legitur L. Vocabulo autem λυκάβης priscos Graeciae incolas eam subiecisse potestatem, ut *annum* significaverit, confirmarunt testimonio ΗΟΜΕΡΙ (n):

Toῦ δ' αὐτοῦ λυκάβατος ἐλεύσεται ἵνθιδ' Οδυσσέως.

Hoc ipso anno veniet buc Ulysses.

Et verbis, quae sub initium marmoris, in insula Chio reperti, leguntur (o):

ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΙC ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕ ΒΙΟΤ ΛΥΚΑΒΑΝΤΑ ΠΕΡΩΝΤΑ.

Quum septimus et decimus vitae annus labitur.

Nec non Hierophili pueri epitaphio, Romae effosso et a ΚΑΡΗΑΕΛ ΦΑΒΡΕΤΤΟ (p) edito, in quo de memorato puero dicitur:

ΕΠΤΑ ΜΟΝΟΤΣ ΛΥΚΑΒΑΝΤΑΣ ΔΤΩ ΚΑΙ ΜΗΝΑΣ ΕΖΗΣΑ.

Septem solos annos duosque menses vixi.

De origine huius dictionis, ut eam quoque paucis attingamus, non convenit inter ipsos scriptores vereres. Alii enim dictum contendunt τὸν λυκάβατον, απὸ τοῦ λύκου, id est, sole, cuius cursu anni constiuitur. Facit cum his MACROBIUS (q), qui, *annum quoque*, inquit, *verustissimi Graecorum λυκάβατα appellabant*, τὸν απὸ τοῦ λύκου, id est, sole, βασιόμενον καὶ παρτουμένον. Λύκον autem solem vocari, etiam Lyceopolitana Thebaidos cœritas testimonio est: *quae pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc est, λύκον, colit, in istroque solem venerans: quod hoc animal rapit et consumit omnia, in modum solis, ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis evincit.* Quidam vero, et in his ΗΕΣΥΧΙΟΣ (r), DIDΥΜΟΣ (s) et vetus ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ, Rhodii, scholiaстes (t), hanc vocem derivantur

Z 3

esse

(m) Pag. XXVII, r.

(p) *Inscriptioν. antiq.* pag. 425.

(n) *Odyss.* lib. XIII. v. 161. *Conf.* lib. XVIII. v. 306.

(q) *Sacraliorum lib.* I cap. 17. pag. 257.

(o) *Aprod. IAN. GRVTERVM*, pag. MXXXVI. 9.

(r) *Vocabulo, Λυκάβης.*

(s) *Ad ΗΟΜΕΡΙ locum, modo citatum.*

(t) *Ad Argonauticorum lib.* II. v. 112.

esse contendunt παρὰ τὸ λυγάλως βάσεν τὸν ἐμεντὸν, οὗτοι σκοτεινῶς, quod anni tempus tacite et latenter praetereat, eaque propter a quibusdam etiam λυγάβαι scribi. In primis ridicula est derivatio, cuius EVSTATHIVS (u) meminit, secundum quam annus appellatus est λυκάβαις ἀπὸ τοῦ λύκου, id est, lupo; quod, quemadmodum lupi, ut perhibent (x), quum flumen traxiunt rapidum, quisque caudam proxime praecedentis arripit mordicusque tenet: ita etiam anni dies, serie haud interrupta cohaerentes, labuntur. Cum autem semper fortassis sub iudice lis erit, quaenam harum etymologiarum ad veritatem sit propensior; tum illi, qui ex λυκάβαις petitam esse censem signatam in aere Aegyptiaco litteram L, non animadvertisunt, adesse multa, quibus ipsorum sententia si minus refellatur, certe dubia reddatur atque improbabilis. Recte enim iam monuit HENR. NORISIVS (y): Si λυκάβαιτα designare voluissent monetarii littera L, cur non initiali littera Λ usi fuissent, sed potius L, littera ab omnibus Graecis iam diu antiquata, cuius vix unum et alterum tantum exemplum, in tot inscriptionibus Graecis, hactenus vidimus? Accedit, quod λυκάβαις dictio est minus usitata atque, quod ARTEMIDORI (z) novimus testimonio, poetica, ac proinde a stili tenuitate, quam in numis sollicite servarunt veteres, aliena Quae quum ita sint: hanc quoque improbamus sententiam, toto capite annuturi modo commemorato docto purpurato, arbitranti, L compendiariae potius notae, apud Aegyptios usitatae, quam cuiuspiam litterae rationem habere: nisi et haec coniectura rebus variis in dubitationem adduceretur. Ad eam capiendam occasionem obtulit NORISIO quidam bibliothecae Mediceae ad D. Laurentii codex manu exaratus, in quo, inter complures scientiae Astronomicae notas, legitur: LL. ετη, id est, anni. Verum, quamvis hinc fiat manifestum, vestitos siderum studiosos duplice L pro annorum usos esse signo: nondum

(u) *Commentar. in Homerum*, Tom. III. pag.

538.

(x) *Vide AELIANVM de natura animalium*, lib. III. cap. 6.

(y) Loco citato, pag. 365.

(z) *De somniorum interpretatione*, lib. II. cap. 12. pag. 58. b. edit. Aldinae.

dum tamen probatum est, simplici & eosdem annum designasse. Et, hoc quoque si largiremur : afferenda tamen esset ratio, cur astronomicam notam adhibuerint monetarii, quos signa usurpasse, a plerorumque hominum intelligentia remota, aequa est ambiguum, ac dubium videtur NORISIO, eosdem λάμβδα forma sculpsisse, iamdiu apud Graecos obsoleta. Denique, illud quoque a veritate merito iudicamus alienum, quod NORISIVS affirmat, nempe *apud Aegyptios praecipue annum nota & fuisse designatum*. Id quidem eo confirmari existimat, quod plures compendiariae notae, quae in laudato codice exponuntur, Latinarum formam non praferunt. Sed, ita si licet argumentari : ego facile opera probavero, siglas, quae TIRONIS et SENECAE esse dicuntur, ex Aegypto in Latium pervenisse ; quandoquidem et in illis bene multae inveniuntur, quae maximam cum Romanorum litteris habent dissimilitudinem. Ut ut autem elementi &, in aere Aegyptiaco expressi, natales in hoc usque tempus tenebris crassis occultatae iacent ; nec eas feliciter indagare nobis permittit paupertina nostra rei antiquariae supellex : eo tamen nihil aliud, quam annum significari, unanimi virofum, in antiquo orbe versatissimorum, nititur consensu. Promtum igitur est atque propositum, plumbeum nostrum signatum esse anno I.H. id est, *decimo octavo*, non aetatis, sed imperii Hadriani. Quoniam enim Hadrianus, a Traiano, paullo ante obitum, adoptatus, quum annos viginti ac menses undecim (a) imperasset, vixit annos sexaginta duos, menses quinque, dies septendecim (b) ; ac proinde rei Romanae arbitrijum obtinuit anno aetatis quadragesimo secundo : ita perspicuum est, ut oculis iudicare queant omnes, eum, annos natum octodecim, nondum ullam imperandi spem fuisse adeptum, multo minus, uti in numismate nostro legimus, Αυτοκράτως Καίσαρε Τραϊανός Αδριανός Σεβαστός; Imperator Caesar Traianus Adrianus Augustus, potuisse salutari. Mis-
sum

(a) Vide ANTON. PAGI dissertationem seu de consulibus Caesareis, Part. I. cap. 4.

(b) Vid. eiusdem PAGI critica historicohypaticam, *chronologica in annales Baronii*, ad A.C. 138. num. III.

sum nunc facere possemus plumbeum nostrum; in cuius interpretatione sic satis fuimus multi: nisi, nostrarum partium esse, arbitraremur, expromere etiam cauffas, quibus Canobitae impulsi cum plumbeum nostrum, tum alios numos complures, passim in cimeliarchis obvios, in Hadriani memoriam iusserunt signari. Harum principem sitam fuisse crediderim in eximia illa caritate, qua hunc imperatorem dilexisse universos propemodum Aegyptios, documento est ingens Hadriani honoribus dicatorum numismatum cumulus, qui tantus esse deprehenditur, ut imperatorum Romanorum neminem tot numis celebraverint, quot Hadriani nomen ab interitu annisi sunt vindicare. Nam, Alexandrinos, Apollonopolitas, Arsinoetas, Busritas, Cabasitas, Coptitas, Cynopolitas, Diospolitas, Heracleopolitas, Hermopolitas, Hypselitas, Leontopolitas, Lycopolitas, Memphis, Mendesios, Meneletias, Metelitas, Oxyrynchitas, Panopolitas, Pelusiotas, Pinamytas, Prosopitas, Saitas, Sebennytas, Sethroitas, Tanaitas, Thinitas, Tentyritas ceterasque civitates Aegyptiacas ferme cunctas, numos Hadriani cudiisse honori, ION. HARDVINVS (c) iam observavit, nec quisquam eorum, qui gazas paullo instructiores oculo diligenter perlustrarunt, ignorat. Cognovit autem Hadrianus habitatores Aegypti gloriae suae studiosissimos cupidissimosque propter frequentes in hac regione commorationes; quippe quam sua praesentia cohonestasse imperii annis tertio, sexto, duodecimo, decimo tertio, decimo quinto et decimo sexto, dilucide monstravit ANTON. PAGI (d). In primis autem Aegyptios sibi devinxit Hadrianus collatis in eos beneficiis ornamentiisque. Nam τὰς πόλεις, verba recitamus ION. ΧΙΡΗΙΛΙΝΙ (e), τὰς τε συμμαχίδας καὶ τὰς ὑπηκόους μεγαλοπρεπεστάτα τὸ φέλος. πολλὰς μὲν γὰρ εἶδεν αὐτῶν, ὅσας ὄντεις ἄλλος αὐτοκράτωρ, πάσαις δὲ ὡς ἐπειν ἐπεκόυρης, ταῖς μὲν ὕδασ, ταῖς δὲ λιμναῖς, αἵτον τε καὶ ἔργα, καὶ χρήματα, καὶ τιμᾶς

(c) In *Historia Augusta*, ex numis antiquis
Gracis Latinisque restituta, Operum
selectorum, pag. 759.

(d) Vid. loc. citat. ad A. C. 119, 122, 128, 129,
131 et 132.
(e) Lib. LXVIII. pag. 790. B.

τιμῶς ἀλλας ἀλλας διδόνεις. Σοκιας ατκε imperio Romano subditas urbes, ex quibus multo plures, quam ullus unquam imperator vidit, magnifice iuvit, easque aquis, portibus, frumento, operibus publicis, pecunia, bonoribus ceterisque rebus auxit atque ornavit. Et AEL SPARTIANVS (f) scribit: *In omnibus pene urbibus et aliquid aedificavit, et ludos edidit.* Celebrat quoque hanc liberalitatem numus, a FRANC. MEDIOBARBO (g) descriptus, qui Hadriano largitur RESTITUTORIS AEGYPTI titulum, non nisi illis principibus olim adscriptum, qui orbis Romani provincias modis iuverant omnibus. Prae ceteris autem Aegyptiis Hadrianum favisse Canobitis, vel inde apparet, quod ipsorum numinis patrii templum, sicuti paullo ante observavimus, in villa sua Tiburtina aedificavit; cuius benevolentiae reliquorumque beneficiorum memoriam ad posteros transmissuri Canobitae numos cum aliis, in cimeliarchiis passim, et quidem magno numero, obvios, tum eum quoque, quem nos sumus interpretati, in honorem evergetae sui signari curarunt.

(f) Cap. XVIII. pag. 175.

(g) *Impp. Roman. numism. pag. 176.*

AA

CAPVT

CAPVT X.

Gemmae nostrae genus, forma et magnitudo indicantur. Insculptam illa babet amphoralem Isidis imaginem. Non eum in finem intra Mumiam est insuta, ut hanc tutaretur. Varia, quae in medicatis Aegyptiorum funeribus, circa ventriculum, inveniuntur, utensilia artes designant, quas quisque eorum in vita est professus. Probabile igitur, caderet, in quo gemma nostra reperta, sculptoris esse. Sculptura ab Aegyptiis, iam antiquissimis temporibus, inventa, ac deinceps summa dexteritate exculta. Multi olim in Aegypto hoc opificio victum invenerunt. Non litteris obfignandis, sed annulo magico, sive medico, gemmam nostram destinasse videtur artifex. Annulos veteres gestabant magicos, alios ad ignem cobibendum, alios ad tempestates avertendas, quosdam ad averruncandos morbos. Ultimi generis annulo nostram gemmam fuisse inserendam, probabile est.

aud ante finem licebit constituere huic nostrae commentationi, quam descripserimus, descriptamque fuerimus interpretati gemmam, in eiusdem Aegyptii medicato funere repertam, ad cuius latus alterum numisma plumbeum, superioribus explicatum capitibus, fuisse depositum, sub initium huius opusculi, significavimus. Est autem Sarda, quae, licet inter gemmas vilissimas numeretur, tamen, quod facile scalprum admittit, frequenter admodum ad sigilla aliasque imagines caelandas usurpata est ab artificibus antiquis; praecipue in Aegypto, circa quam peculiare huius lapidis genus reperiri, auctor est PLINIVS (h). Quod ad eius attinet formam, ovata ea est, non plana, ut sigilla esse solent et debent, sed convexa, atque incisa; eadem magnitudine, qua illam, periti chalco-graphi manu adumbratam, hic apponimus.

Con-

(h) *Historiae naturalis lib. XXXVII. cap. 7.*

Contemplandum in ea exhibuit sculptor amphorale numen , quod Isidis esse, quum ornamenta capitis, cornua nempe bovilla, vulturis penae atque his comprehensus globus, promptum faciant propositumque: hoc habuimus rationis, cur gemmam hanc cognominaremus Isiacam. Supervacaneum autem foret, ad huius toreumatis interpretationem, amplius disputare de Isidis idolo, quippe cuius insignia, attributa, immo etiam symbolicam significationem, ad veterum scriptorum fidem, supra ea ratione enarravimus, ut nihil omnino hac in gemma, artificis scalpro, sit expressum, quin inde possit illustrari. Duo contra super sunt momenta , in hocce consideranda lapide , quae, quod non nihil obscuritatis habent et in controversiam possunt vocari , nostrum erit ponderare , et, quantum per vires licebit nostras, explicare. Alterum est, cur incisa haec gemma in Mumiam fuerit coniecta, ibique, et quidem circa ventriculum, reposita ? Alterum vero, cui usui eandem consecraverit artifex ? Nullus plane dubito , quosdam inter antiquarios fore, qui ad priorem quaestionem respondeant, haud alium in finem funeri medicato insutam esse gemmam illam Isiacam, quam, ut mala depelleret, et , ne qua iniuria fieret cadaveri , prohiberet. Parum quoque aberat, quin nec me poenituissest horum subscribere sententiae; quod intelligebam, veritate esse fundata, quae ATHANAS. KIRCHE-RVS (i) scribit, *idola non tantum extrinsecus sepulcris Aegyptiorum ap-*

Aa 2

poni

(i) *Oedipi Aegyptiaci* Tom. III. syntagm. XIII. cap. 5. pag. 418.

poni ad tutelam solita fuisse, sed et intrinsecus, una cum fasciis, insuta. Sed assensum cohibui statim, ut redii in memoriam, ad hunc usum Aegyptios incunculas usurpasse figulinas ut plurimum, noninunquam aureas, aut ex alia factas materia; et, in hoc usque tempus, observasse neminem, eosdem gemmas quoque caelatas, phylacteriorum loco, cadaveribus adieciisse. Accedebat deinceps, quod ventricalus, circa quem Sardam nostram depositam fuisse indicavimus, me adducebat ad illam opinionem plane reprobandam. Animadverterunt nempe, qui complura Aegyptiorum cadavera studiose examinarunt, in memorata corporis parte diversa reperiri utensilia. Ita, in quadam Mumia vaseo condimento, quo corpora curarunt Aegyptii, plenum; in alia vero, quae feminini esse generis deprehendebatur, chordas, bene conservatas, invenit saepissime supra laudatus BENED. DE MAILLET (k); qui, uti non male coniicit, hisce rebus vitae designari genera, quae quisque mortuorum sit professus, ita, prius cadaver esse pollinctoris, arbitratur, posterius vero citharistriae, vel mulieris, nervorum amantis cantus. Quod si igitur olim, uti optamus speramusque, compluribus exemplis erit confirmata haec conjectura: apparebit, indicio esse Sardam nostram, corpus, in quo per tot delituit saecula, hominis esse, qui victimum quaesiverit sculptura; arte, quae iam vetustissimis temporibus in Aegypto et floruit, et summo studio est exculta, et bene multos huius regionis aluit incolas. Apud Aegyptios certe, diu ante bellum Troianum, annulos fuisse usurpatos, ac proinde sculptrores vixisse, sigillum, cuius traditione, testibus MOSK (l) et FLAV. IOSEPHO (m), Pharaon Josephum regni sui primum administrum inauguravit, facit manifestum. Idem probant, quae ARISTOPHANIS interpres vetusti (n) de Batto, Cyrenarum primo conditore, donato a civibus suis annulo, in quo mulier, regi Silphium offerens, sculpta, memoriae prodiderunt. Cyrenenses enim, qui Aegyptiorum attingebant terminos, iisdemque foedere iuncti, imo aliquando

(k) *Description de l'Egypte*, pag. 278.
(l) *Genes. XXXI*, 42.

(m) *Antiquitatum Iudaicarum* lib. II. cap. 5.
(n) *Ad Pluti v. 926.*

do subiecti fuerunt, ab hisce vicinis suis accepisse sculpturam; vero est longe simillimum. Quanto autem artificio in gemmis, aliisque materiis opera efficere noverint Aegyptiis, Veritatis ostendit imago, quam, in Sapphiro caelatam atque ex collo pendentem, in pectore gestasse maximum apud eos iustitiae praesulem, auctores habemus D'ARDO RVM, Siculum (o), atque AELIANVM (p); quorum posterior novo argumento summam populi huius in scalpendo dexteritatem confirmat, quum, alio loco (q), de Cyrenensibus scribit: Ὅμολογεῖ καὶ Εὐπόλις ἐν τῷ Μαρίᾳ, οὗτοι αὐτῶν ἐντελέσθαις, σφραγίδας εἴχε δέκα μενὸν παρεῖ δὲ θεοὶ πάζεσθαις καὶ τοὺς διαγλύφοντας τοὺς διακυλίους. Testatur etiam Eupolis in Marica, quisquis eorum parcissimus, decem tamen minarum sigilla babuisse: oportebat autem mirari etiam eos, qui sculpebant annulos. Denique, quam ingens hominum multitudo honesto hoc opificio, apud Aegyptios, sibi vitae comparaverit alimenta, intelligere licet ex innumeris toreumatibus, quae in Aegypto, et in primis Alexandriae, cum patrum nostrorum memoria esse inventa, tum hodieque reperiri, restes oculati, LAVR. D'ARVIEUX (r) et BENED. DE MAILLET (s), referunt. Secundo loco quaerentibus, an ille sculptor Aegyptiacus eum in finem inciderit gemmam nostram, ut litteris obsignandis emtori inserviret? non aliter, quam negative respondendum esse, arbitramur. Discessimus in hanc sententiam haud propterea, quoniam PLINIVS perhibet (t), non signasse Orientem, aut Aegyptum, litteris solis contentam. Illum enim naturalis historiae scriptorem, alias non diligentem, hac de re nequaquam vera tradere, cum dudum animadvertisit ION. KIRCHMANNVS (u), tum extra omnem dubitationis aleam ponit tabula (x), qua legum Aegyptiacarum latores sigillorum transsculptoribus manuum truncationis consti-

Aa 3

tue-

(o) *Bibliothecae historicae* lib. I. pag. 68.(t) *Historiae naturalis* lib. XXXIII. cap. L.(p) *Historiae variae* lib. XIII. cap. 34.(u) *De annulis veterum*, Cap. II. pag. 7. edit.

(q) Loco citato, lib. XII. cap. 30.

Lugd. Bat.

(r) *Memoires, contenant ses voyages à Constantinople etc.* Tom. I. pag. 202.

(x) Vid. ION. NICOLAI tract. de synedrio Aegyptiorum illorumque legibus insignioribus, pag. 157. et 167. sqq.

(s) Loco citato, pag. 38.

runt poenam; quandoquidem hanc perferre legem supersedere potuissent; si nullus annulorum signatorum olim, hac in regione, fuisse usus. Verum, ut ita sentiremus, Sardae nostrae effecit forma, non plana, sed convexa, quippe quam ad litterarum aliorumque instrumentorum obfignationem haud ita putamus aptam. Ex nostra opinione, gemma haec ab artifice est exsculpta, ut futuro possessori suo usum praestaret magnum; cuius generis annulos apud veteres, in primis Aegyptios, tuisse usitatissimos, auctores testantur bene multi. Talis fuit, **HELIODORO** (y) memoratus, Charicleae annulus, lapidem, qui Pantarde appellatur, in pala inclusum habens, hieroglyphicisque litteris, fortassis Canobici numinis figura, pictus, cui flamarum vim cohibendi virtutem inesse, sicut creditum. Pertinent huc quoque Smaragdi, cum impressa scarabaei imagine, passim in cimejiarchiis occurrentes, quos tempestates avertere, persuasum fuit superstitionis; quemadmodum veterum testimoniorum comprobavit **IOH. CHIFLETIVS** (z). Ad morbos quoque averruncandos veteres annulos in digitis gestasse, medici antiqui testantur, immo ipsi ad infirmitates depeliendas eos existimarunt utiles. Sic, **ALEXANDER**, Trallianus (a), ex calculo laborantes iubet, in tessera, ex aere Nicano, aut Cyprio facta, insculpere leonem, lunam corniculantem et stellam, huiusque circulo circumscribere bestiae nomen; eosque sanitati restitutum iri, pollicetur, si hanc tessera, aureo annulo inclusam, in minore digito medico, iuxta minimum, gestarent. Idem (b) dolores colicos levavi affirmat annulo, in quo Hercules stans atque leonem suffocans expressus. Atque inter huius generis annulos, quos, si placet, medicos appellabis, referendam esse putamus Sardam nostram, eum in finem ab artifice elaboratam, ut futuro eius emtori contra varios, Aegyptiorum corpora affigentes, morbos auxiliaretur. Duci nos passi sumus ad hanc conie-

ctu-

(y) *Astrotopicorum lib. VIII. cap. 22. pag. 403.* (a) Lib. VIII. cap. 4. pag. 539. edit. Bafil.

(z) In *Abraha Proseco, seu multiformi gem-* 1556. 8.

mas Bafilidianae portentosa varietate, (b) Lib. X. pag. 592.

p. 132. sq.

ram capiendam illa superstitionum opinione, qua, Isidi valetudinem mortalium curae esse cordique, tradebant. Copiose quidem de illo Isidis officio medico supra (c) sumus commentati: non piget vero idem amplius firmare insigni DIODORI, Siculi (d), testimonio, non indigno, quod in conclusione huius opellae nostrae recitemus. Πᾶσαν σχεδὸν τὴν ὁμοιότητα φασὶ μαρτυρεῖν ἑστοῖς εἰς τὰς τάντης τιμὰς, Φιλοτιμουμένην διὰ τὴν ἐν ταῖς θεραπίαις ἐπιφανεῖσθαι κατὰ γὰρ τοὺς ὑπνους ἐφισταμένην διδόναι τοῖς καίμνουσι θοηθήματα πρὸς τὰς νόσους, καὶ τοὺς ὑπακούσαντας αὐτῇ, παραδόξως ὑγιάζεσθαι καὶ πολλοὺς μὲν ὑπὸ τῶν ιατρῶν διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νοσήματος ἀπελπισθέντας, ὑπὸ τάντης σάζεσθαι, συχνοὺς δὲ παντελῶς πηραθέντας τὰς ὄρσεις ἢ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος, ὅταν πρὸς τάντην τὴν θεὸν καταφεύγωσιν, εἰς τὴν προύπαρξεαν ἀποκαθισταθαι τάξιν. Aiunt Aegyptii, totius prope orbis testimonio se nisi; qui effusis deam honoribus, ob praesens in medicando numen, remunerentur. In somnis omni adiumentum aegrotis remedia contra morbi subiicere, eique morigerantes nec opinato convalescere. Multos etiam, a medicis propter morbi difficultatem desperatos, ab hac salutem accipere, plurimosque oculis prorsus captos, qui alia corporis parte mortuas, si ad hanc buius operem configuerint, in pristini vigoris integratatem restitui.

(c) Vide Cap. VII.

(d) Loco citato, pag. 22.

FINIS.

PLINIVS.

Res ordine, vetustis novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus vero naturam, et naturae suae omnia. Itaque etiam non affectis, volnissc, abunde pulcrum atque magnificum est.

